

A DÉLVIDÉKI MAGYARSÁG KÖZÉLETI FOLYÓIRATA

2011. június 4.

XI. évfolyam, 2. sz.

Támogató:

az óbecsei önkormányzat

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Biblioteka Matice srpske, Novi Sad

008+32(497.113=511.141)

ARACS : a délvidéki magyarság közéleti folyóirata /
felelős szerkesztő Vajda Gábor. – 1. évf., 1. sz. (2001) –
. – Szabadka : Aracs Társadalmi Szervezet, 2001–. –
Ilustr. ; 29 cm

Tromesečno.
ISSN 1451-1762

COBISS.SR-ID 94357250

Tartalom

Bence Lajos: Mintha-vers II.	5
--	---

A Balkán peremén

Apró István: Egy kései szó – Posztumusz levélféle Herceg Jánoshoz Baranyánkról és amerre a szálak futnak	6
Döme Zsolt: Magyarország megújítása és a posztkommunizmus lezárása	17
Mirics Károly: Szerbia várható nemzetközi helyzete a XXI. században	20
Bozóki Antal: Nemzeti kisebbségek Szerbiában, II. rész	26
Tőkés László: Magyar uniót az Európai Unióban! – Egy újfajta összefogás nemzeti korparancs.	39
Mohácsi Huba: A vajdasági magyar egyetemisták véleménye az etnikai incidensekről	43
Bata János: Az oszthatatlan Hazáról (levél)	46

„Mintha egy erdőben állnék”

Mák Ferenc: Közszellemet alkotni és azt maradandólag fenntartani – Óbecse sajtótörténete a polgárosodás korában.	49
Pomogáts Béla: Otthon a munkában – A Berzsenyi-díjas Mák Ferenc köszöntése	76
Matuska Márton: Miről szól a Dunafalvi-induló?	78
Lovas István: Darázsfészek	82
Gubás Jenő: A pokol útja is jó szándékkal van kikövezve – avagy miként semmisült meg az egyetlen délvidéki Szentgyörgyi-szobor	88
Erdélyi Tivadar: Létezik-e identitás a divat terén? – Vajdasági láttelep	91

Övék a szó

Tari István: A besúgó fia (vers)	98
Csorba Béla: A szándéktól a következményig.	99
Veszélyben a magyar demokrácia? – Nyílt vita az Európai Parlamentben Heller Ágnessel (Kaslik Péter fordítása).	100

Könyvek és a kisebbségi élet

Csorba Béla: Üzenetek a farkasveremből – Fábián Ernő könyvéről	112
Skultéty Csaba: A közjegyzőség intézménye történelmünkben – Rokolya Gábor két könyvéről.	118

Szügyi Éva: Regionális átalakulási folyamatok a Nyugat-Balkán országában	120
– Egy figyelemre méltó kiadványról	
Szemerédi Magda: A sikerhez Te is kellesz! –	
Bukdácsló, bukott diákok nem kaphatnak ösztöndíjat	125

Emlékek, emlékezések

Ternovác István: Csak a beismerés és a bocsánatkérés eredményezheti	
a végső megnyugvást – Ismét keresztavatás Csúrogon	127
Sípos Tibor: Egy katalógus, és ami mögötte van –	
Egy délvidéki magyar kultúrpolitikai (magán)harcai a 70-es években	129
Szabó Frigyes: Gólyabírány	138
Bakos István: Hírünket vitte a világba - Csicsery-Rónay István (1917-2011)	140

Mintha-vers II.

Mintha egy erdőben
állnék: köröttem
megannyi árnyék,
csak a földszínen
szűrődik némi fény.
Mintha gyökerek közt
állnék, kívül a kert,
belül gőzölgő föld –
esetlen ajándék.

Nő ki a fából a fény,
s fáma sem szól arról,
hogyan a szű melyik
korszakában szereti
legjobban a fát...
a sár a mohát.

Állok a gyökerek
ernyője alatt,
kinn sugárzó nap,
repkedő madarak.
Idebenn meleg,
sötétlő harmat...

Apró István

Egy kései szó

Posztumusz levélféle Herceg Jánoshoz Baranyánkról és amerre a szálak futnak...

Régi és új levelek

„Pistám, Sepsére költöztél, abba a gyönyörű drávaszögi faluba, ahová Hercegszőlősről virágok között vezet az út...” – írta levelében annak idején Herceg János bátyám, ha jól emlékszem, 1989-ben. Ha jól emlékszem, mert sajnos lírai hangvételő, írógéppel készült leveleit csak emlékezetből tudom idézni, mert egyéb kézirataimmal együtt ezeket a becses papírlapokat is felperzselt a legutóbbi balkáni háború. (Mégpedig szó szerint, mert a kirabolt házakból származó magyar nyelvű könyvekből és iratokból máglyát raktak a dicső szerb felszabadítók a falu közeli szurdikokban.) Azóta is él bennem némi halvány remény, hogy érzésem szerint János bátyám indigóval fűzte be gépébe a papírt, és hagyatékában valahol talán fellelhetők ezek a számomra oly kedves sorok. Viszont akkor kicsit megmosolyogtam ezt a lelkesedést és pátoszt, hiszen hol voltak annak a keskeny, töredezett betoncsapásnak két oldalán virágok? Való igaz, hogy Szőlősn, a templom és a borkombinát között kellett ráfordulni a sepsei útra, és ha a házak közül kikeveredett az utazó, akkor már nyílegyenesen haladt Sepse felé – nem is mehetett volna más-hová. Én kétoldalt répa-, kukorica- és krumpliföldekre emlékezem, aztán amikor egy-két huncut kanyarral csakugyan befordult az út a faluba, ott már fűzfaliget, vadszőlős tündérvár is mutatkozott. Lefelé kellett bemenni a síkról – ezért nevezték a szomszédok csúfolódva krumplis gödörnek Sepsét. Hanem virágok? Aztán egyszer a tavaszi varázslatban én is megláttam: Szőlősről jövet a szántók végében egész évben észrevétlenül szerénykedő bodza- és csipkebokrok néhány napra csakugyan pompás virágba borultak és úgy tisztelegtek az úton haladónak. Igaza volt János bátyámnak, mégiscsak jól emlékezett.

Baranya, Sepse azóta számomra is elveszett világ, könnyidéző emlék, ahogy János bátyám-

nak is az volt, egészen haláláig. Így aztán nem csoda, hogy valahányszor eszembe jut a sepsei domboldal, a ház, a kertben álló fekete márvány síremlék, vagy ha bármit olvasok a Drávaszögről, a felmerülő gondolatok között felbukkan ő is, sőt gyakorta azon kapom magam, hogy vele folytatok polémiát, lényegében folytatom azt a régi levelezést. Éppen csak leírni nem szoktam – mostanáig. Viszont nemrég ismét kezembe kerültek Herceg János naplójegyzetei az ötvenes évekből. Egykoron átsiklottam rajtuk, mint fecske a víz fölött, ahogy nagy elbeszélőnk Gergője a verseskönyvön. Számos korábbi utalás mellett van ebben a könyvecskében egy rész, amelyet teljes egészében Baranyának, a Drávaszögnek szentelt az akkor még nagyjából korombéli naplóról. Ezt olvasva már nem állhattam meg, hogy szinte soronként lázas ceruzajegyzeteket, aláhúzásokat, felkiáltójeleket rójak a sorközökbe, a margóra, míg kifogytam a tipográfia nyújtotta összes üres felületből, és be kellett látnom, hogy a feltoluló érzések és gondolatok mindenképpen igazi választ követelnek. (Talán mondanom sem kell, ebből a szempontból irreleváns, hogy a megszólított fél éppen ez időben nem tartózkodik árnyékvilágunkban, hiszen a lényeg éppen az, hogy szellemi jelenléte töretlen, és a kollektív emlékezet számára éppoly értelmezhető a polémia a holt íróval, mint a (még) élővel.)

Valahányszor a Drávaszögről olvasok, ott járok (élek) vagy gondolkodom, az az érzésem támad, hogy egy hatalmas jégheggyel van dolgom. Nem olyan szikrázó, fehér csodával, amely ragyogó kék ég alatt, türkiz tengeren úszik és sirályok köröznék felette, hanem afféle nagy, bar-na, földből és kőből levő Pannon-tengeri változattal, amely gomolygó ködökbe vész ólmos ég alatt, és károgó varjak röppennek fel róla, meg füst, ami löszfalba vájt pincékből meg gádorokból gomolyog elő. A lényeg: az irdatlan az, ami

a felszín alatt van, amit pedig látunk, az csak elenyésző töredék, mondhatni maradék. Az idők mélységében egy olyan táj rejtőzik, amelynek nagyságát csak sejtjük, a felszínen már alig találni nyomát e nagyságnak. És nem a mélység: a felszín, a jelen a félelmetes és lehangoló. És hát, éppen ebben nem értünk egyet, kedves János Bátyám, mert bár a jéghegyet te is láttad, akkorigan éppen fordítva gondoltad: a sötét mélységtől borzongtál és ujjongtál a jelennek. Csakhogy én harminc évvel később jártam arra és sírt a lelkem a romokon, amiket találtam, mondhatni szinte minden bánatom abból eredt, aminek te akkor annyira örültél.

Eltársak a diófa alatt

„Tíz évi agitációs munka volt akkor mögöttem”- írja Herceg János, Leányvári levelek címet viselő naplójegyzetei bevezetőjeként, 1963-ban, amikor baranyai belső emigrációját próbálja magyarázni.

„És persze, nem voltam hős, mert még a régi kisebbségi életben megtanultam a *modus vivendi*, az „ahogy lehet” gyakorlatát. Legfőleg azzal vigasztaltam magamat, hogy ha majd egyszer megváltozik a hősiesség értékfogalma, akkor az emberre rákényszerített sors és szerep elviselését mégse fogják gyávaságnak tekinteni. És szolgalelkűségnek se, ha még hinni is tudott abban, amit készen kapott, s amihez csak az ifjúság álmait kellett hozzáillesztenie.”¹

Igen, ebben a bevezető hitvallásban talán benne van a magyarázat és a mentség, vagyis inkább valamiféle meghagyás, ami mentén az utókornak kötelessége megérteni. Pedig nem akármilyen megalkuvás kellett testben és lélekben elüldögelni a diófa alatt az illetékes elvtárral és szégyenkezve, sután előhozakodni a hercegszőlősi magyar gyerekek napi utaztatásával a vörösmarti iskolába. „Mit akarok én olyan kérdésekkel, amelyek természetüknél fogva már politikai problémákat feszegetnek”...² A vendég pedig csak mosolyog, nézi a Dunát, kortyol a borból, szürcsöli a kávé, hiszen ezért ültek ki ide a diófa alá ezzel a csodabogár szerkesztővel, aki az év nagy részét itt, a világ végén, önkén-

tes száműzetésben tölti, és akinek ezt is elnézik, mert hiszen tagadhatatlan érdemeket szerzett az elmúlt évtizedben kemény agitációs munkájával, amit az új rend megszilárdításáért és saját nemzetisége körében az elfogadtatásáért folytatott. Válaszolni nem is kell, tudja azt a szerkesztő elvtárs is, hiszen az efféle csip-csup helyi ügyek hasonló helyzetben szinte mindig előkerülnek, a félszeg kérdező pedig legtöbbször már maga meg is adja a választ, az első aggályos mondatot máris három másik követi, amiben maga magyarázza el, miért időszerűtlen vagy lehetetlen tulajdonképpen az egész felvetés.

Hogy miért nincs magyar iskola Szőlőson? Hiszen tulajdonképpen maguk a szülők írták a közös (értsd szerb nyelvű) iskolába a gyerekeiket és csak kilenc megátalkodott nebuló maradt, akik mindenáron az anyanyelvükön szerettek volna tanulni. Őket sem érte retorzió, sőt „az autóbusz a néphatóság költségén járja naponta az utat a két falu között, hogy kilenc gyerek magyarul tanulhasson.” A vendég persze tovább mosolyog, belül bizonyára még kuncog is, hiszen igazán nevetséges, ahogyan ez a magyar szerkesztő megpróbálja gazdasági ésszerűség kérdéseként beállítani az ügyet, hogy ugyebár az a busz ott áll sofőröstől egészen délig Vörösmarton, megvárja a kisdíákokat és akkor indul vissza Szőlősrre, és erre persze nem lenne semmi szükség, ha nyitottak volna egy magyar tagozatot. De hát nem kell szólnia, befejezi maga a panaszkodó, ahogy illik, mit is jelent tulajdonképpen ez az autóbusz: „azt hirdeti félreérthetetlenül, hogy a nemzeti-ségi politikában, az egyenjogúság kérdésében Baranyában nem maradt hátra semmi kívánni való.” Arról úgysem beszél, amit valójában gondol, hogy azt az autóbuszjáratot anyagi okokra hivatkozva bármikor be lehet szüntetni (egy évre szól a bérlet), hogy a megátalkodott szülők közül néhányat idővel majd meggyőznek valakik, hogy egynémely gyerek is ráun majd a mindennapi buszozásra, és ha az a kilenc egyszer csak már hat lesz, aztán négy, akkor már igazán nem várhatja el senki a néphatóságtól, hogy továbbra is vállalja a költségeket. Akkor pedig majd szépen beiratkozik minden hercegszőlősi magyar gyerek a többségi iskolába és húsz év múlva megszűnik a probléma egészen. Ezért igazán nem nagy áldozat annak az autóbusznek az egy évi bérleti

1 Herceg János, Hazulról, Leányvári levelek, 1. szakasz, Forum, Novi Sad, 1965.

2 Herceg János, Hazulról, Leányvári levelek, 2. szakasz, Forum, Novi Sad, 1965.

díja és még jól is veszi ki magát mind helyben, mind a nagyvilágban. Ezen a kákán ugyan hiába keres csomót a szerkesztő elvtárs.

Nem is keres. Azt már végképp elhallgatja, hogy suta megszólalására is olyasmi készítette, amiről semmiképp sem beszélne.

„Óvakodom még a látszatától is, hogy a „homentők” és hívatlan prókátorok gyanús színében tűnjek fel. És persze el kell hallgatnom azt is, ami engem erre a hálátlan beleszólásra készítetett, nem beszélhetek a suttogva elsóhajtott panaszokról, talán éppen azoknak a részéről, akiknél a meggondolás opportunizmus lett.”

(Oh, micsoda gazdag múltú szó, a *Mozgalom* és pláne az ötvenes évek nagy slágere, egyik legsokoldalúbb politikai terminus technicusa: opportunizmus! A lappangó, a minden zugból leső és bárhonnan elővetődő rémbélyeg, amely megbélyegezte akár a legbelső körök elvtársi homlokát is, és akkor a halál, a száműzetés, az egzisztenciális megsemmisülés jelévé lett. Ha egyszer odakozmált áldozata homlokára, semmi dörzsölés el nem halványította, lenyúzni is csak az egész skalppal együtt lehet. Valahogy úgy, ahogy manapság az antiszemitizmus megfellebezhetetlen bélyege működik.)

„Ha vannak itt kisebb-nagyobb bajok, azokat semmiképpen se lehet kívülről és felülről megoldani, annál kevésbé, mivel ezeket a vélt bajokat és sérelmeket maguk az érdekeltek tagadják, s a többi, a suttogás, a sóhaj, az olcsó honfibu úgy tartozik hozzá a baranyai magyarok világához, mint a pókháló a pincegádorok sötétségéhez.”

Valóban nem túl irigylésre méltó helyzet. Látni, érteni a bajt, tudni a pincegádorokban bujkáló suttogásról és honfibúról (még ha olcsó is) és előhozakodni a bizalmas közelségbe került illetékes elvtárshoz mindezzel, miközben sejthető, hogy egykönnyen ő maga válhat afféle nacionalista okvetetlenkedővé, hiszen az érintettek, a suttogók se állnának ki mellette, ha netán az elvtárs nem elnézően mosolyogna, hanem ügyet csinálna, opportunistát kiáltana. Értjük és nem törünk pálcát felette. Inkább csak elszörnyedünk, hogy hány hagymalevél-rétege rakódott egymásra ennek a sors diktálta, megannyi áttételen is keresztülsütő megalkuvásnak. Hiszen a nyomdába adott napló, tíz évvel később, újabb réteget húz a régiek fölé, kiterjeszti a személyes és he-

lyi megalkuvást az egész közösségre. Nem kell hozzá túl élénk képzelőerő, hogy az egymásra rakott rétegeket követve ebből az alapvetésből kiindulva eljussunk saját meghasonlásunkig. (Ha szembe akarunk nézni a sorsunkkal, elkerülhetetlen utazás.)

Mi lesz a borral?

Nem az ítékezés szándéka, az utólagos okoskodás készítet tehát arra, hogy Herceg János bátyám régi dolgain rágódjam. A megértés lehetősége, az okok és okozatok összefüggésének tisztább látása az az ígéret, ami újra és újra elolvastatja velem, amit a változó, felbolydult (vagy felforgatott) Baranyáról annak idején papírra vetett.

- Mi lesz a borral? – hangzott el egy népgyűlésen a kérdés, amely ott és akkor egyszerre volt gazdasági, nemzetiségi és politikai felvetés.

*„A válasz könnyörtelenül nyílt volt. Baranya a felvásárlás szempontjából már nem tartozik a megbecsült bortermő vidékek közé. Jelentőségét a szocialista tervgazdálkodásban éppúgy elvesztette, mint Dalmácia.”*³ Mert igaz ugyan, hogy a borok minősége kitűnő volt, de akadtak ennél fontosabb szempontok is. Nem lehetett (vagy nem akarták) megszervezni a tömegtermelést, márpedig a szocializmusban mindent csak nagyban és tervszerűen szabad csinálni. Igen, pár évtized múlva már tapasztaltuk ennek az elvnek és gazdasági gyakorlatnak az „előnyeit”. Így lett ifjúkorom bohém estéinek minden vendéglátóipari létesítményében kapható főszeplője a *Banatski rizling*, vagy vörösben a *Royal*. Házi bort tilos volt mérni a kocsmában még a legnemesebb nedűt termő borvidékeken is. Meg sem próbálták, sőt még a közízlés idomult a buta rendelethez! Dél-szerbiai katonatársam mesélte, hogy odahaza náluk lakodalomban szégyen volna saját bort az asztalra tenni, pedig minden házban van pince. Úgy kellett kikönyörögni, hogyha legközelebb hazamegy, hozzon az apja borából és sejtésem beigazolódott: kitűnő vöröset hozott. A húga lakodalmi asztalán azonban kupakzárás bánati rizling díszelgett, nehogy szégyen érje a házat!

³ Herceg János, *Hazulról, Leányvári levelek*, 8. szakasz, Forum, Novi Sad, 1965.

Még egy apró adalék zsenge ifjúkoromból: történt, hogy késő éjszakáig mulatoztunk törzshe-lyünkön, az adai Páros Csillagban, de Laci bácsi, a kocsmáros egyszer csak megelégtelte a dolgot és rövid úton kitette a szűrünket. A megrendelt és kifizetett italokat felhajtottuk vagy magunkkal vittük azzal, hogy másutt majd folytatjuk a mulatságot. Valahogy azonban szét is széledtünk, én is hazaballagtam, kezemben egy fél üveg rizlinggel. Az üveget otthagytam a konyhaasztalon és elmentem aludni. Másnap délelőtt ott találtam apámat a konyhában, ült kezében pohárral, előtte az asztal közepén az én tegnapi borom.

- Ti ezt isszátok? – kérdezte hitetlenkedve, szinte szent borzadályal.

Mit lehet erre mondani?

- Ezt.

Vissza hát Baranyába! Panaszkodnak a gazdák, legyintenek és költöznek a fiatalok, mert várja őket az immár szélesre tárult horizont, vége az évszázados bezárkózásnak, egy tanult magyar fiatal előtt nyitva áll Belgrád, Zágráb és Szkopje is – szárnyalhat kedvére. Ez egy csodálatos, lehetőségekkel teli új haza, semmi értelme a befelé forduló önsajnáltnak, a hagyományok, a múlt meddő pátyolgatásának.

„Ahhoz, hogy ne lássa ilyen tragikusnak a jövőjét a baranyai bortermelő, az egész életképén és világnézetén kellene változtatnia.”

Jelentem: megtörtént. Abban ugyan nem vagyok biztos, hogy a baranyai bortermelő immár nem látja oly tragikusnak a jövőjét, de harminc év elteltével azt világosan látom, hogy egész életképe és világnézete alaposan megváltozott. Nem mindenkié, de a többségé bizonyosan. Erre majd minden házban találtam akkoriban tanút: ötszáz meg ezerliteres hordók fészere alatt rozsdásodó abroncsait, néhol még kétméteres dongákat is, amelyek céltalanul falhoz támasztva, máshol egymásra hányva várták az elszárást, hogy végül tűzre kerüljenek. Magam is majd egy télen át fűtöttem a konyhát a megvásárolt ősi ház minden zugából előkerülő szuvas dongákkal. Másra már nem voltak jók, pedig talán ma már Szlavóniában sem lehetne olyan nemes tölgyeket találni, amelyekből ilyen dongákat faraghatnának. Három-négy nemzedék szorgos igyekezete kellett felhalmozni ezt a roppant értéket, és mindössze egy fészekalj felserdülése, hogy semmivé váljon.

Csak néhány különösen állhatatos és nyakas gazda tudott ellenállni ennek a nyomásnak, így Sepsén Milán bácsi, Hajdú József és az öreg Csete. Ők hárman az egész faluból. Ez utóbbi ottjártamkor már azzal dicsekedett, hogy mesz-sze földről, Eszékről, Zágrárból, Belgrádból is el-járnak hozzá igen magas rangú elvtársak borért, hordószámra viszik a nemes nedűt, amit ugyan-ők rendeletileg tiltottak ki a forgalmazásból. De nem volt mindig így, azért akadt tíz-tizenöt év, amikor csakugyan kutyának sem kellett a házi bor, a tilalom csakugyan a megsemmisülés szé-lére sodorta őket is. Akkor volt szükség a nagy kitartásra, ha pocsékba is ment a tavalyi bor, szüreteltek akkor is, és helyet csináltak az újnak. Aztán helyükre álltak a dolgok, ha a rendeletek-ben nem is, a fejekben legalább és egyszerre megint érték lett, amit korábban fitymáltak. Ke-vesen maradtak hűek, sokan bánták, de akkorra már a szüette dongákat is mind felemésztették a sparheltok. Alig hihető balga történet, ha az ember ott áll az ódon pincében, kezében pohár-al és benne a lopóból frissen csorgatott zöld velteilinivel, egy olyan csodával, amilyenről még álmodni sem tudott volna korábban, mert sejtel-me sem volt a létezéséről. Az öreg Csete pedig csak állt kék köpenyében, vállához támasztott lopóval, másik kezét pedig az egyetlen hordón nyugtatta, amiben ez a titkos kincs rejtezett és amit a kedvemért nyitott meg. Egyetlen módon hálálhattam meg a megtisztelő bizalmat: hírét vit-tem a csodának, és azután nemcsak Zágrábba, Belgrádba vándoroltak az itt megtöltött kannák, hanem a bácskai Tisza mentén is egyre többen emlegették nagy tisztelettel a nevét...

A Leányvári levelekben már éledni láttuk azt a sárkányfiókat, amely harminc évvel később már megfellebbezhetetlenül uralta a tájat és az életet: a Bellyei birtokot. A naplóbejegyzések tanúsága szerint még a község alapokmányát is a behe-mót szükségleteinek rendelték alá.

„A lényeg, azt hiszem, egész Baranya szem-pontjából abban van – ami egyúttal minden más vidéktől is megkülönbözteti – hogy a község ala-pos figyelmet fordít a bellyei birtok jelenvalósá-gának, s az alapokmányban igen határozottan

igyekszik tisztázni a viszonyt a mezőgazdasági kombinátus és a vidék parasztsága között.”⁴

Amikor én arra jártam, a „viszonyok tisztázása” már rég befejeződött. Bár valójában tulajdonképpen nagyjából az történt, amiért az egykori naplóró olyannyira szurkolt, valahogy nem tudtam osztozni ebben a lelkesedésben. A szocialista nagybirtok csakugyan sok embernek adott munkát vagy a korábbinál kiszámíthatóbb megélhetést, és csakugyan valóra vált az az ígélet is, hogy véget vet az életképtelen kisbirtok agóniájának. Sőt, igazából még a földjétől, szőlőjétől sem kellett megválnia mindenkinek, a megátalkodottak tovább küszködhetek a parcelláikon, a Hercegszőlősen épült hatalmas pince elnyelt minden szőlőt, ami a löszdombok alján termett. Igaz a hordók – eleinte csak a nagyobbak, később a kisebbek is – kiszáradtak az ősi pincékben, aztán dongáikba beleköltözött a szű. A naplóró bizakodó lelkesedését némely tekintetben igazolta, sőt túl is szárnyalta a „kombinátus”: feneketlen étvágát a szőlősi pince oly módon igyekezett enyhíteni, hogy igen kedvező feltételekkel szőlőtelepítésre ösztökölte a kistermelőket. Akinek telepítésre alkalmas földje volt, annak adott oltványt, akáckarókat, fészítődrótot a kordonműveléshez és még csak fizetni sem kellett, a tartozást a gazda szőlőben egyenlíthette ki, amikor termőre fordult az ültetvény. Álltak is sorban a szekerek és traktorok a pince bejáratánál szüret idején éjjel-nappal. A pótkocsikat fóliával bélelték ki és roskadásig rakták a hegy gyümölcseivel. Nem válogattak, mehetett mindenféle szőlő a nagy darálókba, az már a labor és a szakemberek dolga volt, hogy a végeredmény minőségi rizling vagy illatos tramini legyen.

Az álom tehát megvalósult, az egykori naplóró lelkesedése sem volt talmi. Mégis miért volt olyan érzésem mindig, ha hosszabb-rövidebb időre Baranyába vetett a sors, hogy romokon járok? A falvakat, a százéves házakat szépnek és romantikusnak láttam, megdobogtatták a szívemet (nem úgy anyósomét, aki szigorúan ráncolta homlokát, hogy mégis hová hozom a lányát a tisztas bácskai jólétből ebbe az elmaradottságba). Pedig ezek a házak olyan gazdagságról tanúskodtak, amilyenről a maguk idejében a

bácskai zsellérfalvak álmodni sem tudtak volna. Hát igen, ez erősen múlt idő... Mostanára nagyot fordult a világ. Lássuk csak: a szocialista nagybirtok és gazdaság kisegítette a bajba jutott kistermelőket, mert igaz ugyan, hogy ezek az ősi falvak századokon át tisztessen meggazdagodtak a szőlőből és borból, de immár a szőlőművelés és különösen a borkészítés nem ad megélhetést. Miért is? Mert a szocialista gazdasági rendszer gondoskodott róla, hogy ne adjon. (Lásd borkímérés tiltása, nagyüzemi termeléssel a minőségi különbségek megszüntetése – figyelmen kívül helyezve ezzel a földrajzi, termőhelyi adottságokat is – az árak letörése és hasonló.) Az állam épített egy nagy hajót, a kicsik csónakjait kíméletlenül elsüllyesztette, de azért nem hagyta őket vízbe veszni, nagy kegyesen megengedte, hogy a nagy hajó oldalán lecsüngő kötelekbe csimpaszkodjanak. Semmi beleszólásuk, merre megy a nagy hajó, s míg azelőtt maguk kormányozták dereglyéiket, önérzetük, emberségük is volt. Most már nincs: egy csimpaszkodónak?!

Abban, hogy beleszerettem Baranyába, nem csupán a százesztendő házaknak, a dióleveleken lecsorduló különös napfénynek, a szurdikok borzongató, nyárban is nyirkos homályának volt tetemes szerepe, hanem a nyelv hegyén pezsdülő, üde és kellemesen kesernyés utóízzel búcsúzó souvignonnak is, amelyhez hasonlót hiába kerestem máshol. Három évig, amíg Sepsén lakhattam, az volt mindennapi szomjoltó italom, mint a régi nemeseknek, akik vizet csak akkor ittak, ha az orvos szigorú kúrára vetette őket. Sepsén azt beszéltek, valamikor a régi világban francia szakemberek jártak ott és megállapították, hogy a souvignon saját eredeti termőhelyén kívül sehol a világon nem ad olyan nemes bort, mint éppen ezen a kis területen, a löszdombok déli lejtőjén, amit a rómaiak is Aranyhegynek hívtak a szőleje miatt. Méricskéltek, talajt elemeztek, napfényes órákat számoltak és abban maradtak, hogy ez a talaj és mikroklíma bizony különlegesen alkalmas ennek a messziről jött fajtának. Igazuk lehet.

A Bellye viszont nem a souvignont, hanem a rizlinget szerette. Annak kezelése, termőképesége és savainak összetétele éppen megfelelt a céljainak, erre a fajtára épült a technológia és kitűnő alapanyag volt, bármilyen címke is került

⁴ Herceg János, *Hazulról, Leányvári levelek*, 16. szakasz, Forum, Novi Sad, 1965.

végül a palackra. Így mesélték a gazdák, és ki is vágta szépen a gyengébben termő, „hordókon-gatónak” is becézett traminit, meg a bizonytalan, sokszor ritka fürtű és pergő szemű souvignont, és kértek a birtoktól rizlingoltványt. Az meg adott szívesen – telepítéskor mindig azt adott. Mire én arra vetődtem, szinte teljesen kialakult a rizling-monokultúra. A birtok hatalmas parcellái felkúsz-tak egészen a dombok tetejéig: eléggé meglepő módon nem teraszosan, párhuzamosan a lejtő-vel, hanem azzal megegyező irányban.

A nagybirtok - miként a távolabbi múltban – szocialista változatában is uralta tehát a vidéket, és való igaz, sok embernek adott munkát és megélhetést. Csak nem mindig a magyarnak. Azaz neki is, de valahogy úgy, ahogyan korábban, bácskai újságíróként tapasztaltam a Tisza mente egyik erős magyar várának számító Adán, az ottani szocialista nagybirtokon: ha valamelyik tanyasi központjába igyekezett a látogató, Jó napot!-ot köszönt az ember a portásnak, az udvaron várakozó traktorosoknak, az istállóból éppen talicska trágyát kitoló embernek, szóval mindenkinek, akivel találkozott, de ha odaért az iroda ajtajához, ahol már lábtörő is volt és illedelmesen bekopogott, ott belépve már a Dobar dan! járta. A kapás és metszőmunkások Baranyában is mind magyarok voltak, de a szőlőjükkel a borászat előtt várakozó traktoros kistermelők is. Hálás is volt érte az egész közösség, hiszen sok család szerény megélhetését biztosította az idényjellegű vagy állandó munka. Az egyszerű ember kevéssé érzékelte, hogy ez a burkolt megkülönböztetés és nehezen tetten érhető káderpolitika, évtizedeken át folytatva, az egész közösség etnikai összetételét is megváltoztatja, mégpedig egyszerre több eredő mentén. Egy-más között a szőlőmunkások elintézett tényként emlegették, hogy a jobb állásokba a jövevények kizárólag rokonaikat engedik beülni, és azok jönnek is, messzi tájakról, és azonnal hozzák népes családjukat is. A helybéli magyar család viszont, ha kinnal-keservvel ki is taníttatta gyermekét, az bizonyosan nem kapott helyben munkát, elvándorolni kényszerült, máris tovább perdítve elhagyott közösségét a demográfiai örvény felé. Mindennek leglátványosabb lecsapódása szinte azonnal jelentkezik: a magyar nyelven tanuló diákok számának hegyomlásszerű csökkenése, de

a figyelmes szem a kevéssé nyilvánvaló gazdasági diszkrimináció jeleit is felfedezheti, beazonosíthatja a Drávaszög falvait járva. Az évszázados romantika mögött, ami oly kedves és megkapó az utazó számára, valójában az anyagi lehetőségek nagyon is eltérő mivolta áll. A jövevények, a jó állásokat betöltő tisztviselők és feletteseik új építésű, többszintes, összkomfortos családi házakban laknak, a magyar falvak ódon házaira legfeljebb a szokásos meszelés jut, az udvarban ásott kútból nyerik a vizet, és alig van pár házban fürdőszoba. Mindez talán szerencse a táj arcu-lata és ódon hangulata számára, de semmiképpen sem tükrözi a lakosok valódi akaratát és vágya-it. A fiatalok mindenesetre a már említett módon nyilvánítanak véleményét: elmennek.

Herceg János a visszaemlékezéseiben nem említi a mezőgazdasági szövetkezeteket, amelyek ugyan már a sztálini Szovjetunióval való szakítás után kezdtek szervezni, de igazi sztálinista módszerekkel. Az erőszakos tagosítás eredménye az lett, hogy szinte teljesen magyar szövetkezetek jöttek létre, mert a magyarok nem mertek ellentmondani, minden elképzelhető eszközzel kényszerítették őket. Igaz, a feljegyzések idejében már többé-kevésbé feladták ezt az elképzelést, és hozzáláttak a szövetkezetek csendes felszámolásához. Maradt az agráripari kombinát mint sokkal grandiózusabb és hatékonyabb eszköz a magyarok (és horvátok!) kordában tartására. A szőlősgazdák helyzetéről már szóltunk, a bellyei monstrum mindenhatóságát és erejét jól példázza egy másik intézkedés: Kopácsot, a lópvidék sok évszázados kikötőjét és halásztele-pülését körgáttal vágta el az éltető víztől, ezzel örökre megpecsételve sorsát. Odafönt egyetlen tollvonással léptek át történelmen, hagyományon, gazdasági szükségszerűségeken, és mire az érintettek észbe kaphattak volna, megtörtént az elképzelhetetlen.⁵

Háború

Mindez azonban egy olyan időszak gondja-baja volt, amely immár messze, *mint az ég...* Nyilvánvalóan kegyelmi állapotnak is tekinthető ahhoz képest, ami ezután következett, a háború-hoz. A háború, amelybe 1991-ben a drávaszögi

⁵ Arday Lajos, *Fejezetek a horvátországi magyarok történetéből*, BP. Teleki László Alapítvány, 1994.

magyarság teljes mértékben akarata és érdeke ellenére belesodródott, a teljes megsemmisülés szélére sodorta ezt az ősi magyar világot. Ez azonban egy másik történet, nem tartozik jelen vizsgálódásunk tárgykörébe.

Emigráció a löszfal peremén

Más forrásból, interjúkból tudjuk, hogy Herceg János számára ez az elvonulás egészen konkrétan a már végletesen terhessé vált politikai szerepvállalás elől történt. Népfront-aktivistaként évekig nem írt, majd amikor mégis tollat ragadott, az, amit leírhatott, nem biztos, hogy összhangban volt akárcsak az agitprop munka során kialakult véleményével a mozgalomról és a bonthatkozó új világról.

„Akkor már elmentem Batinára, egy politikai tisztségből menekülve, a járási népbizottságnak voltam alelnöke, és akkor mondták is, hogy belső emigrációba vonulok, de én nem törődtem vele, tíz éven át húztam az igát politikai téren, nem akartam tovább.”⁶

„Negyvennyolcban, amikor megint írni kezdtem, alagsori szinten, nemzetiségi vonalon még nem szűnt meg a politikai megbízottak ellenőrző gyakorlata.”

Pedig akkorra már jócskán megkophatott az a lelkesedés, amellyel Budapestről hazaérkezett az ottani intenzív mozgalmi behatások nyomán. És valószínűleg az sem tett jót ennek a lelkesedésnek, hogy a nemzetközi munkásmozgalom itthoni változatában jócskán érzékelnie kellett az „alagsori szintet”, vagyis hogy a nemzetiségi kérdés korántsem volt afféle meghaladott kérdés, mint ideológiai alapon remélte. (A legsúlyosabb kérdéseket szinte fel sem merem vetni: hogyan viszonyult/viszonyulhatott a magyarok elleni verboszuhoz, és a Petőfi brigád mészárszékéhez?)

„... húszévesen aktív kommunista voltam, harminczévesen viszont vállaltam a »haladó polgár« nem éppen hálás és megtisztelő szerepét.”

Ha ehhez hozzávesszük, hogy a háború éveiben viszont aktív közéleti szerepet vállalt a „megszállók” rezsimjében, hát valóban volt mit taktikáznia.

„... előfordult, hogy nem pontosan arra a helyre álltam, ahova állást foglalni kellett volna. Ezt

persze sose felejtették el az orrom alá dörgölni...”⁷

Nyilván nem ez volt az egyetlen és valószínűleg nem is a legnagyobb téttel bíró helyzet, amikor ezzel nyíltan megzsarolták, de a „belső emigráció” választott magányát és remélt alkotói függetlenségét azért jócskán megzavarták, amikor „felkérték” a Híd főszerkesztői posztjára.

„Egy éjszaka Farkas Nándor felhívott, azt mondja, »tudod, csak arról van szó, hogy hát ugye majd mondhassák, hogy te az okkupátornak bírtad szerkeszteni a Kalangya újságot, és most a szocialista társadalomnak nem bírod«. Mondom, bírom. Bírom. És attól kezdve vállaltam.”

Abba tehát belenyugodtak, hogy a politikából félreállt, de akkor legalább az irodalomban szerepet kellett vállalnia. Mindenképpen kellett az megbízható (és nyilván zsarolható) elvtársak az érzékenyebb posztokra. Nem lehetek túl sokan, ráadásul olyanok, akiknek neve, akiknek meg némi tekintélye is volt, meg különösen. Így is különös, mondhatni csoda, hogy a diófa alatti ücsörgését eltűrték, tolerálták. Utalt is, már akkori naplójegyzeteiben is, a megtanult leckére, a modus vivendire, később ezt még gyakran megtette – nyilván nem véletlenül. A Híd élére 1965-ben rendelték, és ekkorra datálható *Nem vagyunk egyedül* c. írása is, amelyben többek között nem elhanyagolható ellentmondással dicseri a szólás- és sajtószabadságot.

„A rokonszenv és az érdeklődés elsősorban a szocialista országnak szól, ahol a szellemi életnek többé nincsenek korlátai, ahol az alkotószabadság az általános szólásszabadsággal és az emberi jogokkal vált egyenlővé és semmiféle szempontból nem kötik meg se merev dogmák, se szektás szempontok.”⁸

Nyilvánvaló, hogy ezekben az írásokban még számos kitételt bátran tekinthetünk a formálisan már abbahagyott agitprop tevékenység részének, ha másért nem, hát egyfajta lerovandó díj gyanánt, amivel a sokfelől szorongatott író a viszonylagos szabadságáért fizetett. Annál is

⁷ Vékás János interjúja eredetileg 1984-ben készült és egy része meg is jelent a Híd 1984. 10. számában. Az idézett kijelentés már akkoriban is több jelentéssréteggel bírt, azóta pedig újabb dimenziók rakódtak rá...

⁸ Hazulról, Naplójegyzetek, *Nem vagyunk egyedül*, Forum, Novi Sad, 1965.

inkább így gondoljuk, mert ugyanezekben az írásokban számos helyen találunk utalást olyan témákra, amelyek Herceget akkor is, később is szenvedélyesen foglalkoztatták, elsősorban a kisebbségi magyar közösség és kultúra vonatkozásában. Pontosan ezek az alapvető kérdések és értékek voltak azok, amelyek későbbi egész munkásságát meghatározták, és amelyek mellett következetesen kitartott élete végéig. A sallangok azonban akkortájt még nem voltak elhagyhatóak és talán akadt köztük olyan is, amit, a saját bevallása szerint is, idealista író maga is félig-meddig komolyan vett. Ebben sem volt egyedül, a rákövetkező évtizedekben kollektív tudatunkban és egyéni értékrendünkben is csak lassan számoltunk le némely tetszetős és sokat mantrázott illúzióval.

Úgy látszik azonban, a zsarolással kikényszerített vállalásból mihamar kipenderítették ugyanazok, akik annyira fontosnak tartották belevenni. Mindössze két évig volt a Híd főszerkesztője és mehetett vissza a löszpartra, a diófája alá duzzogni. Erről aztán sohasem beszélt, de azért duzzogott: sértődöttségében írta *Ég és föld* c. kulcsregényét, amelyben valószínűleg kellőképpen elégtételt vett az őt csúffá tevőkön. Azért valószínűleg, mert a kódolt mondanivalóhoz már rég elveszett a kulcs és a kortársak sem igyekeztek közkinccsé tenni a megfejtést. Inkább úgy tettek, mintha nem látnának be a tessék-lássék befüggönyözött ablakon és inkább elsiklottak a parabolikus jelentések felett. Inkább megünnepelték a regényt, mint a Forum Könyvkiadó első szépirodalmi kiadványát és a második kiadás (1967) kapcsán is elvéve akadt csak olyan kritika, amely legalább egy mondat erejéig utalt a rejtett tartalomra, így Bálint István tollából: „sajátos fénnnyel rávilágít napjaink néhány sajátos problémájára, az új világ építésének nagy kérdéseire.”⁹

Abban viszont a korabeli és a későbbi elemzők is egyetértettek, hogy Gerard, a bohóc maga a művész, az író. És ha az *Ég és föld* kulcsregényként nem is funkcionálhat már, alapvető mondandója mégis megfejtethető, hiszen eléggé meglepő módon Herceg János évtizedekkel később megírta a folytatást, a *Gogoland* c. kisre-

gényt.¹⁰ A főhős itt is Gerard, a bohóc, aki a világában tapasztalt visszasságok elől menekülve kel útra és nem kevesebbet, mint az Ígélet Földjét kívánja megtalálni. Az utópia helyett azonban antiutópiát talál, a sajátjánál még kifordultabb világot. Az író, aki évtizedeken át egyéb írásaiban tudatosan kerülte a közvetlen politikumot (bár az árnyalt társadalomkritika és még inkább a szociális érzékenység szinte valamennyi írásában jelen van), most, élete alkonyán egyszerre viszszaül egy elfeledett és már a maga korában sem maradéktalanul sikeres eszközhöz. Miért teszi? Nyilván azért, mert ötven éven át foglalkoztatják ugyanazok a kérdések (amelyeket ilyen-olyan, épp aktuális okokból még feltenni sem mindig lehetett), és mert tudás, tapasztalat mind kevés maradt az egyre gyorsabban vágató évek során. Kényelmes gondolat azt feltételezni, hogy az odahagyott valóság a jelen, a megtalált Gogoland pedig a jövő víziója. Én inkább azt gondolom, az idősödő író úgy látta, a vágató idő nyerges tevéként elnyargal mellette, s miközben ő elvágyódik ebből a nemszeretem világból, az a zűrzavar valójában már csak a saját fejében létezik. Az élet rég túllépett félelmeim, szorongásain is: az Ígélet Földje helyett csak Gogolendre, az antiutópiába érkezhetünk, azaz már rég benne élünk – ez a jelenünk.

Mi, akik az 1974-es jugoszláv alkotmány hipnózis alatt szocializálódtunk, vajon megérthetjük-e valaha is azt a pszichózt és nyomást, ami a háború utáni magyar írókra nehezedett? Még akkor is, ha ez a színes paraván viszonylag gyorsan lehullott az élesebb szeműek előtt és a vakoknak is fülébe ordította aztán Milošević. Még akkor is... És vajon hogyan volna lehetséges megértetni a még később jövőkkel?

Annál is nehezebb ez a feladat, hiszen maguk a túl- és megélők voltak azok, akik leginkább igyekeztek agyonhallgatni a tényeket. Soha nem beszéltek róla, sőt írásban és szóban számtalanszor megtagadták, ha mások felhozták, felháborodottan visszautasították a valóságot. Pedig a valóság ismeretében nagyon is számíthattak volna az utókor együttérzésére és megértésére.

9 Idézi Toldi Éva: *Egyetlen történeteink, Regényvilág és parabola*, Miskolc, Felsőmagyarország Kiadó, 2010.

10 A regényt 1977-ben írta és folytatásokban közölte a *Magyar Szóban*, könyv alakban azonban csak 1992-ben jelent meg.

re. Természetes, hogy az első években még a fizikai megsemmisítés réme, kicsit később a koncentrációs táborba zárás (Goli otok) fenyegetése némaságra kényszerítette őket. Később is maradt a kockázat, hiszen az egzisztenciális ellehetetlenítés, sőt a börtön fenyegetése lényegében sohasem szűnt meg a rezsim fennállásának végső napjaiig. Az viszont igaz, hogy ez a kockázat azért az évtizedek során mind kisebb lett és valójában személyre szabott is volt, azaz a *modus vivendi*, az ahogy lehet filozófiája többet is megengedett volna, mint amennyivel az írástudók érintett elitje élt. Egészen konkrétan, az idős Herceg Jánost biztosan nem börtönözték volna be, mint Vicei Károlyt, még akkor sem, ha nem avíttas kulcsregényekben (*Iketánia*, *Gogoland*) írja meg véleményét a rendszerről.

Fogalmat is alig alkothatunk arról a politikai és szellemi hullámvasútról, amelyen akkoriban értelmiségünk legjobb képviselői (és persze mások is) ültek. A tömeggyilkosságok, a genocídium velőtfagyasztó tényei mellett tovább kellett lépni, menteni az egyéni és a kollektív életet. Még meg sem süppedt a föld a tömegsírok felett, amikor újabb, másfajta véráldozatot követelt az új világ, nagy kegyesen lehetőséget kapott a magyarság a kínhalálon túl a hősi halálra is, nagy éneklések közepette létrejött a Petőfi brigád. Ez is jó eszköze volt a magyarításnak, de „fel lehetett virágozni”, és ezzel a véráldozattal mintegy megvásárolni a helyet a magyar kisebbség részére az új államban.

„Így tehát alig múlt el néhány hónap azután, hogy Herceg János meggyőződött a bezdáni (isterbáci) partizánvérengzés eredményéről, s visszautasította a felszólítást, hogy menjen Újvidékre, s vegyen részt a Szabad Vajdaság szerkesztésében, már beszédet mondhatott a zombori Közművelődési Közösség megalakulásakor.”¹¹

És ebben a beszédben Szenteleky vízióira hivatkozik, a politikai önrendelkezéssel bíró Vajdaságról, amelyben az ottani magyarság is megfelelő jogokat élvez, és végre szabadon ápolhatja saját irodalmát és kultúráját. Aztán kénytelen belátni, hogy a nagy frázispufogatás mögött csupán kirakatépítés folyik, és a nagy ívű programbeszé-

dek, intézmény- és szervezetalapítások közepette a való életben a túlélés leghatékonyabb, sőt csaknem egyetlen eszköze a megalkuvás, sőt sokszor a megalázkodás. Így aztán a nyilvános megszólalásokban gyakran kell hangot, tartalmat és célt váltania annak, aki vállalja (nem is mindig önként), hogy kiálljon közösségéért. A nyilvános megszólalás, persze, csak a felszín, az igazán háttorzongató: belegondolni, mi zajlik ilyenkor az ember lelkében otthon, magányos estéken az íróasztala mellett. (Természetesen nem az, amit látszólagos spontaneitással leír, közlésre szán, mint például Herceg János könyv alakban is kiadott naplójegyzetei. Az efféle naplóírás maga a megalkuvás, és nyilván nem kevés részben önvédelmi célokat szolgál. Mert a sakálok ott vicsorogtak ajtaja előtt, a leányvári éjszakában. Megírta hát derűs elmélkedéseit a kisköszegi hegyen a Duna fölé magasodó hősi emlékműről, és hogy miként fognak oda majd százas csoportokban felzarándokolni messzi tájak szövőnői, „a vladivosztoki tanítónő, a Skoda-gyár munkása és a csepeli vasas” és mindenféle rendű-rangú turista, „mielőtt a „Győzelem (Pobeda) nevű vendéglőben vagy a Duna habjaiban keresnének felüdülést”, de nem írta meg a szívszorító keserűséget sok száz magyar fiatal értelmetlen halála miatt, amiről még évtizedek múltán is csak fojtott hangon suttoztak a bácskai falvakban és ellenőrizhetetlen legendákat adtak szájról szájra a hivatalos propaganda és a lemezen is kiadott (A Petőfi brigád dalai) indulók harsogása ellenére: „Minden tizedik embernél volt egy vadászpuska és minden tizedik vadászpuskában volt golyó, úgy rohamozták a német géppuskafészeket!” Meg efféle, később a valódi túlélők visszaemlékezéseiben is megerősített, hajmeresztő képtelenségek: „Kukoricaszárból csináltunk messziről talán puskának látszó botokat, hogy az ellenség azt higgye, igazi, jól felszerelt hadsereg rohamozza az állásait.” Ez is igen népszerű volt, sokszor hallottam a felnőttek szájából gyermekkoromban: „Amikor az oroszok odaértek, ki is végeztek valami parancsnokot az esztelen mézsárlás miatt.” Nem ezt írta meg, nem is az igazságot valóság és legenda között, hanem a derűs elmélkedést az emlékműről, múzeumról és turistákról, így aztán remélhette, hogy másnap reggel ismét kime-

¹¹ Vajda Gábor, *Remény a megfélemlítettségben*, MTT Szabadka, 2006.

részkedhet a diófa alá meginni egy pohár bort és nézni a Dunát, és nem tépik széjjel a sakálok.

Még egy példa:

Miközben Herceg János szíve és meggyőződése szerint minden igyekezetével azon volt, hogy a rendelkezésre álló keretek között helyet és jogot harcoljon ki a magyar irodalomnak és kultúrának, a beletörődéssel lehúzott tíz év tömény agitprop tevékenység után, már íróként sem térhetett ki bizonyos konkrét, a párt által ráosztott feladatok elől, amint azt Burány Béla írja egykori zágrábi egyetemista éveiről szóló visszaemlékezésében:

„Az ötvenes évek dereka táján egyszer eljött a zágrábi Magyar Kultúrkörbe, a Horvátországban tanuló magyarok otthonába Farkas Nándor, az akkor neves, magas pozíciójú magyar politikus, Herceg János író és Hangya András festő, s egy egész délután tartó, sőt estébe nyúló gyűlésen arról akartak meggyőzni minket, Zágrábban tanuló vajdasági magyar diákokat, hogy diplomálásunk tán ne jöjjünk haza Vajdaságba, hanem menjünk – Boszniába.”¹²

A „kiküldött elvtársak” kitartóan győzködték a felbolydult diákságot, akik sehogyan sem hajlottak az „okos szóra”. Herceg magában valószínűleg örömmel nyugtázta ezt a kitartást és öntudatot, de kifelé nyilvánvalóan nem ezt mondta, hanem afféléket, amit naplójában a baranyai magyar fiatalok elvándorlásáról is olvashatunk:

„De a fiatalokat sosem kötötte a múlt, azok belenőnek az életbe, az adott lehetőségekbe, a hagyományok őrizgetése az öregek dolga. S azok közül, akik innen egyszer elmentek Belgrádba vagy Zágrábba vagy akár csak Újvidékre is, nagyon kevesen kerülnek vissza.”

Meg ezt:

„...nem hazát cserélnék, ha elhagyják a szülőföldet.”¹³

Sőt, ennél programszerűbben és szélesebb viszonylatban is kifejti, azt ami Baranya vonatkozásában inkább csak a valós helyzet ábrázolásának tekinthető:

„...a magyar munkások országjárása, sőt gyakran letelepedése Boszniában, Macedóniában vagy a Crna-gora-i hegyek komor világá-

ban, mind annak a bizonyítéka, hogy népünknek immár nemcsak a Duna és a Tisza vidéke jelenti a hazát, de feltalálja és otthon érzi magát az ország más, mégoly távoli részein is.”

„Senki se csodálkozik már, hogy a tuzlai szénmedencében magyar vezetőmérnökre talál, hogy a bolgár határváros helyőrségének magyar a katonaezred, hogy Belgrád egyik negyedében egy magyar vasas a JKSZ helyi szervezetének titkára.”¹⁴

Szép, igaznak tűnő szavak. Egy részük igaz is, azonban az életet és saját társadalmát jól ismerő írónak látnia kellett a dolgok fonákját, valódi arcát is: a Tuzlába, Belgrádba, Montenegróba költözött mérnök és vasas egyaránt „utolsó mohikán” a maga nemében. Gyermeküket már többségi nyelvű iskolába járatja ott a haza messzi tájain és unokaival egyetlen szót sem válthat már magyarul – akár azon nyomban kihúzzhatjuk őt magát és utódait a jugoszláviai magyarság képzelt nyilvántartásából. Ezzel szemben a Bácskába, Bánátba, Baranyába tömegesen betelepülő és fontos pozíciókat, zsíros állásokat elfoglaló boszniai, montenegrói jövevények ténylegesen csak a haza egyik sarkából a másikba költöznek és szépen a maguk képére formálják a világot... Ez ellen csak egyetlen, passzív és eredményességében is igen szerény megoldás létezik, a helyben maradás. Ha minél több fiatal sikerül taníttatni és számukra kiharcolni a megélhetést saját szülőföldjükön. Jól tudták ezt azok az „elvtársak” is, tudták, hogy kisebbségi magyar politikusként és értelmiségként éppen erre kellett volna biztatniuk a diákokat, de hát más, ennek ellenkezője volt az ukáz. Nyilván azt is pontosan átlátták, miért.

Az ő fájdalmas, gerincroppantó megalkuvásuk (és mély hallgatásuk) alapozta meg azt a jövőt, amelyben az eljövő nemzedékek már-már elhihették, hogy egyenes derékkal járhatnak és ha mégsem, (látszólag) sokkal kisebb megalkuvások ellenében mégis. Kölcsönösen megbocsátunk egymásnak – mit is tehetnénk egyebet – de azért látjuk, hogy ebbe belepusztulunk. Megalkuvástörténetünk egyben közösségünk megfélemlítésének története is. Amíg az „ahogy lehet” módozatain vitatkoztunk, látszólag jelentéktelen megfogalmazásokon rágódtunk, azon,

¹² Hogyan tovább a háború után? JMMT, Újvidék, 1993.

¹³ Herceg János, Hazulról, Leányvári levelek, Forum, Novi Sad, 1965.

¹⁴ Herceg János, Hazulról, A szülőföld és az ország változásai, Forum, Novi Sad, 1965.

hogy mely szavak írhatók le versben és melyekért jár éhkopp vagy börtön, amíg aztán zsigereinkbe épült a cenzúra és a lesütött szemek kénysze-re, a bűnös nép szégyene, addig szépen teltek a dróttal hátrakötözött kezű, késsel hasogatott, besózott hátú hullákkal a tömegsírok, szaggattattak a körmök és égettetett az eleven hús, újrátak az öngyilkos rohamok a géppuskafészek ellen, benépesültek a kopár szigetek, folyt a szervezett szétszóratás, a többségi betelepítés, a láthatatlan kiszorítosdi a munkahelyeken, a bizonyíthatatlan hátrányos megkülönböztetés a gazdaságban, a vendégmunkások tömeges kirajzása, a jugoszlávság hamis nimbuszának istenítese, az asszimiláció számtalan eszközének nyílt vagy burkolt bevetése. A számszerűen megfelezett közösség pedig nem a hajdani közösségnek a fele, hanem csupán árnyéka. Annak az előrevelése, hogy hamarosan temetőinket is felveri a gaz.

A megalkuvások alól az újonnan felnövő generációk sem mentesülhettek igazán, bár a parván színpompás volt. Mégis, hamarabb megtanultam a szememet lesütni, mielőtt megérthettem volna, miért teszem. Amikor ott álltunk fehér ingben, vörös kendővel a nyakunkban és koszorúztuk a nemzetünk felett aratott győzelmek dicsőítésére emelt emlékműveket, idegen nyelven harci dalokat énekeltünk és hosszú beszédeket hallgattunk apáink, nagyapáink gaztetteiről, már nagyon ment ez a szemlesütés. Menekülni, szabadulni akartunk tőle, hálások voltunk a lehetőségért, hogy szavainkban és tudatunkban elhatárolódhattunk szégyenüinktől és hagytuk, hogy falat építsenek jelen és múlt között. *Azt hittük, nem kell majd többé lesütni a szemünket, ha mindenestül megtagadjuk apáin-*

kat. Én is hittem, legalábbis egy darabig. Persze tévedtünk. A múlt felé emelt falak csak bennünk léteztek, a győztesek nem vettek róla tudomást, és a szónokok továbbra is szúrós tekintetüket ránk vetették, amikor szórták az ünnepi átkot és elvárták, hogy továbbra is szégyelljük magunkat. A legbuzgóbb janicsár sem mentesült a szemlesütés reflexétől. Nem is vették volna tőle jó néven.

Akik pedig látták és tudták, mi történik a világgal, hallgattak. Hallgattak és szenvedtek, mert nyilván tudatlanul is keserves szembesülni a pusztulással, de eleven, égő kín megélni a romlást, ismerni a kezdetet és lépésről lépésre bejárni a romlás, a pusztulás stációit. Így hát tényleg nem vádaskodom. Leginkább azt szeretném, ha nem felednénk el őket, az előttünk járókat, a sorsunkat előre megszzenvedőket – ha már nem túl késő így is. Hiszen sosem kaptak díjat, az összmagyarság elismerését, figyelmét jelentő publicitást a szellemi közösség képviselőjében, aminek megteremtéséért annyit küzdöttek, olyanok kapnak plecsnit, kokárdát, akik legfeljebb a maguk boldogulásáért ügyeskedtek és nem akkor hajlítottak gerincet, amikor muszáj volt, hanem amikor kifizetődött, és akik helyett rejtélyes módon mások fizettek, ha mégis látszólag karakánok voltak. Talán nem is lehet igazságot tenni, hiszen az úgynevezett igazság ezen a tájon már rég csúf halált halt. A sokféle megalkuvás, a „fű megmarad” elve már csak televényt terem, és hogy ki arat bő terményt, áldást rajta, az végképp nem az igazságosság és méltányosság elve szerint történik. Ők viszont akkor is előttünk jártak, és tanulnunk kell kiállásukból, megalkuvásukból egyaránt. Ahogyan ők, mi is megmérte-tünk: kor és idő szerint akárhányszor, akármikor.

Magyarország megújítása és a posztkommunizmus lezárása

„Tiszteletben tartjuk történeti alkotmányunk vívmányait és a Szent Koronát, amely megtestesíti Magyarország alkotmányos állami folytonosságát és a nemzet egységét.”
Magyarország Alaptörvénye

A modern politikai gondolkodás történetének gerincét a liberalizmus tételei és azok kritikái adják. A számos, nagy múltra visszatekintő vita közül kiemelkedik egy, amely a mai liberális szemlélet alapjait is érinti. Tévútra vezet-e a liberális ideológiának az a jellemzője, hogy egy hipotetikus, autonóm és egyetemes ember pozíciójából szemléli a politikumot? A magyar nyelvű szakirodalomban Kende Péter is felveti ezt a kérdést, felismerve, hogy a politikai-társadalmi kerettől elvonatkoztatott autonóm személy képzelete merő fikció, a létező társadalmak politikai kerete szükségképpen partikuláris, ettől pedig elválaszthatatlan a polgárok „jogainak” fogalma. Kende megoldása: a liberális szemlélet republikánus kiigazítása. *„A republikanizmus voltaképpen semmi egyéb, mint annak tudomásulvétele és rendszerbe foglalása, hogy egyéni szabadság csak politikai keretben képzelhető el, s hogy az emberi együttélés alapját a minden polgárra kötelezően érvényes közös törvények képezik. A republikánus szemlélet középpontjában a politikai közösség, vagyis a polgárok összessége áll (szemben a liberális szemlélettel, amelynek központi gondolata az individuum).”*¹ Ennek a gyakorlati jelentőségét akkor látjuk, ha azokat a politikai döntéseket vizsgáljuk, amikor az egyéni szuverenitás és haszonmaximalizálás, illetve a „közjó” megvalósításának elve ütközik. Ha az utóbbit szem elől tévesztik, nagy valószínűséggel a „közlegetők tragédiájának” játékelméleti példájával szembe-sülhetünk a valóságban. A liberális gyakorlat a közösség problémáinak depolitizálását is jelenti, ami ahhoz vezet, hogy a politikai nemzet elveszíti a szuverenitásnak, az állampolgári közösség

döntéskéességének érzését. Egy modern demokrata számára tehát a két elv - az individuális szabadságfelfogás és a republikanizmus - csak egymást kiegészítve használható. Az, hogy Magyarország húsz év alatt sokféle gazdasági és politikai válságba jutott, annak tudható be, hogy mind alkotmányos rendszerében, mind a baloldali kormányzati gyakorlatban égbekiáltó aránytalanságot láthattunk.

De vajon elegendő-e a felkínált megoldás? A republikanizmus sok szempontból szakítást jelent az ideológiák absztrakt tételeivel; a káros vagy hasznavehetetlen elméletekkel szemben figyelembe veszi a valóságos körülményeket is. A nemzetek túlnyomó többsége számára ez elégséges is lehet, de van egy olyan pontja, amely a magyarság esetében újraértelmezésre szorult. A republikánusok számára – a liberálisokhoz hasonlóan – a nemzet állampolgárok közössége, elsődlegesen politikai, és esetleg csak hangulatában, színezetében kulturális entitás. Ez a 2010-ig érvényesülő elv komoly ellentmondást és feszültséget jelentett a magyar nemzet szétszabdaltsága miatt. A trianoni tragédia egyedisége tette lehetetlenné a konvencionális elv sikeres alkalmazását. (A republikánus gondolatok forrása a római köztársaság, ahol fel sem merülhetett hasonló kérdés, de Franciaországtól vagy az Egyesült Államoktól is – melyek forradalmi számos teoretikust ihlettek – távol áll a magyar nemzetet sújtó probléma.) Párhuzamot vonhatunk annak a dogmának a lerázása között, hogy nem adható állampolgárság a határon túli magyaroknak, és a szocialista rendszer felszámolása között: mindkét esetben a józan ész győzött a hamis tételekkel és hazugságokkal szemben. Örömteli, hogy ez volt az újonnan megválasztott Országgyűlés egyik első döntése. Ez volt az első jelentős lépés

¹ Kende Péter: *A köztársaság törékeny rendje*. Budapest: Osiris, 2000

a magyar politikai rendszer konzervatív kiigazításában és Magyarország megújításában.

Az ország elhúzódó válsága sokak szerint bele volt kódolva a rendszerváltás forgatókönyvébe. Kicsit továbbgondolva ez azt jelenti, hogy magából a kádári poszttotaliter diktatúra jellegéből adódtak a későbbi gondok. A forradalmi változást a Nemzeti Kerekasztal kompromisszumai váltották ki, azzal a szándékkal, hogy a rövid átmenet után meg lehessen alkotni az ország végleges alkotmányát. A folyamat „kisiklásának” okaként számos tényezőt meg lehet nevezni, de elsősorban a jobboldal és a balliberálisok közötti kulturális különbségek kiéleződését és az első ciklus alatt bekövetkezett nagy gazdasági visszaesést - mely lehetővé tette az utódpart újbóli hatalomra kerülését - kell kiemelni. A rendszerváltással nem történt meg a Hannah Arendt-i értelemben vett „kezdetteremtés”, mely nemcsak kronológiai állomást jelentett volna, hanem egy új, polgárok közötti tér alapítását. De ugyanilyen, vagy még súlyosabb probléma, hogy a magyar alkotmányos hagyományokhoz sem történt visszatérés. Mindvégig legitimitásdeficitet okozott, hogy a pártállami időkben (1949:XX. tv.) született dokumentumot 1989-ben sem demokratikusan választott parlament módosította, ráadásul „értékhiányos”² jellege miatt az állampolgárok körében sem bírt nagy ismertséggel és elismertséggel.

A technokrata arculatú posztkommunista hatalomgyakorlásnak ugyanakkor kiváló alapot teremtett ez az „értéksemliges” állam. A szocialisták tulajdonképpen ott folytatták, ahol a késő-kádári években abbahagyták. 2006-ban viszont (sokak számára váratlanul) kicsúszott a talaj a liberális posztkommunizmus korábban megdönthetetlennek tűnő uralma alól. „A mindent megkérdőjelező, csak saját előfeltevéseit kérdésessé nem tevő nihilista liberalizmus és a kádári nosztalgia folyamatosságának fenntartásában érdekelt liberális posztkommunizmus saját hatalmának feltételeit számolta fel (...)”³ Miután 2010-ben összeomlott a szocialista hatalomkonstrukció, érvényét veszítette annak kettős

hatalmi szerkezete is: kívül liberális demokrácia, belül spekuláns oligarchia.⁴

A 2010-es választásokon kétharmados felhatalmazást szerzett jobboldali pártszövetség – a saját törzsszavazói előtti felelőssége miatt – egyszerűen nem engedhette meg magának, hogy a rendszer játékszabályait és az átmeneti alkotmányt érintetlenül hagyja. De arra is vigyáznia kellett, különösen a baloldali pártok kivonulását követően, hogy az alkotmány szövege ne legyen pártos; kiegyensúlyozottan jelenjenek meg benne a nemzeti és a liberális értékek. Magyarország első egységes alaptörvényének megalkotása során végül sikerült elkerülni azokat a zsákutcákat, melyek megakadályozták volna, hogy a momentum az egész nemzet alkotmányává váljon. Úgy történt meg a szükséges *konzervatív kiigazítás*, hogy az állampolgárok és közösségek szabadsága semmiféle csorbát nem szenvedett, a természeti értékek védelmében nagy előrelépés történt, az államszervezetben pedig csak kevés és valóban szükséges változás következett be. A határokon kívül élő magyarok iránt mind jogi, mind szimbolikus síkon megerősítette az állami felelősségvállalást.

Egy évvel a 2010-es választások után azt mondhatjuk, Magyarország jó úton halad a posztkommunizmus végleges lezárásának irányába. De számos tanulsággal is szolgáltak az elmúlt hónapok. A médiatörvény körül keltett európai hisztéria óta nyilvánvaló, hogy nem szabad alábecsülni azokat a lehetséges károkat, amelyeket a posztkommunista „értelmiség” és a nyilvánosság torz szerkezete okoz(hat). E kérdéskört Lánczi András írásai világítják meg legélesebben. A saját szerepét oly nagyra értékelő „értelmiség” valójában ugyanolyan fikció, mint a munkásosztály vagy a parasztság. „Ez a kommunista társadalom öröksége, ahogy az irigységkultúra, a buta egalitarianizmus és az antipolitikai mentalitás. (...) Az értelmiségiben van egy kicsi vátesz is, ami teljesen ellentmond a tudományos követelményeknek, de ki tudja megmondani, adott esetben hol végződik a tudomány, s hol kezdődik a spekuláció. Meddig szakértő, s honnan esendő spekulatőr, piti érdekérvényesítő, gyáva meg-

2 Horkay Hörcher Ferenc: Az értékhiányos rendszerváltás. *Fundamentum* 2003/1

3 G Fodor Gábor et al.: Az ideológiák vége. Szazadveg.hu 2010

4 Uo.

hunyászkodó.”⁵ Az elismert közgazdász, Kornai János például terjedelmes, „tudományos igényű” munkában vezette le a magyar a demokrácia ki-múlását mint a Fidesz hatalomgyakorlásának következményét.⁶ Rövidesen azonban egy német újságíró bontotta elemeire és cáfolta meg tételesen a nagy tudós értekezését.⁷ A posztkommunista „értelmiség” már 2006-ban is nevetségessé tette magát az őszödi beszéd védelmével, de 2010 után eddig soha nem látott alternatív valóságot alkottak meg, és ebben nem az a probléma, hogy egymást túllicítálva bizonygatják törzsközönségüknek a demokrácia és a jogállam halálát, hanem az, hogy külföldi kapcsolataikat kihasználva exportálják nézeteiket. A balliberális

hatalmi hálózathoz ezer szállal kötődő „entellektüelek” így mérhetetlenül nagy kárt okoznak az országnak.

Magyarország megújítása csak akkor lehet sikeres, ha a nemzetközi közvélemény előtt is sikerül kivédeni a támadásokat, és elkerülni azt, hogy negatív spirál alakuljon ki az ország megítélésében. A másik fontos feltétel a gazdaság motorjának beindítása. Adósságcsapda nagy valószínűséggel – az alaptörvénynek is köszönhetően – már nem jöhet létre, de a munkahelyteremtés sikeressége és a növekedés mértéke kulcskérdés lesz a kormányzati teljesítmény egészének megítélésében is.

5 Lánczi András: *Értelmiség nincs is. Heti Válasz*, 2011. 02. 12.

6 Kornai János: *Számvetés. Népszabadság*, 2011. 01. 06.

7 Georg Paul Hefty: *A valóság mégiscsak más. Népszabadság*, 2011. 01. 22.

Szerbia várható nemzetközi helyzete a XXI. században

„Sok nagy terv látszik előbb esztelennek, de a jövő a soron majd kacag...”
 „Már hányszor ismétlődött, s ismétlődik is örökre meg... A hatalmat senki át nem adja
 másnak, ha azt erővel szerezte és erővel tartja is. Ki saját szívében nem úr, az boldogan
 kormányozná kevély önkénnyel a szomszéd szándékait”...
 „Nagy ügyben nem erőszakoskodik!”...

(Goethe: Faust)

A XIX. század közepétől terjeszkedő Szerbia agresszív külpolitikai törekvései és céljai (amelyeket a XX. század második felében a titói korszak több-kevesebb sikerrel leplezett, de sohasem sikerült letörnie - a jugoszlávizmus felkínálásával sem) 2000-re odavezettek, hogy a szerbek több államban élnek most, mint bármikor a történelmük folyamán (Szerbia, Koszovó, Horvátország, Bosznia-Hercegovina, Macedónia, Montenegró). A szerb nemzeti korpusz szétesése azonban még korántsem végződött be. Egy nagyon hosszú és következményeiben nagyobbbrészt ismeretlen folyamatnak átláthatatlan zűrzavaros szakaszában van ez a dezintegrációs, lebomlási folyamat. A kezdetben tündöklő, sikerekkel kísérkedő, de mint mára világossá vált, nemzeti tragédiába vezető folyamatnak az okát a szerb külpolitika imperialista jellegében (Dimitrije Tucović) kell keresni. A szerb nemzetállam kiagyaloí az értelmiség soraiban mindenkit „szerbbé” nyilvánítottak Dušan cárnak a valamikor szalmaláng életű birodalma területén, sőt azon túl is. Az elemi hiba abban volt, hogy ami a nyugat-európai országokban a maga gazdaságilag indokolt idejében létrejött, azt utólag, megkésve lehetetlenség volt lemásolva újra létrehozni. Ami nem alakult ki a maga idejében, az később csak torz, korcs állami szüleményként, tákolmányként jöhetett létre. Kikerülhetetlen lesz éppen ezért, hogy előbb vagy utóbb a jövőben a maga „piemonti” magjára zsugorodjon össze. (Nemcsak Jugoszlávia, hanem Szerbia is, úgy, ahogy létrejött és létezett, torzszülemény volt a maga fékezhetetlen ambíciójával. Nem más, mint állandó veszélyforrás volt az európai béke szempontjából).

Hogyan történhetett meg egyáltalán, hogy ezeknek a csaknem egy évszázadig tartó és uralkodó szerb külpolitikai törekvéseknek a nyugat-európai nagyhatalmak helyet és teret adtak, létjogosultságukat nem kérdőjelezték meg? Bár a nyugat-európai birodalmak pillanatnyi érdekeiket állandóan ütköztetik egymás között és az orosz birodalom érdekeivel, de általában tudnak hosszú távra is tervezni. Képesek 100 évre előrelátóak lenni. Szerb esetben ez nem így történt. A kisebb tévedésektől a nagyobbak felé sodródtak, és erre csak 1990 után döbbsentek rá.

Mi is ennek a tévedésnek a tartalmi lényege?

A XIX. század elején úgy tűnt, hogy a 600-700 évvel ezelőtt elsüllyesztett középkori népek és államok ébrednek nemzeti öntudatra, és ezeket helyre kell állítani, ismét létre kell hozni az akkori (voltaképpen dinasztikus) határaik között.

Ez a posztulátum önmagában véve logikai abszurdum volt. A társadalom fejlődésében, amely természeténél fogva irreverzibilis, nem remotív, retroaktív, renovatív – ilyen posztulátum kivitelezése a politikában sem lehet aktív cél, hanem csak tévedés. Az ilyen mélyre merülő tévedésnek még a gondolatával sem lett volna szabad foglalkozni, még kevésbé játszodozni.

Nos, a nyugati nagyhatalmak ennek a logikai abszurdumnak adtak létjogosultságot, sorsdöntő politikai akaratukkal. A nemzetállam spiritus agense a nemzeti öntudat, a nemzetállam ápolója a nemzeti öntudatnak. Mind a kettő, vagyis mind a nemzetállam, mind a nemzeti öntudat tisztán a kapitalista gazdasági fejlődés és individualista polgári gondolkodás, viselkedés, magatartás és életmód szülötte.

A szerbeknél (románoknál és szlovákoknál) ennek a kapitalista gazdasági fejlődésnek és individualista polgári világnézetnek, gondolkodásnak, érzelemlátnak – hihetetlen, de így van – egészen a mai napig csupán a visszfénye volt és van meg. Még most sem működik mind a kettő együttvéve, egyszerre. Az igazi, egyszerre nemzettudat és individualista polgári tudat helyett a mai napig valamilyen zagyvalék: össznépi, etnikai törzsi köztudat az uralkodó, a létező és megújuló. Ez a köztudat az elmúlt 150 év alatt sohasem emelkedett egyszerre nemzeti és individualista polgári szintre; egyik sem volt működő egészen a mai napig, mert egymással szemben „kiszorítósdit” játszott. A nemzettudat értelmiségi ébresztgetői összelopkodtak és „kimazsoláztak” a nyugati kultúrából néhány, a törzsi szokásoknak, életmódnak viselkedésnek és gondolkodásmódnak tetsző és beleilleszthető ötletet, s ezeket állították a politika szolgálatába. Ilyen értelmiségi gondolatok és a belőlük kreált politikai programok 150 éve mérgezik a szerb közvéleményt, és tétútra vezetik a szerb társadalom fejlődését. A Nyugat rálátása a szerb (román és szlovák) eszmei folyamatokra felületes volt; nem illett be az érdeklődési képbe és érdekviszonyokba. Ezért hagytak rá mindent a szerbre. Évtizedeken keresztül bedőltek a szerb hazudozásnak, ígéreteknek. A látszólagost elfogadták valódi (saját maguk alkotta) polgári értéknek és politikai érdekek képviselőjének.

A hazudozás túlfutott sokáig tartott. Még 1990-2005 között is képes volt zavart okozni. Diplomatai tucatja csapódott be és mondott csődöt a szerbekkel történő tárgyalásokon, amíg rá nem jött: az ígérgetés nem más, mint folyékony hazudozók vég nélküli ármánykodása.

Voltaképpen nemcsak arról van szó, hogy itt Szerbiában jól tudnak hazudni és ígéretet még soha nem tartottak be. Hanem arról is szó van, hogy Szerbiában továbbra is más törzsi értékrendszerben gondolkodnak. A polgári nyugati demokráciában nem hamarkodják el a dolgokat. Ennek azonban megvan az ára (amit nem a Nyugat fizet meg, hanem megfizettet – másval: a háború túlfutott hosszú ideig elhúzódott, s a termelőjavak iszonyatos pusztulásával végződött).

A nyugati demokrácia ennek a kivárásos módszernek az előnyeit még a középkorban oly gyakori várostromoknál fedezte fel és módszeresen alkalmazta. Később a kapitalista kereskedelemben begyakorolta, s végül a kapitalista termelési módban egyetemessé tette. Kivárni, és újból kivárni, egészen addig, amíg a másik fél érdekei tisztán lemeztelenítve hamisítatlanul és megmásítatlanul láthatóvá nem válnak. A polgári demokráciának ez a rendkívüli adottsága kezdetben kevés eredményt ad, a végén azonban annál jobban kamatozik. A politikai akarat ehhez már ugyanis maga mögött tudja az értelmiségi elitet, a kormánypártok és ellenzéki pártok elitejének kimondott vagy hallgatóságos beleegyezését, gazdasági érdekképviselőket, a köztudatot, a civil közvéleményt! Csak ilyenkor érett meg a helyzet a cselekvésre, s a Nyugat győzelme ekkor sohasem maradt el.

Ezek szerint most már végleg megoldottnak látszik „a szerb rejtély”. Ismertté vált a szerb politikai gondolkodás minden rejtelve. Bűnös következményeinek leküzdéséhez azonban még évtizedekre lesz szükség. A Nyugatot többé nem lehet becsapni. A szerbek többé nem játszhatják a legkedvesebb, a világ- és európai politikát formáló szerepüket. De nem lehet többé behízelegniük sem magukat. Még úgy sem, hogy kérik az európai uniós tagságot, miközben azon belül is a régi gyakorlatot folytatnák. A szerb politika legrejtettebb szándékai is ismertekké, átvilágítottakká, átláthatókká válnak. Nincs szerb rejtély. Nincs tere az ármánykodó titkos politizálásnak. Ismét kis és jelentéktelen ország lesz Szerbia a politikában. A szerbek a jövőben már „önálló” politikai kezdeményezésre képtelenek lesznek!

Ennek ellenére a jövőt illetően vannak ismeretlen tényezők. Ha a szerbek nem lesznek képesek önállóan a kezdeményezésre, lesz-e anynyi politikai erejük, hogy továbbra is támogassák például a szlovákok vagy a románok magyarellenességét (annál is inkább, mert a szlovákok, legyenek bár európai uniós tagország, hallgatóságosan mindig számítanak az orosz támogatásra is, a románok pedig a latin eredetű világ közvéleményére a romanizált világ előretolt helyőrségeként keleten)?

A világbirodalmak (ezek továbbra is léteznek!) egymás közötti viszonyaiból mire lehet következtetni a XXI. században Szerbiára vonatkozóan?

1. Kína igazi gazdasági világhatalommá vált azzal, hogy egyesítette a kapitalista termelési módot a faji alapon működő kommunista-kollektivistá eszmeiséggel. Ennek ellenére a kínaiak mint tömeg sohasem fogják átlépni az „északi kínai nagy falat”, az Amir határfolyót, a mongol pusztaságot. Ez nem fog megtörténni még abban az esetben sem, ha Szibériában és az orosz Távol-Keleten még tovább csökkenne és ritkulna a népesség. A kínaiak gazdaságilag ma már „a kezükben tartják a fél világot”. Ennek ellenére képtelenek lesznek területileg terjeszkedni más világbirodalom kárára, igaz így is van hol terjeszkedniük Ázsiában. A kínaiak képesek újabb 2-3 ezer éves államiságban gondolkodni. Ehhez pedig elsősorban az kell, hogy Kína soha semmilyen katonai erőt ne alkalmazzon más világbirodalommal szemben. Kína geostratégiai helyzete nagyon rossz, s ezért meggondolatlan lépésre sohasem fogja rászánni magát. Egy szóval, Kínát igazából egyáltalán nem érdekli Szerbia ilyen vagy olyan jajongása.

2. Az orosz birodalom (az orosz jelenléttel belső Ázsiában és Kelet-Európában), okulva a két világháború tapasztalataiból, tartósan megmarad a NATO-val szemben a világ legerősebb katonai nagyhatalma. Katonai erejéből 2100-ig semennyit sem fog veszíteni. Ellenkezőleg, a maga birodalmi területén még erősebb lesz és még nagyobb biztonságban fogja érezni magát. Oroszországnak a világ gazdaságban (főképpen a világkereskedelemben) betöltött szerepe biztosan nőni fog, de közel sem annyira, mint Kínáé, Indiáé, Dél-Amerikáé és számos más országé. Akkor hogy lehet, hogy mégis megmarad a világ legerősebb katonai nagyhatalmának? Úgy, hogy a német (!) és más nemzetiségű tudósok minden anyagi szolgáltatás nélkül, az emberiség fennmaradása iránti elkötelezettségből és aggodásukból kifolyólag, humanitárius okokból, s mindenekelőtt a kölcsönösen elrettentő és katonai kezdeményezést lebéntető erőegyensúly érdekében, minden új tudományos eredményt azonnal továbbítanak az oroszoknak, akik ezeket az eredményeket azonnal és mindenekelőtt katonai és fegyverzetkorszerűsítési téren alkalmazzák.

Oroszország a világ nyersanyag- és energiahordozó-készleteinek a legnagyobb részét magának tudja. Ebből fejleszti Kína gazdasági erejét, hogy gyengítse más birodalmak ránehezedő katonai erejét. Az Oroszországra gyakorolt katonai és gazdasági nyomás lényege továbbra is abban van, hogy az említett nyersanyag- és energia-készleteit felezze meg, ossza meg a végtelenül agresszív, szintén államhatalommal rendelkező nyugati multinacionális cégekkel. Ezt ellensúlyozandó fejleszti Kína (és részben Japán) gazdasági erejét. Oroszország azonban sohasem fog megengedni semmilyen kínai beözönlést a területére; még akkor sem, ha netalán még nagyobb népesedési problémával találná magát szemben. Kínai orosz földön állampolgárságot nem fog kapni. A kínaiak ellenállnak mindenféle asszimilációnak. Nem tudni, hogyan fogja Oroszország megoldani a népesedési problémáit. Az oroszok még nem döntöttek, hogy kinek fogják megengedni alanyi alapon, de a nagyobb számú bevándorlást „a szent orosz földre”. A keresztényeknek? A muzulmánoknak? A hinduknak? A közép-ázsiai török népeknek? Másoknak?

Ma még hihetetlenül hangzik, de szerintem a németekkel fognak összefogni e kérdés megoldásában (csak e két népnek van igazi tapasztalata a török és más muszlim népek európai kultúrához való közelítéséről); természetesen a franciáknak is van, de ők Oroszország vonatkozásában nem érdekeltek. A német és orosz megmaradás legvalószínűbb záloga az összefogásukban van, legyenek bár a németek az Európai Unió fő mozgatói.

Az oroszoknak nem lesz egy percnyi idejük sem szerb állami kérdésekkel foglalkozni, nyavalyogni, érdekeltek az Elektrosrbija megvásárlásában.

3. Az USA (a NATO-val együtt) megmarad igazi katonai és gazdasági nagyhatalomnak a XXI. században is. Bár gazdasági jelenlétéből veszíteni fog, kárpótolni fogja azt a katonáival. Az USA nagyon el lesz foglalva az egyre nagyobb spanyol beözönlés és jelenlét problémájával a területén. Ez a folyamat leállíthatatlannak tűnik. Ettől még azonban az USA megmarad USA-nak. Esetleg a spanyol is hivatalos nyelv lesz a területén? Az is lehet, hogy valamilyen új kiejtésű még

jobban latinizált alapú angol nyelv fog létrejönni 100-150 év alatt.

Az USA közvetlenül nem érdekelt a szerb kérdésben. Annál inkább az Európai Unió és a NATO európai szárnya. A NATO európai részének a politikáját továbbra is a valamikor viszálykodó, most együttműködő nagy karoling országok határozzák meg. E tekintetben minden látszat ellenére naivitás feltételezni, hogy ebbe beleszólhatnak majd a közép-európai kis országok.

A nagy karoling országok már most, a következő évtizedekben pedig még jobban érdekelt lesznek abban, hogy rendet csináljanak az Európai Uniónak a keleti részén mindazokban a kérdésekben, amelyek titkos paktumok következményeiként állandóan nyugtalanítják az európai békét és akadályt képeznek a gyorsabb gazdasági fejlődésben. Annak idején ellenséggként éppen ők kezdeményezték e paktumokat, amelyek most értelmüket veszítették minden tekintetben.

E paktumok következményeinek a helyrehozása nem fog újabb egyezkedések és alkudozások útján történni, hanem gazdasági jellegű utasítások, ajánlások által. Nem lesz páncélszekrényekben őrzött titkosított okmány, amit ma is olyan előszeretettel lobogtatnak a magyarok előtt a románok, szlovákok és szerbek.

A nyugati országok továbbra is agyon fogják hallgatni a múltban elkövetett tévedéseiket. Annál inkább cselekedni fognak gazdasági téren úgy, hogy a múlt melléfogásainak a mai haszonélvezői meg fognak lepődni azon, hogy az eddig bejáródott állami előjogaik egyre kevesebbet fognak élni.

Bár nagyon megkésve, de a múltban elkövetett melléfogásaikat ki fogják javítani a több száz év által behatárolt történelmi örökség, hagyományok és tapasztalatok alapján.

A tévedések haszonélvezői ma gazdasági visszahúzó erőt jelentenek az Európai Unióban. Köztudatuk megmaradt a kereskedelmi haszonlesés és becsapás szintjén. Ilyen tudattal az Európai Unió nem lehet gazdasági versenyben a világ többi feltörekvő részével. Egy elszegényülő, a gazdasági versenyből kieső és fokozatosan lemaradó Európai Uniónak nem lenne távlata. Bármelyik tagország lemaradása veszélyezteteti Európá jövőjét.

Szerbiát nemcsak a trianoni melléfogások fogják büntetni, hanem az általa kezdeményezett, a balkáni viszonyokat átrendező, átszabó külpolitikája és katonai doktrínája (a nemzeti program gerince).

1. Ennek következtében a Drinán túl „csupán maroknyi” szerb fog élni. A NATO által pacifikált Bosznia-Hercegovinában továbbra is kegyetlen állapotok uralkodnak. Amióta befejeződtek a NATO-bombázások és szárazföldi hadműveletek, továbbra is folyik az öldöklés (és nemcsak a bosszúállás) szerbek és muszlim vallású bosnyákok között. A szerbek óriási méretű egymás közötti leszámolósa és kölcsönös vádaskodása áldozatainak a száma meghaladja a több tízezret, igazi polgárháború pusztítja őket. Sok ezer szerb hal meg évente, kéz és fegyver által. A kölcsönös etnikai gyűlölködés és bosszúállás a polgárháborús leszámolás vonatkozásában is kiteljesedett. A szerbek most már nemcsak a másik felet – az ellenséget okolják és vádolják az „előző” háborúban elkövetett bűnökért és gaztettekért, hanem egyik szerb a másikat hazáárulásért. (Ne adja Isten, hogy valakit a véletlen sors Bosznia-Hercegovinában felejtessen akár egy napra is, amikor háború van).

2. A „legdrágább” szerb szónak – Koszovónak – a földjén tarthatatlan a szerbek helyzete, saját maguk teszik azzá régi „beidegződések alapján” (nem lehet többé az „albánok” fölött kevélyen uralkodni, velük élni meg nem akarnak).

3. Horvátországban a „városi” szerbek tüntetően asszimilálódnak, a „falusiak” elmentek, kihalnak.

4. Montenegróban a szerbek jelen vannak, de nem sokáig. Ha kitart államisága, most megfordított dolog fog történni: a montenegróiak fogják vezetői pozícióba helyezni a hangoskodó szerbeket, s korrumpálni fogják őket (éppen úgy, mint ahogyan a szerbek tették velük szerb földön, a múltban).

5. A szerbek tehát maradnak az elnépteledő és nagy cigány/roma szaporulatú Közép-Szerbiában. És a Vajdaságban, amely 900 éven keresztül (1000-tól 1920-ig) nem tartozott Szerbiához. A menekülő szerbeket előbb a magyar királyok fogadták be (1526-ig), de utána is (a Habsburgok is megkoronáztatták magukat mint magyar királyok). Mivel állandóan nőnek az or-

szágon belüli regionális különbségek, minden tekintetben.

Szerintem Szerbia, Románia és Szlovákia egyik része a Kárpát-medencei EU-régióhoz, a másik része pedig egy görög-bolgár-macedón-román EU-régióhoz fog tartozni, de lesznek még régiók a közép-európai térségben, amelyek most körvonalazódnak. Mindenesetre a történelmileg kialakult és ismét egységében helyreállított infrastruktúrában a térség gazdasági versenyképessége lesz a mérce, s nem nacionalista vágyálmok és elpazarolt idő. Nem világos Horvátország helyzete a XXI. században. A horvátoknak legjobb volt a magyarokkal 1102-től 1918-ig. Lehetséges-e, hogy ismét egy régióba kerüljenek a magyarokkal? Nem valószínű. Megtörténhet, hogy Horvátország két EU-régióhoz fog tartozni (mondani sem kell, hogy ezek kialakulása több évtizedig is eltarthat).

Bosznia-Hercegovina például az Európai Unió számára különösen fontos, mert vezető példája és kísérleti tere lehet az Európában élő muszlimoknak abban, hogyan lehet az európai kulturális értékeket, politikai demokráciát és emberi jogokat magukévá tenni és bizonyos hagyományokat, szokásokat az előzőekbe beépítve gazdagítani őket. A közvetlen európai uniós jelenlét ebből kifolyólag Bosznia-Hercegovinában több évtizedig is eltarthat. Szakítópróbája ez esetleg Törökország bevitelének is az Európai Unióba, teljesen különálló régióként. (E tekintetben nem elég még évtizedekre sem előrelátni, egy-két évszázadra kell előre tervezni és megsejteni a jövőt).

Elmúlt 1920 óta 90 év, s a szerbek, románok teljesen képteleneknek bizonyultak a gazdasági fejlődés motorjává tenni azokat a nyugati gazdasági előnyöket, amelyeket ez alatt az idő alatt élveztek, s hagyták tönkremenni azt az infrastruktúrális vagyont, amit elraboltak az Osztrák-Magyar Monarchiától. Ennek az árát utólag kell megfizetni. A gazdaságszervezési infrastruktúra, logisztika és tudományos, mezőgazdasági és iparfejlesztési intézményrendszer minden bizonnyal visszakerül Budapestre, amely a Kárpát-medencei EU-régió természetes központjává válik majd. Nem azért, mert a magyarok nacionalisták, hanem olyan helyen van, ahol lehetséges

a kor követelményének megfelelően integrálni és koordinálni egy gazdasági egységet.

Mindent a gazdasági növekedés önsúlyához kell igazítani s nem egy nacionalista adok-kapok alkudozás tárgyává. Le kell zárni és le is fog zárulni a szerb-román-szlovák magyarelles egyezkedésnek az egy évszázados korszaka. Véget fognak vetni a magyarelles titkos egyezkedéseknek és egyeztetéseknek. Ezeknek az országoknak a politikáját ki fogják fehériteni és átláthatóvá tenni; a titkos paktumozást a lételemétől fogják megfosztani.

1. A szerbek számára, mint az látható, súlyos következményekkel jár a XXI. század. Katasztrófálisan rosszak a népességi kilátásaik, első sorban a természetes népmozgalmi folyamataik, de többé asszimilálni sem képesek, mint azelőtt. Ezek most irreverzibilis folyamatok. Nem segít rajtuk semmilyen népességgazdasági intézkedés.

2. A románok most még bizakodók. Minden meg fog változni, amikor majd két európai régióhoz fognak tartozni. Nem lesz rá mód és történelmi ok, hogy e két régióból ismét egybe kerüljenek. Nagy-Románia álma is, mint annyiszor a történelem folyamán, ismét szertefoszlik. Az Európai Unió a legkisebb mértékben sem fogja veszélynek kitenni a külső határait Oroszországgal szemben az önös román érdekekért.

3. A szlovákok most még élvezik a Varsói Szerződés náluk felejtett hadiiparának áldásait. Az előnyük azonban már egy-két évtized múlva (a tudományos és műszaki fejlődés következményeként (szerte fog foszlani). A szlovákok képtelenek ezeket és más iparágakat a kor tudományos és műszaki szintjén tartani, mert úgy szólnak nincs semmihez tudományos kutatóbázisuk. Mikor majd nyilvánvalóvá válik a lemaradás következménye, mint a XIX. században, ismét nagy szlovák tömegek fognak megjelenni a Kárpát-medence munkaerőpiacán és Nyugat-Európában, a Kárpát-medencei EU-régió gazdasági korporációi számos szlovák kis- és középvállalatot fognak magukba olvasztani. A „nagy-gazdasági” erő illúziói szerte fognak foszlani; a munkabérek levételének is van alsó határa, amely alatt bekövetkezik az addig teremtett civilizációs javak tömeges pusztulása.

Bármilyen módon is „jól bírják” a szerbek, románok és szlovákok az igénytelenséget („meg

tudunk mi élni, ha kell évtizedekig, puliszkán vagy krumplin”), mindennek van alsó határa. Az alsó határ pedig ott van a hatalmasra duzzasztott városokban, amelyekben nem lehet megenni a tömbházakban áram, fűtés és vízellátás stb. nélkül. Ahhoz, hogy bennük megmaradjanak az emberek, javaikat karban kell tartani, újra kell teremteni. Ez pedig egyre nehezebb lesz, mert a múltban a fejlesztés ezekben az országokban leggyakrabban nem gazdasági megfontolásból és gazdasági célokhoz igazodva történt, hanem szerb, román, szlovák szűkkeblű nacionalizmus-hoz igazodva; esztelenül.

Ebből kifolyólag a XXI. században ismét átrendeződik a népesség nemzetiségi összetétele Közép-Európában és a Kárpát-medencében is.

Élénk lesz a külső és belső vándormozgalom. Azt, hogy hol, milyen jellegű és erejű lesz, sajnos továbbra is Nyugaton fogják eldönteni, ott, ahol képesek 100 évre előre tervezni a jövőt, ahol a jövőtervezéshez van szabad tőkéjük, és ebből kifolyólag lesz szabad politikai akaratuk is. Úgy tűnik, a magyarokra jobb jövő vár a XXI. században, mint a XX.-ban.

(Nem szabad megfeledkezni arról és nem szabad szem elől téveszteni azt, hogy ott, ahol a legnagyobb lesz a vándormozgalom pozitív mérlege – ott fog történni, ott fog végbe menni a legnagyobb méretű természetes asszimilációs folyamat. Reméljük, a magyarok javára, mely nép mindig befogadó volt a történelem folyamán).

Nemzeti kisebbségek Szerbiában

II. rész

1. Meghatározások

1.1. Nemzeti kisebbség, nemzetiség, nemzeti közösség

A nemzetközi jogi kötelezettségek és az állam szintjén biztosított nemzeti kisebbségi jogok gyakorlati alkalmazása megköveteli azoknak a jogalanyoknak, illetve jogosultaknak a valamilyen szintű meghatározását, akikre az illető jogok vonatkoznak.

A nemzeti kisebbségi jogok alanyai a nemzeti kisebbséghez tartozó személyek, de a nemzeti kisebbségi népcsoportok is mint kollektivitások (közösségek). Ma már általában nem vitás, hogy a nemzeti kisebbségekhez tartozókat az egyéni kisebbségi jogok mellett megilletik a csoport- vagy kollektív (közösségi) kisebbségi jogok is.

1.1.1. Kisebbségek a nemzetközi jogban

1.1.1.1. A nemzetközi dokumentumok általában háromféle – nemzeti, vallási és nyelvi – kisebbséget különböztetnek meg. A szakirodalomban ismeretes még a faji, etnikai, őslakos, törzsi, bevándorolt, vendégmunkás, menekült, menedéket kérő, migráns kisebbség elnevezés, de a kisebbségek származáson, szexuális beállítottságon, valláson, fogyatékossgon és életkoron alapuló megkülönböztetése is.

A „nemzeti kisebbségek” (*national minority*), illetve a tágabb értelemben vett kisebbségek általánosan elfogadott és kötelező értelmű fogalma a nemzetközi jogban mindmáig nem honosodott meg. E fogalomnak valójában több meghatározása létezik, amelyek néha ellentétben vannak egymással. A kisebbségek fogalmát nemritkán azért használták, hogy elkerüljék a nemzeti kisebbségek egyértelmű említésével kapcsolatos ellentéteket, az etnikai kisebbségek fogalmát pedig szélesebben értelmezték, amely alatt a nemzeti, faji, vallási és nyelvi kisebbségeket is értették.

1.1.1.2. Az első és a második világháború közötti időszakból ismeretes *Wintgens definíciója*, amely így hangzik: „Az általános nemzetközi kisebbségi jog értelmében a kisebbségek olyan lakosai valamely országnak, akik nemzetiségük, vagy nyelvük, vagy vallásuk tekintetében különböznek az illető állam lakosságának többségétől, tudatában vannak kisebbségi voltuknak, és megvan bennük az akarat, hogy megóvják népi, nyelvi, vagy vallási sajátosságukat.”¹

A „kisebbségek” kifejezést az Egyesült Nemzetek Szervezetének dokumentumai közül – a téma egyes kutatói szerint – először *A kisebbségek sorsa*² című dokumentum használja, amelyet az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatához kapcsolódva fogadott el az ENSZ Közgyűlése a 183. plenáris ülésén, 1948. december 10-én. A Közgyűlés kimondta, hogy „az Egyesült Nemzetek nem maradhat közömbös a kisebbségek sorsa iránt” és felszólította a Gazdasági és Szociális Tanácsot, kérje fel az Emberi Jogok Bizottságát és a Diszkrimináció Megelőzésének és a Kisebbségek Védelmének Albizottságát, hogy „készítsen átfogó tanulmányt a kisebbségek problémájáról annak érdekében, hogy az Egyesült Nemzetek képes legyen hatékony intézkedéseket tenni a faji, nemzeti, vallási vagy nyelvi kisebbségek védelmében”. A dokumentum azonban ennél tovább nem lépett, vagyis nem határozza meg a fogalom tartalmát.

A kisebbségek eddig legismertebb definícióját *Francesco Capotorti* olasz nemzetközi jogász-professzornak az ENSZ Diszkriminációellenes és Kisebbségvédelmi Albizottsága megbízásából 1971-ben írt és 1979-ben „napvilágra került”

¹ Rehák László: *A kisebbségek Jugoszláviában*, Forum Könyvkiadó 1967, 16. o.

² WG.A.O.R. 3rd sess. Pact I., U.N. Doc. C/810, 77–78. p. (Majtényi Balázs – Vizi Balázs: *A kisebbségi jogok nemzetközi okmányai*, Gondolat Kiadó – MTA Jogtudományi Intézet – MTA Kisebbségkutató Intézet, Budapest, 2003, 37. o.).

jelentése tartalmazza, mely szerint a kisebbség egy nem domináns pozícióban lévő, számbelileg alárendelt csoport az állam lakosságának többi részéhez viszonyítva, melynek tagjai az állam állampolgárai lévén, a lakosság többi részétől eltérő etnikai, vallási vagy nyelvi sajátosságokkal rendelkeznek és – ha csak hallgatólagosan is – az összetartozásnak olyan szellemét mutatják, mely kultúrájuk, vallásuk vagy nyelvük megőrzésére irányul³.

Bár Capotorti kisebbségfogalmát mint hasznosat elfogadták, teljes egyetértésre nemzetközi téren nem talált, mert a csoporthoz való tartozás megváltását egyesek szubjektív kritériumnak tekintették⁴.

Nem kevésbé fontos a kisebbségnek az a definíciója sem, amelyet az ENSZ Diszkriminációellenes és Kisebbségi Albizottsága említ dokumentumában. E definíció szerint a „kisebbség” kifejezés „szilárd, etnikai, vallási vagy nyelvi hagyományú és sajátosságú, nem túlsúlyban lévő csoportokra vonatkozik, amelyek különböznek a lakosság többi részétől, és meg akarják őrizni ezt a különbözőséget”⁵.

Az Európa Tanács (ET) Joggal a Demokráciáért Bizottsága (European Commission for Democracy through Law) (ún. *Velencei Bizottság*) azt az álláspontot fogadta el, hogy a kisebbség „az állam többi lakosától számbelileg kisebb számú csoport, melynek tagjai különben az illető állam polgárai, az állam többi polgárától eltérő etnikai, vallási vagy nyelvi jellegzetességekkel rendelkeznek, és áthatja őket az elhatározás, hogy megőrizték saját kultúrájukat, hagyományait, vallásukat és nyelvüket”⁶.

Az 1985. évi belgrádi kiadású *Jogi Enciklopédia* szerint a kisebbségek „egy ország lakosságának csoportjai, melyek a számbelileg többségben levő csoporttól vagy csoportoktól bizonyos jellegzetességekben különböznek, mint például a faji, nyelvi, vallási, etnikai, illetve nemzeti, és akik ezeket a jellegzetességeket meg kívánják őrizni”⁷.

A belgrádi Prosveta 1986. évi *Kis Enciklopédiája* szerint „a nemzeti kisebbségek a nemzetközi jog és számos állam belső jogi kategóriája, amely alatt egy nemzet azon kompakt csoportjait értelmezzük, amelyek kisebbségben vannak más etnikai csoportokhoz viszonyítva, amelyekkel államközösségben élnek”⁸.

És végül *Philip Vuciri Ramaga* professzor szerint szociológiailag egy népcsoport úgy definiálható, mint valamely társadalmon belüli, saját kultúrával rendelkező csoport, melynek tagjai nemzetiség, kultúra, illetve nyelv alapján megkülönböztetik vagy megkülönböztetettnek érzik magukat⁹.

Az újabb keletű definíciók közül fontos az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése 1993. február 1-jei 1201-es ajánlásának 1. cikke az Emberi Jogok Európai Egyezménye a kisebbségi jogokra vonatkozó kiegészítő jegyzőkönyvvel kapcsolatban¹⁰, miszerint *nemzeti kisebbség alatt az embe- reknek egy államon belüli olyan csoportja értendő, amelynek tagjai:*

- a. ennek az államnak a területén laknak és annak állampolgárai,
- b. régi, szilárd és tartós kapcsolatot tartanak fenn ezzel az állammal,

7 *Pravna enciklopedija, Savremena administracija, Beograd, 1985, 1. kötet, Manjine, 762. o.*

8 *Mala enciklopedija, Prosveta, Beograd, 1986., 2. kötet, Nacionalnosti (nacionalne manjine), 763. o.*

9 Bodáné – Cseresnyés – Vánkosné, a 4-es alatt idézett könyv, 37. o.

10 Az Európa Tanács Emberi Jogok Európai Egyezményének (European Treaty Series No.: 5) kiegészítési javaslatáról van szó, amelyet 1950. november 4-én fogadtak el Rómában. Az Ajánlás magyar nyelvű szövege megtalálható a <http://www.htmh.hu/dokumentumok/rec1201h.htm> honlapon, vagy az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése 44. rendes ülésének anyagában (Parliamentary Assembly of the Council of Europe, Assembly debate on 1 February 1993/22nd Sitting), illetve Majtényi Balázs – Vizi Balázs: *A kisebbségi jogok nemzetközi okmányai* (Gondolat Kiadó – MTA Jogi Tudományi Intézet – MTA Kisebbségkutató Intézet, Budapest, 2003) című dokumentumgyűjteményében, a 151–156. o. Az 1201-es ajánlásról lásd még Bozóki Antal: *1201-es ajánlás – kisebbségi jogvédelem, Jugoszláviai Gyűjtők Egyesülete, Forum, Újvidék.*

3 *Francesco Capotorti: Study on the right of person belonging to ethnic, religious and linguistic minorities, Human Rights Studies, Series No. 5, United Nations Publications, Sales No. E.91.XIV.2. (lásd Bíró Gáspár: Őshonos kisebbségek, menekültek, menedéket kérők, migránsok című írásában, Az európai kisebbségekért, szerkesztette Tabajdi Csaba, EU–Ground Kft., 172. o.)*

4 Bodáné Pálók Judit – Cseresnyés János – Vánkosné Tímár Éva: *A kisebbségek jogai Magyarországon, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1994, 36. o. és dr Petković Ranko: Predgovor, Međunarodni dokumenti o zaštiti nacionalnih manjina i njihov položaj u ustavnom poretku SR Jugoslavije, „Međunarodna politika”, Pravni fakultet, Fakultet političkih nauka, Beograd, 1994., 4. o.*

5 Rehák, a 1-es alatt idézett könyv, 16. o.

6 Petković, a 4-es alatt idézett könyv, 5. o.

c. sajátos etnikai, kulturális, vallási vagy nyelvi jellegzetességekkel rendelkeznek,

d. kellően reprezentatívak, bár számszerűleg kisebbségben vannak ezen állam egy körzetének lakossága körében,

e. arra törekednek, hogy közösen megőrizték azt, amiből közös identitásuk fakad, nevezetesen kultúrájukat, hagyományukat, vallásukat vagy nyelvüket.

Egyes szakírók szerint az 1201-es ajánlás úgy határozta meg a nemzeti kisebbség fogalmát, hogy az minden további nélkül elfogadható az őshonos kisebbségek definíciójaként is¹¹.

Habár a fenti és más ismert meghatározásokban csaknem ugyanazok az elemek vannak jelen, a nemzeti kisebbségek fogalmának a nemzetközi jogban még mindig nincs pontosan meghatározott és általánosan elfogadott definíciója. Ennek oka részben abban rejlik, hogy a kisebbségek helyzetében világszerte óriási különbségek vannak, rendkívül ellentétesek az érintett államok érdekei, bonyolultak a politikai, társadalmi stb. viszonyok. Így történhetett meg, hogy az ENSZ 1992. december 18-án elfogadott, a nemzeti vagy etnikai, vallási és nyelvi kisebbségekhez tartozó személyek jogairól szóló nyilatkozata¹² sem taglalja a kisebbségek definícióját. Nyilvánvalónak látszik, hogy ennek elsődlegesen nem jogtudományi, hanem társadalmi-politikai okai vannak.

1.1.1.3. Az *ET Kisebbségvédelmi Keret-egyezményének* Tanácsadó Testülete (Advisory Committee, AC) utóbb kiterjesztette a nemzeti kisebbség fogalmát a tagállamok által hivatalosan el nem ismert kisebbségekre, a bennszülött népekre, valamint az ún. új kisebbségekre: a menekültekre, a menedéket kérőkre, a vendégmunkásokra, de egyesek ide sorolnak különböző faji és vallási csoportokat is – írja Bíró Gáspár, az AC volt tagja, az Őshonos kisebbségek, menekültek, menedéket kérők, migránsok című írásában¹³.

11 Lásd Bíró Gáspár írását *Tabajdi 3-as alatti könyvében*, 176. o. A kiadvány terjedelme miatt nem részletezhetjük a nemzet fogalmával és értelmezésével kapcsolatos könyvtárnyi anyagot, sem a nemzeti kisebbségek meghatározásával kapcsolatos vitákat (például az őshonos és nem őshonos kisebbségek megkülönböztetésével kapcsolatosakat stb.).

12 *Emberi jogok, Nemzetközi Okmányok Gyűjteménye, Egyesült Nemzetek, New York, 1988* (magyar fordítás: Hungarian Centre for Human Rights, 1993), 481–487. o.

13 Lásd *Tabajdi 3-as alatti könyvében*, 173. o.

– A terminológiai vita, beleértve a definíció kérdését, továbbra is érezteti hatását. Évtizedeken keresztül a kisebbség definíciója körüli időhúzás nem volt több mint obstrukciós eszköz az érintett államok részéről, hogy megakadályozzák egy egyetemes kötelező egyezmény létrehozását a kérdés szabályozására. Az ET-ben a definíció kérdése akadályozta meg, hogy létrejöjjön egy, az Emberi Jogok Európai Egyezményét kiegészítő jegyzőkönyv a kisebbségek védelméről. Az Egyesült Nemzetek Szervezetében (ENSZ) előterjesztett javaslatokat csírájában ölte meg az akadékoskodás, ami azt jelenti, hogy e javaslatok még érdemi megfontolásra sem kerültek¹⁴.

E tekintetben is fontos előrelépést jelent viszont az Európai Unióról szóló 2007. december 13-án aláírt *Lisszaboni Szerződés*¹⁵, amely a bevezetőjében rögzíti az EU célját és legfontosabb értékeit, köztük (2. cikk) az emberi méltóság, a szabadság, a demokrácia, a jogállamiság, az egyenlő esélyek és az emberi jogok – ideértve a kisebbségekhez tartozó személyek – jogai tiszteletben tartásának és a megkülönböztetés tilalmának elvét.

A Lisszaboni Szerződés és a hozzá csatolt *Alapjogi Charta*¹⁶ általában említést tesz ugyan a kisebbségekhez tartozó személyek jogairól, mint az emberi jogok részéről, de külön kisebbségi jogokat nem tartalmaz:

A Charta 20. cikke kimondja, hogy „a törvény előtt mindenki egyenlő”. A 21. cikk, hogy

„tilos minden megkülönböztetés, így különösen a nem, faj, szín, etnikai vagy társadalmi származás, genetikai tulajdonság, nyelv, vallás vagy meggyőződés, politikai vagy más vélemény, nemzeti kisebbséghez tartozás, vagyoni helyzet, születés, fogyatékoság, kor vagy szexuális irányultság alapján történő megkülönböztetés”. A 22. cikk pedig, hogy „az Unió tiszteletben tartja a kulturális, vallási és nyelvi sokféleséget”.

Mint látható, az Unió alapdokumentumai sem

14 Uo., 173–174. o.

15 <http://eunyet.hu/hirlevel/Lisszaboniszerzodes2007.doc> (2007. december 10.)

16 Az Európai Unió Alapjogi Chartája (2000/C 364/01) A Charta angol nyelvű szövege a http://europa.eu.int/comm/external_relations/human_rights/doc/charter_364_01en.pdf, a magyar nyelvű szöveg pedig a http://europa.eu.int/eur-lex/lex/LexUriServ/site/hu/oj/2004/c_310/c_31020041216hu00410054.pdf honlapon található.

tartalmazzák a nemzeti kisebbségek meghatározását és külön jogait. Ez azzal is magyarázható, hogy ez már megtalálható az ET és az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) megfelelő dokumentumaiban. Ezek a megfogalmazások azonban – kellő politikai feltételek között – jogalapot biztosítanak arra, hogy az EU is tovább lépjen a nemzeti kisebbségek jogai és védelme terén is.

1.1.2. A nemzeti kisebbségek szerbiai meghatározása

A szerbiai jogrendszerben létezik a nemzeti kisebbségeknek a nemzetközi jogban, vagy más államok jogrendjében többé-kevésbé elfogadott meghatározása.

1.1.2.1. A szerb alkotmány¹⁷ a „nemzeti kisebbségek” és nem – az újabban közhasználatba került – „nemzeti” vagy „etnikai közösségek” kifejezést használja, de nem határozza meg a jelentését.

A volt Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság 1963. évi alkotmánya az addig használatos „nemzeti kisebbség” meghatározás helyett bevezette a „nemzetiség”¹⁸ elnevezést, amellyel a nemzeti egyenjogúságot kívánták kinyilvánítani, de nem fogalmazta meg annak jelentését. Az egykori Jugoszlávia és Vajdaság Szocialista Autonóm Tartomány 1974. évi alkotmánya is megtartották ezt a terminust.

Vajdaság 1974-es alkotmánya (4. szakasz) úgy fogalmazott, hogy a tartományban „a nemzetek és nemzetiségek az élet minden területén, a munka és az alkotás valamennyi területén

egyenrangúak” és, hogy „valamennyi nemzet és nemzetiség számára biztosítja nemzeti sajátosságai, nyelve, kultúrája, történelmi és más jellegzetességei szabad fejlesztését és kifejezését, és hogy ennek érdekében szervezeteket alapítson és élvezze az alkotmányban meghatározott más jogokat”. Kimondta azt is (5. szakasz), hogy a tartományban „a szerbhórvát, illetve hórvátszerb, a magyar, a szlovák, a román és a ruszin nyelv egyenrangú”.

A nemzet és a nemzeti kisebbség elnevezést átvette Szerbia 1990. szeptember 28-i alkotmánya és Vajdaság 1991. szeptember 24-i Statútuma is, amellyel Vajdaság elveszítette addigi státusát, alkotmányos jogait (alapvető okmánya státútumra szűkült) és autonómiája nagymértékben csökkent. Vajdaságnak ez a Statútuma már nem a nemzeti egyenrangúságot említi, hanem azt, hogy a „tartomány minden polgára jogaiban és kötelezettségeiben egyenlő” (4. szakasz). A nyelvhasználat tekintetében pedig úgy rendelkezik, hogy a tartomány területén „egyidejűleg a szerbhórvát nyelvvel és a cirill betűs írásmóddal, a latin betűs írásmóddal pedig a törvényben meghatározott módon, hivatalos használatban van a magyar, a szlovák, román és ruszin nyelv és írás, valamint más nemzetiségek nyelvei és írásai, a törvényben¹⁹ meghatározott módon”.

A nemzeti kisebbség (szerbiai) definiálására, illetve e fogalom elemeinek meghatározására azonban csak bő egy évtizeddel később, a *nemzeti kisebbségek jogainak és szabadságainak védelméről* szóló 2002. évi (röviden: kisebbségi, vagy kisebbségvédelmi) törvény 2. szakaszában került sor. A törvényszakasz szerint *nemzeti kisebbségnek az ország állampolgárainak minden olyan csoportja tekintendő, amely*

(a) tagjainak számát tekintve eléggé „reprezentatív”, noha kisebbséget képez,

(b) a lakosság olyan csoportjához tartozik, amely tartós és szoros kapcsolatban van annak területével,

(c) olyan ismérvekkel rendelkezik, mint a nyelv, kultúra, nemzeti és etnikai hovatartozás, száрма-

17 Ustav Republike Srbije, Službeni list SRJ, Beograd, 2006. (Megjelent Szerbia Köztársaság Hivatalos Közlönyének / „Sl. glasnik RS”, 2006. november 10-i 98. számában), vagy <http://www.vmsz.org.yu/documents/2959-06-hu.pdf>. Ismereteim szerint a szerb alkotmány hivatalos magyar nyelvű szövegét ez ideig nem publikálták. Az alkotmány magyar nyelvű fordítását lásd a Vajdasági Magyar Szövetség honlapján: <http://www.vmsz.org.yu/documents/2959-06-hu.pdf>. A szerbiai kisebbségi vonatkozású hatályos jogszabályok és nemzetközi egyezmények forrásai a további szövegben nincsenek feltüntetve, a szükségtelen ismétlések és a terjedelem növelésének elkerülése végett. Ezeket az 1-es számú, Szerbia Köztársaság és Vajdaság Autonóm Tartomány fontosabb nemzeti kisebbségügyi jogszabályai című mellékletben lehet megtalálni.

18 Nemzetiség: eredeti értelmében egy nép nyelvi és kulturális összetartozása alapján kialakult közössége (Jogi Lexikon, KJK–KERKÖV Jogi és Üzleti kiadó Kft., Budapest, 1999, 436. o.)

19 Az írás- és a nyelvhasználatot A hivatalos nyelv- és íráshasználatról szóló törvény (Zakon o službenoj upotrebi jezika i pisma) rendezte, megjelent a SZK Hivatalos Közlönyének („Sl. glasnik RS”) 1991. évi 45. számában (módosítások: 53/93, 67/93, 48/94 és 101/2005).

zás és vallás, melyek alapján különbözik a többségi néptől, és

(d) amely csoport tagjait az a törődés jellemzi, hogy együtt megőrizték közös azonosságtudatukat, beleértve a kultúrájukat, hagyományukat, nyelvüket vagy vallásukat.

Ez a szakasz azonban (a nyilvános vitán elhangzott követelések ellenére) nem nevezi meg a nemzeti kisebbségeket, hanem lehetőséget teremt az állampolgárok minden csoportja számára, „amelyet népnek, nemzeti vagy etnikai közösségnek, nemzeti vagy etnikai csoportnak, nemzetiségnek vagy népességnek neveznek, vagy ekként határoznak meg” és eleget tesz az említett feltételeknek, nemzeti kisebbségi státust kapjon. Újdonság az is, hogy nemzeti kisebbségi státust kaptak a romák (cigányok) is.

1.1.2.2. Az emberi és a nemzeti kisebbségi jogok megvalósítása szempontjából Vajdaság Autonóm Tartomány legfontosabb jogszabálya a *Statútum/Alapszabály*, amelyet a Tartományi Képviselőház a 2009. december 14-én „vélegesen elfogadott és hitelesített”²⁰. Ezzel a tartománynak az 1991. június 18-án kihirdetett, a tartományt „kiskorúsító” statútum után (18 évvel) új alapszabálya lett.

Újdonságot jelent, hogy a Statútum „jogaik és kötelességeik érvényesítésében egyenrangúaknak” nyilvánítja a tartományban élő szerbek, magyarok, szlovákok, horvátok, montenegróiak, románok, romák, bunyevácok és ruszinok, valamint a hagyományosan itt élő „nemzeti közösségeket” (6. szakasz), függetlenül azok számbeli nagyságától.

Ez a szakasz új fogalomként első ízben használja a „nemzeti közösségek” kifejezést, a 1991.

évi tartományi statútum ugyanis még a „nemzetek és nemzetiségek” elevezést tartalmazta. Az új fogalom az itt élő közösségek „nemzeti egyenjogúságát” hivatott igazolni, legalábbis jogilag. Az „egyenrangú” nemzeti közösségek tételes nevesítése is első alkalommal szerepel Vajdaság legrangosabb jogszabályában. A *Vajdaság Autonóm Tartomány hatásköreinek meghatározásáról szóló törvény* azonban továbbra is a „nemzeti kisebbségek” elnevezést használja (pl. a 33., 38., 41., 62., 74. és 76. szakaszban).

1.2. Demográfiai mutatók és előrejelzések

Vajdaság Autonóm Tartomány (VAT) területe 21 506 négyzetkilométer, ami Szerbia területének csaknem egynegyede.

A lakosság, a háztartások és a lakások 2002. évi összeírásáról szóló (röviden: népszámlálási törvény)²¹ 4. szakasza tételesen felsorolja a begyűjtésre kerülő adatokat. Ide tartozik a nemzeti hovatartozásra és az anyanyelvre vonatkozó adat is.

A népszámlálásban részt vevő személy – a törvény 8/3 szakasza szerint – „nem köteles nyilatkozni a nemzeti hovatartozásáról, az összeírási ívnek pedig utasítást kell tartalmaznia erről”. Az összeíró, kiképző, ellenőrző vagy egyéb, az összeírással kapcsolatos munkát végző személy, aki az összeírás alanyától, annak akarata ellenére követeli, hogy a nemzeti hovatartozásáról nyilatkozzon, 900-tól 9 000 dinárig terjedő büntetésben részesül (26. szakasz).

A 2002. évi népszámlálás adatai szerint Vajdaságnak 2 031 992 lakosa volt. Ez Szerbia Köztársaság akkori összlakosságának 27,1%-a²² volt.

A természetes népszaporulat Vajdaságban negatív, mínusz öt ezrelék, s emiatt a tartomány lakossága a világ leginkább elöregedett lakossága közé tartozik. (A tartomány lakosságának a 21 százaléka 60 évnél idősebb. A magyaroknak viszont a 26 százaléka tartozik ebbe a kategó-

20 (néz), h. gy.: *Életben a statútum*, Magyar Szó, 2009. december 15., 1. és 5. o. A Szerbiai Képviselőház 2009. november 30-án fogadta el a statútum-javaslatot, amit előzőleg 2008. november 14-én fogadott el a Tartományi Képviselőház (Egy lépés az alkalmazásig, Magyar Szó, 2009. december 9., 20. o.).

A Statútum 2010. január 1-jével lépett hatályba, miután a szerbiai Képviselőház 2009. december 30-án előzőleg elfogadta a Vajdaság Autonóm Tartomány hatásköreinek meghatározásáról szóló törvényt is (Elfogadták a statútumot, Magyar Szó, 2009. december 12., 1. és 4. o.). A szerbiai Alkotmánybíróság előtt a Statútum 70 szakaszából 53-nak, a törvény 91 szakaszából pedig 26 szakasz alkotmányosságának a felülvizsgálását kérelmezték (Statut Vojvodine, Danas, 2010. március 16., 5. o.).

21 *Zakon o popisu stanovništva, domaćinstva i stanova u 2002. godini* (Megjelent a JSZK Hivatalos Közlönyének / „Sl. listu SRJ” 1999. december 25-i 74. számában, módosítva 21/01 számban.)

22 *Upoznajte Vojvodinu* (Ismerje meg Vajdaságot): http://www.vojvodina.gov.rs/index.php?option=com_content&task=view&id=100&Itemid=68

riába.²³) A természetes népszaporulat jelenlegi szintje nem elegendő a lakosság létszámának a fenntartására sem.

A vajdasági családok 34 százalékában csak egy gyerek van, 31 százalékában kettő, s mindössze 4,4 százalékában van három gyerek. Egy százaléknál kevesebb azoknak a családoknak az aránya, ahol háromnál is többször járt a gólya.

Ezek az adatok késztették arra a tartományt, hogy a költségvetésből több mint 600 millió dinárt fordítson a népszaporulat javítására. Serkenteni fogják a harmadik gyerek megszületését.²⁴

1.2.1. Folyamatos csökkenés

A magyarok képezik Szerbiában (és a Vajdaságban) a legnagyobb lélekszámú kisebbséget, ezért a magyar kisebbség a multikulturalizmus fontos eleme. A katolikus és a református valláshoz való tartozásuk miatt a magyarok Szerbiában kettős – etnikai és vallási – kisebbséget alkotnak.

1.2.1.1. 1910-ben 425 672 volt a vajdasági magyar lakos, vagyis az összlakosságban 28,1% volt a magyarok részvétele. Ez az arány 1941-ig meg is maradt azzal, hogy a magyarok száma időközben 456 770-re növekedett²⁵.

A magyarok számának és arányának változása a Vajdaságban (1910–1941)

1910	425 672	28,1%
1930	376 176	23,2%
1941	456 770	28,5%

1.2.1.2. A Vajdaságban a szocializmus negyven éve alatt Nyugat-Bácskában, valamint a Bán-ság középső és déli részében húzódott erősebben össze a magyarság. A városok közül Újvidék, a tartományi központ gyorsan elszerbesedett, a

magyarok aránya 10% alá csökkent, de a többi városi rangú településen is jelentős volt visszaszorulásuk (pl. Temerinben). 1990 körül a magyar etnikai terület Észak-Bácskára és Észak-Bánátra terjedt ki, a határtól egészen Temerinig nyúlt délre. A Tisza melléki tömbön kívül eső területeken azonban jelentősen felgyorsult a szórványsodás²⁶. Az 1991-es népszámlálás szerint a Délvidéken 10 városban alkottak a magyarok helyi többséget (Szabadkán csak relatív többséget)²⁷.

A magyar nemzetiségűek száma és aránya a Vajdaságban (1941–1990)²⁸

1941	473 241	28,5%
1948	428 932	25,8%
1961	442 561	23,9%
1971	423 866	21,7%
1981	385 356	18,9%
1991	339 491	16,9%
2002	290 207	14,28% (Szerbiában + 3092 = 293 299 = 3,91%) ²⁹

1.2.1.3. A 2002-es népszámlálás adatai szerint Vajdaság 2 031 992 lakosa közül 290 207 volt magyar, vagyis nemzetársaink Szerbia lakosságának 3,9 a tartomány lakosságának pedig 14,28%-át képezték. Önmagában már az a tény, hogy a magyarok aránya a tartomány összlakosságában 1950 óta (25,8%) csaknem megfelelődött (14,28%-ra esett) és továbbra is folyamatosan csökken, önmagáért beszél a vajdasági magyarok helyzetéről és a szerb állam irántuk való viszonyulásáról.

23 Ijesztően fogynak, DunaTV / Vajdasági Magyar Demokrata Párt, HÍRLEVÉL VIII. évf. 183. szám, 2010. szeptember 13.

24 Negatív a természetes népszaporulat Vajdaságban, <http://www.vajdasagma.info/cikk.php?ar=vajdasag&id=10208>, 2010. május 15. [12:17], lásd még K. I.: Aggasztó demográfiai mutatók, Magyar Szó, 2010. május 21., 4. o.

25 Forrás: Kocsis Károly: magyar kisebbségek a Kárpát-medencében. In: Bihari Zoltán (szerk.): Magyarok a világban. Kárpát-medence. CEBA Könyvkiadó Budapest, 2000, 16. (Tátrai Patrik: A magyar kisebbségek demográfiai fejlődésének fő irányvonalai a kommunizmus évtizedeiben, Kisebbségi magyar közösségek a 20. században. Szerkesztette: Bárdi Nándor – Fedinec Csilla – Szarka László, Gondolat Kiadó – MTA Kisebbségkutató Intézet, Budapest, 2008, 312. o.)

26 A szórványban élők helyzetéről lásd pld. Kocsis Árpád A kenyeret szerbül kell kérni (Magyar Szó, 2010. augusztus 2., 5. o.) és Ha egy család elmegy, az is veszteség (Magyar Szó, 2010. augusztus 9., 5. o.), továbbá Diósi Árpád: Öregedik a falu (Magyar Szó, 2010. augusztus 16., 5. o.) című írását.

27 A 4-es alatti kiadvány, 312. o. „Valamikor 45-50 vagy még ötven százalék fölötti arányú volt a magyar lakosság jelenléte. Most pedig 30-34 százalék él Szabadkán” (Kabók Erika: „Megindult a VMSZ marginalizálódása”, Magyar Szó, 2010. január 30., 14. o.)

28 Uo., 312. o.

29 Matuska Márton: Öregszünk és fogynak, Magyar Szó, 2003. január 10., 8–9. o. és dr. Gábrity Molnár Irén: Népeségmozgás – térségünk jövőképe, Aracs – a délvidéki magyarság közéleti folyóirata, 2008. október 23., 9. o.

A 2002. évi népszámlálási adatok³⁰

nemzetiség	Szerbia Köztársaság											
	összesen		Közép Szerbia		Vajdaság Tartomány							
	2002		2002		1948		1961		1991		2002	
	absz. sz.	százalék	absz. sz.	százalék	absz. sz.	százalék	absz. sz.	százalék	absz. sz.	százalék	absz. sz.	százalék
összesen	7498001	100,00	5466009	100,00	1640757	100,00	1854965	100,00	2012517	100,00	2031992	100,00
albán	61647	0,82	59952	1,10	480	0,03	1995	0,11	2959	0,15	1695	0,08
bosnyák ¹	136087	1,82	135670	2,48	–	–	–	–	–	–	417	0,02
bolgár ²	20497	0,27	18839	0,34	–	–	–	–	–	–	1658	0,08
bunyevác ³	20012	0,27	246	0,00	–	–	–	–	21552	1,08	19766	0,97
montenegrói	69049	0,92	33536	0,61	29684	1,81	34782	1,88	44721	2,22	35513	1,75
cseh	2211	0,03	563	0,01	–	–	–	–	–	–	1648	0,08
goranac ⁴	4581	0,06	3975	0,07	–	–	–	–	–	–	606	0,03
horvát	70602	0,94	14056	0,26	13783	8,10	14531	7,84	74226	3,69	56546	2,78
jugoszláv	80721	1,08	30840	0,56	–	–	3711	0,17	168859	8,39	49881	2,45
macedón	25847	0,35	14062	0,26	9090	0,56	15190	0,82	16641	0,83	11785	0,58
magyar	293299	3,91	3092	0,06	428750	26,13	442561	23,86	340946	16,94	290207	14,28
muzulmán	19503	0,26	15869	0,29	1050	0,06	1630	0,09	6079	0,30	3634	0,18
német ⁵	3154	0,05	747	0,01	–	–	–	–	–	–	3091	0,16
orosz ⁶	2588	0,03	1648	0,03	–	–	–	–	–	–	940	0,05
roma	108193	1,44	79136	1,45	7585	0,46	3312	0,18	24895	1,24	29057	1,43
román	34576	0,46	4157	0,08	57999	3,53	57259	3,09	38832	1,93	30419	1,50
ruszin ⁷	15905	0,21	279	0,01	22082	1,55	24548	1,32	17888	0,89	15626	0,77
szerb	6212838	82,86	4891031	89,48	827296	50,42	1017717	54,86	1151353	57,21	1321807	65,05
szlovák	59021	0,79	2384	0,04	73442	4,48	73830	3,98	63941	3,18	56637	2,79
szlovén	5104	0,07	3099	0,06	7223	0,44	5633	0,30	2563	0,13	2005	0,10
ukrán ⁸	5354	0,07	719	0,01	–	–	–	–	2057	2,46	4635	0,23
vlah ⁹	40054	0,53	39953	0,73	–	–	–	–	–	–	101	0,00
egyéb	11711	0,16	6400	0,12	43183	2,63	27264	1,47	13341	0,66	5311	0,26
bizonytalan ¹⁰	107732	1,44	52716	0,97	–	–	–	–	11317	0,56	55016	2,71
régió ¹¹	11485	0,15	1331	0,02	–	–	–	–	2516	0,12	10154	0,50
ismeretlen	75483	1,01	51709	0,95	–	–	–	–	5966	0,29	23774	1,17

1. A korábbi években nem, csak 2002-től vezeték külön nemzetiségként

2. A tartományi összesítő táblázatban újonnan vezetett nemzetiség

3. Lásd a 2. sz. jegyzetet

4. Lásd az 1. sz. jegyzetet

5. Lásd az 1. sz. jegyzetet

6. Lásd a 2. sz. jegyzetet

7. Az 1948-as és az 1961-es népszámláláskor a ruszinokat és az ukránokat együtt mutatták ki

8. Lásd a 7. sz. jegyzetet

9. Lásd az 1. sz. jegyzetet

10. Bizonytalanok: nem nyilatkoztak vagy határozatlanok. 1981-ig a két csoportot külön-külön vezették.

11. A csoportba tartozók nemzetiségi helyett hovatarozást jelöltek meg. pl.: bácskai, vajdasági stb.

30 Matuska, a 8-as alatt idézett írás.

A tartomány nagyobb lélekszámú etnikumai a következők:

Népesség ¹		
Népek		fő (százalék)
szerbek		1 321 807 (65,05)
magyarok		290 207 (14,28)
szlovákok		56 637 (2,79)
horvátok		56 546 (2,78)
jugoszlávok		49 881 (2,45)
montenegróiak		35 513 (1,75)
románok		30 419 (1,50)
romák		29 057 (1,43)
bunjevácok		19 766 (0,97)
ruszinok		15 626 (0,77)
macedónok		11 785 (0,58)
ukránok		4 635 (0,23)
Egyéb		55 097 (2,71)
Nem nyilatkozott		55 016 (2,71)

A Vajdaság etnikai térképe a 2002-es adatok szerint³¹.

	szerbek
	magyarok
	szlovákok
	horvátok
	montenegróiak
	románok
	ruszinok
	csehek
	egyik népcsoport sincs abszolút többségben

Vajdaságban továbbá élnek még albánok, mu-

zulmánok, németek, sokácok és szlovénok is. A lakosság vallási összetétele követi az etnikai struktúrát³².

1.2.1.4. Az 1991. évi népszámlálási adatokhoz viszonyítva a magyarok száma 2002-ig 49 284-el, illetve 15%-kal csökkent. Ennek az okai nincsenek eléggé feltárva, de ehhez mindenképpen hozzájárult az alacsony szaporulat és főként a fiatalok elvándorlása, valamint az asszimiláció különböző formái. Egy ekkora létszámú őshonos kisebbségnek azonban kijár a valódi nemzeti kisebbségi autonómiára való jog. Szerbiában azonban a kettős mérce érvényesül: a koszovói szerbeknek jár a tényleges autonómia, a szerbiai kisebbségeknek viszont nem.

A becslések szerint az elvándorlás, beolvadás, vegyes házasságok, alacsony születésszám, elhalálozás következtében a magyarság jelenlegi száma 274 070-re becsülhető. Tehát ennyi magyar van most a Vajdaságban, vagyis 16 137-tel kevesebb, mint 2002-ben. A demográfusok szerint még ez is optimista becslés³³.

Az előrejelzések szerint 2022-ben már 200 000-es, 2032-ben pedig 150 000-es kisebbségben leszünk. Ezzel összhangban, a községekben is fogy a magyar lakosság. Példaként említhetjük Újvidéket: 1991-ben 20 245 magyar volt a községben, 2002-ben már csak 15 687, míg

³² Lásd a 2-es jegyzetben megjelölt honlapon.

³³ A szakemberek megállapították, hogy legutóbbi (2002. évi) népszámlálás óta évente mintegy 4311 fővel csökken a vajdasági magyarság száma (Tóthó Margareta: Még mindig fogyunk, Magyar Szó, 2010. március 20., 18. o., és Ijesztően fogyunk, DunaTV/Vajdasági Magyar Demokrata Párt, HÍRLEVÉL VIII. évf. 183. szám, 2010. szeptember 13.). Ha ez így van, akkor ez azt jelenti, hogy a nyolc év alatt 34 488-al csökkent a vajdasági magyarok száma és most mindössze 255 719-en vagyunk.

A Magyar Szó napilap 2010. október végi internetes körkérdezésére (Foglalkoztatja Önt a kivándorlás gondolata?) válaszoló olvasóink többsége vagy elment már Szerbiából (21,7 százalék), vagy fontolgatja azt (38,7 százalék), míg a válaszadók nem egész 40 százaléka vallotta azt, hogy nem fordult meg fejében az elvándorlás gondolata (Halász Enikő: Időben szóltunk Magyar Szó, 2010. November 1., 4. o.).

Máriás Endre írása (A perspektíva-teremtés stratégiája, Magyar Szó, 2010. november 13.) „a magyarországi felsőoktatási intézményekben tanuló vajdasági magyar fiatalok kilencven százalékát komolyan foglalkoztatja az elvándorlás gondolata, az itthon tanulóknak pedig csaknem hetven százalékát”. Ugyanakkor „a munkahelyek jelentős részét térségünkben mind a mai napig párttagságok, érdekek, összeköttetések alapján osztják ki”.

³¹ Uo.

a község lakosainak száma 265 464-ről 299 294-re emelkedett³⁴. Temerinben 2009-ben 56 keresztelés és 152 egyházi temetés volt³⁵.

A demográfusok szerint „ha egy közösség lélekszáma 300 000 alá süllyed, akkor az elveszik”, Pásztor István, a Vajdasági Magyar Szövetség (VMSZ) elnöke viszont azt ígéri, hogy „ez az itt élő magyarsággal nem fog megtörténni”³⁶. Reméljük, hogy neki lesz igaza.

Vajdaság Autonóm Tartomány községei³⁷

1.2.2. A vajdasági községek lakosainak nemzetiségi összetétele

Vajdaság 45 községe (Újvidék várossal együtt) közül 41 – a helyi önkormányzatról szóló törvény kritériumai értelmében – többnemzetiségűnek számít. Ezek lakosságának a nemzeti összetétele a 2002. évi népszámlálás alkalmával a következő volt³⁸:

34 Badis Róbert: *Hányan is vagyunk?*, Magyar Szó, 2007. május 19., 20., Hétvége, II. o.

35 G. B.: *Fogyatkozik a temerini magyarság*, Magyar Szó, 2010. január 5., 6. o.

– Amíg Szerbia lakossága folyamatosan fogy, addig a vajdasági magyarság száma valószínűleg nem csökkent számottevően a legutóbbi, 2002-es népszámlálás óta. Dr. Gábrity Molnár Irén, a Magyarságkutató Tudományos Társaság elnöke 2010. március 13-án a Pannon RTV-nek elmondta: a magyarság száma stagnál, sőt az elmúlt években valamelyest növekedő tendenciát mutat. A magyarság elszegényedése és a fiatalok eltölődő gyermekvállalása negatív módon hat a lakosság számára, csökkent viszont a kivándorlás. Az előzetes várakozásokkal ellentétben ugyanis a vízumkényszer eltörlésével nem nőtt a külföldre költöző családok száma. Emigráció helyett az ingázók száma növekedett, sokan az Európai Unió területén vállalnak munkát, állandó lakhelyük viszont Vajdaság területén van (<http://www.vajdasagma.info/cikk.php?ar=vajdasag&id=9923>). A Magyar Szónak adott nyilatkozatában (lásd a 14-es jegyzetben) dr. Gábrity viszont a következőket mondta: „Nem indokolt azt állítani, hogy megállt a magyarok létszámcsökkenése, vagy hogy növekedett volna, bár az elvándorlási hajlam mérséklődött.”

Dr. Gábrity legutóbb azt nyilatkozta, hogy „az optimista becslések szerint a délvidéki magyarság lélekszáma 280 000, a pesszimisták szerint csupán 250 000” (Kabók Erika: *mennyien vagyunk?*, Magyar Szó, 2010. november 20., 1. és 14. o. Lásd még Badis Róbert: *Itt maradunk? Megmaradunk?* című írását (Magyar Szó, 2010. december 18. 18. o.)

– Az öngyilkossági kísérletek számának tekintetében Szabadka még mindig vezető helyen áll Vajdaságban. Időnként ez a szám csökken, majd újra megnövekszik, de a téli hónapok alatt mindenképpen emelkedő tendenciát mutat, ilyenkor akár egy-két öngyilkossági kísérlet is előfordulhat naponta, legalábbis ennyiről tudnak a kórház pszichiátriáján.

A katolikus és a pravoszláv karácsony közötti időszakban tizenkét személy kísérelt meg öngyilkosságot Szabadkán, és mintegy ötvenen kértek segítséget a Szabadkai Közkórház pszichiátriai osztályán (Stojanovity Lília: *A magyarok betegsége*, Magyar Szó, 2011. február 1., 1. és 7. o.)

36 '56-os megemlékezés – Pásztor István: *A nemzeti maximum programját szorgalmazzuk*, <http://www.vajma.info/universal.php?rovat=cikk&ar=vajdasag&id=7565>, 2008. október 22.

37 A zárójelben lévő községek magyar neve nem szerepel az MNT Nyelvhasználati Bizottsága által összeállított helységnévlistán (<http://vojvodinaportal.com/hu/book/export/html/11>).

38 *Centar za regionalizam: Vodič za bolje i kvalitetnije ostvarivanje manjinskih prava na lokalnom nivou*, Novi Sad, 2009. szeptember 15. 13. és 14. o.

Sor-szám	KÖZSÉG	ÖSSZLAKOSSÁG	NEMZETI KI- SEBBSÉGEKHEZ TARTOZÓK SZÁMA	%
1.	Ada	18.994	15.297	80,54
2.	Alibunár	22.954	8.711	37,95
3.	Apatin	32.813	10.384	31,65
4.	Antalfalva	27.890	17.775	63,73
5.	Bács	16.268	7.743	47,60
6.	Becskerek	132.051	26.168	19,82
7.	Bégaszentgyörgy	20.399	7.038	34,50
8.	Beocsin	16.086	4.230	26,30
9.	Csóka	13.832	8.091	58,49
10.	Fehértemplom	20.367	3.652	17,93
11.	Hódság	35.582	4.455	12,52
12.	Indija	49.609	5.211	10,50
13.	Kanizsa	27.510	24.964	90,75
14.	Karlóca	8.839	1.422	16,09
15.	Kikinda	67.002	12.964	19,09
16.	Kishegyes	13.494	8.008	59,34
17.	Kevevára	36.802	7.098	19,29
18.	Kúla	48.353	13.325	27,61
19.	Magyarcsernye	12.705	3.478	27,38
20.	Óbecse	40.978	22.423	54,71
21.	Palánka	60.966	10.703	17,56
22.	Pancsova	127.162	22.279	17,52
23.	Pázova	67.576	10.075	14,91
24.	Petróc	14.681	10.412	70,92
25.	Síd	38.973	7.210	18,50
26.	Szabadka	148.401	102.330	68,96
27.	Szenttamás	17.855	5.127	28,71
28.	Szécsány	16.377	4.050	24,73
29.	Temerin	28.275	9.284	32,83
30.	Titel	17.050	1.883	11,04
31.	Topolya	38.245	24.912	65,14
32.	Törökbecse	26.924	7.119	26,44
33.	Törökkanizsa	12.975	4.884	37,64
34.	Újvidék – város	299.294	48.366	16,16
35.	Ürög	12.329	1.670	13,55
36.	Verbász	45.852	10.025	21,86
37.	Versec	54.369	12.337	22,69
38.	Zichyfalva	13.377	5.406	40,41
39.	Zenta	25.568	21.895	85,63
40.	Zombor	97.263	30.140	30,99
41.	Zsablya	27.513	3.153	11,46

A táblázat alapján megállapítható, hogy a vajdasági községek közül csak Ópáva (Opovo), Sremska Mitrovica, Ruma és Pećinci nem tartozik a többnemzetiségű községek közé.

1.2.3. A magyar közösség demográfiai megosztása

Pásztor Bálint, a Vajdasági Magyar Szövetség (VMSZ) parlamenti képviselője 2010. április végén azt nyilatkozta, hogy a szerb kormány „bármely rendes csütörtöki ülésén egy tollvonással módosíthatná a közigazgatási körzetekről szóló rendeletét”, amellyel 1992-ben Adát, Zentát és Magyarkanizsát a nagyikindai körzethez csatolták³⁹.

Pásztor nyilatkozatának az apropója, hogy Vladimir Ilić, az észak-bánáti körzet vezetője kijelentette: „Amíg meg nem változtatják az alkotmányt, addig Ada, Zenta és Magyarkanizsa biztosan a nagyikindai körzethez fog tartozni. Szavai szerint ezt a fenti községek vezetői is tudják.”

A három említett magyar többségű község lakosainak kálváriája 1992 óta tart, amikor a szerb kormány rendeletet hozott a közigazgatási körzetekről, illetve „a minisztériumok és a különálló szervezetek feladatainak a székhelyükön kívüli ellátásáról”. A rendelet Szerbia Hivatalos Közlönyének 1992. évi 3. számában jelent meg, majd 1995-ig még négyszer változtatták.

Az ominózus rendeletet lényege, hogy a három észak-bácskai községet – kiragadva azokat az addigi természetes etnikai, gazdasági, valamint földrajzi környezetből és nem utolsósorban ökológiai egységből – az észak-bánáti körzetbe csatolták, amelynek a közigazgatási központja Nagyikinda. Ennek csakis politikai okai lehettek, mert ennek a rendeletnek már akkor nem volt egyetlen ésszerű indoka.

A politikai ok pedig bizonyára az volt, hogy megosszák az akkor még erős tömböt alkotó magyarságot, amelyhez még Kishegyes, Szabadka és Topolya is tartozott. Nemcsak a választások miatt, ahogyan egyesek állítják (vagyis hogy minél kevesebb magyar kerüljön be a parlamentbe, mivel akkor nem listás választások voltak, hanem konkrét emberekre kellett szavazni), hanem a magyar közösség politikai, gazdasági, művelődési és egyéb megosztása és leépítése miatt

is. (Ugyanezt tették a bosnyákokkal, ahol a hat sandžaki bosnyákok által lakott községet két közigazgatási körzetre osztották – a raškaira és a zlatiborira –, valamint hasonló történt a Preševovölgyi albánokkal is.⁴⁰)

Ennek a konkrét következménye az lett, hogy ettől kezdve az adai, zentai és magyarkanizsai lakosok a különböző jogait (egészségügyi és nyugdíjbiztosítás, szociális juttatások, járművek nyilvántartásba vétele stb.) csak Nagyikindán valósíthatják meg. Ez megdrágította és bonyolulttá tette ezeknek a jogoknak az érvényesítését (az oda-vissza utazások miatt is), hogy a nemzeti kisebbségi jogokat ne is említsük. Ezt követően pedig folyamatosan születettek törvények, amelyek ezt a körzetfelosztási logikát követték.

A vitatott rendelet nemcsak hogy megkeseríti az érintett községek magyar, hanem a terület minden más nemzetiségű lakójának az életét, de az egész terület fejlődését is akadályozza, mert nem teszi lehetővé, illetve ellehetetleníti számukra, hogy a különböző fejlesztési pénzekre és európai projektumokra pályázzanak.

A szerb kormány ezt a jogszabályt utóbb a közigazgatási körzetekről szóló rendelettel váltotta fel, amely a Hivatalos lap 2006. február 27-i 15. számában jelenet meg⁴¹. (Nem felel meg tehát a valóságnak, hogy a rendelet még 1992 óta nem változott, csak éppen nem a szükséges irányba.)

Az elmúlt években többször aláírásgyűjtésre is sor került, azonban „a szerb kormány hallani sem akart arról, hogy a közigazgatási körzethatárokról szóló rendeletet módosítsa”.

Az Európa Tanácsnak a *nemzeti kisebbségek védelméről szóló 1995. évi keretegyezménye* viszont arra kötelezi a csatlakozott államokat, amelyek közé Szerbia is tartozik, hogy „tartózkodjanak olyan intézkedések meghozatalától, amelyek a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek által lakott területeken az arányokat megváltoztatják és arra irányulnak, hogy korlátozzák azon jogokat és szabadságokat, melyek a jelen Keretegyezménybe foglalt elvekből származnak” (16. szakasz).

⁴⁰ Uo.

⁴¹ Uredba o upravnim okruzima /Rendelet a közigazgatási körzetekről, megjelent Szerbia Hivatalos Közlönyének / „Sl. glasnik RS” 2006. február 27-i 15. számában

³⁹ Diósi Árpád: Új alkotmány helyett politikai akarat, Magyar Szó, 2010. április 29., 5. o.

A 2006. évi rendelet értelmében is Ada, Csóka, Magyarkanizsa, Nagyikinda, Törökkanizsa és Zenta továbbra is az észak-bánáti körzethez tartozik, amelynek a székhelye Nagyikinda. Az észak-bácskai körzetet Kishegyes, Topolya és Szabadka alkotják, aminek a székhelye Szabadka.

Ez azt jelenti, hogy az új, magát demokratikusnak nevező hatalom sem mutatott eddig hajlandóságot, hogy a vajdasági magyarságra nézve politikailag káros és az asszimilációt ösztönző rendeletet megváltoztassa. Pedig megtehetette volna, ha lett volna erre politikai akarat, akár egy tollvonással is, ahogyan Pásztor Bálint is mondja.

Igaz, a bíróságok és az ügyészségek székhelyéről és területéről szóló 2008. december 22-i törvény értelmében a szabadkai alpbíróshoz tartoznak a volt adai, topolyai és zentai bíróságok is, valamint a zentai szabálysértési bírósághoz tartozik Ada, Csóka és Magyarkanizsa is. De vajon nem ez lehetett e községi bíróságok megszűnésének az ára?

A gazdasági kamarákról szóló 2009. évi törvény⁴² szerint a szabadkai székhelyű regionális gazdasági kamarához tartoznak most már Ada, Magyarkanizsa, Kishegyes, Topolya, Szabadka és Zenta, a nagyikindaihoz pedig Csóka, Törökkanizsa és Nagyikinda. Ehhez igazodik a szabadkai székhelyű Gazdasági Bíróság területe is.

Mindez azonban nem elegendő a miloševići körzethatárok lebontásához, mert a lényeg nem változott: a három község közigazgatásilag továbbra is Nagyikindához tartozik. Most kíváncsian várjuk elfogadja-e a kormány a magyarkanizsai községi tanács megismételt (2010. március 2-i) javaslatát, amellyel kérte, hogy a község az észak-bácskai statisztikai körzetbe nyerjen besorolást⁴³.

A kormány a saját maga által hozott rendeletet bármikor megváltoztathatja. Ehhez nem szükséges a szerb parlament véleményének még a kikérése sem. Az alkotmányváltoztatásnak pedig ehhez éppen nincsen semmi köze. „De a szerb kormány nem akar magyar többségű körzetet. Ha ugyanis a három bácskai községet (Magyarkanizsa,

Zenta, Ada) a szabadkai székhelyű észak-bácskai közigazgatási körzethez csatolnák, abban a magyarok aránya a jelenlegi 43,5 százalékról 53-ra emelkedne. Ez már alapul szolgálhatna az észak-bácskai területi autonómiához” – írja Ágoston András is a Fanyalgás című írásában⁴⁴.

A problémának tehát nemcsak „gyakorlati” vonatkozásai vannak, mint ahogyan Pásztor Bálint 2010. április 13-i parlamenti felszólalásában elmondta⁴⁵, de nemzeti kisebbségi és politikai vetületei is. Ezért nem világos, hogy a VMSZ képviselői miért a szerb képviselőházban lamentálnak „több mint 20 felszólalásban” arról, hogy „a kormány mikor kezd el gondolkodni a rendelet megváltoztatásáról”⁴⁶, és miért nem közvetlenül a kormánytól követelik erélyesen, hogy vessen már véget ennek a 18 éve tartó hátrányos helyzetnek? Vagy miért nem teszi ezt a VMSZ elnöke Boris Tadić köztársasági elnöknel, amikor vele tárgyal? Vagy úgy tartják, hogy a struccpolitika célravezetőbb? Van-e egyáltalán súlya a Vajdasági Magyar Szövetségnek és képviselőinek, ha valamilyen nemzeti közösségi jogot kell érvényesíteni?

Fel kell szólítani a szerb kormányt, hogy rövid időn belül változtassa meg a saját rendeletét. Amennyiben ez nem történik meg, a magyar képviselőknek, akik közül egy az Európa Tanácsban is jelen van, kötelessége értesíteni ezt a nemzetközi szervezetet, hogy Szerbia nem tartja tiszteletben az általa is aláírt Keretegyezményt. Úgy szintén nyomtatékosan követelniük kellene az észak-bánáti körzet vezetőjének a mielőbbi menesztését.

A Szerbiai Képviselőház 2010. május elején elfogadta a regionális fejlesztési törvény módosításáról szóló indítványt. A parlament Mladen Dinkić gazdasági és regionális fejlesztési miniszter megelőlegezett ígérete nyomán elfogadta a Vajdasági Magyar Szövetség módosítási javaslatát, amelynek értelmében Ada, Magyarkanizsa és Zenta községeknek az észak-bácskai fejlesztési régióhoz kellene tartozniuk. A szerb kormány július 2-i ülésén fogadta el a törvényre vonatkozó statisztikai egységek nomenklatúrájáról szóló ha-

42 *Zakon o privrednim komorama* megjelent Szerbia Hivatalos Közlönyének / „Sl. glasnik RS” 2001. november 23-i 65. számában, módosítva a 36/09 számban.

43 Miskolci Magdolna: Bánátból vissza Bácskába, Magyar Szó, 2010. március 3., 1. és 5. o.; dió: Vissza Bácskához: Magyar Szó, 2010. április 8., 1. és 4. o.

44 Vajdasági Magyar Demokrata Párt, HÍRLEVÉL, 2010. április 29.

45 Pásztor Bálint: A nyelvhasználati törvény módosításáról és a körzethatárokról, 2010. április 13, <http://www.pasztorbalint.rs/index.php/start/show/1263/hu>

46 Lásd a 20-as alatti írásban.

tározatot. A szóban forgó kormányrendelet azonban nem irányozta elő a fejlesztési régiók módosítását, vagyis az előbb említett három község továbbra is az észak-bánáti fejlesztési körzethez tartozik. Pásztor Bálint, a VMSZ képviselője a Magyar Szó napilapnak kijelentette, hogy semmi esetre sem hagyják annyiban a dolgot⁴⁷.

Most a vita akörül bonyolódik, hogy mi a „statisztikai régió”, „fejlesztési régió”, „fejlesztési térség”, „közigazgatási körzet”. *Nikola Latinović*, a

statisztikai egységek nomenklatúrájáról szóló határozat tervezetének kidolgozója kijelentette: – Amennyiben valaki módosítani szeretné a statisztikai térségeket, illetve azok határait, akkor először a közigazgatási körzetekről szóló rendeletet kellene módosítani⁴⁸. Vagyis: *circulus vitiosus*. A magyar közösség viszont demográfiailag továbbra is megosztott...⁴⁹

48 P. E.: Itt Bácska, ott Bánát, Magyar Szó, 2010. július 15., 5. o. és dió: A közigazgatási körzet nem azonos a fejlesztési térséggel, 2010. július 15., 5. o.

49 Pásztor István, a Vajdasági Magyar Szövetség elnöke 2010. szeptember 15-én Boris Tadić szerb államfővel találkozott Belgrádban. A tárgyalásra Tadić kezdeményezése nyomán került sor. Pásztor a 2010. szeptember 16-án Szabadkán megtartott sajtótájékoztatón elmondta, hogy érintették, többek között a körzethatárok problematikáját.

– Abban állapodtunk meg, hogy még az idén módosítani fogjuk ezt a számunkra fájdalmas kormányrendeletet. Ennek függvényében bizonyos Tisza menti községek visszakerülnek a szabadkai közigazgatási körzetbe. Ez nemcsak a körzethatárok és az emberek mindennapjai miatt fontos, hanem többek között a statisztikai régiók és a jövőbeni európai uniós fejlesztések szempontjából is jelentős. Ebben a témában, úgy tűnik, partnerei vagyunk egymásnak Tadić-tyal. Ne feledkezzünk meg róla, hogy a körzethatárok módosítása része a két évvel ezelőtti megkötött koalíciós megállapodásnak. A VMSZ már az elkövetkező napokban összegyűjti a körzethatárok módosításához szükséges kormányrendelet szempontjából fontos dokumentumokat – összegezte Pásztor [P. E.: Az idén módosul(hat) a körzethatárokról szóló rendelet, Magyar Szó, 2010. szeptember 17., 1. és 5. o.]. Lásd még Halász Gyula: Pörgős hetek, Magyar Szó, 2010. szeptember 25., 14. o. és Horváth Ágnes: Mi bácskaiak vagyunk!, 2010. szeptember 25., 16. o.

47 Pesevszki Evelyn: Bácska és Bánát között, Magyar Szó, 2010. július 14., 1. és 5. o.

Magyar uniót az Európai Unióban!

Egy újfajta összefogás nemzeti korparancs

Már a jövő nyári önkormányzati választásokra együttműködést javasol az erdélyi magyar politikai szervezeteknek Tőkés László, elölválasztásokat kezdeményezve a romániai magyarság körében, és az így kialakult sorrend alapján valamennyi magyar párt már a helyhatósági megmérettetésen közös listát indítana. Az Erdélyi Magyar Nemzeti Tanács elnöke a Krónikának adott interjújában úgy véli: az általa ajánlott újfajta összefogás nélkül sem autonómia, sem magyar jövő nem képzelhető el Erdélyben, a bejegyzés előtt álló EMNP pedig a legmodernebb párt lesz Romániában.

– Az Erdélyi Magyar Néppárt alapítását kezdeményező bizottság tagjai csütörtökön benyújtották a bejegyzéshez szükséges iratokat és aláírásokat az illetékes bukaresti bírósághoz. Mi indokolja egy új magyar politikai alakulat létrehozását ma Romániában? Ön szerint mennyire van fogadókészség az erdélyi magyarok körében az új párt iránt?

– Az Erdélyi Magyar Néppárt létrehozása nem öncél, hanem az új párt az erdélyi magyarok politikai eszköze kíván lenni. Ezelőtt kilencven esztendővel Kós Károly már „kiáltotta a célt”, a magyarság nemzeti autonómiáját, és a hozzá vezető utat is megmutatta: „Dolgozni kell, ha élni akarunk, és akarunk élni, tehát dolgozni fogunk” – írta teremő nekifeszülésében. A Kiáltó Szó közel százados évfordulóján mi ehhez a hagyományhoz nyúlunk vissza: élni akarunk, magyarként akarunk boldogulni szülőföldünkön, tehát dolgozni fogunk, munkára szerveződünk. Semmi többről vagy kevesebbről – erről van szó. A megmaradásunkhoz elengedhetetlen az önrendelkezés kivívása. Ennek kimunkálásához megítélésünk szerint egy új eszközre is szükség van – ezt pedig egy hatékony, kis költségvetésű, ám modern és európai néppártban látjuk. Az EMNP a legmodernebb párt lesz Romániában.

Az iránta való igényről elég, ha annyit mondom, hogy közel harmincezer aláírást, fölös csinnadratta nélkül, rendkívüli gyorsasággal gyűjtöttünk össze – rövid idő alatt eleget tudtunk tenni Európa legkirekesztőbb párttörvénye előírásainak.

– A fogadtatáshoz tartozik az is, hogy az EMNP leendő politikai ellenfelei – vagy akár partnerei – nem várják tárt karokkal az új alakulatot. Szász Jenő MPP-elnök például megkésett, felesleges kezdeményezésnek nevezte az Ön pártalapítási szándékát, az RMDSZ pedig egy belső, részletesen nem ismertettelt felmérésre hivatkozva állítja, hogy a romániai magyarság 80 százaléka nem akar újabb pártot, nem ért egyet a magyar közösség „megosztásával”. Ezekről mi a véleménye?

– Mindenki a maga lovát dicséri – és ez önmagában így is természetes. Túl azonban az önös pártérdekeken, mégiscsak el kell tudnunk fogadni azt, hogy a sokszínűség, a politikai pluralizmus európai, sőt egyetemes érték. Mifelénk még mindig az a felfogás dívik, hogy csakis mások ellenében, mások pusztja létjogának a tagadásával tudjuk megmutatni a saját erőnket. Mi nem valami vagy valakik ellen, hanem valakiért és valamiért: az erdélyi magyarságért, magyar közösségünk jövőjéért szervezkedünk – és ennek érdekében nem legyőzni, hanem meggyőzni akarjuk a másikat. Egy olyan időszakban, melyben a tényleges megosztás már olyan mértékeket öltött, hogy erdélyi közösségünknek több mint a fele már el sem megy szavazni, vagy netalán román pártokra voksol – ebben a helyzetben végre már ve gyük észre, hogy olyan plurális összefogásra van szükség, mely még azokat is megmozdítja, akik eddig távolmaradásukkal jelezték, hogy megundorodtak a politikától, elkeseredésükben pedig másokra hagyták, hogy sorsukról döntsenek. Az újfajta összefogás nemzeti korparancs, mely nélkül sem autonómia, sem magyar jövő nem kép-

zelhető el Erdélyben. Ennek céljából mindenkivel a közös nevező megtalálására törekszünk.

– A legvehemensebben az RMDSZ bírálja az erdélyi néppárt létrejöttét. Hogyan kommentálja például európai parlamenti képviselőtársa, Winkler Gyula napokban tett kijelentését, miszerint az új alakulat alapítói veszélyeztetik az erdélyi magyarság egységét, és a közösség bukaresti parlamenti képviseletének felszámolásán dolgoznak?

– Winkler Gyula képviselőtársamnak joga van ehhez a véleményéhez, tiszteletben tartjuk az álláspontját, és reméljük, ő is tiszteletben fogja tartani, hogy nekünk erről egészen más az elképzelésünk. Megítélésem szerint csakis így alakulhat ki a párbeszéd, amire oly nagy szüksége van az erdélyi magyarságnak. Az egészséges, építő párbeszédre éppen azért van szükség, mert bukaresti parlamenti jelenlétünk, nem kevésbé pedig az önkormányzati, valamint európai képviseletünk is mindannyiunk közös érdeke. Legyenek bármely párt prominensei, nem a politikusok jövője a lényeges, hanem az erdélyi magyarok szülőföldön való megmaradása és nemzeti jövője. Ezért kell különbséget tennünk a pártegység és a nemzeti egység között. És ezért kell kiindulópontként elfogadnunk, hogy a politikai képviselet nem az önérdek terepe, hanem a köz szolgálatának a kérdése. Nem a politikusoknak kell gazdagodniuk, hanem a közösségnek kellene gyarapodnia.

– Már a pártbejegyzés előtt tapasztalható politikai iszapbirkózás is azt sejteti, hogy a három erdélyi magyar alakulat között nem lesz zökkenőmentes a kapcsolat, holott például a jövő évi romániai törvényhozási választásokra való tekintettel elengedhetetlennek tűnik az együttműködés. Milyen konkrét formáját és lehetőségét látja annak, hogy létrejöjjön az összefogás a magyar szervezetek között a parlamenti jelenlét megőrzése érdekében?

– Én a helyhatósági választásokat sem hagynám ki, sőt véleményem szerint elsősorban ezekre kellene figyelniük, hiszen a legtöbb, a mindennapjainkat legközvetlenebbül érintő döntést éppen az önkormányzatokban hozzák meg. Ami pedig az együttműködést illeti, nem kell feltalálnunk a „magyarviaszt”, van erre is megoldás, csupán az erdélyi magyar közösségen

belül már a kilencvenes évek eleje óta megfogalmazott elvárásnak kell eleget tennünk. Javaslatom a következő: 2011 őszén népszámlálás lesz Romániában. Némi költséggel és többletmunkával ezzel párhuzamosan össze tudjuk állítani az erdélyi magyar választók jegyzékét, egyfajta erdélyi magyar nemzeti regisztert. Majd miután „megszámláltattunk”, szervezzünk az erdélyi magyarság kebelében előválasztásokat, amelyek rendjén az emberek eldönthetik, hogy kiket is látnának szívesen képviselőiként. Az így kialakult sorrend alapján valamennyi magyar párt már az önkormányzati választásokon indítson közös listát. Ezt nyugodt szívvel tudnám magyar modellként elfogadásra ajánlani. Délvidéken talaly léptettek életbe egy ilyen rendszert, mely ha nem is nevezhető tökéletesnek, de működőképes volt. Amúgy az ún. belső választások sajnálatosan meghíúsított, eredeti elképzeléséhez való visszatérésről is beszélhetünk. A magyar modell két lehetséges pozitív hozadékát emelném ki: egy ilyen „elővéleményezett”, közös lista jelentősebb számban megmozdítaná az embereket, másrészt a választási kampányban nem kiáltanának egymásra kígyót-békát a pártok és a jelöltek, hiszen közös munkára készülnek. Tehát a politikai sokszínűségünket is megőriznénk, és az erős, egységes képviselet elve sem sérülne... Könnyű elképzelni, hogy amennyiben ténylegesen módosulni fognak a választási törvények, és – példának okáért – a polgármestereket az első körben, egyszerű többséggel fogjuk megválasztani, összefogásunk milyen sok helyet biztosítana számunkra. Például visszanyerhetnénk Marosvásárhelyt, és jó eséllyel több előljárót választhatnánk magunknak, mint amennyivel jelenleg együttvéve az RMDSZ és az MPP rendelkezik. Ráadásul az önkormányzati választásokon a koalíciókra érvényes magasabb küszöb megugrása sem jelentene problémát, azt még egy húszszázalékos lakossági arány esetében is könnyedén teljesíteni tudnánk; következésképpen tervünk megvalósításához semmi más, csak kellő politikai akarat szükségeltetik. Mindezeket szem előtt tartva, arra kérem a felelősen gondolkodó politikai szereplőket, hogy fontolják meg javaslatomat, mert ez az erdélyi magyarok érdekét szolgálná. A törvényhozási választásokra is van konkrét elgondolásunk, ám előbb azt kell lát-

nunk, hogy az érdemi összefogásra megvan-e a szükséges közakarát.

– Megakadályozhatja-e a politikai összefogást az EMNT és az RMDSZ között az elmúlt időszakban kirobbant elszámoltatási vita? Ön szerint milyen következményekkel járna a romániai magyar közösség jogainak érvényesítése szempontjából, hogyha az RMDSZ egy ciklus erejéig esetleg elesne a bukaresti parlamenti jelenléttől? – Az első kérdésre azt tudom válaszolni, hogy a közpénzekkel való átlátható és nyilvános elszámolás, főként ha a mi nehezen megkeresett adólejeinkről van szó, nem csupán egyik vagy másik párt belügye. Az erdélyi magyarok közös érdeke és joga tudniuk, hogy pénzüket mire költik el. Nézze: a romániai politikai elit már mindenféle kombinációban vezette országunkat, de végtére mégiscsak odajutottunk, hogy országunk egy csödközeli állapotból iszonyú megszorítások árán, valamint a későbbiekben általunk visszafizetendő kölcsönökből tudott valamenynyire kimászni. Ilyenképpen érthető tehát, hogy adófizető állampolgárként mindenkit érdekel, mire is ment el a befizetett pénzünk. Ráadásul a mi adólejeink RMDSZ-nek visszajuttatott része – amelyről most beszélünk – az erdélyi magyarság kultúrájának ápolására és identitásának megőrzésére szolgál. Erről szól az a törvény, amelyre a román politikusok „modellértékűként” szoktak hivatkozni. És lehet, hogy erre is költik. Akkor ellenben nem értem, miért oly nehéz tételesen közzétenni, hogy mire és mennyi pénzt fordítottak. A tényadatok nyilvánosságra hozatala nyomán jogos felvetésünk rögtön tárgyaltan válna... A második kérdésre az előbbieken részben már válaszoltam. Az erdélyi magyarok érdeke, hogy ott legyünk Románia parlamentjében, de önmagában a parlamenti jelenlét még nem minden. Törvényi garanciákra, törvénysértés esetén érvényesíthető szankciókra, illetve önálló intézményrendszerre van szükségünk. Ezen túlmenően viszont még hadd tegyük hozzá, hogy miközben joggal várunk többet a parlamenti képvisellettől, vagy akár a kormányrésztvételtől, ezalatt hajlamosak vagyunk megfeledkezni arról, hogy mi magunk is sokat tudunk tenni saját sorsunk jobbra fordításáért. Autonómiát csak öngazgatásra képes közösség képes kivívni magának. Következésképpen téves az az álláspont,

hogy a mi gondjainkat majd Bukarestben fogják megoldani. 1989 előtt volt az a szokás, hogy a Román Kommunista Párt helyettünk mindent megoldott, és helyettünk gondolkodott. Hogyha mi nem teszünk meg mindent a közösségünkért, akkor ezt a többségi nemzettől vagy a kormányapparátustól hiába várjuk. Saját kezünkbe kell vennünk a sorsunkat, vagyis meg kell fogni a munka végét – ez a remélt jövőnk titka.

– Ön vállalna-e tisztséget az Erdélyi Magyar Néppártban?

– Amint közismert, erre nem gondolok. Amiképpen előzőleg mondtam, az EMNP – minden más párthoz hasonlóan – nem több, mint egy eszköz. Én nem egyik vagy másik párt vezetésére, hanem magyar nemzetünk szolgálatára szegődtem. Hiszem és vallom, hogy Erdély és a Székelyföld, a Bánság és a Partium, de ugyanígy a Felvidék, a Kárpátalja vagy a Délvidék egy erős anyaország nélkül nem sokra megy. Vállat vállnak vetve kell megépítenünk a romokat, amint a Próféta mondja, és egységes nemzetként kell fellépniünk Európában. Az 1848-as forradalom 12. pontja, az „Unió Erdéllyel!” – amelyet 2007-ben, kissé átértelmezve, európai jelmondatom-má választottam – ekképpen válhat 21. századi, európai megoldássá. Magyarán szólva: „Magyar uniót az Európai Unióban!” – így tudnám tömören összefoglalni a nemzetpolitikánk lényegét. Ennek szellemében dolgozunk az Európai Néppárt magyar delegációjában, a Kárpát-medencei Magyar Autonómia Tanács keretében, a Magyar Állandó Értekezleten, a Kárpát-medencei Magyar Képviselők Fórumán, minden lehetséges formában és erőterben.

– Az Orbán-kormány várhatóan még idén választójogot ad a kettős állampolgársággal rendelkező határon túli magyaroknak. Ön mit támogat: szavazzanak majd anyaországi pártlistára, vagy saját képviselőket delegálhassanak az Országgyűlésbe a külföldiek?

– Tudomásom szerint ez még nem egy lefutott ügy. Hagyjuk, hogy a nemzeti kormány, illetve a kétharmados parlamenti többség a maga idejében döntsön ebben a kérdésben. Jó magyar szokás szerint: nem kellene a szekérnek megelőznie a lovakat. És ahogyan az alkotmányozás vonatkozásában is kikérték a külföldi magyarok véleményét, úgy a választójog témakörében is meg-

kérdeznek majd bennünket. Akkor látni fogjuk, hogy milyen megoldások közül választhatunk, és esetleg ki is tudjuk egészíteni azokat. Ennek kapcsán viszont arra hívnám fel a figyelmet: alig másfél évvel ezelőtt ki gondolta volna, hogy nem csupán a magyar állampolgárság megszerzése válik mindennapjaink természetes részévé, hanem már a választójog elnyerésére is gondolha-

tunk?! A 20. századot ténylegesen lezárva, mi, erdélyiek is egyre inkább hihetjük és remélhetjük, hogy a 21. században „a magyar név megint szép lesz”, és magyarnak lenni végre újból jó lesz. És ez a legfontosabb.

(Vajdasági Magyar Demokrata Párt Hírlevele IX. évf. 107. szám)

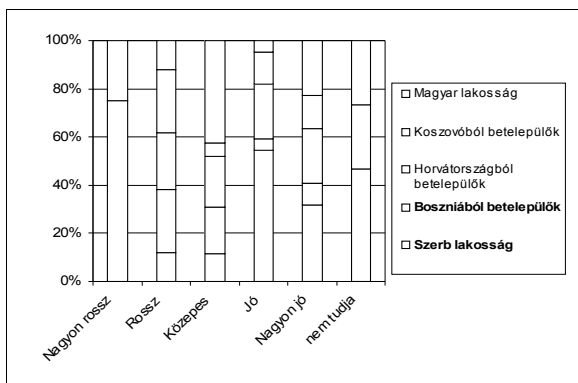

A vajdasági magyar egyetemisták véleménye az etnikai incidensekről *

2009-ben és 2010-ben kérdőíves felmérést végeztem a vajdasági magyar egyetemisták körében. A kérdőíveket 30-30 egyetemista töltötte ki, akik Vajdaság 19 különböző településéről származnak (adai, bácskossuthfalvi, csantavéri, csókai, gunarasi, horgosi, kishegyesi, magyarcsernyei, moholi, oromi, óbectesei, palicsi, péterrévei, rábái, szabadkai, szenttamási, tolyai, törökkanizsai és zentai egyetemisták töltötték ki a névtelen kérdőívet). A megkérdezettek családja több generáció óta a Vajdaságban él.

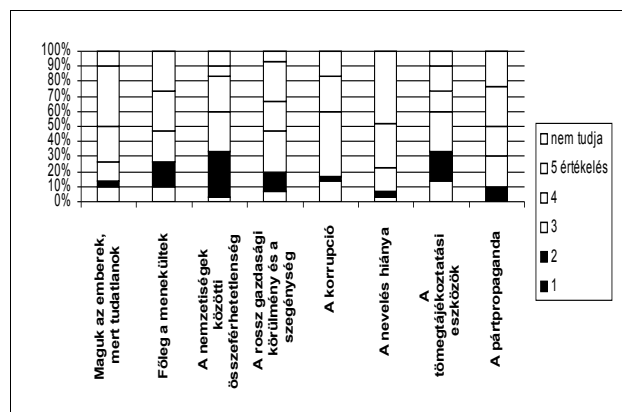
A hallgatók öndefiníálása nem okozott meglepetést, ugyanis az önmeghatározáskor erős regionális tudat mutatkozott. A mintának a 76,67%-a vajdasági magyarnak vallotta magát, 20%-a magyarnak, 3,33% magyar anyanyelvű szerb állampolgárként határozta meg magát.

Kikértem a hallgatók szubjektív véleményét az egyes társadalmi csoportok gazdasági helyzetéről. Az egyetemisták, meglepetésemre, a magyar kisebbség rossz és közepes gazdasági pozícióját kiegyenlítik a koszovói menekültekével. Az 1. grafikonon látható, hogy a hallgatók tulajdonképpen a nagyon rossz gazdasági helyzetű kategóriába csak a Koszovóból betelepülteket és a vajdasági magyarokat sorolták. Legjobb pozícióban szerintük a szerb lakosság van.

1. grafikon: Szubjektív vélemény az egyes csoportok gazdasági státusáról

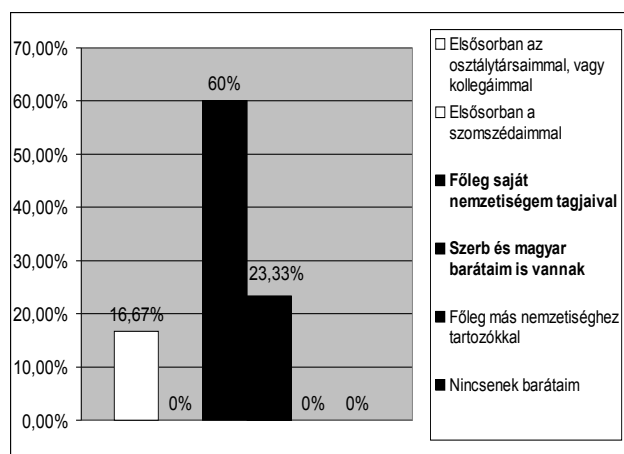
Az ankét kérdéseket tartalmazott az etnikai incidensekkel kapcsolatban. Az összes megkérdezett egyetemistának tudomása van az etnikai incidensekről. Az etnikai összetűzések legfőbb okának a nevelés hiányát nevezték meg. Ezt követte az emberek tudatlansága, a menekültek viselkedése, valamint a rossz gazdasági körülmények (2. grafikon).

2. grafikon: Az etnikai összetűzések okozói

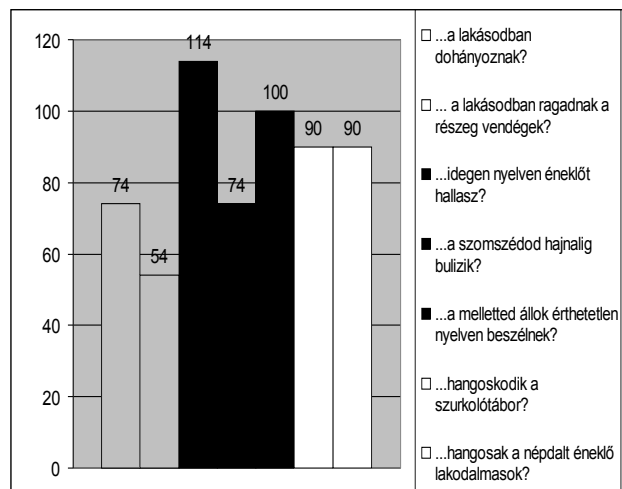
A hallgatók 36,67%-a személyesen ismer olyan egyént, aki etnikai alapú erőszakos incidens áldozata lett, 30% pedig olyan egyént ismer személyesen, akit etnikai alapon megfenyegettek. Tehát a megkérdezett vajdasági magyar egyetemisták túlnyomó része (66,67%) személyesen ismer olyan egyént, aki valamilyen etnikai incidens (verekedés, szidalmazás) áldozata lett.

A kérdőív kitért a hallgatók barátkozási szokásaira is (3. grafikon). A megkérdezett magyar egyetemisták túlnyomó része (60%) főleg a saját nemzetiségének a tagjaival barátkozik. Ez már tulajdonképpen az etnikai bezárkózás jele. A hallgatók 23,33%-a válaszolt úgy, hogy vannak magyar és szerb barátai is, 16,67%-uk pedig elsősorban az évfolyamtársaival barátkozik. Egyetlen olyan hallgató sem volt, aki főleg más nemzetiségűekkel barátkozna.

3. grafikon: Barátkozási szokások

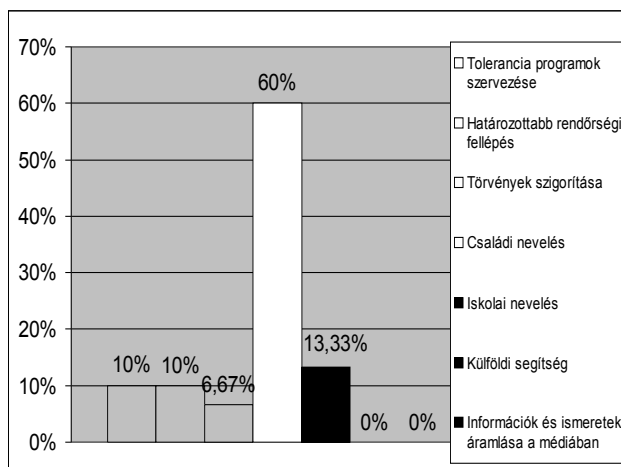
Ha a fiatalok más nyelvű kommunikációs készségét firtatom, a funkcionális nyelvhasználat terén nem a közvetlen kommunikáció dominál. A nyelvtoleranciával kapcsolatban íme a válaszok: szinte minden hallgató toleráns az idegen nyelven éneklőkkel szemben. Gondolom, idejük legnagyobb részében, angol énekeket hallgatnak. Ugyanakkor nagy arányban elfogadják, ha valaki mellettük idegen nyelven beszél, vagy például, ha hangos egy szurkolótábor, sőt a nótákat éneklő lakodalmások sem zavarják őket. Kevésbé fogadják el, ha a lakásukban dohányoznak, vagy ha a szomszéd hajnalig bulizik, legkevésbé pedig a náluk ragadt részeg vendégeket tolerálják (4. grafikon).

4. grafikon: Toleranciaszint- mérés – elfogadottsági arány:
(Mennyire fogadod el, ha...)

A felmérésből kitűnik az is, hogy a minta túlnyomó többsége (83,33%) a Vajdaság multikul-

turalizmusát értéknek tartja, amit ápolni, védeni és fejleszteni kell. 16,67% nyilatkozott úgy, hogy a tartomány multikulturalizmusa tény, amelyet akarva-akaratlanul el kell fogadni. Egyetlenegy magyar hallgató sem gondolja azt, hogy a tartomány multikulturalizmusa teher lenne, amittől legjobban megszabadulni.

Az etnikai színezetű összetűzések esetében a fiatalok habozás nélkül javaslatokat adtak. A megoldást számukra nem a hatalmi szervek ímmel-ámmal mutatott intézkedései jelentik. A magyar hallgatók 73,33%-a szerint társadalmi neveléssel lehetne csillapítani az etnikai incidenseket. Ezen belül 60% a családi nevelésben látja a megoldást, 13,33% pedig az iskolai nevelésben. A toleranciaprogramok szervezésére és a határozottabb rendőrségi fellépésre a minta 10-10%-a szavazott, 6,67% pedig a törvények szigorítására adta a voksát. A magyar fiatalok tehát nem a rendőrségben, a bíróságban és a hatalmi intézkedésekben bíznak.

5. grafikon: Megoldás az etnikai összetűzésekre

Zárogondolatok – összegezés

A kérdőíves felmérés azt bizonyítja, hogy a vajdasági magyarság erős kötődést mutat a tartományhoz, ahhoz a térséghez, ahol él és munkálkodik. Az egyetemisták a Vajdaságot mint szülőföldjüket és/vagy hazájukat fogadják el, és nem szívesen hagynák el egy más országért. Ez a kötődés fontos, mivel a szülőföldhöz való ragaszkodást jelenti és marasztaló ereje van. Merem remélni, hogy a megkérdezett hallgatókhoz hasonló állásponton van a többi vajdasági magyar egyetemista és fiatal is. Ők sem akarnak hazát cserélni.

A hallgatók nagy része viszonylag zárt kommunikációs körben él, vagyis főleg csak saját nemzetiségével barátkozik (szociális, kulturális differenciálódás). Véleményem szerint ebben szerepet játszik a gyenge szerb nyelvtudás, a kommunikációs bizalom hiánya is. Az idegen nyelvhasználat a zene és a szórakozás világában dominál.

A hallgatók többségének van etnikai összetűzéshez fűződő személyes tapasztalata, mégis

értéknek tartják Vajdaság etnikai sokszínűségét. A megfelelő együttélés kulcsát a nevelésben látják. A toleranciaépítésben az oktatási intézmények és a média felelőssége óriási. A békés jövőépítés feltétele miatt is a friss jövevényeknek és a szerb fiataloknak is el kell fogadniuk, hogy a Vajdaság sokunk otthona. Több nép és nemzet írja történelmét ezen a tájon. A térségfejlesztés közös feladat, az Európához való csatlakozás jelenti a jövőt, amelyet jómagunknak kell kiépíteni.

*A dolgozatot a 9. VMTDK-án mutatta be. Mentora: Dr. GÁBRITY MOLNÁR Irén egyetemi tanár.

Az oszthatatlan Hazáról

Kedves Viktor!

Először is, kérlek, engedd meg, hogy tegeződjünk, hiszen, még ha néhány nappal is, de mégiscsak én vagyok az idősebb! – Köszönöm.

Örömmel tudatom Veled, hogy kilenc év-tized után (eltekinthetve attól a néhány boldog és szép évtől) – Istenem, majdnem egy évszázad! – újra egy államnak az állampolgárai vagyunk! S hogy örömem még nagyobb legyen, úgy lehettem magyar állampolgár, hogy szülőföldemet nem kellett elhagynom és földadnom – Neked és munkatársaidnak köszönhetően!

A falu, ahol élek, mindössze másfél kilométerre van Magyarország déli határától. Szép időben a faluszélről nemcsak a röszei templom tornya, meg a víztorony látszik, hanem a szegedi Dóm és a Pick szalámigyár is. Gyermekkoromban, hatodikos, hetedikes és nyolcadikos elemista diákként, a helyi önkéntes tűzoltótestület tagjaként az aratás ideje alatt ügyeletet tartottunk. A szolgálat óráit a tűzoltótoronyban kellett töltenünk, fenn a magasban, a falu, a világ fölött. Messzelátóval jól kivehetők voltak a röszei házak, s az idő múlását a szegedi Fogadalmi templom óráján mértük.

Számomra mindig is testközelben volt Magyarország. Elérhető, megfogható, megtapasztalható közelségben. És nemcsak azért, mert eszmélésem óta a Magyar Televízió adását néztük (értelemszerűen kivéve a hétfői szünnapokat), s a Kossuth rádiót hallgattuk, hanem azért is, mert rendszeresen átjártunk Szegedre. Egészen kis gyermek voltam, lehettem talán tíz-tizenegy éves, amikor édesanyámat kísérve, bevásárolni

mentünk: teavaját, trappista sajtot, kolbászt, főlvágottat, mézesmackót hoztunk haza, olykor egy-egy pár cipőt, nadrágot és könyveket! Néha vittünk magunkkal rágógumit, rumpuncsot, Vegetát, s olykor még Képes Bibliát is, s az ezekért kapott forintot aztán megvettük a háztartáshoz szükséges kellékeket. Mondhatnánk azt is, apró, kis csempészeteket tettünk a határon át. Később, középiskolás és egyetemista koromban, amikor már magam jártam az utaimat, a kevéske élelem mellett mindig egy hátizsáknyi könyvvel tértem haza. Volt olyan időszaka az életemnek, amikor a Kárász utcai könyvesboltoknak és az antikváriumnak nemcsak a kirakataikban történő változásokról tudtam, hanem az üzletek könyvállományát is pontosan ismertem.

Később, családos emberként a kilencvenes években, a legutóbbi balkáni háborúk idején, ugyanígy voltam a röszei határátke-lőtől alig néhány lépésnyire létesített alkoholpiaccal. Napra készen ismertem az aktuális konyak-, vodka- és likőrárakat. Ez az alkoholpiac jelentette akkor számunkra a túlélést. Eleinte autóban elrejtve vittük át a rosszabb-nál rosszabb, pancsolt konyakokat, vodkákat, negyven-ötven üveggel egyszerre, hogy az értük kapott pénzért a Nyugat csodáját és árubőségét jelentő áruházból, a TNT-ből, ami úgyszintén a határátkelő közvetlen közelében volt, hazavigyük az otthoniaknak a cukrot, lisztet, étolajat, margarint, a legolcsóbb főlvágottakat és főzőkolbászokat. Ekkor a havi tanári fizetésünk húsz német márkát ért, s emlékszem, a benzin literéért, ha feketén hozzá lehetett jutni, egy márkát kértek. Az alkoholpiacon gyakran akár tantestületi értekezletet vagy osztályfőnöki órát is tarthattunk volna... Később már akkora autósorok alakult ki a határátkelőn, hogy nem fért bele egy délelőttbe

vagy egy délutánba, a tanítás idejétől függően, az aznapi alkohol-csempészút. Ezért kellett az autót kerékpárra cserélni. Anyám varrt két nagy vászontáskát, amelyekbe befért tíz-tíz üveg alkohol, meg egy olyan zsebes mellényt, amelyben még öt üveggel el lehetett rejteni. Ha „jó volt a vám” – azaz, a vámtisztek és az útlevélkezelők különösebb macera nélkül átengedtek bennünket az országhatáron, olyankor kettőt is fordultunk, így előteremtve akkora nyereséget, hogy abból a gyerekeknek jutott egy-egy tábla csokoládé vagy keksz. De ennek a világnak is vége szakadt, legalábbis a férfiakat illetően. A jugoszláv hadügyminisztérium rendelete alapján a katonaköteles férfiak nem léphették át az országhatárt! Ekkor asszonyaink és anyáink ültek biciklire, s hordták helyettünk, nem kis kockázatot és megaláztatást vállalva, az életet jelentő alkoholt, úgy, hogy előtte vagy utána elmentek a munkahelyükre dolgozni, ellátták gyermekeinket és életben tartották a családokat.

Röszke és Szeged az enyém volt – legalább annyira az enyém, mint Magyarokizsa vagy Szabadka. Az enyém volt, még akkor is, ha tudtam, s tudom, országhatár választ el tőlük. – És én is az övök voltam, mivel Horgos, egyetlen délvidéki elcsatolt helységként, Csongrád vármegyében volt. – Mindkettő az életem része, így aztán nyilvánvaló volt számomra, hogy visszahonosítási kérelmemet csakis e két város egyikében adhatom át. S a kettő közül azért esett Röszkére a választásom, mert szomszéd település, és szerényen, csöndesen húzódik meg, a főúttól távolabb.

A polgármesteri hivatal dísztermében nemcsak a polgármester asszony, az anyakönyvvezető, az a néhány hozzátartozó és mi, tizenegy eskütevő voltunk jelen, hanem velünk voltak mindazok is, akik már nem lehettek ott! Velem volt anyám és apám, öregapám és öreganyám, a dédszüleim, mindenki, aki valaha is velünk volt, akikkel én valaha is együtt voltam. Ott sorakoztak az öregasszonyok, fekete fejkendőikben, bütykös ujjakkal, barázdált homlokú öregemberek, borostásan.

Anyám, akit földönfutóvá tett az akkori jugoszláv hatalom, akinek házuk kertjében kellett bujkálnia a betörő szerb partizánok és orosz katonák elől, anyám, aki mindenről lemondott a családjáért, aki föláldozta magát a családjáért, s valahányszor Simándy Józsefet hallotta a hazámról énekelni, mindannyiszor könnybe lábadt a szeme, s hangtalanul, mint egy szentséges imát, magába fojtva énekelte. Apám, aki a Tiszán úsztatott rönkök alá bukva csak a Gondviselésnek köszönhette életét, akit a később önkéntesnek hazudott (minő cinizmus!) Petőfi brigádba kötéssel verbuváltak, s ahonnan volt bátorsága az első adandó alkalommal megszökni. Kubikos, majd kistemplomi harangozó és sekrestyés öregapám, Magyar Örzse öreganyám, akit kilencvenhárom évesen a legutóbbi napfogyatkozás előtt egy órával temettünk el, a paraszt öregapám, akinek, miután tanyája udvarán karóhoz kötötték, mint egy rühes kutyát, nemcsak a bajuszát tépdesték, hanem szőrét is, szálanként, a kommunisták, Ágoston, vagyis Varga nagyanyám, kinek koporsóját negyvenkettő tavaszán vízbe eresztették le, dédöregapám, aki elzarándokolt Rómába, meg aki egy kocsi búza árát költötte el egyetlen éjszaka alatt a rosszasszonyokra. Ott volt anyai nagybátyám, a Jóska, aki valahol, talán a Don mentén bukott bele az éjszakába, s ott voltak mindannyian, akik harcoltak Doberdónál, Isonzónál, megfagytak a Donnál, akiket föláldoztak, s akiket legyilkoltak. Voltak papok, tanítók, betyárok, parasztok, munkások. Gyermekek és öregek, asszonyok és férfiak.

És ezt az egész megkínzott, meggyötört, megalázott, kifosztott, szerencsétlen ember-tömeget, bennünket, mindannyiunkat visszafogadott a Haza. A Haza, ami majd egy évszázada, a térbeli közelsége ellenére is, elérhetetlen volt számunkra. A Haza, ami mindig is létezett, bennünk élt, most hivatalosan, jogilag is kimondatott – az élet és a sors egyik nagy kegyelmeként.

A Haza, ami egy és oszthatatlan, mint anyanyelvünk és sorsunk!

Horgos, 2011. május 14.

Mák Ferenc

Közszellemet alkotni és azt maradandólag fenntartani

Óbecse sajtótörténete a polgárosodás korában

Járatlan utakra téved az, aki Óbecse múltjának történeteit keresi a mögöttes időben. Akit érdekel a hajdani mezőváros históriája, népének élete, kultúrája és hagyományvilága, annak félbemaradt történetek kusza szövevényében kell rendet teremtenie. A múlt kutatója – végig a Tisza mentén – nincs abban a helyzetben, hogy kényelmes karosszékbe roskadva fellapozza régi monográfiák testes köteteit, vagy maga elé terítse a roskadozó levéltárak vaskos föliőit. Nem merülhet el balladagyűjtemények vagy csokorba gyűjtött népdalok világában sem, mint ahogyan nyomtalanul eltűnt – sok egyéb mellett – a pásztorkodás vagy a halászálet emléke is. Érezhette ezt százharminc évvel ezelőtt a meszesi vidékről a városunkba került Szászy István, választott községi orvos is, amikor – hiányolva a tiszai balladákat – Perő Terka négy történetében énekelte meg mindazt, ami nélkül elképzelhetetlen a táj emberének élete: a szerelmet és a hűtlenséget, a csalást és megcsalatottságot, a bosszút, a halált és a feloldhatatlan lelkiismeretfurdalást. (Kapott is érte a poeta hajnalra virágcsokrot háza bejáratának kilincsére!) Ám bármily szép is volt ez a költői vállalkozás, a történeti hűség igénye más utat rendel az érdeklődőnek.

Elképzelhetetlenül mély homály fenekéről kell előkaparni az apró tényeket annak, aki okszerű láncolatát keresi a történelmi múltnak, s ez már magáról a múltunk jellegéről is sok mindent elárul. Óbecsén és környékén soha nem volt olyan rendigényű – és rendteremtő erejű – az élet, hogy követhető emlékeket hagyott volna maga után. Jellemző, hogy nem találtatott egyetlen óbecsei polgár sem – pap, lelkész, tanító, ügyvéd, banktisztviselő, kereskedő vagy postai alkalmazott – aki emlékiratot hagyott volna maga után, aki érdemesnek tartotta volna életének történetét, a közösséghez tartozás élményét írásban is megörökíteni. És mégis: vannak bámulatba ejtően

szép és gazdag életpályák, melyeknek érdemes a nyomába szegődni. Újságokba, jegyzőkönyvekbe, iskolai évkönyvekbe rejtett események segítenek felépíteni a vélt életutak történeteit, az egyén és a közösség sorsának emlékezésre érdemes epizódjait. Ám ehhez is meg kell lelni magukat a forrásokat, ami ugyancsak törekény lehetőség. Az óbecsei ember életének apró és hatalmas történeteit a helybe kiadott sajtó őrzi a leghívebben; de hát hol vannak az újságok, hogy fellapozza őket a történeti érdeklődés?

Óbecse sajtótörténete jószerével máig feltáratlan. Páll Sándor 1989-ben megjelent *Bečejska bibliografija – Becse bibliográfiája 1805–1944* című, a vidékünkön mindenképpen úttörő munkája zárófejezeteként közölte a *Becsei nyomdászat 1879–1944* című tanulmányát, ám ebben is csak érinti városunk újság- és lapkiadásának történetét.¹ Kapcsolatokat tárt föl lapkiadók, szerkesztőségek és nyomdák között, periodikatörténettel érdemben azonban ő sem foglalkozott. Ennek ellenére Páll Sándor hívta fel rá a figyelmet: ha városunkban lett volna nyomda, az első lap a ténylegesnél két évtizeddel korábban, 1860 táján jelenhetett volna meg. A források szerint ugyanis Đorđe Radić (Radics György) a *Srpski dnevnik* 1861. szeptember 6-i és 22-i számában előfizetési felhívást tett közzé a megalapítandó *Seljak* című lapra. A későbbi szerkesztői üzenetekből kiderül, Radics már a lap megjelenése előtt áttette székhelyét Ó-Becséről Újvidékre, feltehetően a helybeli adottságok – elsősorban a megfelelő nyomda – hiánya kényszerítette őt

¹ Pál Sándor dr.: *Bečejska bibliografija – Becse bibliográfiája 1805–1944*; *Becse – Városi Múzeum és Képtár*, 1989. 255 p. Benne: *Becsei nyomdászat 1879–1944*; 223–235. p.

a város elhagyására.² Még egy évtizednek kellett elmúlnia ahhoz, hogy az 1867-es kiegyezés és a Tiszai Koronakerületnek – a districtusnak – az 1870-ben történt pénzbeli megváltása általi felszámolása kellett ahhoz, hogy megnyíljanak a polgárosodás, a polgári vállalkozás előtti lehetőségek. Az úrbéri jogok megváltásával (megvásárlásával) Ó-Becse³ – és vele együtt valamennyi Tisza menti település – a maga ura lett; a kincstár iránti kötelezettségén kívül semmilyen földesúr iránt nem volt elkötelezve, a mezővárost megillető földterülettel, s az azokból származó jövedelmekkel maga rendelkezett. Az 1870. február 26-án aláírt *Váltsági szerződés* (és az 1870. XXVI. t. cz.) szabaddá tette Ó-Becse polgárait, megteremtve ezzel a szabad vállalkozás, a polgári felemelkedés lehetőségét.

Ezzel együtt is tizenkét esztendőnek kellett elmúlnia ahhoz, hogy a vármegye székhelyén, Zomborban megjelenő *Bácska* hírül adhassa: a magyar földművelők számára *Bácskai Gazda* címmel gazdasági lap fog megjelenni Ó-Becsen. A hír szerint „Zsótér Andor szerkesztése alatt havonként kétszer megjelenő gazdasági szaklap indult meg. Évi ára 3 frt. Az első szám úgy van összeállítva, hogy minden paraszt gazdának érdemes járnia.” A tudósító, vagy a *Bácska* szerkesztője még hozzátette: „Vajha fönmaradhatna!” – ami a megbukott lapkezdeményezések gyakoriságára is utalhat.⁴ A hírlap – melynek egyetlen példánya sem lelhető meg a közgyűjte-

ményekben⁵ – meghatározó szerepet játszott a később járásosztási perként elhíresült közlegelői kisajátítás nagy-nagy háborúja első szakaszában. Az ó-becsei Pesti István 1883 márciusában arról számolt be a *Bácska* olvasóinak, hogy a járásosztás ügye végzetesen megosztotta a város lakosságát, s ebben nagy szerepe volt Zsótér Andornak is. „Az Ó-Becsen megjelenő *Bácskai Gazda*, az ó-becsei gazdasági társulat közlönye folyó évi 3-ik számában a járásfelosztás kérdésével foglalkozván, minden betűjéből a szándékos félre vezetés, az osztás mellett feltűnően meleg érdeklődés és a dolgoknak nem igazi színökben való feltűntetése foglaltatik. [...] A *Bácskai Gazda* szerkesztője Zs. A. [...] a gazdasági társulat elnöke is egyszersmind; a vezércikk senki által aláírva nem lévén, feltehető, hogy a lap vezércikkeit maga a szerkesztő írja, s tekintve az egész cikket végig ömlő, az osztást mindenkre ráerőszakoló hangulatot, lehetetlen az embernek el nem nevetnie magát.”⁶ Ebből vita kerekedhetett, mert Pesti István hamarosan megjelentette viszontválaszát is.⁷ Fárbás József visszaemlékezésében úgy szerepel, hogy Zsótér Andor „*Bácskai Gazda* címen gazdasági és szépirodalmi lapot indított 1884-ben, s bár nem sokáig élt e lap, [...] de úttörő volt itt a kultúrpusztaságban”.⁸ Megállapítása azonban tévesnek bizonyult, a *Bácskai Gazda* létezéséről 1882–1883-ból vannak adatok, a lap 1884-ben már nem jelent meg.

A dúsgazdag földbirtokos – a reánk maradt emlékezet szerint – valójában istápolója és gyámolítója volt a városnak. Zsótér Andor ősi szege-di család sarja volt – atyja, idősebb Zsótér Andor kiérdemelte és királyi adományként büszkén

2 Pál Sándor i. m. 223–224. p. – Radics Györgyöt Đorđe Radić néven jeles közgazdászként tartja számon a szerb történetírás. Az 1839. április 22-én Nagy-Becskereken született és Prágában tanult tudós, közgazdasági ismereteit svájci, franciaországi, belgiumi, hollandiai és németországi tanulmányútja során mélyítette el. Ezt követően Szerbiában telepedett le, ahol előbb Pozsarevácon, majd Kraljevóban, ezt követően pedig Montenegró fővárosában, Cetinijében is gazdasági iskolát alapított. Érdemének tekintik, hogy a két délszláv államban ő alapozta meg a mezőgazdasági tudományokat, ezért még életében a Szerb Tudományos Akadémia tiszteletbeli tagjává választották. 1867-ben Újvidéken nyomtatta ki fő művét, a *Vodja pri gazdovanju* (Gazdasági útmutató) című munkáját. A *Seljak* című lapot 1862-től jelentette meg.

3 A város neve 1902-ben központi rendelet alapján Ó-Becséről Óbecsére változott. Tanulmányomban – ennek megfelelően – mindkét változatot használom, s ez sajtótörténeti szempontból is lényeges. Az *Ó-Becse és Vidéke* című lap 1902. június 1-től *Óbecse és Vidéke* címen jelent meg, s ez a kettősség a további hivatkozásokban is szerepel.

4 *Bácskai Gazda* – Gazdasági lap magyar földművelők számára. *Bácska*, 1882. június 6., melléklet 2. p.

5 Simonyi Mária a magyar politikai sajtó történetéről írt doktori értekezésében az olvasható, hogy „a lap fennmaradt példányai az óbecsei múzeum könyvtárában találhatók”, onnan azonban az 1960-as évek végén eltűntek. Simonyi Mária munkájában – átvéve és tovább bonyolítva Fárbás József tévedését – úgy vélte, a *Bácskai Gazda* 1884–1888 között jelent meg, a *Bácska* idézett híradása azonban egészen mást bizonyít. – Lásd: Simonyi Mária: *A magyar politikai sajtó története 1918-ig a mai Vajdaság területén*; Tóthfalva – Logos, 2003. 299–300. p.

6 Pesti István: *Néhány szó az ó-becsei járásosztás kérdéséhez*; *Bácska*, 1883. március 20., melléklet 2–3. p.

7 Pesti István: *Viszon válasz-féle* – Ó-Becse, 1883. április 9. (Válasz a *Bácskai Gazda* cikkére); *Bácska*, 1883. április 17., melléklet 1–2. p.

8 Fárbás József: *Id. Zsótér Andor nagybirtokos*; *Tiszavidék*, 1932. április 17., 3. p.

viselte a magyar nemesi rangot és a szatymazi előnevet –, a földművelés mellett gabonakereskedéssel is foglalkozott, s hajózási vállalatával a vízenjáróknak ahhoz a legendás társaságához tartozott, akiknek Tömörkény István külön könyvet is szentelt. Az ifjú Zsótér Andor gazdasági tanulmányai elvégzése után szinte benősült Ó-Becsebe, feleségül vette a gazdag Ginder Ignác egyetlen leányát, és ezzel bebocsátást nyert a Tisza menti város elit társaságába. Az ifjú nő azal hálálta meg az iránta tanúsított jóindulatot, hogy az első pillanattól kezdve minden tudását a városi közélet javára fordította: első volt, aki megszervezte Ó-Becse gazdátársadalmát. Ő alapította meg az első világháború végéig példaszerűen működő Gazdagkört, és – ahogyan életrajzírója, Fárbás József fogalmazott –: „műveltségével, szép tudásával, okszerű, gyakorlati gazdálkodásával oktatója, példaadója volt a gazdaközösségnek”.⁹ Felvilágosult gondolkodása és a közösség iránti elkötelezettsége alakját hamar a figyelem középpontjába állította, olyannyira, hogy vidékünk polgári felemelkedésének évtizedeiben Szulik Józseffel, Milkó Ignáccal és Grünbaum Pállal együtt vezetői és irányítói voltak „minden hazafias, politikai, községi és társadalmi mozgalomnak”. Egyik lelkes támogatója, majd öt évig elnöke is volt a Magyar Népkörnek, élére állt a könyvtár-mozgalomnak, és támogatta minden kulturális megmozdulást. Így került sor a *Bácskai Gazda* lapkezdeményezésre is, majd amikor ez nem sikerült, lelkesen támogatta Szulik József, Grünbaum Pál és Löwy Lajos már szerencsésebb csillagzat alatt megszületett lapalapítási tervét, az *Ó-Becse és Vidéke* megjelenését, melybe azután Öreg Agrárius néven írásaival is szerepelt.

Halálakor Óbecse közönsége nevében így búcsúzott tőle az Óbecse és Vidéke cikkírója: Zsótér Andor „elévülhetetlen érdemeket szerzett a polgári fiúiskola létesítése és felvirágoztatása körül, amely az ő elnöksége alatt példás virágzásnak indult. Szeretettel foglalkozott az egyetlen felsőbb iskolánkkal, de amikor látta a község szűkmarkúságát, fájó szívvel vált meg terhes állásától. A rkath. hitközségnek is több éven át tevékeny tagja és a rk. iskolaszék világi elnöke volt.” Fordult azonban a világ kereke, új idők jöttek,

amelyben Zsótér Andor már nem érezte jól magát, ezért elhagyta Óbecsét, és az ősi fészekbe, Szegedre költözött. 1907. április 13-án onnan érkezett a halálhíre: „Idősb szatymazi Zsótér Andor nagybirtokos, helyi társadalmunk egyik legtiszteltebb és legtekintélyesebb tagja [...] elhunyt.”¹⁰

Ó-Becse és Vidéke

A vármegye hivatalos közlönye, a Zomborban megjelenő *Bácska* 1888. június 5-én a harmadik oldalon egyetlen rövid mondatban tájékoztatta olvasóit, hogy „Ó-Becse és Vidéke cím alatt dr. Grünbaum Pál július 1-jén társadalmi lapot indít”. Egy hónappal később már kész tényként közölte: „Ó-Becse és Vidéke cím alatt új társadalmi vegyes tartalmú hetilap indult meg július 1-jével Ó-Becsén dr. Grünbaum Pál szerkesztése mellett. Előfizetési ára egész évre 4 frt.”¹¹ A lap első száma mindjárt hat oldalon jelent meg, kétoldalas hirdetési melléklettel, ami önmagában is a gazdasági érdekeltséget jelezte. Felelős szerkesztője dr. Grünbaum Pál volt, társ-szerkesztőként Grósch Vilmost, főmunkatársként pedig Rózsa J. Dezsőt jegyezték. Grósch Vilmos a város akkori helyettes jegyzője hamarosan – egyéb irányú elfoglaltságára hivatkozva – 1888. augusztus 12-én lemondott társszerkesztői tisztségéről, helyébe a nagy tekintélyű tanító, Szűcs János lépett. Az *Ó-Becse és Vidéke*, 1888. szeptember 9-től dr. Grünbaum Pál felelős szerkesztő irányításával, Szűcs János társszerkesztő közreműködésével jelent meg. Nyomatott Löwy Lajos könyvnyomdájában, kiadóhivatalként ugyancsak Löwy Lajos könyvnyomdája és papírkereskedése van feltüntetve.

A lapkezdeményezés mögött három személy összefogása állt: Grünbaum Pál hatalmas becsvágtyól fűtött ifjú, aki nem sokkal korábban nyitott ügyvédi irodát Ó-Becsén, Szulik József apátplébános, akkor már országos hírnévű költő, közkézen forgó irodalomtörténeti tankönyv szerzője, és Löwy Lajos nyomdatulajdonos. Maga Grünbaum Pál – akkor már Galambos Pálként 1908-ban, Löwy (Lévai) Lajos nyomdász halálakor így emlékezett az indulásra: Gombos Béla szolgabíró nem rejtette véka alá a lappal szembeni fenntartásait: „Emlékszem a bajai diák életemből,

¹⁰ Idősb Zsótér Andor; *Óbecse és Vidéke*, 1907. április 14., 2. p. és 4. p.

¹¹ *Ó-Becse és Vidéke*; *Bácska*, 1888. július 6., 2. p.

⁹ U. o.

milyen a vidéki újságírás” – mondotta némi író-niával. Debelyácsky Izidor figyelmeztette: „Nem lesz rossz ügyvéd úr, amíg tisztességesen csinálják a dolgukat. De ha komiszkodnak – mint sok kis lap szokta –, akkor röviden elbánunk majd magukkal.” Csupor Gyula ügyvéd, akkor már országosan ismert költő visszafogottan üdvözölte a kezdeményezést, igazából azonban sosem nézte jó szemmel az Ó-becsei lap indulását. Vissy Károly kerületi királyi közjegyző, Milkó Ignác járási orvos, Zsótér Andor földbirtokos és Dörner Márton postamester azonban „lelkes örömmel üdvözölték az eszmét, de mindenkifeltétlenül babajgatott, gyámolított, lelkesített és szívvel-lélekkel oldalunk mellé állotta boldogult Szulik. Kibékült azzal, hogy én zsidó gyerek voltam.”¹²

A harmadik szám megjelenését követően azután egy eleddig titokzatos – s. – szignójú szerző, akinek első tudósítása 1887. szeptember 20-án jelent meg a *Bácskában*¹³, s akit a zombori szerkesztő hónapok múltán is arra kért „Legyen szíves a nevét tudatni!”¹⁴, az – s. – mögött rejtőzködő Fárbás József az *Ó-Becse és Vidéke* megjelenését így méltatta: „Nagy falu, nagy mezővárosban laktunk eddig, folyó hó elseje óta azonban a nagy városok sorába léptettünk elő, legalább részesültünk abban a kedvezményben, amiben nem minden város [részesül]. Abban tudniillik, hogy reggeli kávénk mellett Ó-Becse és Vidéke című lapot minden vasárnap kényelemmel, alaposan, á-tól z-ig elolvashattuk. Büszke érzet fog el bennünket, olvashatván saját lapunkat, mely kimerítően tárja eléink egy egész hét mozzanatait.” A tudósító úgy vélte, jó szolgálnak, „jó katonának, sőt, népfelkelőnek is be fog válni” a lap, feltéve, ha kerüli a személyeskedés legcsekélyebb szándékát, ha ápolja és fölntartja a nemzetiségek közti egyetértést, s ha távol tartja magától a vidéki lapokra oly jellemző pártoskodás borzalmas indulatait. „Hogy a lap

szükséges-e?” – kérdezi a cikk írója – nos, erről a városban erősen megoszlanak a vélemények. Ő, a fölvilágosult néptanító azonban úgy látja: oly korban élünk, amikor „a legcsekélyebb szellemi termelék is hasznos [...]. Ha pedig valami hasznot hajt, ez mindenesetre anyagi vagy szellemi tekintetben nyereség. Vagyis pótolása valaminek, ami eddig hiányzott, vagyis ami szükséges volt, így Ó-Becse és Vidéke megjelenése szükséges volt.” Annál is inkább, mert megjelenésével „az olvasók, a szellemi munkások száma szaporodik, az ember nemesedik, a társadalomnak hasznos tagjává válik, s ebben az egyedüli érdem Ó-Becse és Vidékét illeti meg. [...] Üdvözljük tehát újszülöttünket, s többrendbeli 10–50 és több éves jubileumot is kívánunk neki.”¹⁵

Ugyanő, Fárbás József, Óbecse jeles krónikása, négy évtizeddel később, így emlékezett a harmincegy évfolyamot megélt, és 1918-ban megszűnt hetilapra – melynek mindvégig ő volt az egyik leghűségesebb tudósítója –: „Abban az időben ez nagy újítás volt, és szenzáció számba ment, hogy egy községben is (bár a Bácskának legnagyobb falujában) fenntartható és előállítható legyen egy rendes, nívón álló helyi hírlap.” Nemcsak azért volt nagy dolog az *Ó-Becse és Vidéke* megszületése és életrevalóságának bizonyossága, mert mögötte állt egy olyan nyomda (Löwy Lajos nyomdaintézete), amellyel a környék városai közül senki sem büszkélkedhetett, hanem azért is, mert a város lakossága már eljutott a polgárosodásnak arra a fokára, amikor a világban történő tájékozódás a mindennapi igények szintjén jelentkezett, s a polgár, a tájékozódását biztosító sajtóra költeni is hajlandónak bizonyult.¹⁶ Bács-Bodrog vármegyében akkorig csak a zombori *Bácska* (1878), a szabadkai *Bácskai Hírlap* (1880), az újvidéki *Újvidék* (1885) és a zentai *Zentai Friss Újság* (1886) jelentek meg, és teremtettek maguknak olvasói kört.

12 Cató: **Emlékezés a mi kiadónkról** – Lévai Lajos 1853–1908; *Óbecse és Vidéke*, 1908. április 19., 2. p.

13 – s. –: **Ó-Becse, 1887. szeptember 15.**; *Bácska*, 1887. szeptember 20., 3. p. – *A Tanügyi mozgalmak című rovatban*.

14 – s. –: **Iparoktatásunk. Ó-Becséről írják**; *Bácska*, 1888. január 10., 2–3. p. – *Nem derül ki, hogy Fárbás József eleget tett-e a felszólításnak. Feltehetően igen, hisz ezt követően éveken át lelkiismeretes tudósítója maradt a Bácskának, akkor is, amikor az Ó-Becse és Vidéke főmunkatársa volt*

15 – s. –: **Ó-Becse, 1888. júl. 14.**; *Bácska*, 1888. július 17., melléklet 2. p.

16 – s. –: **Kik írtak 40 év előtt a helyi lapban?** – *Emlékezzünk régiokról*; *Tiszavidék*, 1929. március 31., 2. p.

A felelős szerkesztő, Grünbaum Pál – aki később Galambosra magyarosította a nevét¹⁷ – ugyan aláírásával nem jelezte, de minden kétséget kizáróan ő fogalmazta meg a lap első, programadó vezércikkét. *Mi a célunk?* – kérdezte, s azonnal felelt is rá –: a községi társadalom tökéletesítése. „A helyesen berendezett községi társadalom mellett találjuk az egyének életében is a helyes berendezést – fejtette ki a programját. – Ott, ahol az egészséges alapon nyugvó községi társadalom jó létnek örvend, ott az egyesek nyomorán is könnyen segítve van. Hol a községi társadalmat a kor kipróbált irányeszméi vezérlik és a tiszta erkölcs tana hatja át – ott az egyesek szellemi élete vissza nem maradhat, el nem korcsosodik, és ott az egyes ember érzelmi világában is csak nemes célok után törekszik. Nekünk tehát az a legerősebb meggyőződésünk, hogy az egyes ember élete el nem választható a községi társadalom életétől, épp ezért *első törekvésünknek* is oda kell irányulnia, hogy ezen községi társadalom tagjaiban azon tudatot ébresszük és erősítsük, hogy nekiök épp úgy kell gondolkodniuk a magok községi társadalmi életök fenntartásáról, mint a saját életök jóvoltáról. Ezen tudat ébresztése és erősítése az úgynevezett közszellem megteremtése és fenntartása. Közszellemet alkotni és azt maradandólag fenntartani csak akkor lehetséges, ha abban a közszellem kiművelésében kizárólag az üdvös, nemes, igazságos és mindenek felett erkölcsös célzatok egyedül az irányt adók.” A közszellem építése azonban Grünbaum Pál szerint nem lehet egyes, egymástól elszigetelten élő emberek feladata, megfelelő „organum” kell ahhoz, hogy a tervek, a szándékok, a gondolatok és a törekvések közkinccsé váljanak. Erre a legmegfelelőbb fórum a sajtó, hiszen annak eredendő lényege, hogy „egyszerre képes tolmácsolni az illető társadalom kiváló tagjainak szellemét [...]. Csak a sajtó segítségével juthat el a kiválóbbak lelke a többé-kevésbé visszamaradottakhoz, és ott, hol homály honolt, világosság lesz. Hogy ez elérhető legyen, a tár-

sadalom ama kiváló tagjainak egyetértésére van szükségünk, azon egyetértésre, melynél egyaránt tisztelve marad mindenkinek a közjólétre irányzott elve és véleménye, akármely vallás, nemzetiség, faj- vagy osztályhoz tartozzék.” Az eszmék kicserélésének igazi tere más nem lehet, mint a sajtó. Íme a sajtó nagy fontossága! Ezért döntött úgy, hogy a Tisza-parti városban útjára indítja az *Ó-Becse és Vidéke* című hetilapot, fórumot teremtve ezzel minden, a közösség sorsát javítani igyekvő szándéknak. Szándékunk – fejtette ki a programját – azon „közakaratot kiművelni”, pártolni és gyarapítani, amely a községi társadalom folytonos gyarapítására törekszik.¹⁸

Hogy miben látta Grünbaum Pál a községi társadalom helyzetének a javítását? Hosszan sorolta: mindenkor szorgalmazni fogják a szellemi élet gyarapodását, a népiskolák ügyének pártolását, a közoktatás színvonalának javítását, a helyi igényeknek megfelelő középtanoda fölállítását. A „jóizlés fejlesztése érdekében” külön rovatot szánnak „a művészet-irodalom nevezetesebb terményeinek, és *teremteni akarunk egy helyi szépművészeti és irodalmi életet.*” Fokozott éberséggel fognak ügyelni a gazdaságra, szorgalmazva annak fejlődését és gyarapodását, az igyekvő iparos polgárság ügyeinek támogatására, a kereskedelem fejlesztésére, a forgalom, az úthálózat állapotának javítására, a vasútépítésre, a közbiztonság fejlesztésére, és a „filantrópia” (a kórház, az aggok háza, az árvaház és a szociális segélyezés) intézményének megteremtésére. Továbbá, „A jó egyetértés megteremtése végett törekvésünk lesz a mindennapi életben a politika és más viszályok által ébresztett ellentéteket a társadalmi téren kiegyenlíteni, egymás megbecsülését előmozdítani, a társas életet élénkíteni, szebbé, elevenebbé tenni, az egyesületi, köri, vagy szövetkezeti életet szabályozni, ellenőrizni, fejleszteni és véleményt adni nekik.”

A sajtó biztosította nyilvánosság előtt minden igyekezetükkel azon lesznek, hogy „a közösségek autonóm jogaikat egészen élvezhessék, a községi hatóságok tagjai teendőiket pontosan teljesítsék, hogy a községi képviselő, illetve a képviselő testületnek akarata az legyen, mely leginkább megfelel a közösség akaratának, hogy

17 **Névmagyarosítás** – Lapunk felelős szerkesztője nevét megmagyarosította. Erről a hivatalos lap augusztus 1-ső száma hoz értesítést a mely szerint dr. Grünbaum Pál óbecsei ügyvéd és kiskorú gyermekei (...) vezetéket nevüket „Galambos”-ra magyarosították. Így a mai számmal már a felelős szerkesztőnk: dr. Galambos Pál néven szerepel. Óbecse és Vidéke, 1904. augusztus 7., 3. p.

18 **Mi a célunk?**; *Ó-Becse és Vidéke*; 1888. július 1., 1–3. p.

a községi ügyek elintézésénél valamely osztály-, vagy egyes ember külön érdeke a többi osztályok vagy polgártársak rovására soha tekintetbe ne vétessék”, hogy az előljáróság és a képviselők kötelessége legyen lelkiismeretesen ügyelni arra, hogy „a községi háztartásban a legszigorúbb takarékoság, és ne a rendszertelenség, a deficzit és a polgártársak külön adóztatása uralkodjék”. Különösen fontos ez most, a „jelenleg létkérdésként fennforgó *legelőelkülönzési* ügy” esetében, mely egyformán érinti „a birtokok jogait, a közönség érdekét, és a zsellerek helyébe jutott szegény néposztály jóvoltát”.

Így indult tehát útjára 1888. július elsején az *Ó-Becse és Vidéke* című hetilap. Kezdetben mindössze kettőszáz-háromszáz példányban nyomták ki, de amikor – a helyi érdekeltségből eredően – fölénybe került a központi, jószerével Budapestről érkező lapokkal szemben, példányszáma ezerre is felkúszott. A helyi újság a sikerét minden bizonnyal annak köszönhetette, hogy – híven a felelős szerkesztő ígéretéhez – nem szegődött (legalább is látványosan nem) a politika szolgálatába. *Ó-Becse* mindenkor biztos bástyája volt a kormányzó szabadelvű pártnak – Grünbaum Pál az 1901-ben megtartott követválasztáskor a párt színeiben meg is mérettette magát – lapját azonban soha nem engedte át az indulatos pártvitáknak. Az 1888 végén, készült számvetésben a szerkesztőség büszkén állapította meg: az elmúlt fél év során nemcsak a vidék tollforgató férfiúi-nak a rokonszenvét, hanem hathatós pártfogását is megnyerték. „Biztosítottuk tehát a lap szellemi fennmaradását. [...] Addig, míg a nagy közönség ízlésének egy minden párton kívül álló, minden harag és gyűlölet nélkül vezérelt, minden osztály és társas kör jogos igényeit kielégítő lap tetszeni fog, addig lapunk fennmaradása anyagilag is biztosítottnak mondható. Veszni csak akkor fog, ha vidékünk társadalmában a közönség ízlése oda fog fajulni, hogy inkább hajlandó látni és olvasni a személyek elleni harcot, gyűlöletet, inkább az osztályok elleni izgatást, a társas körök közti ellenszenves versenyt, „Óvja a nagy gondviselő vidékünk társadalmát az ízlés eme elfajulásától” – állapította meg minden bizonnyal ezúttal is Grünbaum Pál felelős szerkesztő.¹⁹ További egy

év elmúltával már az is kiderült, hogy az *Ó-Becse és Vidéke* anyagilag is független maradhatott, nem szorult rá sem befolyásos személyek, sem intézmények vagy testületek, még kevésbé a pártok anyagi támogatására, hogy azért cserébe meggyőződését és függetlenségét kívülálló érdekeinek alárendelje. A szerkesztőség úgy látta, ha következetesen kitartanak a közjó szolgálat mellett, mindig számíthatnak a lakosság érdeklődésére, s amíg kitart mellettük az érdeklődés, a szabad szó jogát sem kell feláldozni.²⁰

Cató, a felelős szerkesztő – és a többiek

Grünbaum Pál kiváló érzékkel szerkesztette a hetilapot. Első, Catóként aláírt, a képviselő-testület üléséről készített beszámoló jellegű vezércikkében leszögezte: „Egyszer s mindenkorra tudtára adom azoknak, a kiket illet, hogy a felelős szerkesztő kegyelméből nekem adott ezen rovatban nemcsak ma, hanem bármikor úgy fogok írni, hogy az kizárólag az én hangulatomnak feleljen meg.”²¹ Vagyis: semmilyen befolyásolási kísérletnek nem fog engedni, és a lapot a saját meggyőződése és erkölcsi fölfogása szerint fogja szerkeszteni. Talán ezért történhetett, hogy Fárbas József, a hűséges pályatárs a közjó szolgálatának rendíthetetlen katonáját látta benne. „Alig volt városunk nyilván-életében közgazdasági, társadalmi, kulturális vagy jótékonyági mozgalom, amelynek megteremtése körül ott ne láttuk volna őt az ő nagy és lelkes ambícióival, fáradhatatlan agilitásával és áldozatkészségével”²² – írta négy évtizeddel később a halotti búcsúztatójában.

Az óbecsei születésű Grünbaum Pál 1888 kora tavaszán reményekkel teli, ifjú ügyvédként nyitott irodát a város egy homályos szegletében. Huszonkilenc évesen tért haza Budapestről, ahol jogot tanult, s ahol az államtudományok neves tudósa, az íróként is népszerű Kenedi Géza irodájában végezte joggyakornoki éveit. A majdnem-földi pályatárs, a padói születésű jogtudor a Pesti Hírlap szerkesztőjeként lehetőséget biztosított a becsvágytól fűtött Grünbaum Pál számára tolla kipróbálására is, aki ily módon hazatértekor már

20 **Pro domo**; *Ó-Becse és Vidéke*, 1890. január 5., 1–2. p.

21 Cató: **A t. nagyteremből**; *Ó-Becse és Vidéke*, 1888. július 29., 1–2. p. Cató első vezércikkét már korábban a zombori lapban jelentette meg: Cató: **Az ifjúsághoz**; *Bácska*, 1888. március 30., 1. p.

22 – s. –: **Dr. Galambos Pál 1859–1931**; *Tiszavidék*, 1931. május 10., 2–3. p.

19 **Visszapillantás**; *Ó-Becse és Vidéke*, 1888. december 30., 1–2. p.

rendelkezett némi újságírói tapasztalattal. Ügyvédi pályája szédületes gyorsasággal ívelt felfelé, hamarosan a Tisza mente, majd az egész vármegye keresett, bűnügyekre szakosodott ügyvédje lett. „Bámulatos munkabírása volt” – írta róla a pályatárs –, az elkövetkező négy évtized során „sok üdvös dolgot valósított meg”; kezdeményezője és szorgalmazója volt szülővárosa, Óbecse társadalmi és gazdasági felemelésére irányuló valamennyi megmozdulásnak. 1889-ben már az élére állt a vármegyei vasútépítési mozgalomnak, és a pályatársak tanúsága szerint neki volt köszönhető, hogy a Tisza menti városok és települések bekapcsolódtak a vármegye vasúthálózatába. Az ő kapcsolatainak volt az eredménye, hogy Óbecse téli kikötőt, majd három irányba is kővezetett országutat kapott, hogy a Ferenc-csatorna torkolatát Bácsföldvárról Óbecsére helyezték át, s hogy utcáin megjelent a villamos-világítás. Szegényházat, középiskolát, jó nevű népiskolákat teremtett a városnak, biztonságos intézményi alapokra helyezte az ármentesítést, s a Főter környékén épített új paloták (bírószáki palota, posta-palota) és középületek révén kialakította a város polgári arculata. Keményítő-gyárat létesített a városban, ám az 1896-ban leégett, a kender-, majd a cukorgyár megépítésére tett kísérletei azonban nem jártak eredménnyel. Pályája során szinte végig tagja volt a községi képviselő testületnek, s hosszú éveken át választott vármegyei képviselő volt. 1892-ben már az *Ó-Becsei első takarékpénztár* felügyelő bizottságának a tagja, s ettől kezdve egyre nagyobb szerep volt a bankok által irányított pénzvilágban is. 1901-ben dr. Tripolszky János elnök és Gombosfalvi Gonbos Béla vezérigazgató mellett igazgatója²³, 1908-ban pedig már vezérigazgatója a 800 000 korona alaptőkével rendelkező *Kerületi hitelbank részvénytársaságnak*. Egy évvel később, 1909-ben – kiváló üzleti érzékkel – Galambos Pál átszervezte a város bankrendszerét, és a fúziók ré-

vén létrehozta az 1 300 000 korona alaptőkével rendelkező, több mint 320 000 000 korona éves összforgalmú *Ó-Becsei első takarékpénztár és hitelbankot*, melynek vezérigazgatóként azonnal az élére állt.²⁴ „Szerencsés gazdasági vállalataival ritka szép vagyont szerzett – írta róla halálakor Fárbas József –, és minta gazdaságot létesített. A Galambos udvar arról lett híres, hogy ott minden üzletág és forgalom összpontosult.”²⁵ Nem csoda, hogy a társas élet minden szintjén – az egyesületi életben, a társaskörökben, a szociális segélyakciókban és a kulturális megmozdulásokban vezető szerephez jutott. 1889-től támogatója, mecénása volt az ifjú László (Laub) Fülöpnek, a pápai, a császári és a királyi udvarok későbbi keresett portréfestőjének, aki ifjúkorában, kezdő festőként négy-öt nyarat is Óbecsén töltött.

Grünbaum (Galambos) Pál felelős szerkesztőként Cató néven írta nevezetes vezércikkeit, melyekben nem egyszer saját céljait és elképzeléseit fogalmazta meg. Az árvízmentesítési és Tisza-szabályozási szándékai és a szociális törekvései nyomon követhetők a publicisztikájában is, a két évtizedes, nagy járásosztási per utolsó tíz évének pedig hűséges krónikása volt. Az *Ó-Becse és Vidéke* tárcarovatában előszeretettel ostromozta a maradiságot és a vidéki szűklátókörűség megnyilatkozásait. „Szellemes, gyorskezü író volt. [...] Becse kultúrájáról, előhaladásáról, fejlődéséről nem lehet megemlékezni az ő neve kiemelése nélkül.”²⁶ A felelős szerkesztő kiváló értelmiségi kört gyűjtött maga köré, ők biztosították az óbecsei hetilap vármegye-szerte elismert színvonalát.

A jellemükben kiváló íróink

Szulik József apátplébános – aki legszebb álmai megvalósulását látta az *Ó-Becse és Vidéke* elindulásában – egészen 1890-ben bekövetkezett haláláig munkatársa volt a lapnak. Az ő *A jó-*

23 Mihók-féle *Magyar Compass* 1901/1902. XXIX-ik évfolyam. A nagyméltóságú m. kir. minisztériumok által ajánlott, és az „Osztárak-Magyar Bank” és több pénzügyi intézet által támogatott pénzügyi évkönyv. Szerkeszti dr. Galánthai Nagy Sándor; Budapest – Légrády Testvérek könyvnyomdája; I. rész. 1901: Bankok és takarékpénztárak a monarchiában, 920 p.; II. rész, 1902: Szövetkezetek, biztosító-, ipar- és közlekedési vállalatok, állam és városok pénzügye, 577–578. p.

24 Mihók-féle *Magyar Compass* 1909–1910. XXXVII-ik évfolyam. A nagyméltóságú m. kir. minisztériumok által ajánlott, és az „Osztárak-Magyar Bank” és több pénzügyi intézet által támogatott pénzügyi évkönyv. Szerkeszti dr. Galánthai Nagy Sándor; Budapest, I. rész. 1909: Pénz és hitelintézetek, 1288 p.; Horvát-Szlavonország, 1289–1568. p.; II. rész, 1910: Biztosító-, ipar- és közlekedési vállalatok, állam és városok pénzügye, 907–909. p.

25 – s. –: Dr. Galambos Pál 1859–1931; *Tiszavidék*, 1931. május 10., 2–3. p.

26 Fárbas József: Dr. Galambos Pál ügyvéd és lapszerkesztő; *Tiszavidék*, 1933. március 12., 3. p.

tékony szeretet című versével a címlapján jelent meg az első szám, élén a Szent Pál leveléből vett idézettel: „Ha szeretet nincs, semmi sem vagyok. / A szeretet soha nem szűnik meg.” Ennél szebb gondolattal kevés lap jelent meg akkoriban Magyarországon. A negyedik oldalon pedig a költemény kapcsán személyének, áldásos működésének a méltatása volt olvasható. A költemény hónapokkal korábban – 1888 Pünkösdi hétfőjén – Grünbaum Pál nagy pártfogójának, Kenedi Gézának ó-becsei felolvasóestje üdvözlő bevezetőjeként hangzott el. Az emlékezetes „felolvasási est – volt olvasható a lap negyedik oldalának hírei között – minden kétséget kizáró módon igazolta, hogy városunk oly nagy intelligenciával bír, hogy országos híró író vagy művészt bármikor nem csak elfogadni, de kitüntetni is képes, különösen ha a mi szeretett prépostunk – mint maga is kitűnő író – az ily ünnepély élére áll.”²⁷

Szűcs János tanító szerkesztőként egészen kiváló gazdasági elemzésekben értékelte – gyakran ostromozta, ám olykor-olykor méltatta is – a város gazdasági eredményeit, a kereskedelem fejlesztése és az ipar gyámolítása terén tett bátortalan lépéseit. Mindjárt a lap indulásakor – belecsöppenne a járásosztási perpatvar, a *legelőelkülönzési viszály* kellős közepébe – kiderítette ugyanis, hogy Ó-Becse úgy indult neki a jövőjét alapvetően átalakító közvagyon-felosztási akciónak, hogy voltaképpen azt sem tudta, milyen földterületek vannak a birtokában. „Keressem a tanítóföldeket – írta leleplező cikkében. – Miután a birtokviszonyokat illetőleg mindig első s leghitelesebb fórum a telekkönyv, megnéztem azt és találtam néhány □ öl híján 80 láncot. A még hiányzó 9 lánc is meg fog kerülni; hogy megvan, de más, és nem a község kezén, az tény, vannak már erre is adataim.”²⁸ Hamarosan kiderült azonban, hogy a községnek még rendes leltára sem volt, s ekkor Szűcs János *Nincs leltár – nincs ellenőrzés* című remek publicisztikájában könyörtelenül leleplezte a városi vezetés könnyelmű, felelőtlen magatartását. A történet Mikszáth Kálmán tollára illő: „Hogy rendes leltár nem volt, bizonyítja azon gyönyörűséges állapot is, hogy

egy bíró nem vesz át elődjétől semmit és nem ad át utódjának semmit. [...] Híven és lelkiismeretesen összeállított leltárral nem adja át neki senki a község vagyonát. [...] nagyon természetes, hogy nem is kezelheti a község vagyonát rendesen. [...] Tény az, hogy ezen tájékozatlanság következtében a község magánvagyonának jelentékeny része, a csikériai községi szállás, könnyen elúszhatott volna. Tény az, hogy a tanítóföldek és mészárszékföldek jó részét, a kántorföldeket egészen bitorolják olyanok, kiknek ahhoz semmi közük. Tény az, hogy az utóbbi földeket évek hosszú során át lopkodták a várostól.”²⁹ A város vagyonának felelőtlen kezelése akkor a jegyző hivatalába került, és ez a hivatalnoki kar egy részét neves és nemzetes tanítónk ellen fordította. Évtizedekkel később Fárbás József úgy látta, Szűcs Jenő érdeme volt, hogy a község területén megszűnt a rabló-gazdálkodás, és bekövetkezett a vagyon számbavétele és a szigorú ellenőrzés.³⁰

A csúrogi születésű Szűcs Jánost Szulik József akkori apátplébános még Kalocsán a tanítóképzőben fedezte fel, az ifjú kiváló képességeivel hamar felhívta magára a figyelmet. Nem csoda, hogy a végzett tanító pártfogója révén már 1878-ban Ó-Becsen kapott állást, s volt 1912-ben bekövetkezett haláláig nemzedékek elhivatott oktatója és nevelője, közösségének pedig hűségese szolgálója. A Pályatárs Fárbás József már idézett visszaemlékezésében úgy emlékezett rá, mint aki a közelet teljes frontján vállalt munkát, mozgatója volt a város társadalmi életének, és akit kiváló képességei a közmegebecsülés magaslataira emeltek.³¹ Szinte nem is volt a városban olyan egyesület vagy társaság, melynek munkájában ne vállalt volna meghatározó szerepet. Kiváló pedagógiai szakíró hírében állt, tanulmányait gyakran olvasta föl a Tisza menti és vármegyei szakmai találkozók.

Szűcs János vérbeli pedagógusként Óbecse kiváló társadalomrajzát adta, amikor a tervezett középiskola jellegéről szóló vitában megszólalt. „Nálunk főképpen a középosztály művelése

27 Szulik József: *A jótékony szeretet*; Ó-Becse és Vidéke; 1888. július 1., 1. p. és 4. p.

28 Sz. J. [Szűcs János]: *A községi szállás*; Ó-Becse és Vidéke, 1888. november 18., 2–3. p.

29 Sz.: *Nincs leltár – nincs ellenőrzés*; Ó-Becse és Vidéke, 1888. december 2., 1–2. p. és Sz.: *Megint a községi szállás!*; Ó-Becse és Vidéke, 1888. december 16., 1–2. p.

30 – s. –: *Kik írtak 40 év előtt a helyi lapban?* – Emlékezzünk régiekről; Tiszavidék, 1929. március 31., 2. p.

31 Fárbás József: *Szűcs János tanító*; Tiszavidék, 1932. szeptember 25., 3. p.

szempontjából van szükség egy magasabb tanintézetre, melyet, ha a magunk jószántából fel nem állítunk, úgy a kormány által fogunk annak felállítására szoríttatni. [...] Nekünk nem azért van szükségünk egy magasabb tanintézetre, mert fiainkat tudományos pályára szánjuk, mert belőlük jogászokat, papokat, orvosokat, tanárokat akarunk nevelni, hanem azért, hogy gazdáink, iparosaink és kereskedőink gyerekei, kik többnyire atyjuk örökébe lépnek, az ő állásuknak, az ő foglalkozásuk igényeinek megfelelő oktatásban részesüljenek, oly ismereteket szerezzenek, amelyek mellett, hogy lelkükre művelő befolyással vannak, a gyakorlati életben leginkább szükségesek. Tehát olyan intézetet kell felállítanunk, mely különösen a gyakorlati életben hasznavehető ismeretek tanítására fekteti a főszűlyt, s így a középosztály igényeinek felel meg legjobban, azon osztály igényeinek, mely gyermekeit nem iskoláztatja évekig, hanem azokat két-három évi iskolázás után kereskedésre, mesterségre vagy gazdálkodásra fogja. Ezeknek olyan iskola kell, mely a tanítás főszűlyát a közhasznú ismeretekre, mennyiségtanra és rajzolásra fekteti, ezek mellett a lélek művelését gondolja, és hozzá módot nyújt azon szülőknél is arra, hogy gyermekeiket itthon taníttassák, kik azokat tovább képezni és tudományos pályára neveltetni akarják. És ez az iskola a reáliskola.”³² Darázsfészek volt akkoriban Óbecsén a középtanoda felállításának kérdése, a reáltanoda ötletével szemben voltak, akik polgári iskolát, mások viszont algymnasiumot szerettek volna alapítani a városban. A járárosztás mellett ez osztotta meg leginkább a lakosságot: valóságos frontok alakultak ki a különböző érdekeltségű polgárok táborai között.

Hogy büntetlenül nem lehet gazdasági-hatalmi érdekeket és érdekeltségeket sérteni, azt Szűcs János tanító úr hamarosan a saját sorsában tapasztalhatta meg. A Szulik József halálát követő – akkoriban botrányosan elhíresült – plébános-választás során az Ó-Becse és Vidéke társszerkesztője egy indulatos írásában erőszakos hivatalfoglalással vádolta meg, az egyébként nagy szavazat-aránnyal megválasztott Fonyó

Pált.³³ Az ügyben ugyan indult érseki vizsgálat is, Szűcs János azonban nem várva meg annak eredményét, lapjában az új plébánost nem kívánatos személynek minősítette. Tudósítására a Bácskában Egy tanító aláírással fulmináns cikk jelent meg ellene, melyben a szerző Szűcs János eljárását erkölcstelennek minősítette, és követelte az általa megvádolt plébános megkövetését. Sőt, ennél is tovább ment, kijelentette: „Mi az ilyen embereknek nem tanácsoljuk, hanem egyenesen követeljük tőlük, mondjanak le arról a tisztas állásról, melyet elfoglaltak, mert arra magukat méltatlannak mutatták. [...] ha ön önérzetes ember, nem maradhat tovább Ó-Becsén, mert teljesen diszkvalifikálta magát tanítói állására.”³⁴ És az Ó-Becse és Vidéke lapszerkesztője, porig alázva lemondott az oly nagy szeretettel betöltött tisztségéről. „Meghurczoltak – írta lemondó levelében – csak azért, mert mint újságíró is teljesítettem kötelességemet. [...] Visszalépek a nyilvánosság teréről, és nem lesz kötelességem olyan ügyekről szólni, melyekhez mint magánember még kesztyűs kézzel sem nyúlok, és nem kell foglalkoznom a közéletben szereplő, és nekem is, másoknak is nem tetsző emberek dolgával. [...] Amit már hónapokkal ezelőtt meg akartam tenni, azt megteszem most. Lapunk szerkesztéséről, mit két éven át becsületes jószándékkal együtt végeztünk, visszavonulok.”³⁵ Írásaival azonban továbbra is ott szerepelt a helyi lap hasábjain.

Ekkor került helyettes szerkesztőként a hetilaphoz az újságírás terén már komoly tapasztalatokkal rendelkező néptanító, Fárba József.³⁶ Az elkövetkező hónapokban azonban különös szerepcserék történtek az Ó-Becse és Vidéke élén. Bizalmi válságnak a jele volt-e, hogy Grünbaum Pál levélben lemondott a felelős szerkesztői posztról, helyébe Fárba József lépett, aki viszont Grünbaum Pált azonnal kinevezte főszerkesztőnek, ő pedig maradt a felelős szerkesztői

33 Ó-becsei plébánosválasztás; Bácska, 1890. augusztus 26., 1. p. – E hó 21-én ment végbe. Fonyó 40, Boromisza 19, Mladoniczky 11 szavazatot kapott.

34 Egy tanító: Az ó-becsei plébánosválasztás; Bácska, 1890. szeptember 30., 2–3. p.

35 Szűcs János: Levél a szerkesztőhöz; Ó-Becse és Vidéke, 1890. október 12., 1–2. p.

36 Ó-Becse és Vidéke, 1891. május 21., 4. p. – Felelős szerkesztő: Dr. Grünbaum Pál. Helyettes szerkesztő: Fárba József. Lapkiadó: Léway Lajos.

32 Szűcs János: Milyen iskolát állítsunk?; Ó-Becse és Vidéke, 1889. április 7., 3. p.

poszton, hogy két esztendő elmúltával, 1894. decemberében ismét Grünbaum Pál legyen a felelős szerkesztő, Fárbás József pedig főmunkatársként szerepeljen a lap élén.³⁷ Berauer József *A kalocsai egyházmegyei r. k. népiskolák története* című monográfiájában Ó-Becse jeles tanítói között tartotta számon, és hogy elhivatottságát bizonyítsa, kiemelte közéleti szereplését is. Újságíróként is egészen kiváló – mutatott rá –, a helyi lap mellett „a megyei és a fővárosi lapokban is többször olvashatók érdekes és szép képzettségre valló cikkei.”³⁸ Tény, hogy a zombori Bácskában 1887-ben megjelent első fellelhető írásától kezdve az Ó-Becse és Vidéke 1888 és 1918 közötti harmincegy évfolyamát követően – s. – mester finom, lélekkel teli tudósításai a *Tiszavidék* 1934-ben megszűnt évfolyamában még olvashatóak voltak. Ez alig kevesebb, mint fél évszázadnak megfelelő szolgálatot jelent. (Óbecsén halt meg 1936. május 27-én.) Első tudósítása az Ó-Becse és Vidékében Szűcs János írásával egyidőben jelent meg – miközben továbbra is szorgalmas munkatársa volt a Bácskának –, méltóbb személy tehát nem is követhette volna őt a szerkesztői poszton.³⁹ 1913-ban – egy évvel Szűcs János halála után – *Egy néptanítóról* című könyvecskéjében emlékezett meg a pályatársról.

Pályája során Óbecséről több munkája is megjelent: a *Huszonöt év az óbecsei polgári céllovász-egylet történetéből 1878–1903* (1903), a *Csupor Gyula közadakozásból emelt síremlékének 1904. szept. 4-én volt leleplezése alkalmából* (1904), *Az országos tanítói nyugdíjtörvény revíziója* (1909), de ő szerkesztette a *Dalos könyvecské népiskolák részére* (1917) című kiadványt is. A József királyi herceg Szanatórium-egyesület által 1910-ban kiadott *Bácskai Album* című mono-

gráfia számára, amely Bács megye „társas életét mutatja be”, Óbecse sokrétű társadalmi tevékenységét ugyancsak Fárbás József foglalta össze.⁴⁰ Fő művének azonban a *Régi arcok – Száz arckép a régi Becse közéletéből* című „kötete” tekinthető, melyben a *Tiszavidék* című hetilap 1931., 1932. és 1933. évfolyamában megjelent portréit gyűjtötte egybe. Sajátos terméke ez a mű a maga korának, hiszen el sem juthatott a könyvformáig: újságkivágatok gyűjteménye ez, melyet – kézirat gyanánt – feltehetően a barátainak készített, Radoszavlyevits Vladimir Könyvnyomdája pedig egyszerű címlapot nyomtatott hozzá. Így teremtette meg Óbecse jeles férfiainak panteonját.

Löwy Lajos Nyomdai Műintézete

Löwy Lajos (1901-től Lévai Lajos) az Ó-Becse és Vidéke lapkiadó-tulajdonosa – aki a város közéleti férfiainak sorában oly kimagasló helyet foglalt el – 1879-ben a Szegedet elpusztító tiszai nagy árvíz után helyezte át akkor még igen szerény, amolyan „zsidó-ládányi” nyomdaműhelyét Óbecsére. „Az öreg Gombos [Béla] akkor még teljes erejében lévő férfiú volt az ő igazán hatalmas és szép gárdájánál, amilyen egyharmar össze nem fog verődni – emlékezett évekkel később az idulás pillanatára Galambos Pál. – Íme a nevek: Szulik [József], Milkó [Ignác], Debelyácsky [Izidor], Gyorgyevits [Iván], Zsótér [Andor], Vissy [Károly], Csupor [Gyula], Dörner [Márton], stb. Ehhez a gárdához oly közel jutott a fiatal nyomdász, hogy amikor már kicsit megszárnyasodott és kiterjedtebb üzletet kezdett a Geiger-féle házban, bizony sokan ott gyűltek össze a jobbak egyről-másról tanakodni.”⁴¹ Löwy Lajos intézménye Óbecsén fogalommá vált.

1880-ban már a főtéren működött a Löwy-nyomda és könyvkötészet, hamarosan pedig nyomtatványboltta, majd könyv- és papírkereskedéssé terebélyesedett. Egyik hirdetés szerint Löwy Lajos könyvkereskedésében megvásárolható volt a *Pallas Nagy Lexikona* is⁴², 1890-től pedig fióknymdájára működött Törökbecsén is. Grünbaum Pállal és Szulik Józseffel együtt indí-

37 Ó-Becse, 1892. február hó 14.; Ó-Becse és Vidéke, 1892. február 14., 1–2. p.; Szerkesztő-váltáskor – Grünbaum Pál levele Fárbás Józsefhez; Ó-Becse és Vidéke, 1892. február 21., 2. p. – Főszerkesztő Dr. Grünbaum Pál. Felelős szerkesztő Fárbás József. Lapkiadó tulajdonos Löwy Lajos; Szerkesztő váltás; Ó-Becse és Vidéke, 1894. december 23., 1. p. – Mától fogva a lap dr. Grünbaum Pál felelős szerkesztősége alatt jelenik meg. Fárbás József a lap főmunkatársa.

38 Berauer József: *A kalocsai egyházmegyei r. k. népiskolák története*; Kalocsa – 1896. 208. p.

39 – s. –: Ó-becsei polgári magyar dalkör; Ó-Becse és Vidéke; 1888. július 8., 4. p.; Szűcs János: *Szülők, gyerekek és iskola*; Ó-Becse és Vidéke; 1888. július 8., 2–3. p.

40 *Bácskai Album*; Óbecse és Vidéke, 1910. augusztus 21. 4. p.

41 Cató: *Emlékezés a mi kiadónkról* – Lévai Lajos 1853–1908; Óbecse és Vidéke, 1908. április 19., 2. p.

42 *A Pallas Nagy Lexikona*; Ó-Becse és Vidéke, 1892. november 6., 4. p. és december 4., 3–4. p.

tották útjára a város nevezetes hetilapját, amely mellett hűségesen kitartott akkor is, amikor már másik két lap – az *Ó-Becsei Közlöny* (1896–1899) és a *Népbarát* (1898–1899) – is konkurált vele, mi több, az ő nyomdájából kerültek az utcára. Hatalmas munkabírása volt, meggyőződéssel vallotta, hogy *A munka nemesít*.⁴³ 1905-ben nyomdája negyedszázados jubileumát a város még fényesen megünnepelte⁴⁴, 1908-ban azonban, ötvenöt évesen Budapesten váratlanul meghalt. Az *Óbecse és Vidéke* címlapján a nagy vállalkozás szép pillanataira emlékezve a pályatárs, Galambos Pál és Fárbás József búcsúzott tőle.⁴⁵

Az *Óbecse és Vidéke* impresszumában 1910 novemberéig lapkiadó tulajdonosként a Lévai Lajos cég szerepelt. A vállalatot azonban fia, Lévai Jenő örökölte – megtartva mindvégig a Lévai Lajos Könyvkiadó Hivatala elnevezést –, aki 1918. december 31-éig folytatta a szakmát. Az első óbecsei nyomda, Löwy (Lévai) Lajos intézete harminckilenc évig működött. Az *Óbecse és Vidéke* laptulajdonosa 1910-től Lévai Jenő, 1912-től pedig Lévai Aladár volt.⁴⁶

Lévai Lajos Nyomdai Műintézetéből számos, a város művelődési életében jelentős szerepet játszó könyv került ki, Csupor Gyula, Szász István, Szűcs János, Hannig Györgyné (Karakasevits Jozefa), Varró János és Fárbás József művei ma Óbecse múltjának féltett kincsei. 1911 és 1916 között hat éven át kiadta a *Bács-megyei Egyetemes Naptár*at, melyben a város és Bács vármegye ismert költőinek a művei is megjelentek, köztük Vojta János egykori Ferencz-csatornai főmérnök *A Ferencz-csatorna* című kiváló helytörténeti műve is.⁴⁷ Az 1918-ik szököésre még kiadták az *Óbecsei járási naptár*at, amely azonban már határozottan magán viselte a sok éves

háború nyomait. A Lévai-féle könyvnyomdának minden bizonnyal ez volt az utolsó kiadványa.

1915. január közepén az *Ó-Becse és Vidéke* hírül adta, hogy a hetilap kiadója, Lévai Aladár katonai szolgálatra bevonult, távollétében a lapkiadás teendőit és a vele járó felelősséget a szerkesztőség vállalta magára.⁴⁸ Az impresszum változatlan maradt. A háború idején a laptulajdonos cég, a szerkesztőség és minden munkatárs tisztességesen helytállt, az újság krónikásvá vált a történelmi Magyarország összeomlási folyamatának. Az *Ó-Becse és Vidéke* akkor is megjelent, amikor a nyomdászok bevonultak frontszolgálatra, amikor az ólomkészlet jelentős részét hadi célokra be kellett szolgáltatni. De kezükbe vehették olvasó a lapot akkor is, amikor a sajtótermékek többsége papírhány miatt megszűnt. Az 1918-as esztendő, a 31. évfolyam azonban már csonka maradt: január 6-tól március 31-ig, összesen 13. száma jelent meg – valamennyi négy oldalon –, legalábbis ennyi maradt az utókorra. Az *Ó-Becse és Vidéke* utolsó számának címlapján még olvasható volt: felelős szerkesztő Dr. Galambos Pál, főmunkatárs Fárbás József, lapkiadótulajdonos Lévai Aladár. Elnémulásával elérkezett a nagy hallgatás kora.

Jelenések

Az *Ó-Becse és Vidéke* hetilap az 1888–1918 közötti három évtized történésinek hű krónikája, önmaga is alapja lehetne egy alapos körültekintéssel készülő városmonográfia újkori fejezete kidolgozásának. A mezőváros polgári életének kibontakozása és kiteljesedése szinte maradék nélkül benne foglaltatik. Létrejöttkor a városi intézmények többsége már működött – húszévesnyi gazdag tevékenység állt már a Magyar Népkör, a Gazdák Egyesülete (Gazdakör), a Magyar Dalárda és a Katholikus Olvasókör mögött –, a civil egyesületi élet a továbbiakban ugyan differenciálódott, de nem biztos, hogy gazdagodott is. A vasút kiépítésének, a város iparosításának, a villanyvilágítás meghonosításának történetének eseményei azonban már őrzik az *Ó-Becse és Vidéke* megsárgult lapjai. Szulik József hatalmas életműve lezárásának szép fejezete a hetilap körüli ténykedése, az őt követő Fonyó Pál,

43 Löwy Lajos: *A munka nemesít*; *Ó-Becse és Vidéke*, 1889. július 7., 1–2. p.

44 Fárbás József: *Lévai Lajos nyomdász*; *Tiszavidék*, 1931. december 27., 2. p.

45 Dr. Galambos Pál: *A mi gyászunk*; *Óbecse és Vidéke*, 1908. április 19., 1. p.; Cató: *Emlékezés a mi kiadónkról I.* – Lévai Lajos 1853–1908; u. o. 2. p.; - s -: *Emlékezés a mi kiadónkról II.*, 2–3. p.

46 *Laptulajdonos: Lévai Jenő*; *Óbecse és Vidéke*, 1910. november 20-tól; *Lapkiadó tulajdonos: Lévai Aladár*; *Óbecse és Vidéke*, 1912. május 19.

47 Vojta János: *A Ferencz-csatorna*; In: *Bácsmegyei egyetemes naptár az 1912. szökö évre*. Szerkesztette Lévai Aladár; *Óbecse – Lévai Lajos Könyvnyomdahivatala kiadása*, 1912. 121–141. p.

48 *Lapunk kiadója*; *Óbecse és Vidéke*, 1915. január 17., 3. p..

és Jauch Ferenc plébánosok óbectsei ténykedésének pedig hűséges leltárát jelentik a lap évfolyamai, akárcsak az alsóvárosi plébános, Kovács Huszka Ferenc életének és a vidékünkön páratlanul gazdag tudományos munkásságának. Szász István és Milkó Ignác végig munkatársa volt az újságnak, pályájuk emlékét írásaik és a róluk szóló cikkek százai őrzik. Néptanítók lelkes sergének – Szűcs Lajosnak, Fárbás Józsefnek, Kovács Ferencnek, Osztrogonác Ferencnek – biztosított megszólalási lehetőséget, munkájuk lenyomata egyben Óbecse oktatás- és iskola-történetének is pótolhatatlan foglalatát jelenti. A „torony alatti krónikák” szinte jegyzőkönyvei a községi politika, az önkormányzati munka és a közelet történeteinek, főszolgabírák, jegyzők, hivatalvezetők és képviselők ténykedését emelték a közfigyelem és közérdeklődés homlokterébe, hogy a kési utókor majd tisztelettel vagy fejcsóválva nyugtazza emlékezetüket. Nemzeti és egyházi ünnepek, búcsújárásai történetek, szociális ügyek, áruforgalom és adópolitika, Tisza-szabályozás és a Ferenc-csatorna torkolatának áthelyezése – mind-mind fontos része a népeletnek, értékes krónikája a városunknak. És a nagy-nagy összeomlás, a közlegelő kisértésének (a járásosztásnak) keserű valósága, két évtizedes pereskedésének, civakodásának és ellenségeskedésének története, amely befejezésekor, 1896-ban Óbecsén talán a millenniumi ünnep fényét is elhomályosította. A gazdasági élet – és a gazdálkodói világ – átalakulása magával hozta a kapitalista gazdálkodást és a bank körül koncentrálódó pénztőke erősen differenciálta a község életét: egyik napról a másikra hatalmas vagyonok születtek, mialatt sok-sok ezer ember élete a szegénységbe süllyedt. Okos előrelátásról és bölcs intelmekről szóló cikkek sora, érvek és ellenérvek rejtett vagy leplezetlen indulata, a közösségért érzett felelősség és a korlátlan egyéni ambíciók áradásai árulkodnak a közösségi élet összeroppanásának megállíthatatlan folyamatáról. Mire az indulatok elcsendesedtek volna, mire a közösségi élet az új intézményeiben megtalálhatta volna az új kor új kihívásaira adható válaszait, országra, nemzetre, városra és népre egyaránt rászakadt a világháború minden borzalma. Az *Ó-Becse és Vidéke* harmincegy évfolyama, ezeröttszáz száma, ki-

lencezer oldala és százezernél is több cikke egymagában is Óbecse városának nagy eposza lett.

Óbecse polgári korszakának megannyi lapkezdeményezése az *Ó-Becse és Vidéke* árnyékában bontakozott ki és zajlott le. Az 1888 és 1920 közötti több mint három évtized során tizenöt lap megjelenéséről tudnak a krónikák. Vannak újságok, amelyeknek csak a neve maradt fenn, egykori alakjukat azonban egyetlen megmaradt példányuk sem őrzi, vannak olyanok is, amelyeknek rövid életét mindösszesen egy-két számuk bizonyítja, jónéhány azonban színes epizódjává vált a város (sajtó)történetének. Papok, néptanítók, ügyvédek és tehetséges gazdálkodók érezték úgy, hogy az általuk alapított, szerkesztett és kiadott lapok révén döntő szerephez jutnak a közelet alakításában, ami által pályájuk és életművük is új dimenziót nyer. Kevésnek sikerült igazán maradandót alkotnia. Vagy a rátermettség hiányzott belőlük, vagy a képességeiket becsülték túl. Az esetek többségében azonban az okozta a bukásukat, hogy képtelenek voltak megfelelni a közérdeklődésnek. Történt akárhogyan is, ma már tisztán felismerhető: vállalkozásukkal a közösséget kívánták szolgálni, munkájuk pedig része művelődési életünk jószerevével elfeledett nagy korszakának.

A millennium évében jelent meg az *Ó-Becsei Közlöny* (1896–1899) című újság, mely társadalmi, közművelődési, szépirodalmi és közgazdasági hetilapként hirdette magát. Felelős szerkesztője és kiadója Csupor Gyula volt, segédszerkesztőként pedig Göndör Ferencz jegyzete. Csupor Gyula Szulik József hívó szavára és kellő ösztönzésére 1872-ben került Bajáról Óbecsére. Versei, elbeszélései, főleg azonban történelmi regénye, a *Megbukott a mama* (Zombor, 1868) vármegye-szerte ismertté tették őt. Ügyvédi irodát nyitott a városban és hamarosan a társasági élet meghatározó egyénisége lett. „Parcsetich Félix közjegyző, majd főispán, Szulik József a költő plébános voltak kortársai, akikkel vetélkedve mondotta el remek beszédeit, lángszavú szónoklatait és röpke, de villanyos pohárköszöntőit, írta meg legbecsesebb részét később kiadott műveinek, amelyekkel az irodalom jeleseinak figyelmét is magára vont” – emlékezett alakjára síremléke felavatásakor a pályatárs,

Fárbás József.⁴⁹ Egy évtized múltán azonban elragadta őt a közelet, 1883-tól Német-Palánka főszolgabírójává választotta őt, s csak nyugdíjas-ként, 1895-ben tért vissza a szeretett városába, Ó-Becsére. A régi derűt, a kedves társaságot, a kedélyes várost kereste – hasztalan. A Tisza partján az élet minden kis szegletét akkorra átjárta a közlegelők kisajátításának keserű mérgé, a régi világ lelkes cimborája nem talált egyebet, mint vizsályt, gyűlöletet és kölcsönös megvetést. „Valami megmagyarázhatatlan vágy vonzotta a Tisza mellé. Lelki örömmel, bizalommal jött Óbecsére, de mennyire csalódott! Ki tudná azt leírni, hogy mily fájó érzéssel látta ő régi városát, változott viszonyaival, változott embereivel. Eltávoztak a 20 év előtti kortársai, vagy elváltak úgy, hogy alig ismert rájuk. A járás osztás előbbre való volt akkor ott mindennél és az anyagiasságba elmerült elmék az embereket lánc szerint mérték” – emlékezett a történetekre életrajzírója, Fárbás József.⁵⁰

Így történhetett, hogy régi lapjánál, az *Ó-Becse és Vidéke* szerkesztőjénél sem volt már kedve a kéziratával bekopogni. Ő, a szociálisan oly kifejezetten érzékeny ember, nem is kívánt beállni a földért marakodók népes táborába. Így történhetett, hogy véleményét egy „szabad lapban” kívánta elmondani – és mert ilyent nem talált, alapított hát egyet magának. A négy oldalas *Ó-Becsei Közlöny* első évfolyama – amely nem naptári évet, hanem az 1896–1897 közötti időszakot jelezte – még az ő felelős szerkesztésében jelent meg, a második évfolyam 1. száma 1897. július hó 4-én azonban már egészen más neveket viselt a fejléce alatt. Felelős szerkesztő- és kiadóként Dr. Terék József köz- és váltóügyvéd szerepelt segédszerkesztőként pedig változatlanul Göndör Ferencz. A harmadik évfolyam újabb változást hozott a lap életében, az 1898. március 6-i szám tulajdonos- és felelős szerkesztőként továbbra is Dr. Terék Józsefet jegyzi, a szerkesztő azonban már a jeles néptanító, Kovács Ferencz volt.

Terék József felelős szerkesztőként meghirdette a maga programját. „Amidőn az *Ó-Becsei Közlöny* felelős szerkesztőségét átveszem” – kezdte határtalan becsvágygal a budapesti

tanulmányai évei után éppen hazatért ügyvéd az egyébként szerényre sikeredett *Előfizetési felhívásban*. „Fájdalom, szülővárosomat eddig nem ismerhettem a folytonos távollét miatt. [...] a távollétemben szerzett tapasztalataim engem arra késztetnek, hogy immár szeretett szülővárosomnak is szolgáltatokat tegyek, s csekély látkörömet, s szerény ismereteimet Ó-Becse nagyközség felvirágoztatásának, a község lakosai boldogulásának előmozdítására szenteljem. Harczos kedvvel, fiatal tűzzel megyünk ütközetbe, hogy megvethessük igaz alapját és felépíthessük az ó-becsei nép jólétének és boldogulásának bevehetetlen várát. Ama várát, amelynek sánczai nemcsak egyesek, hanem a község valamennyi fiainak biztosítja jogainak érvényesítését, munkaerejének kifejtését.”

Elsőrendű feladatának tarja, hogy lapja felhívja a község vezetőinek figyelmét a hétköznapi élet kívánalmaira, hogy élénken figyelemmel kísérje a „pénzügyi érdekek” alakulását, az életnek mindazon jelenségeit, amelyekről „sivár pártküldeleinkben, gazdag járásosztásainkban, személyeskedéseinkben, s felekezeti harczainkban annyira megfélekedtünk”. Lapja nevében tárgyilagosságot és igazságosságot ígért, s közölte: „nem csatlakozunk sem a kormány-, sem az ellenzéki pártok egyikéhez sem, fenntartva meggyőződésünk független és szabad nyilvánítását mindenkoron, mindenkivel szemben. Üldözni fogjuk a léha kapaszkodást, az üres, diletáns, nagyhangú szerepléseket, és különösen a protekciót. [...] A társadalmi békének apostolai, kitartó és tiszta meggyőződés által vezetett munkásai kívánunk lenni – fogalmazta meg programját a felelős szerkesztő, Terék József.”⁵¹

Az *Ó-Becsei Közlöny* első évfolyamát Gavanszky Bozsidár nyomdája jelentette meg, a második évfolyama már Gavanszky Bozsidár utóda gyorsajtóján nyomtatott, hamarosan azonban ez is megváltozott, 1898-ban már Gavanszky Miklós gyorsajtóján futott át a lap. Nyomdatörténeti dolgozatában Pál Sándor tudni véli, hogy Gavanszky Bozsidár 1895-ben nyitotta meg gyorsajtó-műhelyét társával, Ivanics Szvetozárral, aki a szakmát Löwy Lajos nyomdájában tanulta. „Társult erővel korszerű nyomdát

49 Fárbás József: *Csupor Gyula síremlékének 1904. szept. 4-én volt leleplezése alkalmából*; Zombor – Bittermann nyomda, 1904. 12. p.

50 U. o. 15. p.

51 *Előfizetési felhívás*; *Ó-Becsei Közlöny*, 1897. július 4., t1–2. p.

és jól ellátott könyvkereskedést működtettek”, ténykedésük öt éve során – 1900-ban ugyanis csődöt jelentettek – meghatározói voltak a szerb sajtónak is. 1895. május 20-a és augusztus 12-e között Ivanič és Gavanski jelentette meg Panta Popović, *Paorske novine* című, rövid életű lapját is.⁵² Hovatovább, indulásuk esztendejében, 1895-ben ők nyomtatták Szilágyi Ferenc ügyvéd *Óbecsei Hírlapját* is, amelyről azonban sajtótörténetében Simonyi Máris sem ad bővebb ismertetőt.⁵³

Forduljon is bárhogyan, Csupor Gyula úgy tűnik, hű maradt Gavanszky Bozsidárhoz, hiszen 1898-ban indított új lapja a *Népbarát* (1898–1899) ugyancsak az ő nyomdájából került ki. A Zöld Vadász – akinek személyében Csupor Gyulát kell látnunk – 1897-ben még az *Ó-Becsei Közlöny*-ben kérdezte: mire oly büszke a helyi vezetés, „hát nem elég hathatósan vitték keresztül a legelőfelosztást?”⁵⁴ – tüzes villámain azonban már az új lapjában szórta szerteszéjjel. A *Népbarát* társadalmi hetilapként indult, és az ó-becsei Nemzeti Szövetség hivatalos közlönyének tekintette magát. Az 1898. decemberében megjelent nyolc oldalas mutatóvány szám felelős szerkesztője ugyan még Göndör Ferencz volt néhány héttel később, 1899. február 4-én azonban már Csupor Gyula volt a főszerkesztő, Göndör Ferencznek pedig a felelős szerkesztői poszt jutott, aki az *Ó-becsei hírek* között jelentette be: „Büszkén adjuk át olvasó közönségünknek lapunk mai számát. Olyan ember nevével ékeskedik lapunk, kinek egész múltja a hazáé, a népé, az irodalomé volt, ki jövőjét is a nép üdvére és a haza boldogságára szenteli. Csupor Gyula ny. főbíró úr kegyes volt e lapunknál a főszerkesztői tisztet elvállalni. Midőn köszönetünknek adunk kifejezést, hogy Csupor urat sikerült lapunk vezéremberéül megnyerni, egyúttal örömmel adjuk a hírt, hogy nagybecsű munkáiban olvasó közönségünk számtalanszor fog e lap hasábjain élvezetet lelteni.”⁵⁵

52 Pál Sándor dr.: *Bečejska bibliografija – Becse bibliográfiája 1805–1944*; *Becse – Városi Múzeum és Képtár*, 1989. 255 p. Benne: *Becsei nyomdászat 1879–1944*; 228. p.

53 Simonyi Mária, i. m. 307–308. p.

54 Zöld Vadász: *A karaván halad I.*; *Ó-Becsei Közlöny*, 1897. július 4., 2. p. és *A karaván halad II.*; *Ó-Becsei Közlöny*, 1897. július 11., 1–2. p.

55 *Főszerkesztőnk*; *Népbarát*, 1899. február 4., 2–3. p.

Hogy mi is volt a Nemzeti Szövetség, azt *Mit akarunk?* címmel a beköszönő vezércikkben a szövetség helyi elnöke Csupor Gyula foglalta össze. Bejelentette, hogy a „munka és szeretet jelszavával” megalakult ó-becsei Nemzeti Szövetség, melynek „magasztos célját” az országos programmal összhangban hirdették meg. A Nemzeti Szövetség céljai között szerepelt egyebek mellett „1. Fölkelteni s erősíteni minden honpolgár szívében a hazaszeretet legszentebb érzelmeit. 2. Megalkotni az évszázadok viharai között létre nem jöhetett, s nemzeti fennállásunk biztosítékát képező társadalmi egységet. 3. Testvéri kötelékekkel magunkhoz csatolni a magyar állam oltalma alatt, velünk együttélő s egyenlő jogokat élvező nemzetiségek hálados gyermekeit. 4. Ledönteni azokat a válaszfalakat, melyeket a vallási türelmetlenség a közös Isten egyforma teremtményei közé állított.”⁵⁶ De szerepel a továbbiakban a pártpolitika fegyvereivel ütött sebek begyógyításának a szándéka, a tátongó szociális szakadékok betemetése, a nyomorultak terheinek könnyítése, a szellemi élet értékeinek gyarapítása, a humanitárius intézmények alapjainak lefektetése, melyek lehetővé tennék a munkaképtelenné vált, s „elaggott munkások existenciájának gyámolítását”, valamint az özvegyek és árvák, a betegségben sínylődő elhagyatottak felkarolását. A tíz pontba foglalt „áldásos teendők” sora határozott nemzeti keresztény-szociális program elemeit mutatta meg, „mintha csak egy egészen új világ emelkednék ki a vadul felcsapkodó emberi szenvedélyek zavaros hullámaiból!”

Jól szerkesztett lap volt a *Népbarát*, rovatainak szerkezete egészen korszerű volt. A vezércikk alatt a tárcarovata *Gondúzó* címen közölte többnyire kora vidéki íróinak műveit, és külön rovatokban szerepeltek a kereskedelem, az ipar, a mezőgazdaság hírei. A lap utolsó, hatodik oldalát az ismeretterjesztő zárta. Gavanszky gyorssajtóját 1899. május 6-tól Löwy Lajos nyomdája vállalta fel, ám ez sem tudta megmenteni a közönybe fulladt lapot. Csupor Gyula sem sokkal élte

56 Csupor Gyula: *Mit akarunk?*; *Népbarát*, 1898. december hó, 1–2 p. és *A „Népbarát” célja*; *Népbarát*, 1898. december, 3–5. p.

túl a szépen megálmodott lapjának megszűnését, 1900. szeptember 5-én meghalt Óbecsén.

Szociális elkötelezettsége azonban tovább élt a lelkes tanítványában, Göndör Ferencben. Simonyi Mária sajtótörténeti munkájában közli, hogy Göndör egy évvel az *Ó-Becse és Vidéke* indulását követően, 1889-ben már megjelentette az *Ó-Becsei Újság* című kulturális hetilapját, amely 1919-ig „többszöri megszakításokkal” ugyan, de létezett. Ez az állítás azonban nem tűnik megalapozottnak. Simonyi Mária azt is tudni véli, hogy munkatársa az a Bácskay Bódog volt, aki 1911. október 1-je és 1920. január 25-e között valóban kiadta a maga *Óbecsei Újság* című lapját.⁵⁷ Ez azonban Óbecse sajtótörténetének egy későbbi fejezete.

Göndör Ferenc „szép tehetségű néptanító” 1870-ben született Óbecsén, ahol 1893-tól előbb a szállásdi, majd a város „tiszavégi”, utóbb pedig a beltéri iskolájában tanított. Szorosan Csupor Gyula társaságához tartozott, tőle tanulta a szónoklat szép mesterségét. Szónoki tudománya a figyelem középpontjába helyezte őt, személye élénk színfoltja volt a legkülönbözőbb ünnepi rendezvényeknek és a képviselőválasztási kortes-szerepléseknek. A közlegelők felosztását kísérő hatalmas felháborodás idején a nem-osztók táborának egyik vezéréként az elszegényedés veszélyeire figyelmeztetett, és elszántan küzdött Tripolszky János gazdálkodó és Vörös Béla jegyző határtalan gyarapodási becsvágyával szemben. Népszerűsége csúcspontját akkor érte el, amikor a két vetélytársát a községi képviselő-választás alkalmával is fölényesen legyőzte. 1906-ban zombori székhellyel megalakította a vármegyei Tanító Szövetséget, amely hamarosan a szociális elégedetlenség tüzfész-kévé vált, amivel Göndör Ferenc ismételtelen az ellenzékiesség vádját zúdította magára. Feltehetőleg Óbecse nagyközség előjáróinak hathatós közreműködésének köszönve a „főkortest” 1907-ben miniszteri kinevezéssel Mosonyba

helyezték át, ahol az állami iskola vezetését bízták rá. 1910-ben azonban már Veszprém segéd-tanfelügyelői tisztségét is megkapta. Ott is halt meg ötvenyolc éves korában, 1928 decemberében.⁵⁸ Egyetlen műve, amely ránk maradt, az 1913-ban megjelent *Állami, községi és hitel-felekezeti elemi népiskolai tanítók illetményeinek rendezéséről szóló törvények* című munkája.

Óbecsei Hírmondó

Némi bonyodalmat okoz Óbecse XIX. század végi és XX. század eleji történetének tárgyalásakor a Kovács Ferenc név jelentkezése. A városnak ugyanis olyan szerencséje volt, hogy ezen a néven két személy is egészen kiváló pályát futott be, és tekintélyt parancsoló életművet alkotott meg: Kovács Ferenc néptanító 1879–1892 között az iskolanövénnyel vezetése alatt álló hat osztály elemi leányiskola, 1893–1908 között a Kültéri iskolai tanítója volt. Ezt követően 1909–1919 között az alsóvárosi népiskolában tanított, ott, ahol Kovács Huszka Ferenc 1894–1920 között előbb segédlelkész, majd templomépítő plébános volt. Hogy az életpályák párhuzamosan futottal egymás mellett az ma már egészen kézenfekvő, a névazonosság azonban több esetben gondot okoz. Annyi bizonyos, hogy a tanító Kovács Ferenc Antunovits Mária „úrnővel” 1891. szeptember 9-én kötött házasságáról az *Ó-Becse és Vidéke* is beszámolt.⁵⁹ Ugyanakkor Kovács Huszka Ferenc, Franciscus Kovács teológus hallgatóként 1889–1892 között a bécsi Pázmáneum diákja volt. Pályájuk csak az 1890-es években találkozott, s a helyzetet tovább bonyolítja, hogy mindkét Kovács Ferenc lapot is szerkesztett. Szinnyei József életrajzi lexikona szerint Kovács Huszka Ferenc 1898 óta „szerkeszti dr. Terék Józseffel együtt az *Ó-Becsei Közlönyt*”. Szinte ezzel egyidőben, 1897–1898-ban Löwy Lajos laptulajdonos *Ó-Becsei Híradóját* Kovács Ferenc tanító szerkesztette.⁶⁰ Mindkét lap rövid életű volt, mindössze néhány száma jelent meg. Simonyi Mária úgy tudja, hogy 1896–1897 között is megjelent Kovács Ferenc

57 S hogy az ügy még szövevényesebb legyen, Simonyi Mária azt is tudni vélte, hogy 1900–1905 között is létezett egy *Ó-Becsei Újság*, egy politikai és kulturális hetilap, mely különös figyelemmel kísérte a mezőgazdaság fejlődését. Laptulajdonosa és felelős szerkesztője ennek is Göndör Ferenc volt. A lapot Adán nyomták Berger Adolf nyomdájában. – Simonyi Mária, i. m. 306–307. p. és 311–312. p.

58 Fárbás József: *Göndör Ferenc tanító*; Tiszavidék, 1933. január 22., 3. p.

59 **Esküvő** – Kovács Ferencz tanító, lapunk munkatársa e hó 9-én, szerdán vezette oltárhoz Antunovits Mária úrnőt; *Ó-Becse és Vidéke*, 1891. szeptember 13., 2. p.

60 Simonyi Mária, i. m. 310. p. és 308. p.

katolikus plébános szerkesztésében az *Ó-Becsei Hírmondó* ez azonban nem ellenőrizhető.

Az azonban egészen bizonyos, hogy az 1902. júniusa és szeptembere között *Ó-Becsei Hírmondó* címmel megjelent népies társadalmi vegyestartalmú hetilap felelős szerkesztője és laptulajdonosa a tanító Kovács Ferenc volt. Az I. évfolyam 1. számaként jelzett, 1902. június hó 22-én, vasárnap, 4 oldalon megjelent lap *Óbecsei Hírmondó* című cikkében röviden ez áll: „Lapunk mai számával új nevet vett fel. (...) iránya, célja marad az, ami volt, amint jeleztük: a közlakossággal megismertetni szeplőtlen igazsággal a közügy miben állását és ennek előmozdítása önzetlen, tiszta kezű munkássággal.”⁶¹ Nem derül ki azonban, hogy az Ó-Becsén, Lévai Lajos gyorssajtóján nyomtatott újságnak mi volt az előző címe. Kovács Ferenc néptanító szerkesztői személye mellett döntő érv, hogy rövid életé lapja két alkalommal is beszámolt Kovács Huszka Ferencnek az alsóvárosi templom felépítése érdekében szervezett gyűjtési kezdeményezéséről. Az *Alsóvárosiak temploma* (1902. szeptember 7., 3. p.) és *A külvárosi templom érdekében* (1902. szeptember 28., 1. p.) című írásokból világosan kitűnik a személyi különbözőség.

A lap első száma vezércikként *Than Károly* tudományos munkásságát méltatta (1902. június 22., 1. p.), szeptemberben pedig részletesen beszámolt a díszpolgári kitüntetés átadásának eseményeiről.⁶² Állandó rovata volt a *Városatyák munkája* című, a városi közgyűlés eseményeiről szóló beszámolója, igazán emlékezetes azonban csak Balaton Gyula főszolgabíró öntözésről szóló tanulmányának közlése volt, melyben a népszerű városvezető azt fejtegette, hogy a Ferenc-csatorna ésszerű kihasználásával „vidékünk akár Hollandia is lehetne”.⁶³ Az *Óbecsei Hírmondó* azonban mindössze tizenöt számot ért meg, és 1902

szeptemberében megszűnt. Szerkesztője néptanítóként folytatta a pályáját mígnem a Tiszavidék, 1931. július 19-i száma hírei között bejelentette: „Kovács Ferenc nyugalmazott helybéli tanító folyó hó 16-án reggel 5 órakor, 72 éves korában hosszú szenvedés után jobblétre szenderedett.”⁶⁴

Óbecsei Hírlap

Egészen egyedülálló lap volt az 1906–1912 között megjelenő *Óbecsei Hírlap*. Nehéz vele bármit is kezdenie a sajtótörténetnek, lévén, hogy neve ellenére nem volt óbecsei, „hírlap” minőségében pedig határozottan a szakma megcsúfolását jelentette. Az *Óbecsei Hírlap* ugyanis maga volt a világra szóló szélhámosság. Első száma 1906. november 11-én jelent meg négy oldalon. Társadalmi hetilapnak tekintette magát, felelős szerkesztőnek azonban az „Óbecse” szerkesztőségét tüntette fel. Szerkesztősége a Tulipán kertben volt, munkatársai pedig a Tulipánkert vendégei. Kiadóhivatal a Kath. Legényegylet, kiadótulajdonosa Csernicsek Imre. Nyomatott Palánkán, Csernicsek Imre nyomdájában. „Óbecsei Hírlap cím alatt új lapot adunk Óbecse és környéke újság olvasóközönségeinek kezébe – olvasható a palánkai lap beköszöntő írásában. – Programunk rövid: társadalmi úton szolgálni a magyar nemzeti állam kiépítését, megvalósítását. Hasábjainkról számúzva lesznek a személyeskedések; de szükség esetén sokszor fogunk erős és kíméletlen szavak elhangzani, de mindig a közérdeket tartva szem előtt. Kérjük a közönséget, hogy pártfogását, támogatását ne vonja meg tőlünk, meg fogja látni, megérdemljük. Hazafias tisztelettel, az Óbecsei Hírlap.”⁶⁵ Csernicsek Imre lapja azonban megjelenése hat évében soha nem jutott el a közérdek felismeréséhez. Megjelenése második hónapjában, az *Óbecsei Hírlap* – anélkül, hogy leírná a nevét – az Óbecse szerkesztőjét tüntette fel felelős szerkesztőként. Feszli György valóban az akkortájt megjelenő Óbecse szerkesztője volt, de azon kívül, hogy olykor-olykor küldött helyi tudósításokat Palánkára, erősen kétséges, hogy köze lett volna az *Óbecsei Hírlaphoz*, melynek története egyébként is nehezen követhető. Az 1907. január 11-i szám frjléce alatt még ez áll: kiadó-

61 *Óbecsei Hírmondó*; *Óbecsei Hírmondó*, 1902. június 22., 2. p.

62 *Díszpolgári oklevél átadása* [Than Mórnak; helyesen: Than Károlynak]; *Óbecsei Hírmondó*, 1902. szeptember 21., 2. p.; Than Károlynál; *Óbecsei Hírmondó*, 1902. szeptember 28., 2. p.

63 *Főbíránk érdekünkben – Átirat a Ferencz-csatorna igazgatóságához*; *Óbecsei Hírmondó*, 1902. augusztus 10., 1–2. p.; augusztus 15., 1–2. p. és augusztus 24., 1–2. p.; Balaton Gyula köztisztviselői álló főszolgabíró méltatására lásd: Csipke: *Főbíránk dicsérete*; *Óbecsei Hírmondó*, 1902. június 22., 1–2. p.

64 *Halálozás*; *Tiszavidék*, 1931. július 19., 3. p.

65 *Óbecse közönségéhez*; *Óbecsei Hírlap*; 1906. november 11., 1. p.

tulajdonos Csernicsek Imre, szerkesztőség és kiadóhivatal Óbecsén működik Egy hónappal később, 1907. február 17-én az *Óbecsei Hírlap* már vegyes tartalmú társadalmi hetilapként „a magyar építőmesterek országos szövetségé[nek] óbecsei csoportjának, a kath. legényegylet, a temetkezési egylet, a fogyasztási szövetkezet hivatalos lapja”-nak tekintette magát. A laptulajdonos azonban még vakmerőbb kalandokba bocsátkozott: 1910. január 23. számának fejlécén felelős szerkesztőként ugyan Csernicsek Imre neve szerepelt, társszerkesztőnek pedig a budapesti Haris György nevét tüntette fel, akinek köze nem volt a palánkai lap megjelenéséhez. 1910. augusztus 28. (és szeptember 4., mindössze két számnál) a felelős szerkesztő továbbra is Csernicsek Imre volt, szerkesztője azonban a vidékünkön ismeretlen Rothschild Zsigmond.

Mindemellett az *Óbecsei Hírlap* lehetett volna akár jó lap is – de nem volt az. Híryanagát szinte teljes egészében ollózta és az egész újságot mintha hulladékpapírra nyomtatták volna. Mintha a lapnak nem is lett volna gazdája – a formai megszerkesztettségnek még a látszatára sem törekedtek. Csernicsek Imre számára az *Óbecsei Hírlap* közönséges üzleti vállalkozás volt, s céljának tekintette, hogy a legkisebb anyagi és szellemi ráfordítással a legnagyobb haszonhoz jusson. Így történhetett meg, hogy nemegyszer a négy oldalból csak másfél oldal volt az ollózott híryanag, a további kettő és fél oldalon hirdetések közzöltek. 1910 nyarán a szerkesztő azt ígérte az olvasóinak: „Folyó év szeptember hótól kezdve lapunkhoz hetenkint egy kitűnően szerkesztett szépirodalmi, társadalmi és közgazdasági heti mellékletet fogunk csatolni.”⁶⁶ Természetesen ebből sem lett semmi. Ilyen, és ehhez hasonló okok vezethettek oda, hogy Csernicsek Imre egy alkalommal *Számoljunk le!* címmel volt kénytelen válaszolni a Palánka lap *Mételyhintés* című cikkére (1909. február 7., 2. p.).

Egyetlen, az újságírás terén némi tapasztalattal rendelkező munkatársa volt a „palánkai Óbecsei Hírlapnak”: Feszül György, aki közigazgatási jegyzőgyakornokként olykor tudósított az óbecsei

eseményekről.⁶⁷ Van azonban valami, ami határozottan leleplezi a laptulajdonos és szerkesztő üzleti szélhámoságát, s ez a Csernicsek Imre-féle *Óbecsei Családi Naptár*-vállalkozás volt. A fellelhető kiadványok szerint 1908 és 1912 között különböző változatokban „sok hasznos és tanulságos olvasmánnyal” kalendáriumot ígért az olvasóinak, hogy utána a tőle már megszokott igénytelenséggel összeollózott vásári bővít tegyen az érdeklődők asztalára. Az 1911. évi naptár összeollózásakor még arra sem ügyelt, hogy átszámozza az oldalakat: ahány féle kiadványból merített, annyiszor hagyta meg az eredeti oldalszámozást.⁶⁸ Emellett minden megjelent naptárának szinte ugyanaz volt a tartalma: Jézus a tengeren (vers), Az élelmes vendéglős (elbeszélés), Bárzabillegető meg a rabok (elbeszélés) Fészek véde (gyermekvers), amit rendre a *Magyarországi vásárok jegyzéke* zárt. 1912-ben kiadóként önmagát „Csernicsek Imre palánkai naptárvallalata”-ként tüntette fel.⁶⁹ Nyomdai műintézete azonban a hírlapkészítés és a lapkiadás tekintetében egyaránt a szakma megcsúfolása volt.

Óbecse

Az 1906 és 1909 között megjelent Óbecse társadalmi, közművelődési vegyes tartalmú folyóiratként határozta meg magát, felelős szerkesztője és egyben tulajdonosa is Feszül György községi könyvtáros volt. Az I. sorozat 1. száma 1906. szeptember 6-án nyolc oldalon látott napvilágot, és a folyóirat kiadója szándéka szerint minden hónap első csütörtökén jelent volna meg. Simonyi Mária téved, amikor az Óbecse megjelenését 1905 és 1909 közé teszi. Az általa említett Óbecse társadalmi hetilap volt és csak 1905-ben létezett. Fő- és felelős szerkesztője

67 Feszül György: *Községi tisztviselők mozgalma; Óbecsei Hírlap, 1907. január 20. 1. p. Községi háztartás – Költségvetésünk és a pótagó; Óbecsei Hírlap, 1906. december 2. 1. p. – Az 1906 és 1909 között kiadott Óbecse című társadalmi, közművelődési vegyes tartalmú folyóiratot szerkesztő Feszül György magát községi könyvtárosként nevezte meg.*

68 *Óbecsei Családi Naptár.* Csernicsek Imre nyomdavállalatának kiadása az 1912. szökö évre, Nyomatott a kiadótulajdonos könyvnyomtató intézetében; Palánka – é. n. [1911] 30 + [15 – 32. p. új számozással] + [24] + XVIII p. + [14] p.

69 *Óbecsei Képes Naptár.* Csernicsek Imre palánkai naptárvállalatának kiadása az 1912. szökö évre; Palánka – Nyomatott a kiadótulajdonos Csernicsek Imre könyvnyomtató intézetében, é. n. [1911] 54 + XVIII + [14] p.

66 *Újítás lapunknál; Óbecsei Hírlap; 1910. augusztus 14., 1. p.*

Horváth Lantos László, a város dalnoka volt, és kezdetben Lévai Lajos nyomdájában nyomták, „később azonban elvitték Zentára a Molnár és Beretka nyomdához”.⁷⁰ Ennek a lapnak azonban egyetlen száma sem ismert. Feszl György Óbecseje 1906–1909 között – egészen pontosan 1906-ban, majd három évi szünet után 1909-ben ismét – havonta megjelenő kulturális folyóirat volt, melynek néhány példánya az Országos Széchényi Könyvtár gyűjteményében található.

A lap szerkesztője az első szám *Beköszöntőjében* úgy vélte: az elmúlt idők vizsáljai után a társadalom óriási erőfeszítéseket tesz egy békésebb kor megteremtése érdekében. „Leplet vetni a múltra, feledni a sok fonáságot, s egy egészséges közvéleménnyé kell kialakulnia a társadalmi életnek”, melyben a „józan magyar becsület” és az „őszinte jellem” alakítja majd a közszellemet. Ebben az Óbecse című folyóirat hajlandó az élen járni, „fényleni fog, mint zivatarban a tisztító villám”, amennyiben a képviselő testület biztosítja a megjelenéséhez szükséges évi 1000 koronát.⁷¹ Lehet, hogy a toronyalja sokallotta a követelményt, mert nincs nyoma annak, hogy a lap újabb számai is megjelentek volna. Viszont különös jelentőségű, hogy Gönczi János jegyző, községi bíró megjelentette a *Bács-Bodrog vármegyébe kebelezett Óbecse nagy község szabályzata a községi népkönyvtár fölállítása, elhelyezése és kezelése* című dokumentumot, hiszen így megmaradt az utókor számára a város egyik első könyvtári működési alapszabálya.

Három évvel később, 1909. február 7-én, I. sorozat, 1. szám megjelöléssel újra indult Feszl György községi közigazgatási gyakornok felelős szerkesztésével az Óbecse, amely most már kelendő óvatossággal csak vegyes tartalmú társadalmi havi közlönyként határozta meg magát, s amelyet minden hónap utolsó szombatján vehetett kezébe az olvasó. Címoldalán hatalmas betűkkel hirdette: Hass, alkoss, gyarapíts; s a haza fényre derül!. S az oldal záró soraként ott szerepelt a felhívás: Keresztények! Pártoljuk a keresztény sajtót! Az Óbecse 1909-es új sorozata – a március 14-i rendkívüli kiadványával együtt – összesen öt számot ért meg, és április 24-i száma – úgy tűnik – az utolsó volt. De az öt szám igazi ér-

deme, hogy folytatásban megjelentette Magiszter *Népoktatásunk intézményei* című munkáját. Auer István néhány versét is közölte, 1909. február 7-i számának második oldalán pedig bejelentette, megjelent a költő *Dalaimból* című kötete.

Az Óbecse című havi közlőnyt Lux Mihály könyvnyomdája jelentette meg. A Lux-család Nagykikindáról került Óbecsére és a dokumentumok szerint a nyomda 1906. szeptember 23-án kezdte meg működését a városban. s úgy tűnik, Feszl György Óbecse című társadalmi, közművelődési vegyes tartalmú folyóirata volt az első kiadványa. Lux Mihály könyvnyomdai, könyvkötészeti és papírkereskedési vállalatát így hirdette az újságban: „Tisztelt n. é. közönség! Szíves tudomására hozom, hogy a fenti cég alatt új könyvnyomdát nyitottam. Nyomdám számára, mely az Óbecse c. társadalmi havi közlőny révén a keresztény sajtót képviselendi, teljesen új betűket és díszleteket szereztem be, minélfogva mindenemű nyomtatványt kívánatra a legcsinosabban, többféle színváltozatban képes vagyok előállítani: ú. m. meghívókat, üzleti számla- és levélpapírokat, eljegyzési kártyákat, körleveleket, stb. Litografált névjegyeket gyorsan és olcsó áron szállítok. Egyben ajánlom könyvkötészetemet és papírkereskedésemet, hol képes lapok nagy választékban a legjutányosabban vásárolhatók. Továbbá imakönyvek, jegykönyvek, rajz és írószerek, levélpapír, képeslap, album, emlék könyvek és fénykép albumok, naptárak mélyen leszállított áron. Magyar kir. postai értékjegyek elárusító helye: a Lux nyomda.”⁷² Lux Mihály azonban 1910. május 29-én bezárta óbecsei műhelyt és Zsablyára költözött, ahol 1908 óta ugyancsak működtetett egy nyomdát, ám 1913-ban erre is lakat került. Hat évvel később tért csak vissza Óbecsére, ahol 1919. május 23-án ismét megnyitotta a nyomdai műintézetét. Cégét fiai – János, Ferenc és Mihály – vitték tovább, Lux János könyvnyomdája 1930 és 1944 között meghatározó szerepet játszott a város művelődési életében.

⁷⁰ Simonyi Mária, i. m. 313–314. p.

⁷¹ Lector: *Beköszöntő*; Óbecse, 1906. szeptember 6., 1. p.

⁷² Lux Mihály *könyvnyomda*; Óbecse, 1909. február 7., 4. p. – Pál Sándor kutatásai szerint Lux János könyvnyomdája „jelentette meg Balassa Pál lapját, a *Tiszamelléket* (1935), valamint Komáromi József Sándor *Hét* (1936) című lapját is. Később itt nyomták a *Hírnököt* (1937–1941) és *Tiszavidéki Kis Újságot* (1936–1939) is”. – Pál Sándor i. m., 230. p.

Óbecsei Újság

Egyetlen helyi lap akadt Óbecsén, amely sikeresen vette fel a versenyt Grünbaum Pál (akkor már Galambos Pál) *Óbecse és Vidéke* című hetilapjával, s ez az *Óbecsei Újság* volt. Első száma 1911. szeptember 24-én jelen meg⁷³, s a világháború viszontagságait átvészelve, a forradalmaktól megtépázva, kisebbségi sorsban, 1920. január 25-én köszönt el az olvasóitól.

A szépirodalmi, közgazdasági és társadalmi hetilap felelős szerkesztője Radoszavlyevits Vladimir, főmunkatársa pedig Bácskay Bódog volt. A feltűnően sok a hirdetés mögött a kiadó üzleti céljai rejlenek, előfordult, hogy a négy oldalas újság olykor hat oldalra bővült.

Az *Óbecsei Újság* sajátosan értelmezte a helyi tájékoztatás feladatát. Megjelenése első korszakában aránylag kevés hírt hozott az általános magyar valóság eseményeiről, s ritkán, elvétve tekintett ki Bács-Bodrog vármegyére is. Ezzel szemben a legjelentéktelenebb helyi eseményről is igyekezett beszámolni, a veszett eb marásától a leforrázott gyermek tragédiájáig mindenről hírt közölt. Az 1913-as esztendő néhány őszi hónapjának eseményei között tallózva ilyen hírek olvashatók a hetilap helyi tudósítóinak tollából: *Elveszett rendőr kutya, Megkerült inas, Sertéspestis, Kolera Óbecsén, Agyonrúgták a lovak, Megmarta a macska, Megmarta az eb, Késsel támadta meg a rendőrt, Rálőtt a haragosára, Veszett sertés, Tolvaj cipészinás, Tolvaj péksegéd, Bő szilvatermés, Ellopott üsző, Új tűzoltó elnök, Új illeték, Csalás a mérleggel, Gazdátlan ekevas, Tűz a szálláson, Érseki leirat, Orvosi kiküldetés, Főispáni felterjesztés, Katonai bejelentés, Félárú vasúti menetjegy, Új húszkoronás bankjegy, Züllött gyerekek, Szerbiába akartak szökni, Szerb katonaszökevény Óbecsén, Ófelségét rágalmazta, Romlott hentesáru, Elkobzott halak, Csecsemő holttest a padláson, Az öregasszony gyilkosa, Szívenszúrt kőműves, Esküvő, Eljegyzés, Közgyűlés, Temetés, Áthelyezés, Kinevezés, Elbocsájtás, Felmondás, Letartóztatás. Ez volt a hetilap, amely minden cipészinás-pofonról beszámolt. 1913 szeptemberében, az *Óbecsei Újság* három évének értékelésekor méltán állította a szerkesz-*

tő: „Mi nem azt írjuk meg, ami nekünk tetszik, mi megírjuk mindazt, ami mindenkit érdekel.”⁷⁴

1914-től, a nagy háború kitörésének pillanatában azonban megváltozott a lap arculata. az *Óbecsei Újság* valójában ekkor lett igazán szépirodalmi, közgazdasági és társadalmi hetilap. 1915. márciusában feltehetően maga Bácskay Bódog így látta az újságot: „Szerény kis lapunk immár ötödik éve szolgálja a lakosságot, az igazi nép érdekeit. Oktat, tanít, felvidámít, hirdeti és követeli az igazságot, ápolja, gondozza a vallásos és hazafias érzületet, magasztalja az erényt, pusztítja a bűnt, s ellátja a közönséget minden szellemi táplálékkal, olvasmánnyal, ami javára és hasznára válik.”⁷⁵ Való igaz, az *Óbecsei Újság* ekkor már élen járt a háborús beszámolók tekintetében. Mars isten azonban ezt a szelíd kis orgánusot sem fogadta kegyeibe, s amikor az újság beszámolt a harangok hadba vonulásáról, csendesesen elköszönt az olvasóitól is: „Kedves olvasóinktól mai számunkkal ideiglenesen búcsút veszünk. [...] Lapunk szellemi része mindig készen állott, az anyagiakra sem panaszkodhatunk, de minden hiába, nem lehet megfelelő és elegendő munkakészre szert tennünk, hogy szerény kis lapunkat kifogástalanul bocsássuk rendelkezésre. Kiadóhivatalunk nyomdájának más bokros teendői is vannak, így a kettő között kellett választanunk, és lapunk megjelenését függesztettük fel.”⁷⁶

Ettől kezdve az *Óbecsei Újság* csak alkalmanként adott hírt magáról. 1917. január 7-én kétoldalas rendkívüli száma köszöntötte a hűséges olvasókat, jelezve, hogy a negyedik háborús év küszöbén a hosszú hallgatás után kötelességének érzi életjelt adni magáról: „nem zártuk le kis lapunkat örök időkre, csak várni vagyunk kénytelenek a jobb munkaviszonyokra. [...] Kivártás, türelem, áldozatkészség!” – szólta az újévi köszöntő.⁷⁷ Egy egész esztendőnek kellett elmúlnia, vérben és mocsokban, hogy a szerkesztők ismét egy rendkívüli számmal keressék fel az olvasókat: „Békés újesztendőt kíván az *Óbecsei Újság* is régi volt kedves olvasóinak. Ezt a reményekben teljes 1918 év beköszönté-

⁷³ Az Országos Széchényi Könyvtárban az *Óbecsei Újság*, 1911. október 1.; 1. évfolyam, 2. számától található meg.

⁷⁴ *Évforduló*; *Óbecsei Újság*, 1913. szeptember 7., 1–2. p.

⁷⁵ *Kedves olvasóinkhoz!*; *Óbecsei Újság*, 1915. március 14., 2. p. –

⁷⁶ *Búcsúzó*; *Óbecsei Újság*, 1916. október 29., 2. p. –

⁷⁷ *Üdvözlét olvasóinknak*; *Óbecsei Újság*, 1917. január 7., 1. p.

sét ragadtuk meg, hogy kénytelen háborús pihenésünkben ismét életjelt adunk magunkról, hogy a mi szeretett hű olvasóink szemtől-szembe lássanak ígéretünk felújításával, melynek értelmében, amint a munkás viszonyok, papír és festék-árak megjavulnak, újhódott erővel sietünk minden házba bekopogtatni szerény kis lapunkkal, üdvözetünk szálljon tehát minden jó barátunk felé szívünk teljes melegségével.”⁷⁸

Azután az *Óbecsei Újság* VII. megkezdett évfolyama derekán, 1919. június 22-én négy oldalon ismét megjelent. Felelős szerkesztője a kitartó és állhatatos ember, Bácskay Bódog volt, és Óbecsén, Radoszavlyevits Vladimir könyvnyomdájában nyomták továbbra is, aki maradt lapkiadó-tulajdonos. És a fejléc alatt ott szerepelt két szó, amit ettől kezdve minden lapszámon feltüntettek: Cenzúráztatott Óbecsén. És mégis, az elmúlt keserű esztendő megpróbáltatásai ellenére is volt valami lelkesedés a közszöntőben: „Hosszú hallgatás után végre újra a kezünkbe vehetjük a tollat, hogy az évek előtt megszűnt Óbecsei Újság révén szólhassunk a közönséghez.”⁷⁹ A valóságban is új korszak kezdődött azzal, hogy vezércikként az új plébános, Petrányi Ferenc *Szociális ember* című írását közölte, és mellette, már-már a történelmi folytonosságot jelző, örök és szinte elnyúlhatatlan krónikás, a Lantos *Buzdító* című versét.

Az *Óbecsei Újság* Bácskay Bódognak köszönhetően, minden helyi lapnál – az *Óbecse és Vidékénél*, az *Óbecsei Hírlapnál*, az *Ó-Becsei Közlöny*nél és az *Óbecsei Hírmondónál* is – „irodalmibb” hetilap volt. Ez nem csak azt jelentette, hogy a helyi műkedvelő tollforgatók munkáinak mindenkor helyet biztosított, hanem azt is, hogy megjelenése három háborús évében a leggazdagabb volt a világháborús dokumentumanyaga, áradó bőségükben jelentek meg a frontokról küldött tudósítások, beszámolók, levelek, naplók, tárcák, karcolatok, de még a katonanóták összeírására és azok közlésére is gondot fordított a szerkesztő. Megjelenése idején közölt néhány forrás-értékű frontbeszámolót és hadifogoly-jelentést, s ezzel a krónikási szerepének is eleget tett.

1920. február 1-jétől már *Tiszavidék* címmel jelent meg, s június 4-ét – a trianoni békedik-

tátum aláírását – követően, érezhetően nem tudott mit kezdeni az új helyzettel. „A kocka eldőlt” – írta a lap némi képzavarral a vezércikk fölé 1920. június 6-án, a második oldalon pedig már beszámolt a helyi tanítóknak a városi jegyző előtt tett hűségesküjéről. Láthatóan kereste a túlélés lehetőségét, első oldalon kezdte közölni a végeleáthatatlan sporthíreket – 1921 februárjában a labdarúgás szabályait folytatásokban ismertette –, s tanulmányi cikkeket jelentetett meg a méhészet hasznáról. Biermann Mariska és Eszteleczky Gyuri versei mellett üde színt foltot jelent a temerini Pataricza Mihály *Tegnap vasárnap volt...* című költeménye, az egyik legszebb vers, amely a trianoni döntést követő csendes rémületben a vidékünkön megszületett.

A lapalapító Radoszavlyevits Vladimir nyomdász 1910, január 20-án jegyzete be az iparkamaránál óbecsei üzemét. Könyvnyomdája, könyvkötészete és papírkereskedése a halpiccal szemben várta a megrendeléseket. Hirdette is lépten-nyomon: „Elvállal minden könyvnyomdai és könyvkötészeti munkát, csinos és ízléses kivitelben a legolcsóbb árak mellett. Könyvkötészeti díszmunkák. Takarékpénztári és üzleti könyvek. Községi nyomtatványok raktára. Rajz- és írószerek. Az Óbecsei Újság szerkesztősége és kiadóhivatala.”⁸⁰ 1919-től 1934-ig a *Tiszavidékkel* párhuzamosan megjelentette a szerb nyelvű lapját, a *Novo vreme*t is.

A titokzatos és ismeretlen *Bácskai Gazda* és a felettébb igényes, országos kitekintésű *Ó-Becse és Vidéke*, és a nagy háború keserveiről, kínjairól és megpróbáltatásairól krónikási hűséggel beszámoló *Óbecsei Újság* által keretbe zárt közel fél évszázad Óbecse történetének máig legszebb korszaka volt.⁸¹ 1870-ben Óbecse közössége a kincstártól megvásárolta a kegyúri jogot, és a megváltott birtokán a maga ura lett. Minden lehetősége adott volt, hogy virágzó mezővárossá emelkedjen: Tiszai kikötője és révtartási

⁸⁰ Radoszavlyevits Vladimir könyvnyomdája; *Óbecsei Újság*, 1911. október 29., 4. p.

⁸¹ Simonyi Mária a felsoroltakon kívül sajtótörténeti munkájában megemlíti még a *Kitartás* (1899) és az *Ó-Becsei Friss Újság* (1902) című lapokat is, bár hozzáteszi, ezeknek egyetlen példánya sem ismert, mi több, ismeretei szerint 1912-ben egy másik *Óbecsei Újság* is helyet keresett magának a sajtópiacra, ennek azonban mindössze két-három száma jelenhetett meg. – Simonyi Mária, i. m. 311. p., 312. p. és 315. p.

⁷⁸ Békés újesztendőt; *Óbecsei Újság*, 1918. január 6.. 1. p.

⁷⁹ Az olvasóhoz!; *Óbecsei Újság*, 1919. június 22., 2. p.

joga volt, három irányba futó úthálózata eleven kapcsolatot biztosított a vármegye gazdasági és kulturális központjaival. 1889-ben a vasút is elérte, nem sokkal ezután utcáin a villanyvilágítás is megjelent. Egyházi élete példásan rendezett volt, Bende József, Szulik József, Fonyó Pál, Jauch Ferenc és Kovács Huszka Ferenc plébánosok, és Mezey János, a nevezetes kántorkirály gondoskodtak arról, hogy templomai, iskolái, egyházi egyletei és olvasókörei mindenkor a szellemi gyarapodás fórumai legyenek. Magasan iskolázott és a fővárost is megjárt értelmisége – Zsótér Andortól, Grünbaum Pálon, Csupor Gyulán, Freund Józsefen és Szászy Istvánon át Szűcs Jánosig és Fárbás Józsefig – életvitelével és tevékenységével példát mutatott a szellemi igényesség tekintetében. És bár gazdasági föllemelkedése a közjavak felosztásakor a XIX. század utolsó évtizedében megroppant, a bankokban megjelenő tőkepénzek elvileg biztosíthatták volna a mezőváros virágkorának kiteljesedését. Hogy ez miért nem történt meg, annak oka – vagy az okok rendszere – minden bizonnyal ott rejlik a közel tucatnyi, helyben megjelent sajtó megsárgult lapjain, s várja a történetírót, aki fűrészszó tekintetével a titok mélyére lát. Talán nem is költségvetési tervek és megvalósulások, nem is a járásosztási panamák és árvízmentesítési visszaélések titkait kell kutatni – hiszen ezek az ügyek valójában tisztán kibonthatók és fölfejtethők. Annak nyomát kellene fölfejtetni a lapok tudósításából, hogy a város vezető alakjai, sorsának alakítói valóban megtették-e minden tőlük telhetőt a közösség felemelése érdekében? Úgy sáfádkodtak-e a magyar hazában és a széles nagyvilágban szerzett tudásukkal, ismeretükkel és tapasztalatukkal, hogy azzal egyszersmind a város boldogulását is szolgálták volna? Nincs helye a kétkedésnek, a polgári felemelkedés lényege, értelme, titka és erejének bizonyossága azonban – a közvetlen vallomások hiányában – valahol ott búvik meg az írott dokumentumok, a levéltárak, a könyvtárak, legfőképpen pedig a helyi sajtó közel tucatnyi orgánumának gazdag tárházában. Meggyőződésem, hogy kérdéseinkre a választ a jól felkutatott és felépített életrajzok, a pontosan rekonstruált szellemi portrék adhatják csak meg.

Tiszavidék

Az Óbecsei Újság 1920. január 25-én rövid hírben közölte, a lap következő száma *Tiszavidék* címmel fog megjelenni. A szépirodalmi, közgazdasági és társadalmi hetilap folyamatosan a nyolcadik évfolyamát jegyezte ugyan, amikor 1920. február 1-jén négy oldalon megjelent a *Tiszavidék*, a Szerb–Horvát–Szlovén Királysághoz került város, magának hamar nagy tekintélyt teremtő lapja. Felelős szerkesztője – a folytonosság jegyében – Bácskay Bódog maradt, a szerkesztőség és kiadóhivatal azonban St. Bečej (de azért a zárójelben még Óbecse) főterén a Báróféle palotában volt. Továbbra is Radoszavlyevits Vladimir könyvnyomdájában nyomtatták, de „Cenzurázott St-Bečej-en”. Egy egész évnek kellett elmúlnia, hogy a változó idők jeleként 1921. október 24-én a szerkesztőség és kiadóhivatal Sztári Becsej Karagyorgyevity téren legyen immár keresendő. Az összeomlott történelmi Magyarország még élő emlékezete, a vidéki sajtónak egy jól bejáródott üzeme, helyét kereste a megváltozott körülmények között. Nem kisebb gondokkal küszködött, mint hogy a megszólalást – a tények kezelésétől a társadalmi helyzet értékrendjének a teljes megváltozásáig – minden elemében és részletében újra meg kellett tanulni. 1923. január 28-án jelenik meg a lapban először a Vajdaság mint földrajzi meghatározás.⁸² Ezt követően csak két évvel később, 1925. június 21-i számában méltatlankodott a *Tiszavidék* Vajdaság tartomány irdatlan összegű, 57.377.780,64 dinárnyi adója felett.⁸³

A *Tiszavidék* 1922. szeptember 3-án a második oldalon rövid hírben közölte: a kedves modorú és atyai jóindulatú szerkesztő, Bácskay Bódog súlyos betegségben szeptember 2-án, pénteken meghalt.⁸⁴ A hetilap szeptember 10-i számát felelős szerkesztőként Tihanyi Ernő jegyezte, ez azonban csak átmeneti megoldásnak bizonyult, hiszen 1922. október 22-től a *Tiszavidék* – egészen 1934. április 15-i megszűnéséig – felelős szerkesztőként Dr. Draskóczy Ede irányította, 1925. október 18-ától főmunkatársként pedig

82 (B. N.): **A Vajdaság vámbevételei;** *Tiszavidék*, 1923. január 28., 3. p.

83 **A Vajdaság adója;** *Tiszavidék*, 1925. június 21., 2. p.

84 **Bácskay Bódog;** *Tiszavidék*, 1922. szeptember 3., 2. p.; **Bácskay Bódog temetése;** *Tiszavidék*, 1922. szeptember 10., 3. p.

Rácz Imre dolgozott mellette. Nem sokkal ezután egy előfizetési felhívásban így mutatkozott be a lap: „Munkatársaink között a helyi magyar társadalom legkiválóbb tagjait találjuk, akik arra töreksenek, hogy olvasóinknak mindig elsőrendű szórakoztató és hasznos, nevelő-tanító olvasmányokkal szolgáljanak.”⁸⁵ Ekkoriban ölt új arculatot a Tiszavidék, s óbecsei községi lapból regionális közlönné válik, az oktatás, a művelődés és az egyházi élet terén „vajdasági” kitekintésre törekszik. A tudósítóhálózatát azonban láthatóan még nem szervezte meg, a híreket többnyire helyben gyártják, vagy hagyományos módon, telefonon szerzik be. Az 1926. január 31-i számban először jelentkezett a *Sport rovat* Pollák Ernő rovatvezető szerkesztésében, februárban pedig hat oldalra bővült a hetilap. 1927. május 8-án új típusú tördeléssel lépett az olvasók elé, megszűnt a hagyományos tömbszerűség – a hasábkok megbonthatatlan egymásmellettsége –, s a vezető cikkek önállóak, gondosan megformáltak lettek, címet és alcímet kaptak. Megjelentek a rovatok, közülük vezető helyre a külpolitikai híradás került, már nem számított ritkaságnak harsány fogalmazás sem: *Anglia és Oroszország között megszakadt a diplomáciai viszony* (1927. május 29.). 1928. február 5-étől Draskóczy Ede felelős szerkesztőként egyedül jegyezte az időközben „vajdasági” jelentőségűvé nőtt lapot.

A makói születésű Draskóczy Ede, akinek alakját Majtényi Mihály visszaemlékezésében nemes egyszerűséggel „a nagy kapacitású Draskóczy Ede”-ként⁸⁶ idézte meg, valamikor a forradalmak idején pályakezdő jogászként – afféle purifikátorként – került Óbecsére, ahol a nevezetes Székely Ignác ügyvédi irodájában kapott joggyakornoki állást. Indulása regényesre sikeredett, amennyiben a *Tiszavidék* 1920. február elsejei száma a hírek között beszámolt arról, hogy „Dr. Draskóczy Ede ügyvéd kedden délután 4 órakor tartja esküvőjét e helybeli ev. ref. templomban Székely Mária úrleánnyal, dr. Székely Ignác ügyvéd kedves leányával.”⁸⁷ Vajon felmérte-e a pályája elején álló fiatal ügyvéd,

hogy az Óbecsei kötődéssel mit vállalt magára? Egy, a hagyományait feladni kénytelen város háborútól, forradalmaktól kifosztott lakossága, melynek elesettségét és kiszolgáltatottságát csak tetézte az új, délszláv állam berendezkedésének ezernyi kényszere, a hatalmi önkénynek és a hivatali dölyfnek parttalan áradása – vajon mit kínálhatott a szépreményű polgárának? Akik valaha naggyá tettél a Tisza-parti mezővárost, már régen halottak, aki pedig tehetne érte valamit, vagy jobbnak vélte elhagyni a vidéket (Kovács Huszka Ferenc), vagy magába roskadva hallgatott (Galambos Pál). Lovász Pál, ifjú költőnknek *Tiszamentén* című verseskötete megjelenését követően 1922-ben a rendőri kihallgatást követő éjszakán kénytelen volt elhagyni a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság területét, Eszteleczky György költő, állástalan tanító pedig egy reménytelen hajnalon maga ellen fordította a fegyverét. A hivatalokban, a bankokban és az intézményekben idegen emberek ültek, akik mindenkit igazoltak, mindenkit elszámoltattak. Egyetlen ember létezett csak, aki egymagában testesítette meg a folytonosságot, a harmincöt éves újságírói múltra visszatekintő Fárbás József. Ebbe az összeomlott világba érkezett Draskóczy Ede uram – és vele szinte egyidőben Petrányi Ferenc plébános, a későbbi mártír pap.

Draskóczy Ede és Petrányi Ferenc munkássága eredendően meghatározta Óbecse 1920–1944 közötti történetét, nekik köszönhető, hogy a város szellemében újjáépült és egyik központja lett a királyi Jugoszlávia kisebbségi magyar közösségének. Amikor Draskóczy a *Tiszavidék* élére került az első pillanattól kezdve a magyar kultúra, a magyar irodalom és művelődés ügyét szolgálta. Neki volt köszönhető, hogy elnöki vezetésével a Magyar Népkör a délvidéki magarság vezető szellemi központjává vált. 1928 novemberében – a királyi Jugoszlávia megalakulása tízéves évfordulójának előestéjén (!) – fényesen megünnepezték a Magyar Népkör megalakulásának 60. évfordulóját, s a két napos ünnepség keretében mintegy húsz író jelenlétében kísérletet tettek a vajdasági magyar irodalom intézményes alapjainak megteremtésére. Draskóczy Ede ekkor már Szenteky Kornél leghűségesebb támogatója volt, és egyetlen alkalmat sem mulasztott el, hogy tetteivel a magyar írás, a

85 **A Tiszavidék t. olvasóihoz!** (Előfizetési felhívás); *Tiszavidék*, 1926. december 19., 2. p. és december 26., 2. p.

86 Majtényi Mihály: *Mindennapi kenyerünk*; In: Szikra és hamu; Novi Sad – Forum Könyvkiadó, 1963. 212. p.

87 **Esküvő**; *Tiszavidék*, 1920. február 1., 2. p.

magyar szellemi élet egykori tekintélyének a helyreállítását támogassa. Meggyőződése volt, hogy a Magyarországtól elszakított területek íróinak az adott helyzetben mindent meg kell tenniük a magyar irodalom intézményes megszervezése érdekében, s a maga publicisztikáját, újságírói tehetségét is ennek a szolgálatába állította. Szorgalmazta a művelődési egyesületek együttműködését,⁸⁸ melyhez fegyvertársakat is toborzott maga köré,⁸⁹ emlékeztetett a magyar irodalom hallhatatlan értékeire,⁹⁰ és a helyi hagyományok megőrzésének jelentőségére figyelmeztetett.⁹¹ A Magyar Népkör rendszeres évi közgyűlésén tartott elnöki beszédeiben a kisebbségi magyar sors alapvető gondjaira mutatott rá, tanulmányait lapjában a *Tiszavidék*ben rendre közölte is. S amikor Szenteleky Kornél és Csuka Zoltán a *Vajdasági Írás* című folyóirat megjelentetésén fáradozott, a *Tiszavidék* 1928. évi húsvéti mellékletében az óbecsei írók műveiből irodalmi összeállítást közölt.⁹²

1930 nyarán a belvárosi katolikus templom felépítésének évszázados jubileumát ünnepelték. 1932 nyarán költői versenyt hirdetett a hetilap, 1933 augusztusában pedig mély fájdalommal búcsúztak Szenteleky Kornéltól, s reménykedve adtak hírt az emlékének szentelt irodalmi társaság megalakulásáról.⁹³ 1934. februárjában Cziráky (Fetter) Imre az Alsóvárosi Katolikus Kör közgyűlésén elmondta bölcs beszédét, melynek lényege szerint: „A kultúrmunka sohasem

értéktelen, még akkor sem, ha a rendelkezésre álló anyag és az eszközök egyszerűek”. Időközben Ezüst Sándor néven Komáromi József Sándor verseivel és cikkeivel meghatározó alakja lett a lapnak, 1932-ben ő lett az okozója a *Karácsonyi zivatarnak* is. A *Tiszavidék* 1932. október 2-i számában ugyanis rövid kis ismertető közölte az olvasókkal, hogy „Noviszádon” megjelent a *Zivatar* első száma. Az irodalmi és művészeti szemle indulása az ismertető szerint biztató, és „hisszük, hogy a lap rövidesen jelentős erőssége lesz irodalmunknak”.⁹⁴ A folyóirat első száma az óbecsei Komáromi József másodéves bölcsész-hallgató beköszöntőjével jelent meg, feltételezhetően ő volt a (fő)szerkesztője a kiadványnak, hiszen a negyedik szám után Petrányi Ferenc plébános neki címezte heves támadását. Nem kevesebbet állított a tudós pap, mint hogy a fiatal író az istenkáromlás bűnébe esett, amikor azt állította, hogy „Krisztus nem is volt Isten”, s ezzel mélységesen megbotránkoztatta a keresztény embereket. Petrányi apátplébános dörgedelmes bírálatában azt állította, ilyen messzire az egyházellenes Renan sem merészkedett el. Az ifjú szerkesztő a következő lapszámban mondhatta el a maga mentegetőző véleményét, és természetesen visszautasította az őt ért vádak.⁹⁵ Hogy a fiatalok föllépése nagy feltűnést keltett, azt bizonyítja Szenteleky Kornél 1932. szeptember 30-án Cziráky Imréhez intézett levelének egy részlete: „A *Zivatar* törtetői – írta az irodalomszervező – mindenestre elérhetik azt, hogy a közönségnek megrendüljön a bizalma a mi értékeesebb, tisztább szándékú és minden tekintetben elhivatottabb írásainkban is. A Kalangyának eddig csak húsz előfizetője van Becsén.”⁹⁶

1934. évi első számában a *Tiszavidék* szerkesztője vezércikkben emlékeztetett arra, hogy lapja immár a huszonkettedik évfolyamát kezdte meg. „Amely mögött több mint két évtizedes múlt

88 d. e.: **Végre**; *Tiszavidék*, 1924. február 10., 1–2. p.

89 Dr. D. E.: **Joszity Mladen**; *Tiszavidék*, 1922. augusztus 13., 2. p.

90 Dr. Draskóczy Ede: **Jókai Mór**; *Tiszavidék*, 1925. április 26., 1–2. p.

91 Dr. Draskóczy Ede: **Emlékezés Dr. Szász Istvánról**; *Tiszavidék*, 1929. december 8., 1–3. p.

92 **Húsvéti melléklet**; *Tiszavidék*, 1928. április 8., 4–7. p. – Benne: Dr. Draskóczy Ede: *A becsei padok*, 4. p.; Galambos Margit: *Talizmán (vers)*, 4. p.; – S. –: *Szép idők, derűs emlékek*, 4. p.; Halász Béla: *Fotográfiák (jegyzet)*, 4–5. p.; V.: *Múlt és jelen*, 5. p.; Pesitz János: *Az emlékezetes húsvét – Oroszországi visszaemlékezések*, 5–6. p.; Halász P. Lajos: *Szép gyermekkor, jöjj vissza egy szóra*, 6. p.; Lantos: *Kisváros (vers)*, 6. p.; (V. T.): *Kis emberek nagy ünnepe*, 6–7. p.

93 **A jugoszláviai magyar irodalom gyásza**; *Tiszavidék*, 1933. augusztus 27., 2. p.; **Szenteleky Kornél érdemeit méltatta a Magyar Közművelődési Egyesület**; *Tiszavidék*, 1933. szeptember 17., 3. p.; **Megalakul a vajdasági magyar írók „Szenteleky Kornél” társasága**; *Tiszavidék*, 1933. szeptember 24., 2. p.

94 **Megjelent a Zivatar első száma**; *Tiszavidék*, 1932. október 2., 2. p.; **Megjelent a Zivatar második száma**; *Tiszavidék*, 1932. október 23., 3. p.

95 Petrányi Ferenc: **Karácsonyi zivatar**; *Tiszavidék*, 1933. január 1., 2–3. p.; Komáromi József: **Karácsonyi zivatar**; *Tiszavidék*, 1933. január 8., 3. p.

96 **Szenteleky Kornél irodalmi levelei 1927–1933**; *Sajtó alá rendezte és bevezetéssel ellátta Bisztray Gyula és Csuka Zoltán. Kiadja a Szenteleky Társaság, Zombor – Budapest, 1943. 279. p.*

áll, joggal hivatkozhat arra, hogy megértette és teljesítette azokat a feladatokat, amiket a nagyközönség tőle, mint a közvélemény szócsövétől, elvár.”⁹⁷ Úgy érezte, becsületes múlttal és fiatalos reményekkel vághatnak neki a jövőnek. A szerkesztő, a kiadó és a közönség további együttműködésére számított, ám a *Tiszavidék* az 1934. április 15-i száma megjelenése után váratlanul megszűnt. Rövid kis írásban közölték: „Értesítjük a Tiszavidék t. olvasóit, előfizetőit és hirdetőit, hogy a lap megjelenését e számmal ideiglenesen beszüntetjük. A Tiszavidék szerkesztősége és kiadóhivatala.” 1934 elejétől már érezhetően romlott a lap nyomdai minősége, halvány, kopott, elmosódott lett az újság, helyel-közzel alig olvasható. Mintha elfogyott volna a hatalom részéről a jóindulat, a Tisza-mente kiválóan szerkesztett hetilapja a tavaszi párakkal együtt szállt a semmibe.

Lapok – és a kisebbségi útkeresés

A *Tiszavidékkel* egyidőben 1926. január 3-a és 1932. december 24-e között hét éven át jelent meg a *Sztáribecseji Járás* című politikai, szépirodalmi és közgazdasági hetilap. Felelős szerkesztője dr. Balassa Pál ügyvéd, tartománygyűlési képviselő volt – aki gyakran Bál.-ként írta alá vezércikkeit –, és a Narodna Štamparija könyvnyomdában nyomtatták. Lapkiadó tulajdonosként ugyancsak a Narodna Štamparija volt feltüntetve. Szombatonként jelent meg, rendszerint négy, alkalmanként hat oldalon. Népesebb lap volt a társánál, 1926 és 1930 között itt jelentek meg Cziráky Imre *Mihál bácsi levelei* című sorozatának epizódjai, hallatlan népszerűséget hozva ezzel a szerzőjüknek. Vécsey Géza – aki rendszeresen publikált a *Tiszavidékben* is – itt jelentette meg Sztáribecsej és a sztáribecsejiek monográfiája megírásához szükséges adatgyűjtési kezdeményezését,⁹⁸ hogy *Régi históriák* címmel 1930. október 3-ától két éven át, egészen 1932 végéig hosszú sorozatban jelentesse meg a város elfeledett történeteit.

A lap késszítői 1927 februárjában fényesen megünnepelték Petrányi Ferenc 25 éves papi jubileumát⁹⁹, egy héttel később pedig a második

oldalon Szászy István halálhíréből számoltak be: „Özv. dr. Szászy Istvánné, született Péntek Matild, úgy a maga, mint az alább felsorolt rokonság nevében szomorodott szívvel jelenti, hogy a legdrágább férj, Dr. Szászy István, az összes gyógytudományok tudora, műtősebész, okl. tisztiorvos, nyug. községi orvos, Torontál vármegyei tisztiorvos, volt tényleges m. kir. honvéd ezredorvos, 27 év óta a bácsmegyei Óbecse község orvos a f. é. 23-án este 9 órakor, áldásos életének 66-ik, boldog házasságának 38-ik évében csendes elhunyt, visszaadva jószágos lelkét Teremtőjének. Drága halottunk porrészeit február 25-én délután 3 órakor kísérik ki a református temetőbe. Szentendre, 1927. február 24. – Dr. Szászy Béla igazságügyi államtitkár, özv. Benkő Istvánné, sz. Szászy Etelka, özv. Szalay Lászlóné, sz. Szászy Margit, Szászy Lajos m. kir. keresk. főtanácsos, testvéreik, családjaikkal.”¹⁰⁰ Szmik Gyula gyógyszerész méltatást ígért az egykori pályatársról, ez azonban soha nem jelent meg. A *Sztáribecseji Járás* 1932 karácsonyi számával váratlanul megszűnt. „A Sztáribecseji Járás megjelenését ezen évfolyammal ideiglenesen beszünteti. Nem jelenti ez azt, hogy a lap megjelenni soka többé nem fog, csupán azt, hogy a mostani viszonyok között célszerűbbnek találjuk az ideiglenes beszüntetést. – A Sztáribecseji Járás szerk. és kiadóhivatala.”¹⁰¹ Hogy ismételtén a szerb politika jószándékának hiánya állt a viszonyok megváltozása mögött, az egészen valószínű. Már csak egy szép búcsúra futotta az erőből: a lapszerkesztő megírta, amitől minden újságíró retteg, *Az utolsó vezércikket*. „Hét esztendeje annak – olvasható a keserű számvetésben –, hogy a járási magyarság helyzetének józan, megfontolt mérlegelése után jónak, szükségesnek láttuk egy bátorhangú, a járási magyarság érdekeiért síkra szálló hetilap megjelentetését. A közönség lelkes megértéssel fogadott bennünket, e lap köré csoportosult, és e lap köré csoportosulva ki is tartott, egészen az utolsó vezércikkig. Kettős cél vezetett bennünket: becsületes magyarok, és becsületes állampolgárok szócsöve akartunk len-

97 Huszonkettedik; *Tiszavidék*, 1934. január 7., 1. p.

98 Vécsey Géza: *Kérelem*; *Sztáribecseji Járás*, 1927. január 30., 2. p.

99 Petrányi Ferenc; *Sztáribecseji Járás*, 1927. február 27., 2. p.

100 Dr. Szászy István; *Sztáribecseji Járás*, 1927. március 6., 2. p.

101 *Megszűnik a Sztáribecseji Járás*; *Sztáribecseji Járás*, 1932. december 17., 2. p.; *A sztáribecseji járás ideiglenesen beszünteti a működését*; *Sztáribecseji Járás*, 1932. december 24., 2. p.

ni, meg akartuk védeni a járási magyarság jogos igényeit a törvényes keretek között, és rá akartuk őket nevelni arra, hogy becsületes magyarságuk mellett becsületes honpolgárai is legyenek új hazájuknak. Országos és községi politikai ügyekben is véleményt nyilvánítottunk, érzékenyen figyeltünk a járási magyarság minden kulturális megmozdulására, de nem szüntünk meg hangoztatni azt sem, hogy jól felfogott érdekünk, de egyúttal emberi kötelességünk is, hogy a magunk féltve őrzött kultúrája mellett érdeklődéssel figyeljünk fel az államalkotó szerb nép kultúrájára is, és így a legnemesebb megnyilatkozások aranyhídján hozzuk közel egymáshoz az egymás becsületes támogatására, megbecsülésére oly nagyon rászoruló lelkeket. [...] Nem a csüggedés, nem a kishitűség veszi ki a tollat a kezünk-ből, munkánk sincs elvégezve még, mert minden új nap új feladatok megoldását rója elénk, de a megváltozott körülmények ma azt tanácsolják, hogy csukjuk be az ajtót.”¹⁰² Hogy hatósági tiltás, rendőri zaklatás, vagy a cenzúra dölyfe okozta a hetilap halálát, az később sem derült ki. Annyi bizonyos, most is, mint mindig, a szerkesztőség ideiglenesnek hitte az elhallgatást, de a lap kiadójának – Preradovics Aca főszerkesztőségének idején – nem volt ereje fenntartani az újságot.

1936–1939 között jelent meg Óbecsén a *Tiszavidéki Kis Újság* című nyolcoldalas közgazdasági, társadalmi és művelődési hetilap. Szerkesztője a *Tiszavidék* korábbi újságírója, Halász Lajos volt, és Lux János könyvnyomdájában „nyomatott Sztáribecsejen”. Ennek a lapnak azonban csak egyetlen példánya, az 1939. július 8-i (III. évfolyam 28. száma) ismert, s ebből messzemenő következtetéseket levonni nem lehet. Még mostohábban bánt az idő a Csepella József szerkesztette, és független hetilapként megjelenő *Új Tiszavidékkel*, Emlékét csupán az 1939. május 13-i száma első oldalának fénymásolata őrzi, s ebből kiderül, hogy a lapnak ez már a második évfolyama volt.

1939. április 9-i keltezéssel került az olvasók kezébe a *Vagyunk* című, írógéppel sokszorosított önképzőkori diáklap első száma. Hogy a szerkesztők komolyan vették a feladatot, és valóban szép jövőt reméltek a szépirodalmi és

közművelődési folyóiratnak, bizonyítja, hogy jelezték: az I. évfolyam 1. számát tartja a kezében az olvasó. D. E. (az ifjú Draskóczy Ede) *Magyar lányok, fiúk* című beköszöntő soraiban figyelmeztetett arra, milyen súlyos kötelességgel jár maga az élet, nem szabad felelőtlenül múlni hagyni az időt. „Akadtunk néhányan, kik nem maradtunk tétlenül, kik ereinkben érezzük az élni akarás erőteljes lüktetését”, s mert másokat is munkára szeretnének buzdítani, megalakították hát a Magyar Önképzőkört. „Mikor más alkalom nincs rá, módot nyújtottunk a magyar ifjúságnak, hogy megismerje íróinkat és költőinket, hogy megismerje a magyar irodalmat.” Ennek a szellemi körnek volt hivatalos lapja a mindössze négy oldalas *Vagyunk*. „Meghívtunk mindenkit, minden fiatal törekvő magyart, hogy együtt dolgozzunk, együtt műveljük magunkat” – írta ugyancsak az első oldalon szereplő rövid kis jegyzetében egy bizonyos Sz. Z.¹⁰³ P. F. *Húsvéti hangulat* és K. Gy. *Április* című karcolata, P. F. *Egy régi vers* című költeménye és D. L. *Petőfi János vitéze* című dolgozata klasszikus diákkori zsenge. A diáklap második száma 1939. április 23-án jelent meg, s a második oldalán közölte Fejes Lili A mai lányok című dolgozatát, melynek utolsó mondatainak egyike az igazán megrendítő: „Nézzétek el, ha netalán írásom hiányos lenne, mert ez az első magyar dolgozatom.”

A hatalom azonban nem tűrte a rebelliseket. A szerb királyi rendőrség nyomozást, a járási szolgabíróság pedig titkos gyülekezés szervezésének vádjával eljárást indított az önképzőkori délutánokon megjelent, és a fiatal érdeklődők számára irodalomtörténeti előadást tartó Draskóczy Ede ügyvéd ellen, akit végül öt napi elzárásra és 1500 dinár pénzbírságra ítélt. A kézzel sokszorosított diáklap megjelentetőit – ifjabb Draskóczy Ede és Pásthay Ferenc VII-es, és Danis László VI-os diákokat kizárták a gimnáziumból. Az *Új Tiszavidék* felelős szerkesztője, Csepella József Az érem másik oldala című vezércikkében óvatosan tiltakozott a hatóság brutális fellépése ellen, kiemelve: „lelkiismeretünk alapos megvizsgálása után is szemrebbenés nélkül állíthat-

¹⁰² (fi): **Az utolsó vezércikk;** *Sztáribecseji Járás*, 1932. december 24., 1. p.

¹⁰³ D. E.: **Magyar lányok, fiúk;** *Vagyunk*, 1939. április 9., 1. p.; Sz. Z.: *Indulunk;* u. o.

juk, hogy nemigen volt valaha a világtörténelem folyamán lojálisabb kisebbség a mienknél”.¹⁰⁴

A Délvidéknek az anyaországhoz történt viszszacsatolását követően 1942. február 14-e és 1944. szeptember 30-a között, a megváltozott körülmények közepette jelent meg az *Óbecsei Járás* című politikai, társadalmi és közgazdasági hetilap. Felelős szerkesztőként Szonomár László – 1943. április 17-től Tiszavölgyi-Szonomár László. – jegyezte, felelős kiadója Terék Márton – 1943. május 8-tól vitéz Terék Márton – lapkiadó-tulajdonos volt. A szerkesztőséget Óbecsén, a Szent István tér 1. száma alatt rendezték be, s a Hungária könyvnyomdában nyomtatták. Az újság szombatonként jelent meg hat oldalon, s a háborús események erősen meghatározták hangvételét és az arculatát, egyetlen pillanatra sem volt feledhető, hogy háborús körülmények közepette jelent meg. Gyakran figyelemztetett a hadi nyereszkesedők túlkapásaira, a beszolgáltatási kötelezettségekre és a rendeletek betartásának szükségességére.¹⁰⁵

Mégsem ez volt a meghatározó az *Óbecsei Járás*ban, sokkal inkább a magyar élet újrakezdése felett érzett öröme, a felszabadulás derűje sugárzott a tudósításokból. Visszatérő témája volt a Délvidéki Magyar Közművelődési Szövetség feladatainak meghatározása és az eredményeinek a számbavétele,¹⁰⁶ az ONCSA-házak felavatása,¹⁰⁷ vagy a KALOT kultúrtevékenységének a méltatása.¹⁰⁸ Esemény volt Cziráky Imre búcsúztatása, aki népoktatás-

ügyi titkári kinevezését követően az óbecsei Alsóvárosból Zomborba költözött,¹⁰⁹ valamint, hogy megünnepelték a Magyar Népkör működésének 75 éves jubileumát.¹¹⁰ 1942 májusától szeptemberéig Laczkovics Antal nyugalmazott igazgató-tanító folytatásokban jelentette meg *Az óbecsei Magyar Polgári Dalkör történetét*.

A nagy háború pokoli megpróbáltatásai, a forradalmak, majd a szerb csapatok bevonulását követő terror eseményei közepette újjászülető *Óbecsei Újság* első, 1919. június 22-én megjelent száma vezércikkében Petrányi Ferenc plébános a *Szociális ember* magasztos küldetéséről írt, meghatározva ezzel az egymásrautaltság megkerülhetetlen valóságát. A történelem írta forgatókönyv szerint negyed évszázaddal később, az *Óbecsei Járás* utolsó, 1944. szeptember 30-i számának vezércikkében ugyanaz a Petrányi Ferenc *Országos engeszteléssel mentsük meg nemzetünket* című írásában szólt a szorongó közösségéhez. Néhány nappal később, 1944. október 8-án a városba bevonuló szerb partizánok az elsők között tartóztatták le, a Centrál kávéház pincéjébe vitték, ahol kegyetlenül megkínózták, majd kivégezték. Petrányi Ferenc apátplébános, a bécsi Pazmaneum egykori jeles növendéke 1944. október 14-én halt meg, lezárva a délvidéki – és benne az óbecsei – magyarság egy újabb tragikus korszakát.

Óbecse mezőváros (majd nagyközség) életének 1882–1944 közötti több mint nyolc évtizednyi történetét közel másfél tucatnyi hírlap, félszáznál is több, néven nevezhető krónikása, tudósítója, szerkesztője – köztük nem egy országos hírlap tudós, költő egyházi méltóság, gazdálkodó, néptanító, orvos, ügyvéd, és a pénzvilágban jártas közgazdász, mindahány az írás elkötelezettje – állt a tájékoztatás szolgálatába, hogy a modern kor kihívásainak megfelelően, együvé formálja a boldogulás lehetőségét kereső közösséget. A korszak a megújulási kísérleteiben vergődő, az iparosításnak vidéken kellő eréllyel ellenálló rendi Magyarország egyre reménytelenebb küzdelmének a kora volt ez. A járásosztásnak nevezett – voltaképpen a közvagyon felosztásáról szóló

104 Cs. [Csepella József]: *Az érem másik oldala; Új Tiszavidék*, 1939. május 13., 1. p.

105 *Vagyonelkobzás, súlyos fegyház- és börtönbüntetés vár a háborús nyereszkesedőkre; Óbecsei Járás*, 1943. október 30., 1–2. p.; *Termelési és beszolgáltatási köteleesség az új gazdasági évben; Óbecsei Járás*, 1944. május 6., 1–2. p.; *Milyen címen mérséklük a beszolgáltatási köteleességet?; Óbecsei Járás*, 1944. június 3., 1–2. p.; *Az élelmiszer ellátás újabb szabályozása; Óbecsei Járás*, 1944. május 6., 2. p.

106 *A D.M.K.Sz. feladatai és munkája; Óbecsei Járás*, 1942. február 14., 1–2. p.

107 *Az ONCSA házak ünnepélyes átadása Óbecsén; Óbecsei Járás*, 1942. november 28., 2. p. és december 5., 2. p.

108 *Kitűnően sikerült a belvárosi KALOT színelőadása (Ugrin József: Virradat); Óbecsei Járás*, 1943. március 13., 1. p. és március 20., 2. p.; *Az óbecsei KALOT nagysikerű színelőadása (az egykori Földműves Ifjúsági Egyesület Lukács István Aranyigazság című színművét adta elő); Óbecsei Járás*, 1943. április 24., 2. p.

109 *Búcsúest Cziráky Imre tiszteletére; Óbecsei Járás*, 1942. október 3., 2. p.

110 *Az óbecsei Magyar Népkör évi közgyűlése; Óbecsei Járás*, 1943. május 8., 1–2. p.

– nagy kapitalista vállalkozás nyomán egyesek óriási tőkéhez jutottak, ez azonban nem vezetett az ezzel arányos polgári életforma kialakulásához. Vagy ha mégis, ezzel nem járt együtt az oktatási-nevelési, a szociális és közjóléti, gazdasági vagy pénzügyi, vallási és művelődési élet kellő súlyú intézményesülése. Bizonyosság erre, hogy a Magyar Népkörön, a Magyar Dalárdán kívül nem akadt egyetlen egyesület, társulat vagy polgári közösség sem, amely túlélte volna az első világháborút, Magyarország összeomlását, és a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság megalakulását. (Hírlap is csak egy, az *Óbecsei Újság*, a *Tiszavidék* közvetlen elődje.) Lehet, hogy már az is csoda, hogy ez megtörtént; sőt, egészen biztosan az. Éppen erről az óriási küzdelemről, a folytonos újrakezdésről, a hatalmas megtorpanásokról, az elképzelések lépésről lépésre történő megvalósításáról és a közösen elszenvedett nagy kudarccokról szólnak a vezércikkek, beszámolók, tudósí-

tások és tudományos okfejtések, amelyeknek lapjaink teret adtak. Óbecsét átszelte a vasút, de a kórházát soha nem tudta magának megteremteni. Iparról álmódott, de a kender- és a keményítőgyárnál többre nem futotta az erejéből. Létrehozta a maga villanytelepét, de személyszállításra és áruforgalomra alkalmas kikötője sohasem volt – a XX. század első évtizedében mégis egyszerre négy bankja, takarékpénztára is volt a városnak. Asztaltársaságok tucatjaitól voltak hangosak a kávéházi estek, de tudós társasága soha nem szerveződött közösségbe – 1928-ban mégis a 60 éves Magyar Népkör ünnepén fogalmazódott meg a saját útját járó „vajdasági” magyar irodalom intézményesítésének igénye. Hogy szép és nemes történetek-e ezek, vagy megérdemelt vereségek? – erről szólnak a lapok, és azok az életművek, amelyek ott rejtőzködnek a megőrzött vagy ma is kallódó hasábokon. Az óbecsei hírlapírás nagy-nagy történetében.

Otthon a munkában*

A Berzsényi-díj plakettje

Mák Ferenc, aki most átveszi a Berzsényi Dániel Irodalmi és Művészeti Társaság díját, annak idején: két évtizede a következő címet írta első könyve fölé: *A magam iskolája – A hontalanság esszéi*. A tanulmánykötet szellemi stratégiáját megjelölő kettős cím mindenképpen sokatmondó volt, nemcsak a kötet szerzőjének önmagáról kialakított képét jelölte meg, hanem egy sajátos szellemi helyzetet is: a vajdasági magyar írástudó szellemi helyzetét a jugoszláv államszövetség végnapjaiban. Valóban, az akkor már nem is annyira fiatal, hiszen az „emberélet útjának” feléhez érkezett írástudó a maga személyes iskolájának tartotta azt a munkát, amely által az őt körülvevő nagyobb közösség: a délvidéki magyar nemzeti közösség műveltségét birtokába vette, múltjához, hagyományaihoz, szellemi értékeihez és lelkeségéhez közel férközhetett. És ezt a nem kevés erőfeszítést, nemegyszer személyes áldozatvállalást kívánó szerepet valóban a „hontalanság”

időszakában kellett betöltenie. Midőn a régi Jugoszlávia felbomlását kísérő (és okozó) kisnemzeti nacionalizmusok erőpróbája közepette az ott élő nagyjából félmillió magyarnak mindinkább rá kellett döbbsennie arra, hogy a többségi népek hatalmi törekvései és erőre kapó kollektív mítoszai ellenében bizony mindenképpen kiszolgáltatott sorsa jutott. Néhány esztendővel korábban még a Tito által alapított és működtetett állam még talán el tudta hitetni a kisebbségi magyarsággal, hogy a jogegyenlőség birtokában él a délszláv állam többi népe között, ezt az illúziót azonban lerombolták azok a háborús események, lerombolta az az általánosan megnyilvánuló nemzeti türelmetlenség, lerombolták azok az elszabaduló sovinizta indulatok, amelyek nemcsak a szövetségi rendszer államalapító nemzeteinek együttműködését tették tönkre, hanem korlátozták és veszélyeztették a kisebbségi közösségek kultúráját és nemzeti identitását is.

Ennek a történelmi válságnak a mélyén kellett Máknak tájékozódnia, munkásságát felépítenie. Az az életút, amelyet a mögöttünk maradt huszadik század utolsó évtizedeiben bejárt, egészen más volt, mint az előtte járó nemzedék életútja, amely viszonylag békés és biztató körülmények között indult, többnyire az Újvidéki Egyetem magyar katedrája körül, s vezetett el a vajdasági magyar kultúra műhelyeibe: egyetemi intézetekbe, folyóirat-szerkesztőségekbe, könyvkiadókba. Az előtte járóknak még hinni lehetett a nyugalmas építkezésnek abban az életformájában, amely a hatvanas években kiteljesedő magyar kulturális intézményrendszer jótékony eredménye volt, Máknak és társainak előtte ezt az utat (mondhatnám: az „újvidéki utat”) már jórészt elzárták a politikai események. Ünnepelet barátunk egy bácskai kisvárosban, a Tisza közeli

*Elhangzott 2011. május 6-án a Keszthelyi Helikonon

*Mák Ferencnek a Berzsényi Dániel
Irodalmi és Művészeti Társaság nevében
Pomogáts Béla adja át a díjat*

Óbecsén született és tanult, és mint annyian a délvidéki magyar szellemi élet munkásai közül, az Újvidéki Egyetem magyar tanszékén szerzett diplomát, szülővárosában lett magyartanár, majd az újvidéki Magyar Szó, később a szabadkai Városi Könyvtár munkatársa. 1989-ben Magyarországra költözött, a kecskeméti Forrás című irodalmi és kulturális folyóirat szerkesztőségének lett a tagja. 1992 után a Határon Túli Magyarok Hivatalának tisztviselője, majd visszatérve szülőföldjére az Aracs című művelődés- és helytörténeti folyóirat szerkesztője lett.

Aracs románkori romtemploma a mögöttünk álló évtizedekben a délvidéki magyar történelemnek és kultúrájának mintegy a jelképe lett. A múltat, ahogy a templomot, romba döntötték a történelem viharos eseményei, mindazonáltal mint figyelmeztető, helytállásra intő erő, az aracsi rom, a maga szimbolikus jelentőségével, ma is a délvidéki magyarság egyik fontos szellemi erőforrása. A bácskai-délvidéki-vajdasági magyarságnak igen súlyos történelmi terheket kellett hordoznia:

a történelem romboló hatalmára és a megmaradás érdekében vállalt erőfeszítésekre egyszerre figyelmeztet a mitikus aurát kapó aracsi templomrom. Valójában ezt az „aracsi tanítást” fejezi ki Mák Ferenc munkássága is. Irodalomtörténeti tanulmányaira, publicisztikai írásaira és mindegyik előtt a közelmúltban a közönség elé került hatalmas könyvészeti művére gondolok – ez utóbbi a délvidéki magyarság életéről, múltjáról, művelődéséről ad igen gazdag képet. Hosszú évek szorgalmas gyűjtő és rendszerező munkája áll mögötte, nem lehet vitás, hogy szerzője ezzel a munkájával írta be nevét nem csak a délvidéki, hanem az egyetemes magyar művelődés történetébe.

A neves erdélyi író, szociográfus és művelődéstörténész: Beke György annak idején (közel két évtizede) „*Rejtőzködő öntudat*” címmel méltatta Mák Ferenc munkásságát. Valóban, az általa elvégzett munkában tulajdonképpen egy „rejtőzködő”: minden magamutogatást messze elkerülő tudós egyéniség és közéleti férfiú nyilatkozik meg előttünk, aki sohasem arra törekedett, hogy látványos gesztusokkal hívja fel magára a figyelmet, ellenkezőleg, mindig meghúzódott a magára vállalt feladat és az imponálóan gazdag eredmény mögött. Otthonára ugyanis sohasem a sikerben, mindig az áldozatos munkában talált. Most, hogy a Berzsényi Társaság elismerését átveheti, vetüljön fény személyes erényeire: imponáló munkabíráására, átfogó szemléletére, gazdag tudományos eredményeire. Társaságunk nevében barátsággal köszöntöm Mák Ferencet, kívánok neki további nagy vállalkozásokat, emberpróbáló tudományos erőfeszítéseket és természetesen sikereket.

Miről szól a Dunafalvi-induló?*

Ki hallott a Dunafalvi-indulóról?

Nagyon kevesen.

Majdnem biztosan állítható, hogy kizárólag az Újvidék melletti Kabol (Kovilj) faluban szokták játszani helybeli kocsmai zenészek. Esetleg még Újvidéken, nagy ritkán, ha Kabolból odavetődő mulatós vendég rendeli a nótát, de ma már a mulatós vendég maga is ritkaság, hát még az olyan, aki éppen ezt kívánja hallani!

Hosszú, véres és nagy története van ennek az indulónak. Kétszáz helybeli szerb ember megmentéséért szerezte hálából egy helybeli zenész. Ajánlást is írt hozzá, némi magyar helyesírási hibával, mely imigyen került a szerzemény élére: *„Ezt a zeneműt Dunafalvi Lajos tiszthelyetes úrnak szentelem. Vaszo - bácsi.”* Alája pedig még ez: *„Jovanovity Vaszilije, A.K. 20/III 942.”* A két betű ma már szinte megfeythetetlen rébusz, abban az időben azonban, amikor a falu nevét még másként használták, amikor még valójában két faluként emlegették, úgy mint Alsókabol és Felsőkabol, nem szorult ez magyarázatra.

Ki volt Dunafalvi?

Mi kényszerítette Vaszo bácsit ilyen zenemű alkotására?

Majdnem biztosan állítható, hogy az induló abból az alkalomból készült, hogy nevezett Dunafalvit a jelzett napon búcsúztatta a falu népe. El kellett ugyanis onnan akkor mennie, mert áttették szolgálati helyét. Sehol sincs leírva, hogyan zajlott le ez a zenei elköszönés, de bizonyosra vehető, hogy ott volt a falu apraja-nagyja, a tamburások utcahosszat kísérték a csendőrpáncsnokot, akit talán szekéren költöztettek, mert hogy Kabolnak sosem volt vasútja, köves is csak jó néhány évtizeddel ezen események után épült, s ez annak köszönhetően, hogy egy Tima Vrbaški nevezetű helybélből Újvidéken városelnök lett, gyakran járt haza a fa-

lujába, s a városelnöki jármű nem bírta el a földesutat. Ez az elnök nyilván sokat tudhatott Dunafalviról is és az indulóról is, merthogy korabeli ember volt, de az ő idejében nem volt még szabad jelét sem adni annak, hogy egy elnöknek erről tudomása van.

Vaszo bácsit mérhetetlen hála sarkallta a zenemű megírására! Ő átélte azt a jelenetet, ami az 1942-es esztendő januárjának első napjaiban lezajlott a környéken és a faluban. Amikor a második világháborúnak már nemcsak a szele, hanem a vihara is elérte e tájat. A Délvidék egy része visszakerült az anyaországhoz, amit mi, magyarok felszabadulásként éltünk át túláradó könnyes örömmel, sőt magyar feltámadásként, hiszen az esemény egybeesett a Megváltó feltámadásának ünnepével. A szerbség pedig... Nagyon másként.

A nyár folyamán elkezdődtek a terrorista akciók: gabonagyújtogatások, robbantgatások, orvlövészek gyilkos akciói. A szomszédos zsabylai rétben majd egy tucat kakastollas csendőrt lelőttek. A magyar hatóság 1942 januárjában razziát hirdetett a tettesek elfogására. A tisztogatási fegyveres akció értelmetlen öldökléssé fajult Újvidéken, Zsablyán és Csúrogon. Kabolban is razziára készült a hatóság. Csendőrkülönmény érkezett a faluba, egy kétszáz helybeli szerb lakos nevét tartalmazó névsort hoztak magukkal s ezzel állítottak be a helyi csendőrpáncsnokhoz, Dunafalvi Lajoshoz. Felszólították, rendelje maga elé a falu két bíróját, Molnár Andort és Horváth Mihályt, segítségükkel szedjék össze a névsorban levőket. Végezni kell velük! Szörnyű feladat a két frissen kinevezett faluvezető számára.

A kivégzésből nem lett semmi. Az 1990-es évek elejéig soha senki nem beszélt hivatalosan erről a történetről. Akkor is csak annyit mertek róla szólni némely helybeliek, hogy Dunafalvi mentette meg őket, ám az

* Az Aracs szerkesztőbizottságának ülésén felkértek, szerezzem be azt a laudációt, amely akkor hangzott el, amikor március 15-e alkalmából megkaptam a Magyar Köztársasági Arany Érdemkereszt kitüntetését. A kért értékelés helyett írtam meg ezt a történetet, mert meggyőződésem, hogy azért méltatott kitüntetésre Schmitt Pál köztársasági elnök, mert valahogyan tudomást szerzett róla, hogy sok ehhez hasonló történetet gyűjtöttem össze.

Ért a zeneműt
Dunafalvi Lajos tisztelgés
ismert szentelmén.
Vaszo - Bácsi

"DUNAFALVI INDULÓ"

Jovanovity Vaszo

The image shows a handwritten musical score for a piece titled "DUNAFALVI INDULÓ". The score is written on five staves. The first two staves are for Flutes (I. Flauto and II. Flauto), the third is for Cello (cello), the fourth is for Horn (Kürt), and the fifth is for Bass (Basso). The notation includes various musical symbols such as notes, rests, and dynamic markings. The score is written in a single system, with the first system containing the first 16 measures and the second system containing the next 16 measures. The third system contains the final 16 measures. The score is written in a clear, legible hand, and the overall layout is well-organized.

A Dunafalvi-induló első oldala

A Dunafalvi-induló második oldala

események ilyen beállítása súlyos történelemhamisítás. A teljes igazság ugyanis egészen más.

Kezdetben Dunafalviról is csupán azért lehetett szólni, mert közel három évvel az embertömeg megmentése után a fõlszabadulásnak mondott idõben nem lett kivégezve. Éppen azért, mert áthelyezték. Vaszo bácsi nem csupán az õ búcsúztatására szerzett indulót, hanem a feleségének, Vilmának is kedveskedett egy neki ajánlott tangóval.

Az 1990-es évek végéig tehát többen kezdték emlegetni a féligazságot, nevezetesen azt, hogy a csendõrparancsnok volt a vérengzés megakadályozója. Ugyan miért nem lehetett errõl beszélni hosszú évtizedeken át? Azért, mert 1944-ben és 1945-ben

a titói hatalom lemészároltatott vagy harminc helybeli magyart és négy szerbet a soha meg sem történt razzában való részvétel vádjával. Elsõként Dunafalvi társait vonták felelõsségre, a két falu két bíróját: Molnár Andort és Horváth Mihályt, akik annak idején a saját életükkel szavatolták, hogy a helybeli szerbek között nem akad szabotõr, lesipuskás, magyargyûlölõ, nem vettek részt a csendõrök lelövésében. Valójában tehát a két bíró volt a szerbmentõ vállalkozás fõszereplõje, ennek ellenére – vagy talán éppen ezért – kellett mindkettõjüknek meghalniuk. Nem illettek bele abba a sztereotíp képbe, amely szerint a magyar hatóság fasiszta, szerbfaló, s aki e hatóság szolgálatában áll, az is fasisztabérenc; sõt az háborús bûnös. Az igaz emberek

pedig csakis a kommunisták lehetnek. Ez axiómának számított. Megvolt tehát a szabály, s ehhez kellett tartania magát Kabol minden polgárának. Az így kijelölt háborús bűnösöket felelősségre kellett vonni.

A partizánok 1944 októberi megérkezése után egy ideig csend volt a faluban. Senki sem gondolt vérengzésre, hiszen a falu kevés lélekszámú magyar lakója most kezdett csak igazán örülni a korábbi szerbmenésnek. Biztatgatták is őket szerb szomszédjaik: Ne féljeteK semmitől és senkitől! Ti megmentetteteK bennünket, mi most meg fogunk menteni titeket, ha ne-talán valaki bántani merészelne titeket. Néhány hét elteltével azonban, nyilván felsőbb utasításra mégis összegyűjtötteK néhány magyart, elsősorban a legismertebbeket, a két bírót, mindenekelőtt. Mihálynak ekkor még nem esett baja. Hanem Andort elsőként mérszárolták le. Nem azért, mert megváltozott a falu szerb lakosságának a hangulata, hanem érkezett egy küldönc, aki csak kevesek számára ismert parancsot közvetített. Ezekután a helyi partizánok parancsnoka saját kezűleg hasította föl a már megkínzott Andor mellkasát és tépte ki a szívét, majd a többi befogottat is lemészárolták néhány kilométerrel a falu alatt, s a Dunába dobálták őket.

A képtelen vérengzés híre természetesen elterjedt a faluban, hiszen sokan láthatták, mi történik.

A magyarokat halálfélelem fogta el, a szerb lakosság zöme pedig dermedten szemlélte ezt a párját ritkító szörnyűséget. Hiszen mindannyian esküvel fogadkoztak, hogy a nemes cselekedetet sosem fogják elfeledni. Összefogtak hát néhányan, s a másik bírót, Horváth Mihályt sikerült elrejtetniük a korábban megmentett szerbek egyikének a házában. A partizánok megostromolták a lakóházat, a bentiek ezt visszaverték, de belátták, hogy még egy támadást nem tudnak

elviselni, emberükkel együtt ők is odavesznek. A támadók ennek esélyét sejtették is velük. Mást kellett kieszelni.

A Miskelának becézett védencüket ki kell lopni a faluból. Megraktak egy parasztszekeret rőzsével, de előtte a kocsiderékba, a rőzse alá befektették Horváth Mihályt. Azzal az érvel, hogy úvidéki rokonoknak visznek tűzrevalót, elvitték a székvárosba, ahol ismét elrejtették. A titkosrendőrség azonban nyomára jutott, csellel hazahívták, letartóztatták, Újvidéken bíróság elé állították, amely jogerős ítélettel börtönbüntetést szabott ki rá. A titkosrendőrség ezzel nem volt megelégedve, s egyszerűen bementek érte a börtönbe, kihozták onnan és lelőtték.

Kabol lakossága tudta, tudja mi történt ott 1942-ben és 1944-1945-ben. Illetve akkoriban tudta. Mára már alig emlékszik rá valaki.

A hamisított történet úgy lepleződött le, hogy Horváth Mihály fia, Orbán több mint fél évszázad elteltével elhatározta, kikutatja, mi történt az édesapjával meg a többiekkel. Miután földerítette a lényegét, az egészet megírta könyvben.

A még nem egészen kész kézírral beállított hozám Horváth Orbán, s kérte a véleményemet róla. Közös erőfeszítéssel sikerült kötetbe foglalni a sok-sok dokumentumot, fényképet, nyilatkozatot. Megjelenés előtt áll, címe: Eltévedt hősök téves csatatéren. Amit leírt, az a megszámlálhatatlanul sok, 1944-45-ben lejátszódott hasonló történet között is a leginkább megrendítőek közé tartozik.

Három szobor hiányzik a ma egységes településnek számító faluból. A csendőrpáncsnoké és a két bíróé. Avatásukkor el lehet majd játszani a Vaszo bácsi szerezte indulót.

Kovács Nándor fotója

Matuska Márton kitüntetése

Schmitt Pál, Magyarország elnöke a Magyar Köztársasági Arany Érdemkeresztrel tüntette ki Matuska Mártont, az Aracs folyóirat szerkesztőségének tagját, a Magyar Szó nyugalmazott újságíróját. Gratulálunk a jeles kitüntetéshez.

A szerkesztőség.

Darázsfészek*

Lengyel sógor

A délvidéki magyarság hentesei, a tartományi katonai közigazgatás partizán tisztjei, akik megszervezték és kiviteleztek több ezer ártatlan magyar kivégzését, olyan újnagyfényi telepese gyereket, akkor már felcseperedett fiatalembert, partizánnak kinevezett harcost küldtek Lengyel sógorért, aki valamikor gyerekkorában neki köszönhetette, hogy megtudta, mi a Stolwerck cukorka, meg a tejes csokoládé.

Talán ezzel magyarázható, hogy amikor a roszat sejtő Lengyel sógor megkérdezte tőle, téli kabátján kívül vigyen-e magával meleg pokrócot, azt válaszolta:

„Čika Pišta, vi čete za sat vremena da se vratite kući, samo vas pozivaju na informativni razgovor.”
Vagyis: „Pista bácsi, magát csak beszélgetésre hívják. Egy órán belül itthon lesz.”

Nem lehet tudni, a fiatalember őszintén gondolta-e, tehát fogalma sem volt róla, mibe keverték bele, vagy csak megjátszotta a tudatlant.

Tény az, hogy Lengyel sógor elvitele óta sok százezer óra múlt el, s hozzátartozói ma sem tudják, hová hurcolták el, hol verték agyon, hol van jeltelen sírja. Feleségének, Örzse nénémnek, a sok ezer ártatlanul lemészárolt bácskai magyarnak a hozzátartozójához képest legalább annyi „szerencséje” volt, hogy megtudta, mivel vádolták, milyen indoklással gyilkolták le a férjét. Vele együtt beidéztek és elhurcolták vejét, Pimiszker Gyulát is, akit, úgy tűnik, valami csoda folytán, miután félholtra verték, hazaengedték. Azért írom, hogy úgy tűnik, csoda folytán, mert nem valószínűtlen feltételezni, hogy nem tudták eldönteni, magyar-e vagy szláv. Mert a neve sem egyértelműen magyar.

Gyula mondta el, hogy Lengyel sógort azért verték agyon, mert a vendéglőjében tartotta alakuló közgyűlését a magyar Turul Szövetség helyi

tagozata. S a történelemben nehezen eligazodó szerb tiszték ezt a szervezetet fasisztának minősítették.

Szerb kutatók megállapítása szerint Tito korai rendszerében, osztályharc címén, körülbelül 200 000 embert gyilkoltak le. Túlnyomórészt szerbeket, népellenességnek minősítve őket. A magyarok esetében viszont nem volt jelentősége az ideológiának. Elég volt csak magyarnak lenni.

Ezt meggyőzően szemlélteti ez a mi nagyfényi esetünk. Lengyel sógort, a magyart legyilkolták, miközben falunkban a haja szála sem görbült meg a bunyevác Sándor bácsinak, a Bać Šandornak, aki Szálasi uralomra jutásának napján fölvarrta karjára a nyilas keresztet, s mindig büszkén, hivalkodón viselte, amíg a nyilas rendszer meg nem bukott.

Lengyel sógor Pesten végezte el a vendéglátóipari iskolát. A világ egyik leghíresebb éttermében, a Gundelben inaskodott, s ott szabadult fel, vált pincérsegéddé. Bár rokonságban voltunk – én még gyerek – sohasem kerítettem alkalmat arra, hogy megkérdezzem tőle, hogyan vetődött éppen hozzánk, Nagyfényre. Hisz az nyilvánvaló volt, hogy nem közülnök való, vagyis hogy valahonnan jött a családja.

Anyja, Viktor néni – ez a név nálunk, a faluban teljességgel ismeretlen volt –, református hitet vallott, amire a magyar és bunyevác vegyes lakosságú környezetben nem volt példa. Bábaasszony volt. S abban is ritkította párját, hogy férfihez illően ivott. Ittak nálunk az idősebb parasztasszonyok, szinte kivétel nélkül, főleg pálinkát, de titokban, a világ szegénye ragadt volna rájuk, ha kiderül a tényállás. Viktor néni viszont nyíltan ivott. Nem egyszer pityókás állapotban vezette le a szülést. De mindig kifogástalan szakmai tudással és tapasztalattal.

* Az Aracs szerkesztősége ezzel a két írással búcsúzik a közelmúltban elhunyt újságírótól.

Arról volt híres, hogy több évtizedes tevékenység alatt Nagyfényen egyetlen szülőanya sem halt bele a szülésbe.

Volt ugyan egy kivétel, a szépséges alkatú postáskisasszony, akit nyugodtan mondhatunk férjével nagyfényi Júliának és Rómeónak, olyan romantikus elragadtatással szerették egymást. Az a gyönyörű fiatalasszony halt bele a szülésbe. De nem Viktor néni keze alatt, hanem a szabadkai kórház szülészeti osztályán. Minthogy nem bízta magát egy falusi bábaasszonyra. Mondták is a faluban, hogy vesztére, mert Viktor néni keze alatt élve maradt volna.

A hozzánk vetődött Lengyel család soha nem vált egészen nagyfényivé. Nemcsak a már említett reformátusságuk miatt, hanem azért is, mert Pista sógor, Viktor néni fia nem nálunk, hanem Újnagfényen nyitott vendéglőt. Ennek egyetlen logikus magyarázata csak az lehetett, hogy öccsének, Péternek ott volt hentesüzlete. De nem ott, ahol Lengyel sógor nyitott vendéglőt, hanem a falu Nagyfény felé eső részében.

Fogalma sem volt, hogy ez a vasúttal szegélyezett rész, meg amaz, a Csantavér felőli két teljesen különböző világ. Itt bunyevácok meg magyarok laktak, amott meg kizárólag szerb telepések. Elszigetelődve a környezetüktől, a vasúton túliaktól, valahogy mindig veszélyeztetve érezték magukat. Már csak azért is, mert túl közel voltak egymáshoz, területileg.

Lengyel sógor ebbe a darázs-fészeknek mondható közegbe robbant be, amelyet az őshonos nagyfényiek a mai napig is Likának, a telepések meg kezdetben hercegovinai szülőfalujuk szerint Hadžicevónak neveztek.

Napokig senki sem nyitott rá ajtót. Amikor aztán egy napon mégis megtették, Lengyel sógor kipattant a söntés mögül, szívélyesen üdvözölte vendégeit s egy asztalhoz invitálta őket. Majd fölvette a rendelést. Nem is sejtve, hogy nem egyszerű vendégek, hanem lényegében nem hivatalos delegáció látogatta meg, hogy kipuhatolja, milyen arrogáns betolakodó furakodott közéjük.

Lengyel sógor, ahogyan inas korában a Gundelban tanulta, nem alázatosan, csak enyhén udvariasan meghajolt, s nem azt kérdezte, hány pálinkát hozzon, hanem „mit óhajtanak”. S felsorolta a kínálatot, a szilva-, barack- és törkölypálin-

kától a skót whisky-ig, a Martin konyakot meg a Courvoisie-t, majd a borok hosszú sorát.

Ez zavarba hozta vendégeit, mert itt, a kocsmában a pincér csak azt kérdezte, ki milyen mennyiségben kívánja a sligovicát vagy a törkölypálinkát. S nem jött elő semmilyen más kínálattal.

A falu által kiküldött vizit eredménye az volt, hogy az a Lengyel nevű betolakodó, aki nemcsak hogy helybeli, hanem még magyar is, úgy tűnik, rokonszenves üzletember. Nem hiszik, hogy van benne rosszindulat.

Ezután már Lengyel sógor vendéglőjének ajtaja gyakran nyílt, s a helybeliek kezdték otthon érezni magukat nála, a čika Pištanál. Igazi rokonszenvüket azonban élete egyik legnagyobb gyengeségével szerezte meg.

A hónap egy napját kivéve, valószínűleg ő volt a falu egyetlen antialkoholistája. Aki csak kiszolgált, de nem ivott szeszes italt. Azon az egy napon viszont bement a 25 kilométerre lévő Szabadkára, s ott a Bárányban vagy a város valamelyik más előkelő mulatójában a „sárgaföldig leitta magát”. S ilyenkor mindig kitalált valamilyen eredeti butaságot. Egy alkalommal például két fiákert bérelt, az egyikben ő ült a zenészekkel, akik útközben órákon át megállás nélkül húzták kedvenc nótáit, a másik fiákerbe a kalapját meg a görbebotját helyezte el, amelyeket egyébként sohasem szokott magával vinni.

Így tette meg vidám hangulatban az utat Szabadka és Újnagfény között. Így érkezett haza tökrészezen az ő kedves Örsikéjéhez. A fiákerben legalább másfél-két kiló legkiválóbb édességgel, a szabadkai Ruff cukorgyár európai színvonalú nyálánkságaival. S elosztotta az üdvözlésére, nem éppen önzetlenül, összesereglett gyerekhad között.

Birkatürelmű Örzse néném már megszokta ezeket a bolondériákat, nem idegeskedett, kifizette a horribilis számlákat. Miközben barátságosan mosolygott vendégeire, s csak annyit mondott: „Bolond lukból bolond szél fúj.”

A falu gyerekei mindig tudták a napot, Lengyel sógor „bolond napját”, s azt is, mikor kell minél közelebb verekedni magukat, a cukorkaosztáshoz, ami Lengyel sógor „bolond napjának” elmaradhatatlan tartozéka volt.

Aztán, ahogy közeledett hozzánk a világháború szele, ez a szél Lengyel sógort is hazasodorta, közénk.

Ő olyan ember volt, hogy ahol megjelent, mindig jött vele valami új. Néha jelentéktelen, szóra sem érdemes, de néha életformáló változás. Jelentéktelennek tűnt, de mégsem volt egészen jelentéktelen például ügyeskedése, hogy a borivó nagyfényiekkel megkóstoltassa a sört. Volt ehhez hasonló próbálkozás máshol is. Lengyelországban például a vezetés vodka helyett borivásra próbálta rászoktatni honfitársait. A legfinomabb portugál és spanyol borokkal tömték meg az üzletek kirakatait. S az állami szubvencióknak köszönhetően valamennyi hozzáférhető, Európában a legolcsóbban vásárolható lett náluk. A lengyelek mégis lényegében maradtak a vodkájuk mellett.

Lengyel sógornak viszont minden megerőltetés nélkül sikerült rávenni a borivó nagyfényi férfiakat, hogy sört is igyanak. Őszintén szólva egyfajta átejtéshez folyamodott.

Amolyan falusi ünnepnek minősítve kezdeményezését, egy napon bejelentette, hogy vasárnap délután tormás virslire hívja a falu lakosságát. Nagyfényen a virsli szinte ismeretlen fogalom volt. Az ember egy kezének ujjain könnyen megszámlálhatta, hányan ettek életükben akár egyetlenegy virslit is. Ami végső soron nem csoda, hisz a világ legjobb virslijét sem lehet egy napon említeni a nagyfényei házi kolbással.

Csak hát itt lényegében nem a kolbász meg a virsli állt szemben egymással, hanem az a szokás, amely szerint a férfi, ha unatkozott otthon, elment a kocsmába, nagyobbbrészt leitta magát, amíg az asszony otthon kuksolt, s találgatta, milyen állapotban fog hazajönni kedves férje. Most meg Lengyel sógor valami egészen mást kínál, elsősorban a falu asszonyainak. A tormás virslire való invitálás alatt azt kellett érteni, hogy Lengyel sógor nemcsak a családfőt, a fröccsözéshez szokott férjet, hanem a feleséget is meghívta. S a virsli felszolgálásakor közölte, hogy ahhoz nem megy a bor, helyette sört ajánl. Majd hozta is a habzó italt, a férfiaknak korábban, az asszonyoknak „pohárban”.

Nálunk, Nagyfényen a férfiember általában bort ivott, tisztán, vagy fröccs, esetleg hosszúlépés formájában, az asszonyok meg kútvizet. Legfeljebb a tanítónő, a patikus, meg a Szabadkára járó egy-két hivatalnokfeleség rendelt néhanapján tuttifruttit, valószínűleg a világ legihatatlanabb szeszmentes italát (festett vizet). Most meg Lengyel sógor hozta a sört az asszonyoknak is.

Itt esett meg, hogy Nagyfény történetében először a feleségek a férjükkal egy asztalnál, éppúgy mint ők, élvezettel szürcsölték a frissen habzó italt.

Kiderült, hogy ez a szóra alig érdemes ötlet szép jövedelmet hozott Lengyel sógor konyhájára. Terjedelmes udvarában akkora körtefa nőtt, amekkorát a falu még nem látott. Lengyel sógor a fa törzséhez támasztott egy kis asztalt, arra rátette tölcséres hangszórójú rádióját, a körtefa alá asztalokat és székeket helyezett, s az udvarból kulturális műsorokat sugárzó szabadtéri színházat varázsolt, amely esténként megtelt a környékeliekkel, akik nem a tyúkokkal mentek aludni, mint addig. Áhítattal hallgatták Karády Katalin bájos, bűgő hangját, a Halálos tavasz színházi közvetítését, meg a többi, akkor érdekes pesti szórakoztató rádióműsorokat. Miközben fogyott a nemrégiben felfedezett új ital, a sör.

Lengyel sógor rólunk, gyerekekről sohasem feledkezett meg. Nagy kertjének végében harminc kasból álló méhészete volt. Ennek köszönhetően a felnőttek élvezetével egybeesett a miénk is. A mézpergetés.

Olyankor Lengyel sógor a körtefa alatt lévő nagyasztalra vajdlingot tett, lépés mézzel. Mi, mint a sáskák rávetettük magunkat, s annyit ettünk belőle, amennyi belénk fért. Egy ilyen pergetésről csak nekem maradt kellemetlen emlék.

A sok bölcs nagyfényei öregasszony között egynek feltűnt, hogy túlságosan vékony dongájú leányke vagyok. Ami végső soron helyes meglátás volt, hisz a két évvel idősebb bátyám kerek tíz kilóval többet nyomott a mázsán, mint én. Ő azonban, mármint az öregasszony, azt mondta, tudja, hogyan lehetne ezen segíteni. Pörgetéskor Lengyel sógor maga helyett engem küldjön be a méhkasba, a mézzel telt keretek kihordására. A méhek megszokják, hogy gazdájuk időnként „védősisak nélkül” bemegy hozzájuk. Én viszont vadidegen voltam, soha sem jártam náluk. Érthető, hogy amikor bementem, tömegesen nekem estek, a tolvajnak, aki lopja a mézüket, s alaposan megbüntették a vakmerőségemet.

Szerencsére az anyám, az akkor eléggé elterjedt tetvesedést megelőző szándékkal folyamatosan kopaszon tartott bennünket. Nullásra nyírva olyan sima volt a fejünk, mint egy tök. S ezúttal ez a szokása kivételesen hasznosnak bizonyult. Mert a kopasz fejemen nem volt nehéz meglátni

a fullánkokat, melyekkel a méhek védték vagyonjukat.

Amikor az arcom már felvette a pirospaprika színét (a láztól) pánikba esett az „orvoskonzílium”, látva, hogy veszélyes melléfogást követett el. Kezelésbe vettek és csipesszel kerek húsz fullánkot szedtek ki a fejemből. Természetesen maradhatott is benne, de már nem veszélyes mennyiségben. Amit az is bizonyít, hogy csakhamar elfoglaltam helyemet a vajdling mellett, lépesmézadagom jogos jussának érvényesítése végett.

Bennem ez maradt meg Lengyel sógorból. Ezek az emlékek és az a kétely, hogy lehetett egy ilyen embert meggyilkolni.

Kételyemet évtizedek múlva Újbelgrádban egy szomszéd oszlatta el. Egy ember, pontosabban egy állat és ember keveréke. Aki ezt mondta: „Tudja, szomszéd, mi szerbek abban tévedtünk, hogy Horvátországban csak a felnőtteket gyilkoltuk. A gyerekeket nem. Pedig rajtuk kellett volna kezdenünk.”

Később megtudtam, nyugalmazott rendőr, a Goli otokon teljesített szolgálatot s a rabok réme volt. Saját fajtája iránt is hasonló kegyetlenséget gyakorolt, mint amilyent másoknak szánt.

Lengyel sógorral kapcsolatban még annyit, hogy egyik unokája nemrégiben nálam járt Belgrádban, vendégségben. Neves szabadkai ügyvéd mellett dolgozva, segítségével beszerezte a nagyapja halálára vonatkozó hivatalos írást. Megdöbbenésére azt olvasta benne, hogy nagyapját nem végezték ki, hanem Magyarországra szökött.

Gyilkosai ezzel a hamisítással akarták magukat tisztára mosni. Azt a mondást régóta ismerem, hogy aki hazudik, az lop is, de elfelejtettem, hogy ennek van olyan folytatása: gyilkol is.

Amit ebben az esetben Zenta bizonyít. Unokahúgom, Lengyel sógor unokája mondta el azt is, hogy a zentai temető tömegsírjának márványlapján olvasta nagyapjának nevét, meg Kiss sógorét is. Valószínű, hogy mindkettőjüket odahurcolták, s ott végezték ki.

Lajcsit a falhó állították

A kismiséről, vagyis a magyar miséről jöttem ki az anyámmal a templomból. Azért mondom, hogy a kismiséről, a magyarról, mert vasárnaponként nálunk, Nagyfényen volt egy nagymise is. Az a bunyevác mise volt. Tíz órakor kezdődött, hogy a környékbeli tanyai bunyevác népség kényelmesen beérkezessen a faluba. Frissen lakkozott fiákerükkel, csodálatos virágdíszmintájú, selyembe öltözött asszonynépségükkel. Reprezentálva a nagymise jellegét. Amely azért volt nagymise, mert a gazdag tanyavilág miséje volt.

A királyi Jugoszláviában éppúgy, mint Horthynak a nálunk csak rövid ideig tartó Magyarországon, a klérus a hatalom fölött állt. Minek következtében a nagymise Horthy idejében sem volt magyar, hanem bunyevác. Mert a falut övező, terjedelmes tanyavilág gazdag bunyevác családokból állt. Aki mindig többet juttattak az egyház perselyeibe, mint a náluk szegényebb magyarok. Minek folytán, az uralkodó rendszertől és az ország nevéből függetlenül, egyházi

ügyekben a joguk is mindig nagyobb volt, mint a miénk.

Azon a vasárnapon a kismiséről kijövet valaki azt mondta, Lajcsit a honvédek falhó állították. Erre nyomban faképnél hagytam az anyámat és „teljes sebességgel” hazairamodtam. Pontosabban az utcánkba, melynek utolsó előtti háza a Turu családé volt.

Lajcsi ott állt a házuk előtt, az utcán, a fal mellett. Négy vagy öt honvéd szuronyt szegezett rá. A statáriális osztag, magyarul, a rögtönítélő bíróság kivégző osztaga előtt állt.

Ott vigyorgott a fal mellett, láthatólag fogalma sem volt, mi történik vele. Pedig vele halálosan komoly dolog kezdett történni. A tegnap bevonult honvédség gépfegyvert talált nála. Eredeti brnói, vagyis csehszlovák gépfegyvert, ami a jugoszláv hadsereg fegyvertárának közismert kelléke volt. Nem kellett sok ész ahhoz, hogy a katonák biztosra vegyék, csetniket fogtak el. A jugoszláv hadsereg egyetlen aktív polgári ellenálló szerv tagját.

Lajcsi lakásán valóban ott volt a gépfegyver, s nem is csak ott volt, hanem Lajcsi hengegett is vele, sőt fenyegette a szomszédokat, mondván, olyan fegyvere van, amivel egy óra alatt az egész utcát kinyírhatná.

– Tiszturak, ne lőjék le Lajcsit, mert ártatlan, csak buta! – kiabáltam már messziről. Nálunk, a faluban az ilyenről azt mondják, nem állt kétszer sorban, amikor az észét osztogatták. – Ne lőjék le Lajcsit – kérleltem őket újólá, mert ártatlan, semmi köze semmihez, amivel vádolják. Nemcsak, hogy nem tagja a szerb terrorista csetnikmozgalomnak, hanem azt se tudja, mi fán terem, azt sem tudja, hogy létezik.

Kuss! – szakította meg mondandómat a kivégző osztag őrmestere. Te jössz itt nekünk filozofálni, te kis taknyos csetnikivadék! Gépfegyvert találtunk nála. Tudod, mi az, hogy gépfegyver? – dölyfösködött az őrmester katonai ismereteinek birtokában, gúnyt űzve vélt tudatlanságomból. – Csak nem azt akarod elhitetni velünk, hogy zongorázni akart vele? Lövésre volt szánva, ránk irányult a csöve!

Ez előtt a katonai logika előtt, be kell vallanom, szó nélkül maradtam. De csak egy pillanatra.

Ha Lajcsit kivégzik, ártatlan gyereket gyilkolnak le – üvöltöttem teli torokkal.

Erre közbelépett a frissen borotvált, városiasan ápolts és elegáns főhadnagy, az osztag parancsnoka.

Azt hiszem, a te falusi megfogalmazásodban te Lajcsi helyett is sorban álltál azon a bizonyos észosztáson. Azon sem csodálkoznék, ha kiderülne, még soron kívül is betolakodtál, mert nagyszerű, ügyes gyereknek tűnsz. Úgy véded ezt a Lajcsit, mint egy tapasztalt védőügyvéd, pedig nem hiszem, hogy rég kerültél ki az elemi iskola padjaiból. Azt mondd meg, hogy került Lajcsihoz a gépfegyver?

– Éppen azért rohantam ide, hogy megmagyarázzam, de az őrmester kemény „kussal” intett le és nem hagyott szóhoz jutni.

Már megint filozofálsz, de azért most mondd!

Amikor a németek lebombázták Belgrádot, szétesett a jugoszláv hadsereg. A magyar határon rekedt hadtáposok tele voltak mindenféle fegyverrel meg munícióval. A nemzetközi utat a magyar határtól Belgrádig német Stukák tartották állandó megfigyelés alatt. Érthető, hogy

a jugoszláv katonák igyekeztek megszabadulni gyilkos terhüktől. Ha útközben szétdobálják, hazáadás vádjá alá kerülhetnek volna. Ezért megálltak itt Nagyfényen, a Mikuska kocsmá előtt, s a körülsegelt gyerekek között osztották szét terhes rakományukat. Megtehették, mert felnőtt nem is volt közöttük, mi gyerekek pedig örömmel fogadtuk a sokféle fegyvert és hadfőlszerelést. Roppant tetszett nekünk, hogy az ország legjobban felfegyverkezett rétegéhez tartoztunk. Mivel Lajcsi volt közöttünk a legidősebb és legerősebb, neki jutott a legnehezebb fegyver. Az a bizonyos gépfegyver, amit találtak nála. Ennyi az egész. Ennyi Lajcsi bűne.

Jó, de kisokos, mivel bizonyíthatnád, hogy elhiggyem a mesédet? Akár ki is találhattad az egészet.

Az első pillanatban ez nehéz kérdés volt a számomra, aztán eszembe jutott.

Lajcsi nem tud lőni semmilyen fegyverrel. Fogalma sincs, hogy kell egy fegyverbe, még puskába, nem hogy gépfegyverbe csőbe juttatni a golyót. Ezt ellenőrizheti a főhadnagy úr. Meg van nekem más bizonyítékom is. A Mikuska kocsmá előtt én is megpakoltam mindenféle lőszerrel. Aztán, amikor hazamentem a rakománnyal, eszembe jutott, ha mama meglátja a szerzeményemet, kiveri a lelket belőlem. Fogalma sincs a főhadnagy úrnak, hogy nő léte milyen nehéz keze van. Úgy üt, mint egy kalapács. Amikor eszembe jutott, mekkora pofonokat kapok, ha rájön erre a csínytevésre, kiöltöttem, hogy elásom a „hadfőlszerelésemet”. A golyókról tudtam, hogy nem robbannak fel és a nyári konyha fala mentén földeltem el őket. A kézigránáthoz viszont semmit sem értek s nem tudtam, nem robbannak-e föl, ha véletlenül valami nehéz tárgy rájuk esik. Ha viszont felrobbannának, akkor szétlökhethetnek az egész vertfalú nyári konyhát. Esetleg akkor, amikor mindannyian vagy bárki közülünk benn van. De a legjobb esetben is összedőlne a vele egy fedél alatt lévő ól, s agyonnyomhatná a kecskénket, amely ott van a jászolhoz kötve, miközben ropogatja a frissen hozott fattyat. Minek folytán napi három liter tejjel fizeti meg igyekeztünket, vagyis az ízletes zöld kukoricafattyat, amit naponta a vállunkon hozunk a Lovas tanyáról.

Most aztán igazán hosszúra nyújtottad a fi-lozofálásodat, de nem látok tárgyi bizonyítékot mindarra, amit elmeséltél.

Ezen egy kicsit eltöprengtem, aztán eszembe jutott:

Megvan! Megvan a bizonyíték. Mivel a kézi-gránátokat nem mertem a nyári konyha falához beásni, ide hoztam őket a járás szélére. Éppen ide, ötven méterre innen. Főhadnagy úr, megmutatom hová.

A tiszt belement a bizonyítási eljárásomba. Katonai ásót kértem. Nem volt nehéz megtalálni az egyébként is csak hevenyészve elásott kézi-gránátokat, mert az ásás helye még friss volt.

Amikor csakugyan előkerültek, a főhadnagy megveregette a vállamat, s azt mondta:

- Remek kölyök vagy! Jogra menj, mert nagy az eszed, meg remek a meggyőző erőd is.

A Lajcsira irányuló szuronyos fegyvereket a főhadnagy azonnal visszarendelte, a mogorva őrmester morgása ellenére. Aki makacsul kitar-tott amellett, hogy ezek a csetnikivadékok (már mint Lajcsi meg én) azért mégis gyanúsak.

Lajcsi továbbra is vigyorgott, még akkor is, amikor az anyja, Mári néni megjelent, mondván: „Mit csináltál már megint, te szerencsétlen?!”

„Én semmit, ezek akartak valamit csinálni velem. A falhó is állítottak, de Pista elintézte az ügyet. Abbahagyták, oszt most itt vagyok.”

Ez volt Lajcsi, Mári néni huszadik gyereke, a legfiatalabb. Aki egymaga annyi gondot okozott neki, mint előtte a tizenkilenc együttvéve.

Azt azonban be kell vallani, hogy Lajcsinak sem volt könnyű. Különösen ilyenkor, kora tavasszal, amikor ott didergett a többi testvérrel a fűtetlen, földes padlózatú szobában. Amikor az áprilisi nap csalogány fénye már azt kezdte üzeni a szobákba zárt gyerekeknek, hogy nemcsak világít, hanem melegít is. Amikor a gyereksereg kezdett kirajzani. Amikor a télen keletkezett jégtáblák már megrepedeztek, de a pocsolyákban a víz közel volt a fagyponthoz.

A Turu gyerekek ilyenkor késhegyre menő harcot vívtak a lábbeliért. Amiből mindig kevesebb volt, mint láb, amire fel kellett volna húzni. Lajcsi verekedésekkel összekötött ravasz-ságokkal próbált ilyenkor cipőhöz jutni. Néha sikerült, néha nem. Ha nem sikerült, akkor mezítláb rohant bele a falu gyermekseregébe, a jégtáblás pocsolyába. Nem törődve azzal, hogy annak ára lesz. A legjobb esetben láz, meg nátha.

A pokol útja is jó szándékkal van kikövezve

– avagy miként semmisült meg az egyetlen délvidéki Szentgyörgyi-szobor

Vidékünk, de főleg a Bánság nem bővelkedik neves szobrászokban. Még kevesebb az olyan magyar vonatkozású köztéri műalkotás, amely valamely itt született művész munkája. Ezért ezek megbecsülése, de főleg a megóvása elsődleges kötelességünk (lenne). Köztudott, hogy a mindenkori jugoszláv hatalom, legyen az királyi, kommunista vagy (ál)demokrata, minden magyar vonatkozású műemléket lerombolt, megsemmisített. Azt a keveset, ami elrejtve vagy megcsontkítva ugyan, de még megmaradt, a nemtörődomség vagy a félelemből fakadó túllihegett lojalitás ítéli pusztulásra. Az is előfordult, hogy a jó szándékú, de a félműveltségű buzgólkodás tette értéktelenné. Ez utóbbi történt a törökkanizsai Tallián Emil-emlékművel is. Az apropót, hogy ennek történetét felidézzük, az adja, hogy az emlékmű hírneves alkotója születésének most van az évfordulója.

Ezt az alkotást Szentgyörgyi István készítette még az I. világháború előtt, kifejezve e kisváros lakosságának a háláját az iránt, aki a települést széppé, városiassá tette. Szentgyörgyi 130 évvel ezelőtt a bánsági Bégaszentgyörgyön (Žitište) született 1881. VI. 20-án, és Budapesten halt meg 1938. IX. 28-án. Ő a Bánság legnevesebb szobrásza, akinek alkotásai többek közt a budapesti Nemzeti Galériában is megtalálhatók. Itt a Délvidéken, a szülőföldjén, a gondatlan nemtörődomség miatt csak ez a törökkanizsai őrzi (ha még őrzi?) művészetét.

Szentgyörgyi németnek született. A bégaszentgyörgyi egyházi anyakönyvben Stephanes Schreiner néven van bejegyezve, de mint cseregyereket a gömöri kántortanító magyarrá nevelte. A szobrász 22 éves korában úgy fejezte ki a szülőföldjéhez való ragaszkodást, hogy felvette szülőfaluja nevét. Sajnos Bégaszentgyörgy ezt a ragaszkodást már nem viszonozta, hisz nevére ott már senki sem emlék-

szik. Emlékét semmi sem őrzi. Igaz, hogy a kommunista rémtettek után, a németek elűzését és a lakosság teljes kicserélését követően az új telepeseket már nem a német/magyar képzőművész sorsa, még kevésbé a művészete érdekli. De azért a nem oly messze lévő szintiszta magyar település, Torontáltorda ápolhatná emlékét. Megtehetné ezt már azért is, mivel Szentgyörgyi még a két világháború közt is (ami nem olyan régmúlt idő, hogy egy ilyen neves személy neve a szűkebb környezetének az emlékezetéből kihullana) gyakran járt a Bánságban. Nagybecskerekben a Kultúrhét alkalmából rendezett kiállításon is részt vett, aminek katalógusát az ottani múzeum még ma is őrzi. Több nyarat szülőfalujában töltött, ahol részt vett a helybéli parkegylet Nyári mulatságok című rendezvényein, amire esetleg a közelben

Az eredeti Szentgyörgyi-emlékmű

fekvő település lakosai, a torontáltordaiak is el látogathattak. Nevét más tájon több köztéri szobor hirdeti, 1924-től a haláláig ő volt a budapesti Képzőművészeti Főiskola tanára, művészete a magyar szobrászművészet legjelesebbjei közt van kijelölve. Ezért mindenképp megérdemelné a szülőföldje megbecsülését. Főleg a még egyedül megmaradt törökkanizsai emlékmű védelmét.

Ez az alkotás egy a talapzatán álló betonlapból áll, amelyen korábban Tallián Emil bronzba öntött dombormű-portréja volt látható. (A portré restaurációja már azért is jelentős lenne, mivel Szentgyörgyi portréalkotásai a legjelentősebb munkái közé tartoznak.) Alatta egy térdeplő Diana, a vadászat istennője. A bronzportré mellett a következő szöveg volt olvasható: **„A nép igaz barátjának a járás hálás közönsége.”** A talapzaton pedig: **Vizeki Tallián Emil** neve olvasható. A városközpontban lévő emlékmű mellett két kőpad nyújtott pihenőt az arra járóknak, míg az egész kompozíciót egy vasráccsal bekerített park vette körül.

Az I. világháború befejezése előtt a Tallián család az emlékművet, jogosan féltve a bevonuló szerb csapatok rombolásától, a családi birtokuk erdejében rejtette el, ahol sértetlenül meg is maradt. Csak a talapzat és a két kőpad őrizte emlékét, jobb napokra várva. A II. világháború végén, mivel megfélemeztek róla, ott maradt a most már államosított birtokon. A park kerítését is elvitték, ugyanis a kommunista, nacionalista hatalom buzgólkodói azzal kerítették be a pravoszláv temetőt. Az emlékmű az erdőben rejtőzködött, majd amikor az erdőt a fatolvajok és rablógazdálkodás kiirtotta, magára hagyatottan, szerencsére mindenkitől elfelejtve, a határban árválkodott.

A kilencvenes évek közepén egy fénykép került a kezembe, amelyet évekkel korábban egy a Tallián-erdőben majálisozó kirándulócsoporthoz készített. A kép hátuljára a készítője szerb nyelven azt írta: „Ismeretlen emlékmű a Tallián-erdőben”. Rögtön ráismertem a Szentgyörgyi-alkotásra, és elhatároztam, hogy ha még megvan, bármi módon is, megpróbálom megmenteni. Megkerestem az emlékművet, hogy meggyőződjek, milyen állapotban van jelenleg. Rá is akadtam a törökkanizsa–oroszlamosi út bal oldalán, az úttól olyan 1 000 méterre. A már csődbe ment, lepusz-

Megcsonkítva, az erdő mélyén

tult állami birtok baromfitelepe mellett, egy kopár legelőn árválkodott. Amint az a jelzett fényképen is látható, a fémgyűjtők (vagy egy jóakarató megőrző?) leszedték a bronzlapot, és letörték a nőalak fejét, de egy jó restaurátor minden sérülést helyrehozhat, pótolhatja a hiányzó részeket.

A felfedezésemtől felbuzdulva először a szabadkai Községi Műemlékvédelmi Intézethez fordultam, de ők azzal utasítottak el, hogy a bányászati műemlékek esetében nem ők az illetékesek. Forduljak a nagyikindai műemlékvédőkhöz. Látva azonban az elutasító érdektelenségüket, úgy határoztam, hogy magam próbálom megoldani az emlékműmentést. Megbeszéltem Horváth Lehel mérnök, vállalkozó ismerőssel, hogy az ő tehergépkocsiján (minden engedély nélkül) egy biztos helyre elmentjük a műalkotást. Ez azért jutott az eszembe, mivel kissé korábban a hajdújárasi templomkertben kiásott turulszobrot is, helyreállítás végett ő hozzá szállítottuk el. (Sajnos, azóta is ott várja a sorsa jobbrafordulását). Erre a legmegfelelőbb hely, a megítélésem szerint a helyi plébánia udvara lett volna. Ezért megbeszéltem akkor még a rangját tekintve ft. Bogdán József atyával, aki hajlandó volt helyet adni a parókia udvarában. Ki is mentünk autókkal a tetthelyre, de be kellett látnunk, hogy ezt erős emelődaru nélkül lehetetlen megmozdítani, még kevésbé kocsira emelni. Munkavégezetlenül tértünk haza, de a megmentésről a továbbiakban sem mondtam le. Időközben megtörtént a

hatalomváltás, a miloševići idők elmúltak, és a helyi vezetésben is változások történtek. Szerencsés fordulatot jelentett, hogy Szabó József törökkanizsai helytörténész, akivel már korábban is a Tallián-emlékmű visszaállítása érdekében tartottam a kapcsolatot, 2001-ben a helyi könyvtárban egy jól sikerült Tallián Emil-kiállítást rendezett, amibe a szabadkai múzeum is besegített. Ennek meglepően nagy visszhangja lett, ami a helyi vezetők fejében is szemléletváltást eredményezett. A kiállítás megnyitására én is hazautaztam, és Szabóval valamint Bogdán atyával megbeszéltük, hogy ezekután az emlékmű visszaállítását is kezdeményezni kell. Ez a munka Szabó Józsefre szakadt, ő harcolta ki az egész helyreállítást és az emlékmű visszaállítását. Az átadó ünnepségre 2002-ben került sor, amire engem is meghívtak. Jelen volt az Újvidéki Televízió, az emlékművet megáldotta mind a pravoszláv, mind a katolikus pap, beszédek is elhangzottak, és én mégis félsikernek éreztem az egész ünnepséget. Azt is mondhatnám, hogy az egyik szemem sírt, a másik meg nevetett.

Örültem, mert 84 év után a Tallián-emlékmű visszakerült az eredeti helyére, a városi parkba, ha nem is úgy, mint régen, de újból kifejezheti a lakosság háláját városa neves személyének. A bánatomat az okozta, hogy a restaurálást szakszerűtlenül végezték el, így az egyedüli délvidéki köztéri Szentgyörgyi-alkotás valójában megsemmisült. Az történt ugyanis, hogy a helyreállítást Törökkanizsa szülöttjére, Sava Halugin szobrászra bízták, akinek már különben is számtalan

szobra van a városban, és aki, mivel nem restaurátor, nem a Szentgyörgyi alkotta Tallián Emil domborműportrét állította vissza, hanem a saját, újonnan elkészített Tallián-portrét rakta a betonlapra. A sérült nőalakot pedig meg sem próbálta helyrehozni. Persze, a kőtábláról az eredeti felirat is lemaradt, pontosabban új kétnyelvű került a helyére: Zahvalno stanovništvo - A hálás lakosság. Most az a helyzet, hogy nem lehet tudni, valójában kinek is az alkotása az emlékmű. Mert van egy Sava Halugin által alkotott domborműportré, és alatta egy sérült, fej és törzs nélküli térdeplő női alak, ami Szentgyörgyi megcsonkított alkotása. És van egy emlékmű, amely azt hirdeti, hogy a jó szándékú, de a szakszerűtlen cselekedet általában többet árt, mint használ - mivel a pokolba vezető út is jó szándékkal van kikövezve. Valójában most is bizonyosságot nyert az a tény, hogy nemcsak a történelmet, de a szobrok sorsát is a győztesek írják.

Természetesen egy jó restaurátorral, például Biacsi Karolina restaurátornővel (aki a törökbecsei Hungária című emlékmű restaurálását is kiválóan elvégezte) a hiba még helyrehozható lenne, de kinek érdeke ma egy Szentgyörgyi István alkotásával büszkélkedni, amikor a nevére sem a szülőfalujában, sem az egyetlen délvidéki köztéri alkotásának a helyszínén, Törökkanizsán sem emlékeznek. Így emlékeink lassan úgy eltűnnek, mintha ezerszáz évig e vidéken a magyarság nem is létezett volna. Helyünket pedig elfoglalják az egészségesebb nemzettudattal rendelkező népek.

A Sava Halugin által „restaurált” emlékmű

Létezik-e identitás a divat terén?

Vajdasági látlelet *

A reklámokkal túlszűfolt hétköznapijainkban szinte lehetetlen kimaradni a divat és a márkák világából. A divat manapság nagy hangsúlyt kap környezetünkben, identifikáló szerepe van. A divat számos téren megjelenik, nemcsak az öltözködésben, a divat egyben az is, ami miatt sok fiatal kiközösítenek, ez sokszor betegségekhez vezet, gondoljunk csak a hajszálvékony modellekre és azokra, akik olyanná próbálnak válni. A divatnak megvan a maga pozitív oldala, de sajnos a negatív is. E témának sokak számára nincs nagy jelentősége, pedig igen fontos, főként a fiatalok körében. A divattal kapcsolatos kutatásaim már több évet ölelnek fel. Most arra szeretnék választ kapni, hogy a folyamatos, intenzív divathatások mellett a fiatalokat főleg mi érinti meg e téren; mennyire hatnak vajon a Duna menti országok, avagy, létezik-e dunai identitás a divat terén? A dolgozat bemutatja a vajdasági fiatalok és felnőttek életmódbeli identitásjellegének sajátosságait és végső soron, részben foglalkozik az időszerű ismereteikkel az ízléssztylus és divat terén. Feltételezéseim szerint a vajdasági magyarok ízlésvilága és divatorientáltsága igen széleskörű, de csak részben ragaszkodik Európához, egyre hatalmasabb befolyást gyakorol rá Amerika. E tendencia alól a vajdasági szerbek sem képeznek kivételt. Kérdőívek segítségével megpróbáltam felfedni, hol foglal helyet a Duna menti országok irányában elfogadott életmód követése.

A tanulmányban komparatív elemzéssel analízálom a vajdasági fiatalok és a felnőttek körében elvégzett empirikus kutatások eredményeit 2007/2008-ból (400 fiatal és 83 felnőtt), amit újabb kérdőíves felméréssel (2010 szeptemberében: 191 fiatal és 46 felnőtt) igyekeztem bővíteni. Adatokat gyűjteni a vajdasági magyar és szerb

középiskolások és felnőttek álláspontjáról, aktuális öltözködési és ízléstudatuk, valamint európai orientáltságuk összefüggésében.

A divat szerepe az identifikálódásban

Mit értünk a divat alatt? E szó, a szokások, magatartások, irányok változatát fejezi ki, elsősorban azonban az öltözködés mikéntjére vonatkozik. Különböző korok különböző ruházatkodási formákat hoznak, és ezek változatait jelezzük a divat kifejezéssel... Az öltözködés története szerves része a kultúra és a művészetek történetének. Magába foglalja a kor művészeti ízlését éppen úgy, mint az adott technika lehetőségeit. Az osztálytársadalmakban kifejezője lett az osztályhelyzetnek, társadalmi rangnak, gazdagságnak. Régen a gazdag, művelt, befolyásos, közkedvelt emberek voltak hatással a divat alakulására, de olykor például regényhősök is hatottak rá (pl.: Goethe Werthere). Ma a multinacionális cégek nyomására a profitszerzés biztosítása végett olyan ruhákat kell tervezni, hogy lehetővé váljon tömeggyártásuk. A ruhák tömeges gyártásával megjelentek a divattervezők, divatházak. Manapság a divatot a sztárok is befolyásolják, mivel mi sztárok uralta világban élünk, sok fanatikus rajongójuk van és olyan ruhákat vásárolnak, mint ők.

A divat bonyolult jelenség, amelyben tükröződnek a társadalomban végbemenő (sokszor rejtett gazdasági, társadalmi és pszichológiai) folyamatok, bizonyos mértékig kifejezi a személyiség viselkedésének típusát, életstílusát, az ember önmagához és másokhoz való viszonyát. Nem lehet nem észrevenni, hogy a gyakran változó divat, a viselkedés külső jegyei mögött társadalmilag fontos jelenségek húzódnak meg. Ezek között vannak az erkölcsi jellemvonások,

* A kutatás a 9. Vajdasági Magyar Tudományos Diákkonferencián bemutatott munka rövidített változata, 2010, Újvidék. Témavezető: dr. Gábrity Molnár Irén egyetemi tanár.

a társadalmi presztízs, értékelés - önértékelés, a személyiség kifejeződése és önbecsülése, esztétikai ízlés és persze az egyéni pszichológiai adottságok. Az általánosan divatosnak elismert dolgokat az emberek mégis attól függően vásárolják, hogy milyen az anyagi helyzetük, iskolavégzettségük szintje, sőt élethelyük alapján. A további tényezők: a tömegfogyasztási cikkek termelési színvonala, mennyisége és minősége, az egyén műveltsége és kulturális szintje.

A divat kialakításában és elfogadásában érvényesülő csoportkülönbségek nagyon fontosak, hiszen ez alapján azonnal látható, hogy egy egyén szocializációs törekvése milyen szinten van, nyitott vagy zárt a személyisége. A divat bizonyos fokig nemzetközi jellegű, sőt internacionalizálódása összefüggésben van a különböző kultúrcsoportok kölcsönhatásával, a migrációs trendekkel, a tömegkommunikációs eszközök hatásával. Minden régió lakosságának divatízlésében megjelennek az egyes országokra jellemző nemzeti sajátosságok, amelyek a nemzeti hagyományoktól, kultúrától, a nemzet sajátos életmódjának specifikumaitól függenek. Ha valamely népcsoport önazonosságának erősítését szeretné elérni, kollektív hagyományörző magatartásával nemzeti identifikációs elemeket hangsúlyoz ki (etnológia, népi öltözékek, ünnepi szokások).

A divat bizonyos mértékig az emberi viszonyok jelképeként jelenik meg. A divathoz való viszony tekintetében a fiataloknál észrevehető tendencia mutatkozik az individualitás, eredetiség hangsúlyozására. A fiatalok képesnek mutatkoznak a kollektív szabványok alkotó átdolgozására, arra, hogy ezeket egyéniségüknek, ízlésüknek, személyiségük jellemvonásainak megfelelően átértelmezzék. Amikor az ember szükségleteinek kielégítésére divatos dolgokat vásárol, vagy amikor választásával saját individualitását, jó ízlését hangsúlyozza, gyakran kifejezésre juttatja azokat a kritériumokat, amelyek alapján a megbecsülést és az önmegbecsülést megítéli.

Az empirikus kutatás eredménye

A kutatásomat kérdőíves felmérés segítségével végeztem, saját magam által összeállított kérdőívvel, több korosztályban, szerbeknél és magyaroknál. Az első felmérés a divattal kapcsol-

atosan 2007 őszén készült Észak-Vajdaságban, Szabadkán. Ekkor összesen 400 magyar fiatallal töltöttem ki az ankétlapokat, 200-at a 12-13-14 éves korosztályból, valamint szintén 200-at, a 17 és 18 évesek korosztályából. A felmérést tovább folytattam 2008 tavaszán, mikor 83 felnőtt töltötte ki az ő számukra készített kérdőívet. Ezek után a szerb ajkú középiskolásokat vontam be a kutatásomba, hogy megfigyelhessem, milyen hasonlóságok és különbségek fordulnak elő a vajdasági magyar és szerb fiatalok körében (összesen 149 tanuló adott a kérdéseimre választ a szabadkai közgazdasági szakközépiskola és a gimnázium diákjaiból). A témában végzett kutatásomat 2010 szeptemberében tovább folytattam a szabadkai szerb és magyar középiskolások körében (akik a közgazdasági szakközépiskola és a tehetséggondozó gimnázium diákjai), valamint ismét a felnőttek között is. Újabb kérdőíveket állítottam össze, de legtöbb kérdés megegyezett a régivel, ami lehetővé tette az adatok összehasonlítását. Az ankétokat összesen 191 középiskolás töltötte ki: 114 magyar és 77 szerb, valamint 46 felnőtt véleményére is fény derült. Dolgozatomban összehasonlításokat végzek a különböző időben, más-más nemzetiségűek és a különböző korosztálytól kapott adatok között. Természetesen e munkám csak az adatok egy részét dolgozza fel.

A magyar tannyelven tanuló középiskolásoktól kapott adatok elemzésére fókuszálok, valamint az összehasonlításokra (a 2007-ből és 2010-ből származó eredményekkel kapcsolatban), hogy fény derüljön, hogy mi változott e korcsoportban a divat és ízlésvilág területén. 2008 tavaszán a szerb középiskolások (149) körében végeztem kérdőíves felmérést, amit 2010-ben megismételtem (77). A szerb anyanyelvűek között elvégezhető a két időpontos összehasonlítás, de a magyar középiskolások 2010. évi véleményét is összehasonlítom a szerb középiskolások válaszaival.

A kedvenc sztárok megtestesítői a magyaroknál

A divat és a sztárok szoros kapcsolatban vannak egymással. A fiatalok gyakran sztárok szeretnének lenni, olyanokká szeretnének válni, mint a híresek, gazdagok, akikre odafigyel-

nek, szépek, karcsúak és az se fontos, ha médiamanipuláció útján egy idillikus környezet van köréjük teremtve. Lehet, hogy tudjuk, de nem veszünk arról tudomást, hogy mégsem minden oly tökéletes, látszat az egész, a nyilvánosság tönkreteszi az életüket. A legnagyobb sztárookra, gyakran, mint példaképre tekinthetünk, még akkor is, ha érezhetően álomképeket üldözünk.

A felmérésem alapján megállapítható, hogy a vajdasági magyar fiatalság többségének nem az az álma, hogy sztár legyen. A helyzet nem változott sokat 2007 óta. A megkérdezettek többsége továbbképzéssel/oktatással szeretne foglalkozni, így a felmérés mindkét időpontjában csak egy-egy olyan magyar középiskolás volt, aki bevallása szerint sztár szeretne lenni az életben.

Feltételeztem, hogy a fiatalok többségének van *példaképe* -- egy-egy sztár, közismert személyiség, -- de a legújabb adatok alapján a megkérdezett magyar középiskolások 43%-a állította azt, hogy nincs egyáltalán példaképe, míg 34% számára példakép az egyik szülő vagy a szülei, valamely barát, rokon. A fennmaradó 23%-nak egy-egy közismert személyiség a példaképe. Velük szemben a fiatalok igen kritikusak, vagyis időnként mérlegelik, hogy mennyire számítanak pozitív személyiségnek, fel kell-e még rájuk nézni.

A 2010-ben kielemezett eredményeket mindenképpen pozitívabbnak tartom, mint a 2007-es kutatásom eredményeit, ugyanis akkor több fiatal vallotta azt, hogy neki nincs idolja (58%). Csak 19% jelezte, hogy a példaképe egy szülő, barát, rokon, vagy esetleg tanár, míg a többieknek egy-egy celeb lett a példaképük (volt, aki Fekete Pákó nevét írta be).

A konkrét *kedvenc sztárok* neveinek megjelölésekor 2010-ben a magyarok 15% vélekedett úgy, hogy nincs kedvenc sztárja se, ami jelentősen kevesebb annál, mint akinek nincs példaképe (43%). Véleményem szerint a sztárookra a középiskolások gyakran mint példaképre tekintenek, ugyanis manapság e két fogalom nagyon közel van egymáshoz. Kedvenc sztárként, az elvárásoknak megfelelően, nagyszámban a show/média különböző területein tevékenykedő személyiségeket jelöltek meg, főleg az angol nyelvterületről. Az is megállapítható, hogy az összes megkérdezett fiatalból csak kettő jelölt meg ma-

gyar sztárt (Zimány Lindát és Fekete Pákót).

Az első helyre egy nemrég felkapott és világszerte ismert sztár került, aki nem más, mint *Stephanie Joanne Angelina Germanotta*, művésznevén Lady Gaga. Őt a középiskolások mintegy 7,89%-a választotta kedvenc sztárjának. Lady Gaga New Yorkban született 1986-ban, amerikai Grammy-díjas énekesnő, dalszövegíró. Napjaink egyik legnagyobb sztárjának számít, hacsak nem a legnagyobb, már pályafutása kezdetén a legjelentősebb hírességekhez hasonlították. Igazán "ért a sztársághoz" hisz lassan mindig mindenki róla beszél, róla ír, ha felkapcsoljuk a rádiót, nagy valószínűséggel hamarosan felcsendül az egyik száma, tetteire mindenki felfigyel, botrányt kavart, kiveri a biztosítékot. Gondoljunk csak a hús ruhájára (meal dress), de egyébként sem egy átlagos hölgyről beszélünk, mert mindig feltűnő, előadásait a szexuális túlfűtöttség jellemzi... Ő igazi példa a sztárság és a divathóbort egységességére, ugyanis a célja bevallottan a divat, a zene, a művészetek összeolvasztása, a mindig különleges, egyedi, megbotránkoztató megjelenés (saját kreatív produkciós csapata van, a House of Gaga).

A második helyen *Johnny Depp* amerikai színész áll (5,26%), akit a többség tehetsége és külseje miatt jelölt, de emellett érdekes egyéniségnek tartják, aki szokatlan dolgokat művel, vicces, szeretik a filmeket, amelyekben szerepel. Igazán híressé *A Karib-tenger kalózái* című filmben Jack Sparrow kapitány szerepének megformálásával vált. A *Feel Street* démoni borbély filmében Golden Globe-díjat kapott. Ő 14 évesen már majdnem minden drogot kipróbált, dohányzott és az alkoholt sem vetette meg. 17 évesen kicsapták az iskolából, ma már csak a zenének él.

A harmadik helyen van *Hayley Williams* fiatal énekesnő és dalszövegíró, aki a Paramore együttes tagja. Őt tehetsége miatt jelölték kedvencnek. A Paramore amerikai rock-együttes, amelyet 2004-ben Franklinben (Tennessee) alapítottak. A *Brand New Eyes* az együttes eddigi legjobban teljesítő slágerlistás albuma.

De kik voltak 2007-ben középiskolásaink kedvenc sztárjai? Első helyen *Johnny Depp*, amerikai színész állt, akit tehetsége és külseje miatt

jelöltek. Ő az idén is magas, második helyen áll. 2007-ben második lett *Brad Pitt* filmszínész és filmproducer. Az áttörést a *Thelma és Louise* című film hozta meg neki. A sikert a *Folyó szeli ketté* és a *Hetedik* című filmek tették teljessé. A 17-18 évesek őt leginkább a külseje miatt jelölték. Harmadik helyen végzett *Kimi Raikkönen*, finn autóversenyző, a 2007. évi Forma 1 világ-bajnoka.

A kérdőív konkrét kérdéseiben azt firtattam, miért éppen az említett neveket választották? A válaszok alapján jelentős előny a tehetség, több mint 53%-ban. A következő fontos tulajdonság pedig a külső (jelentős hátrányban, közel 18%). Majdnem minden ötödik középiskolásnak azért lesz valaki a kedvence, mert jól néz ki, nem pedig azért, mert tehetséges. A tehetség is akkor kerül a felszínre, ha megvan hozzá a jó külső is. Fontos szempont a fiatalok szemében az, hogy szokatlan dolgokat műveljen valaki, vagyis mindent bevállal (12%).

A felmérésből arra derül fény, hogy 2008-ban a szerb fiatalokat jobban magával ragadta a sztárság, mint magyar társaikat. 4% szeretett volna híressé válni (populárna ličnost), ami mostanra igen lecsökkent (mindössze 2 személyre). A példaképek elfogadásában a magyar és a szerb fiatalok között nincs jelentősebb különbség. Viszont a sztárok mint példaképek nagyobb számban fordulnak elő a szerb diákok körében (pl. 2010-ben több mint 36%).

A kedvenc sztárok kiválasztásában viszont a két különböző nemzetiségű középiskolások között eltérést fedezhetünk fel. Míg a magyarok általában amerikai világsztárokat választanak, addig a szerbek (főként 2008-ban) sokkal nagyobb mértékben kötődnek saját nemzetiségükhöz (hazájukhoz), vagyis szerbeket választanak. Első helyre *Ana Ivanović* teniszezőnő került, aki tehetséges világklasszis, de emellett szép és kitartó. 2008-ban a második-harmadik helyen *Svetlana Ražnatović-Ceca* (énekesnő) és *Novak Đoković* (teniszező) voltak. A hírhedt énekesnőt főként külseje, majd tehetsége miatt választották, hasonlóképpen a teniszezőt is.

2010-re változás történt a szerb középiskolások körében, ugyanis a szerbek mellett megjelentek a külföldi sztárok is. Az első volt (aki a magyarok szavazatában is az első helyen állt),

Lady Gaga, mellette a szerbekenél újra Ceca jelent meg. Legnagyobb kedvencük ismét Novak Đoković teniszező, akit sikerei és tehetsége miatt választottak. Mellé egy külföldi név került, *Robyn Rihanna Fenty*.

A fiatalok és az öltözködés, avagy ruha csak azért, mert divatos?

A fiatalok öltözködési stílusa sok mindent elmond róluk. Feltételeztem, hogy vannak, akik csak azért vesznek meg bizonyos ruhát, mert az divatos, vagyis a generáció öltözködési stílusához szeretnének igazodni. Rákérdeztem a vásárlási szokásokra. A magyar középiskolások legtöbbször néha vásárol divatos kelléket, majd következnek azok, akik ezt valamilyen oknál fogva nem tehetik meg. Ez utóbbiak (valószínűleg a pénzgondokkal küszködők) száma 40%-ról (2007) csökkenőben van (2010).

Összehasonlítva a 2007. és a 2010-es kutatások eredményeit, jól látszik, hogy három év alatt növekedett azoknak a száma, akik megvesznek egy-egy ruhadarabot, csak azért mert divatos. Akik azt választották, hogy csak néha tesznek ilyet, számuk szinte pontosan azonos a két szemlélt évben (44% körül). Az igen választok száma mintegy 6%-kal növekedett, ezzel ellentétben pedig a nemek csökkentek 6%-kal. Tehát, a divat hatása a fiatalokra tovább növekedett. 2010-re közel 20%-kal növekedett azoknak a száma, akik igenis a divatossága miatt vásárolnak öltözetet. Amennyiben a 2010. szeptemberi adatokban a szerbek és magyarok válaszait hasonlítjuk össze, megállapítható, hogy a szerbek számára nagyobb jelentőséggel bír a divat (szinte dupla annyian elkötelezettjei a divatnak, mint a magyar diákok).

A magyar tannyelvű középiskolások a ruha fontosságával kapcsolatban a megadott válaszlehetőségek közül többet választhattak. A magyar fiataloknál ruhavásárláskor legfontosabbnak az számított, hogy jómaguknak tetszen (42,86%), ezt követi a kényelem fontossága (több mint 21%), illetve a ruhadarabok minősége (16,02%), majd csak a negyedik helyen van, hogy divatos legyen (majdnem 13%). Az utolsó helyen egyforma százalékaránnyal választották azt, hogy másoknak tetszen, és hogy fejezze ki az egyéniségét, legyen egyedi (3,46%). E kérdésben 2007-hez viszonyítva jelentéktelen

változások történtek. A szerb fiatalok, amikor ruhát vásárolnak, a legfontosabbnak tekintik azt, hogy tetsszen (42,57%), ezt követi a minőség (20,27%), majd a kényelem és a divat. E kérdésre adott válaszokban nem fedezhetünk fel érdembeli különbséget a magyar anyanyelvű válaszadókkal szemben.

Azt feltételezve, hogy sokan vásárolnának olyan öltözetet, amelyet egy sztáron láttak, megkérdeztem, hogy szívesen megvennének-e egy olyan ruhát, amelyet egy közismert személyiségen láttak. Feltételezésemet arra alapoztam, hogy a divatházak gyakran egy-egy híresség segítségével reklámoznak. A magyar válaszadók mindössze harmada vallja be, hogy nem vásárolna közismert személyiségen látott ruhát. Majdnem 20%-uk a celebek öltözkézésére vágyik, míg a középiskolások majdnem 47%-a igenis legalább néha követné a hírességek öltözkézeinek hiteles stílusát. A szerbeknek megközelítőleg ötöde az, aki szívesen vásárolna olyan ruhát, melyet egy sztáron látott. Ugyanannyian nem tennék meg ezt. A többiek (megközelítőleg a megkérdezettek 60%-a) csak bizonyos esetekben választanának olyan modellt, amelyet előtte egy sztár viselt. Ezek után nincs okunk csodálkozásra, hogy miért van oly szoros kapcsolatban a divat és a sztárvilág. A divatházak a legjobb eladást a megfelelő híres személyeken keresztül tudják biztosítani.

Manapság a megnyerő külsőnek fontos szerepe van társadalmunkban. A hátrányosan öltözködőt tehát megkülönböztetés éri, kigúnyolják, gátlásossá válik. A külsőségek fontosságának meghatározása céljából a kérdőívben egytől ötig terjedő skálán kellett behatárolni a véleményeket (ahol az egy az egyáltalán nem fontosat, az öt pedig a nagyon fontos minősítést jelzi). A külső fontosságának átlaga a válaszok alapján, 2007-ben 3,20, míg 2010-ben már csökkent, 3,10-re. Azok részaránya, akik a közepes (hármas) szintet jelölték be, 2010-re csökkent, míg a négyes osztályzás, vagyis hogy fontos a külalak, növekedett. A kapott eredmények alapján nem csoda, hogy a fiatalok egyre többet foglalkoznak a külsővel, öltözködés és egyéb testkorrekciókat is elfogadva. A szerbek hozzáállása szinte megegyezik a magyarokéval. Ez az attitűd feltételezhetően kapcsolatban van az emberek elégedett-

ségének szintjével is. Hogy a fiatalok mennyire elégedettek önmagukkal, azt a következő adatok szemléltetik. A magyar középiskolások legtöbbször (47,37%) részben elégedett önmagával, míg majdnem 45%-uk ki van békülve saját küllemével! A válaszadók mindössze 7,89%-a elégedetlen önmagával. Ezenkívül azt állapíthatjuk meg, hogy attól függetlenül, hogy a külsőt szinte egyformán értékelik, a szerbek sokkal nagyobb mértékben elégedettek önmagukkal.

Létezik-e dunai identitás a divat terén a fiatalok körében?

A kérdőíves felmérés során kíváncsi voltam, vajon mely divatstílus dominál régióinkban? Vagyis Európa vagy inkább más kontinens öltözködési stílusa vezető a fiatalok körében. Az ezzel kapcsolatos kérdéseket a regionális és európai tudatuk oldaláról közelítettem meg. Feltételeztem, hogy a tájtudat befolyásolja a divat-orientáltságot is.

A magyar középiskolások többsége (60% teljesen, míg 36,84% részben) azt állította, hogy tudja, hogy melyek a Duna menti országok Európában. Mindössze 2,63% állította, hogy ezt nem tudja. Kétségeim azonban vannak, ugyanis nem kértem, hogy sorolják fel a Duna menti országok mindegyikét: Németország, Ausztria, Szlovákia, Magyarország, Horvátország, Szerbia, Románia, Bulgária, Moldova, Ukrajna. Ebből a sorból legtöbbször kimaradt volna valószínűleg 2-3 ország. A szerb középiskolás tanulók több mint a fele azt állítja, hogy tisztában van a Duna menti országokkal, 37%-uk csak részben, a maradék 8% pedig nem tudja felsorolni ezeket az országokat.

Amikor arról érdeklődtem, hogy tudnak-e Duna menti országokból fontos személyiségeket, művészeket, sztárokat, a következő eredményhez jutottam:

A fiatalok jelentős része (45,45%) saját bevallása szerint, nem ismer Duna menti országból egy közismert személyiséget sem (!). Azt furcsállom, hogy a vajdasági középiskolások miért nem gondoltak akár szerbiai hírességekre, vagy éppen magyarországi celebekre, vagy akár térségbeli politikusokra? Azok, akik vállalkoztak a hírességek felsorolására, a következőket jelölték meg: legtöbbször Rúzsa Magdolnát, a Megasztár győztesét jelölték (5,26%). Jó helyezést kapott:

Wolfgang Amadeus Mozart (a 18. századbeli zeneszerző), majd a romániai énekesnő, Inna (Elena Alexandra Apostoleanu), aztán Milan Stanković, aki 2010-ben Szerbiát képviselte az Eurovíziós Dalfesztiválon, majd az idei győztes, Lena Meyer-Landrut. Sokan választották: Benkő Dánielt, Győzikét, Király Viktort, Lajkó Félixet, Orbán Viktort, Presser Gábort, Nico Rosberg-et. Megjegyzem, hogy a magyar anyanyelvű középiskolások főleg magyar hírességeket választottak. Figyelemre méltó az a tény, hogy a fiatalok kedvenc sztárjaik és egyéb példaképeik között sincsenek azok, akiket a Duna menti hírességeknél megneveztek.

A szerb fiataloktól szintén megkérdeztem, hogy ismernek-e Duna menti fontos személyiséget, művészt, sztárt. Bár maga Szerbia is Duna menti ország, e kérdésre a megkérdezettek mindössze 38,16%-a válaszolt. Legtöbbször szerbeket, vagy esetleg horvátot neveznek meg, köztük persze legtöbb énekest, esetleg sportlót: Novak Đoković, Đorđe Balašević, Zvonko Bogdan, Severina Vučković, vagy Rúzsa Magdolna és Lena.

A fiatalok többsége arra a kérdésre, hogy utaztak-e már Duna menti országba tanulóként, turistaként vagy munka miatt, legtöbbször igennel válaszoltak, mindössze 18,42% válaszolt nemmel. Az úti célként felsorolt országok pedig a következő sorrendben oszlanak meg: Magyarország, Ausztria, Németország, Horvátország.

A szerb középiskolások többsége (57%) még nem utazott Duna menti országba. Ez a szám nagyon magas. A vajdasági magyar diákok közül csak kb. 18%-uk válaszolta, hogy még nem utazott Duna menti országba. Valószínűleg a magyar tanulóknak Magyarországon élnek rokonaik vagy ismerőseik. A szerb tanulók, akik már utaztak Duna menti országba, főleg Magyarországon vagy Ausztriában voltak.

A kérdőívben az életmódforma választásáról és a mai divatorientáltságról így vélekedtek a válaszadók:

Legtöbbször (60%) az amerikai (szabad, vegyes) stílust tartják legnépszerűbbnek a divat követésében. Ezt követi majdnem 20%-kal a kontinentális-európai (német), vagy Duna menti, a többi stílus pedig már csak néhány százalékos részarányban jelenik meg. Megjegyzem,

hogy az iszlám stílust senki se választotta, de az ázsiai és a lokális népi öltözködést is vajmi kevesen.

A szerb középiskolásoktól szintén azt kértem, hogy jelöljék be, szerintük nálunk mely életmódforma és divatorientáltság a legnépszerűbb. A szerbek és magyarok véleménye között nem észleltem jelentős különbséget, szinte meg egyezik az ízlésük. A szerb középiskolások szerint a nálunk uralkodó stílus az amerikai (szabad, vegyes) majd ezt követi a kontinentális-európai (német) vagy Duna menti, a többi pedig jelentősen kisebb százalékban vesz részt.

A felnőttek ízlésvilága

A felnőttek körében első kutatásomat 2008 tavaszán végeztem, hogy megtudjam, miben különböznek, illetve egyeznek a fiatalok véleményével. Akkor 83 felnőtt töltötte ki a kérdőívet. 2010 szeptemberében összesen 46 felnőtt válaszolt a kérdéseimre.

A válaszok alapján azt állapíthatjuk meg, hogy a felnőttek már nem kötődnek annyira a sztárvilághoz és köztük nem született egyetlen olyan válasz sem, hogy "sztár" szeretett volna lenni. A válaszadók 52%-nak nincs példaképe sem. A felnőttek 39%-nak nincs kedvenc sztárja, míg a többiek a legkülönbözőbb személyeket jelölték meg (külföldieket, magyarokat): ilyen például Lady Gaga vagy Johnny Depp. Érdekes megjegyezni, hogy a 2008-as felmérés során a kedvenc sztároknál sokkal nagyobb számban fordultak elő magyarok. A felnőttek számára legfontosabb a tehetség, ezt követi az egyéb (pozitív emberi értékeket képvisel, hiteles). Megállapítható, hogy a felnőttek sokkal kisebb mértékben ragaszkodnak a divathoz, mint a tizenévesek. Alig több mint 6%-uk az, aki csak a divat miatt vásárolna valamit, míg közel 74%-uk egyáltalán nem tenné ezt. Akik a legjobban divatfüggők, azok a szerb fiatalok.

Lényegében nem található nagy különbség a fiatalok és az idősek között. Ruhavásárláskor csak az a különbség jelentkezik, hogy a divat jelentősége lecsökken a kényelem javára. A felnőtteknek is fontos, hogy tetsszen, majd következik a kényelem, a minőség. Különbséget észleltem a hírességek öltözködésének az elfogadásában, mert a felnőttek nem olyan nagy rajongók, mint a középiskolások, ugyanis közülük

csak 13% vásárolna szívesen sztárokon látott ruhadarabokat, míg 60% sohasem tenne ilyet.

Ha azt hisszük, hogy a fiatalok számára a külső fontosabb, mint a felnőttek számára, akkor tévedünk. A felnőttek a szerb és magyar fiatalokhoz képest egy cseppet sem maradnak el a külső felértékelésében, sőt. Amikor az adott fontossági szintek átlagát vesszük, akkor azt állapíthatjuk meg, hogy a szerb fiataloknak a legkevésbé fontos a külső (3,18 átlagérték). Őket követik a magyar középiskolások (3,30), míg a külsőségek legfontosabbak éppen a felnőttek számára (3,46). Megállapíthatjuk, hogy a fiatalok is sokat adnak a külsőre, de ezt a szüleiktől tanulják. A felnőttek között viszont többen vannak azok, akik nem elégedettek önmagukkal, mert mindössze 32%-uk teljesen elégedett.

Következtetések

1. *A fiatalok fele azt állítja, hogy nincs példaképe.* Minden negyedik fiatal tehát a sztárvilág vonzza, az az idillikus pompa, amely körülveszi őket. A felnőttek nem kötődnek a sztárvilághoz, sőt példaképük sincs (52%).

2. 2010-ben a magyar fiatalok többsége angol nyelvterületről választotta ki kedvencét (a show/média világból).

3. A globalizálódás jelen van a sztárság területén is, vagyis inkább az amerikanizálódás jelenségére mutathatunk rá. A helyi, illetve nemzeti nevek a háttérbe szorulnak.

4. Az öltözködés kapcsán növekedett azoknak a fiataloknak a száma, akik megvesznek egy-egy ruhadarabot csak azért, mert divatos. Tehát a divat hatása növekedett, a reklám és a média hatása erőteljesebb, miközben a szülők kontrollja e téren csökkent. A szerbek számára nagyobb jelentőséggel bír a divat (szinte dupla annyian elkötelezettjei a divatnak, mint a magyar diákok). Ez az eredmény akár annak is betudható, hogy falun és a városban más értékrendszerek uralkodnak. A felnőttek sokkal kisebb mértékben ragaszkodnak a divathoz, mint a tizenévesek: mindössze kb. 6%-uk vásárolna a divat miatt, míg közel 74%-uk egyáltalán nem teszi ezt. A felnőtteknél a divat jelentősége lecsökken a kényelem javára.

5. Az öltözködési stílus kapcsán a magyar középiskolások legtöbbször (59,71%) az amerikai (szabad, vegyes) stílus híve. Ezt követi 19,42%-kal a kontinentális-európai (német), vagy Duna menti. Az életmód és divatorientáltság területén nem fedezhetők fel jelentős különbségek a magyarok és szerbek között.

6. *A Duna menti országok ismerete és látogatottsága vegyes képet mutat.* Az adatok vizsgálatakor arra figyelhetünk fel, hogy a magyarok jobban tisztában vannak azzal, hogy mely országokon folyik keresztül a Duna. Ez valószínűleg annak tudható be, hogy a magyarok nyitottabbak Európa és Magyarország felé (többségüknek él ott rokona, családtagja). A magyar fiatalok többsége arra a kérdésre, hogy utaztak-e már Duna menti országba (tanulóként, turistaként vagy munka miatt), legtöbbször igennel válaszoltak, míg a szerb középiskolások közül sokan (46,75%) még nem voltak Duna menti országban.

7. A fiatalok jelentős része (45,45%) nem ismer Duna menti országból egy közismert személyiséget sem (!). Azt furcsállom, hogy a vajdasági középiskolások miért nem gondoltak akár szerbiai hírességekre, vagy éppen magyarországi celebekre, vagy akár térségbeli politikusokra? A kérdésre mindössze 38% válaszolt. Különösen kevés szerb tudott Duna menti ismert személyiséget megnevezni, amiből arra tudok következtetni, hogy az egyes színészeket, énekeseket, politikusokat, művészeket alapvetően nem kötik a Duna menti országokhoz.

8. Általános következtetésem az, hogy a vajdasági középiskolások nagy része nem választ példaképet magának, sőt körükben viszonylag nagy a bezártság (keveset utaznak külföldre a fiatalok). Kitörési pontot a média jelent, ez közvetíti az amerikai szabad, merész, bevállaló stílusvilágot. Az öltözködésben fontos számukra a divat. Inkább a városban lakók ragaszkodnak a legújabb értékrendekhez, de a falun élőkkel együtt eltávolodtak a népies stílustól. A Duna menti, vagyis az európai életstílus nem rögződött a fiatalok értékvilágában, de nem taszítják el maguktól azt sem. A kellő információk és a jártasság hiánya azt a jelenséget okozza, hogy a mai középiskolások nem közelednek tudatosan az európai értékekhez, inkább a média által diktált amerikai stílust szeretnék utánozni.

A BESÚGÓ FIA

laza
 laza és liberális
 haza
 időnként haza akar
 menni
 mintha abban bárki is
 aka-
 dályozná Mindenről van
 okos
 különvéleménye még
 Isten
 létezését is – ha kell –
 elmé-
 letileg bizonyítani
 tudja
 csupán a földhöz nem ért
 amit
 büszkén hangoztat: tudja
 meg az
 egész világ mennyire
 balfék
 ő és esendő mint a
 nagyok
 akiknek a bánata
 is nagy
 csak nagy lehet akár az
 övé
 mert akkorára nőtt oly
 nagy az
 ő bánata hogy még a
 balga
 besúgottak ivadé-
 kait
 is lebilincselheti

A szándéktól a következményig

Egyre végzetesebben gabalyodik saját kijelentéseinek gubancos hálójába Heller Ágnes, akitől pedig valamikor azt tanultuk, a cél nemcsak hogy nem szentesíti az eszközöket, de van, ami emberre, korra, társadalomra ennél is végzetesebb: a morálisan rossz eszközök rendre kompromittálják akár a legszentebb célokat is. Nem kívánom eldönteni, mi volt a filozófusnő eredeti szándéka Brüsszelben, de hogy morálisan rossz eszközöket választott, az számomra kétségtelen. Annyira ugyanis senki sem lehet feledékeny, hogy négy és fél év alatt kitörlődjön a tudatából, mi is történt Pest utcáin 2006 őszén, hacsak nem vált áldozatává a politikában egyáltalán nem rendkívüli szelektív amnéziának.

Most, hogy Hankiss Ágnes nyilvánosságra hozta a filozófusnőnek 1959-ben az MSZMP KB-hez írt önkritikáját, újabb botrány van dágadóban. Heller Ágnes, az MTI híréből látjuk, igen gyorsan reagált: van, amit beismert, van, amit cáfolt. Állítása szerint első férje – Hermann Istvánról, a néhai buzgó kádárista filozófusról van szó – hamisította a levél leginkább kompromittáló részeit. Mint a Magyar Távirati Iroda írja, „a filozófus szerint a levelet, ahogy a Magyar Hír-

lap is közzétette, írógépen írta, ezért könnyű lehetett »elétetni« a hamis részleteket.”

A kérdést nem akarom és nem is tudom eldönteni. Viszont szerintem Heller Ágnes ezúttal valamiről tényleg megfélelkezhetett, és nemcsak úgy, szelektív módon, hanem szándéktalanul és alaposan. Kőbányai Jánossal készített riportkönyvében, a Bicikliző majom (Budapest, 1999) című élet- és korrajzban ugyanis a filozófusnő még expressis verbis azt állítja, hogy férje, Hermann István NEM TUDOTT ÍRÓGÉPEN ÍRNI: „Az írószövetségi vitákban a csahosokkal szemben – nem mondom, hogy szimpatizáló, de – elnéző álláspontot foglalt el: kezdte magát behízelegni a rendszerbe. Nemegyszer előfordult, hogy – miután én gépeltem a cikkeket, mert nem tudott gépelni – azt mondtam neki: -Pista, ezt nem írom le.” (154. oldal) Na mármost, ha Hermann nem tudott gépelni, akkor hogyan hamisította meg a Heller Ágnes által aláírt gépíratot?

Remélem, erre nem az lesz a válasz, hogy valaki a riportregényt is hamisította, befűzve a kötetbe néhány páratlan oldalt.

Temerin, 2011. április 21.

Veszélyben a magyar demokrácia?

Nyílt vita az Európai Parlamentben Heller Ágnessel - a Zöldek és az Európai Szabad Szövetség (EFA) szervezésében

Brüsszel, 2011. március 1.

kedd, 15: 00–16: 30

<http://www.greenmediabox.eu/archive/2011/03/01/agnesheller/>

Az Európai Parlamentben megtartott vita angol és magyar nyelvű felszólalásainak teljes magyar nyelvű átirata

A fordító megjegyzései

A magyar nyelvű szövegről - Az itt olvasható hosszabb szöveg a „vita” angol és magyar nyelvű hanganyagának átirata. A magyarul elhangzott felszólalások közvetlen átiratok. Az angolul elhangzott szöveg magyar fordítása, ahol csak lehetséges, a magyar nyelvtan szabályait követi. Azokban az esetekben azonban, ahol a szórend angolul is téves, ott a magyar fordítás is a felszólaló szavainak a tényleges (angolul is téves) sorrendjét tükrözi. Az angol eredeti alapján készült magyar szöveg nem tartalmaz „szépítéseket” vagy „kiegészítéseket”, de tudatos ferdítéseket sem. A jelenlegi magyar szöveg az elhangzottak pontos magyar nyelvű értelmezését igyekszik rögzíteni. Ahol a magyar szöveg rosszul hangzik, vagy értelmezhetetlen, ott a szöveg angolul is rosszul hangzik, és értelmezhetetlen.

Heller Ágnes angol tudásáról - Heller Ágnes angol kiejtése és hangsúlyozása téves és hanyag. Mondatszerkesztése nem követi sem az angol nyelvtan szabályait, sem az angol gondolkodásmód szellemét. Heller Ágnes nem ügyel sem az angol igeidőkre, sem a szóvégződésekre, vagy a mondat állítmányának az érzékeltetésére. Mondatai, hol darabosak, hol pedig ismétlődő „betoldások” sorozatai. Heller Ágnes egy-egy már befejezettnek tűnő gondolatát gyakran tovább viszi, és emiatt roppant nehéz megállapítani, hogy hol

ér véget az egyik mondat, és hol kezdődik a másik.

Heller Ágnes mint előadó - Heller Ágnes hangvétele számonkérő, erőszakos és kapkodó. Orgánuma hevült és zaklatott. Hangneme ellentmondást nem tűrő, fölényes és kioktató. A vita folyamán Heller Ágnes felháborodást mímelve legalább két esetben arra hivatkozott, hogy szavait félreértelmezték.

Kaslik Péter

Helga Trüpel, az Európai Parlament képviselője: 0:00.0 Uraim és hölgyeim, kedves barátaink. Köszönjük, hogy megjelentek ezen, az én nézetem szerint, igen fontos vitán, a jelenlegi magyarországi helyzetről szóló vitán. Nagyon örülök, nagyon boldog vagyok, hogy igen kedves barátom, Heller Ágnes ma jelen van. Mi sok éve ismerjük egymást, igen fontos politikai vitákban vettünk részt Brémában, Budapesten. Volt egy találkánk New Yorkban. Mi nagyon közel állunk egymáshoz, különböző kérdésekről beszélgettünk. Brémában, Bréma városállamban van a Hannah Arendt Díj a politikai gondolkodók számára, és Heller Ágnest kitüntették ezzel a politikai gondolkodás szabadságának kitüntetésével. Budapesten született 1929-ben. Ő magyar származású zsidó filozófus, és 1977-ben hagyta el Magyarországot. Ausztráliába ment, a melbourne-i egyetemre és ő (hímnemet használ: „he”. A helyes megjelölés: „she.” - a ford. megj.) ott egyetemi tanár volt 1978-tól 1983-ig, és azután a New York-i New School for Social Research tanára (professzora) volt, Hannah Arendtet, a másik fontos zsidó filozófust követően New Yorkban.

Heller Ágnes mindig a kommunista elnyomás ellen volt, a liberális demokrata gondolkodás és a nyitott, demokratikus társadalmak híve volt. Megvolt a vitánk a magyar nyelvtörvényről és a sajtószabadságról, és ez nézetünk szerint nagyon

veszélyes a sajtószabadságra és a nyitott társadalomra nézve. Most jöttem egy gyűlésről, ahol a Média Inter Group bizonyos szakértőivel beszélünk, és igen világos, hogy nincsenek megelégedve a Bizottságnak a magyar nyelvtörvényhez való hozzáállásával. Mi kérjük („calling”) ennek a törvénynek a megújítását („renewal”), tekintetbe véve az igen fontos érdekfeleket („stakeholders”) és a civil társadalmat Magyarországon, hogy lépések történjenek egy megújított és valóban demokratikus médiatörvény felújítása érdekében.

Egy (másik) igen fontos szempont is felmerült, az egész Európát érintő igen fontos szempont is felmerült, ami nagyon fontos a sajtószabadság szempontjából. Nemcsak Magyarországról beszélünk, hanem több más országról is, és volt egy határozat és nemcsak a kiegyensúlyozott médiáról van szó, hanem a média kötelességéről is, hogy megsértsen, felkavarja a kedélyeket, felháborítson. Ez része a sajtószabadságnak, amit világossá kell tennünk, különben nincs igazi szabadság. Ágnes - és ami szerintem nagyon fontos, mert ő az év egy szakaszában Budapesten él, és a Tudományos Akadémia tagja Magyarországon, az év másik részében New Yorkban van, megy világszerte előadásokat tartani, egyetemistákkal beszélget, nyitott vitákban - most el fogja mondani az ő értelmezését arról, hogy jelenleg mi történik Magyarországon, és arról, hogy Orbánnak mi a szándéka. A szó a tied, Ágnes. Nagyon örülünk, hogy itt vagy.

Heller Ágnes: 3:50.9. – 29:16.4 Kedves Helga, köszönöm szépen a meghívást, és köszönöm szépen mindenkinek, akik az én régi barátaim. Boldog vagyok, hogy a Fidesz néhány képviselője is itt van, mert én valódi vitát szeretnék, mint mindig. Nem vagyok politikai előadó, és nyilván nem vagyok politikus, még politikai szakértő sem, én egy szegény filozófus vagyok. Ezek szerint, amit mondok, azt mint értelmiségi mondom, és hangsúlyozom, mint liberális értelmiségi. Hangsúlyoznom kell, hogy liberális értelmiségi, mert az utóbbi időben a liberalizmus szó a magyar sajtóban, a magyar jobboldali sajtóban a devilish, ördögi, csaló, ellenség, nem nemzeti, különös és valami nagyon idegen, szitokszó lett. Ezért én nyíltan mondom, hogy liberális személy vagyok, liberális filozófus vagyok, aki számára a bírálat fontos, akinek nem lehet megmondani, hogy

valamit el kell fogadnia, hanem mindig meg kell nézni, amit ajánlanak a számodra, és magadnak kell eldönteni, hogy az helyes vagy helytelen. És ha azt gondolod, hogy valami téves, azt meg kell mondani, meg kell mondani nyíltan, nemcsak a lakásodban kell megmondani, nemcsak a barátaidnak, hanem a nyilvánosság számára (– *for the public – a helyes kifejezés itt: in public vagy publically – a ford. megj.*).

Ez az, amit én alapjában véve tenni fogok, amit mások szintén mondanak az összejöveteleiken („in their salons”), baráti társaságokban, én ezt megmondom nyilvánosan. Először is a tárgy a demokráciáról szól („the topic is about democracy”. A helyes kifejezés: the topic is democracy. A ford. megj.). Napjainkban a televízióban és a sajtóban gyakran halljuk azt a szót, azt a kifejezést, hogy más demokrácia, mint a nyugati demokrácia, különösen akkor, ha a Közép-Keletről van szó. Nézetem szerint csak egyfajta demokrácia létezik, az amit mi nyugati demokráciának nevezünk. Az a fajta demokrácia, ahol a többségi határozat magában foglalja a kisebbség iránti tiszteletet, ahol van hatalommegosztás. Ezt azok, akik többségben vannak, nagyon komolyan veszik. A modern demokrácia ilyenemű felfogása alapján én bírálni fogom a magyar kormány bizonyos ténykedéseit. Először és legfőképpen azt szeretném mondani, hogy a magyar kormány nem konzervatív kormány. A német sajtóban és más sajtóban mindig konzervatív kormányként említik, de bizonyos, hogy az nem konzervatív, mert Magyarország miniszterelnöke forradalmat hirdetett meg. Azt mondta, hogy forradalom valósult meg a szavazófülkében, és a szavazófülke-forradalmat most a fentről jövő forradalomnak kell követnie. Vegyék komolyan a szavait. Nem konzervatív kormány, hanem forradalmi kormány van. Jobboldali forradalom. Nem kell címkével ellátni, mert nem szeretem a címkézést, de minden bizonnyal jobboldali forradalomról van szó, amely által a hagyományt, húsz év magyar demokráciájának a hagyományát kriminalizálják.

Egy igen erős tendencia van, hogy mindent kriminalizáljanak, ami Magyarországon az elmúlt húsz évben történt. Távol legyen tőlem. Nem mondom, hogy csak jó dolgok történtek, borzalmas dolgok is történtek, és állandóan történnek is. Nem fogom megengedni, hogy az elmúlt húsz

évet kriminalizálják. Ami azt jelenti, hogy a kormány egy olyan úton indul el, amelyen az előző kormányok határozatait bűncselekményeknek minősülnek („*the acts of former Governments are assessed as criminal acts*”), és ha azok nem büntethetőek a törvény alapján, majd találnak olyan törvényeket, hogy azok büntethetőek legyenek. Ez egyfajta kampány az előző kormány ellen, nem a bírálatra gondolok, mert az mindig helyénvaló, de egyfajta kampány az előző kormányok ellen (többes számban mondom) - minden korlát nélkül. Minden mondható erre a kormányra, és el fogják hinni, vagyis legalább azt fogják mutatni, hogy elhiszik. Ez a helyzet teljesen törvényesen kialakulhat Magyarországon, mert a magyar Alkotmány szerint, ha egy párt megnyeri a szavazatok 54 százalékát, akkor kétharmados többsége lesz az országházban, és ha ennek a pártnak kétharmados többsége van a parlamentben, akkor azt tehet, amit csak akar. Csupán önmegtartóztatásra lenne szükség. Ez az, ami a magyar kormánynál hiányzik. Joguk van azt tenni, amit akarnak. Joguk van a saját akaratuk teljes megvalósítására, de azt gondolom, hogy valami önmegtartóztatás tanácsos lenne, mert ha nem szabnak korlátot önmaguknak, nemcsak az országot veszélyeztetik, hanem önmagukat is.

Hogyan történt, hogy a pluralizmust egy bizonyos módon nem tiltották be törvény által, de állandóan és folyamatosan eliminálták. Először: az államelnök szerepének kérdése. Azelőtt három államelnöke volt Magyarországnak. Két konzervatív és egy szabaddemokrata elnök. Ezek mind autonóm emberek, személyek voltak („*autonomous human persons*”). Maguk szabta (magukra utalt) hatáskörük volt. (-*They had authority on their own.* - *A helyes kifejezés, ha - önálló - hatáskört akarunk mondani: Authority of their own.* – *a ford. megj.*). Volt hatalommegosztás, mert sokszor elégedetlenek voltak a kormány határozatával és használták az institucionalista hatalmukat, hogy megnehezítsék a kormány feladatát. Ezt mind a három elnök megtette. Most a Fidesz válaszon (?) egy elnököt („*Now the Fidesz choose a president.*” - *Ez a mondat így értelmezhetetlen. A ford. megj.*), aki alapján véve egy bábu. Akinek nincs saját hatásköre. Nem is tud magyarul beszélni, nem is tud magyarul írni megfelelően, és nincs hatásköre, az egyedüli álláspontja (*eredeti-*

ben: állása – position – a ford. megj.), hogy a kormány szolgája legyen. Alapjában véve pórázon lehet tartani. Ez a hatalommegosztás eliminálásának az első fokozata.

A második fokozat a nyugdíjalap (*pension fund*), nem is nyugdíjalap, hanem valami fajta nyugdíj („*superannuation*” ez a kifejezés azonos a „*pension fund*”- nyugdíjalap kifejezéssel - *a ford. megj.*), amire visszamenőleg százalékos adót vetettek ki. Az alkotmánybíróság ezt alkotmányellenesnek minősítette. Ezután korlátozták az alkotmánybíróság hatalmát és illetékességét. Ez volt az alkotmánybíróság határozatára adott válasz. Ez a kormány már kilencszer megváltoztatta az alkotmányt. Én csak kilencet számoltam meg. A probléma az, hogy minden hatalmat a Fidesz kezébe akarnak központosítani („*centralize*”) és összpontosítani (*concentrate*), és a miniszterelnök kezébe. Ez nagyon fontos, a miniszterelnök kezébe, mert megmondom önöknek zárójelben, hogy teljesen biztos vagyok benne, hogy a parlamentben a Fidesz tagjai közül nem mindannyian értenek egyet az ilyenfajta irányelvvel. Nem is tudom elképzelni, hogy mindannyian egyetértenének ezzel az irányelvvel. El sem tudom képzelni, hogy mindenki egyetért ezzel az irányelvvel, de ez az irányelv, és én nyilvánvalóan nem beszélhetek azok nevében, akik nem értenek egyet ezzel az irányelvvel, nyilvánvalóan csak azok nevében, akik egyetértenek vele. (!?)

Most pedig a következő fokozat. A következő fokozat a magán-nyugdíjalapok államosítása volt, ami azt jelenti, hogy a kormány államosította a magánpénzeket (*private funds*), magánnyugdíjalapot, azon az alapon, hogy az szabad elhatározás alapján történt, hogy az emberek, akik az állami nyugdíjpénztárakat választották, azt szabadon választották. Én megmondom önöknek: a magyarok mindig mindent szabadon választanak. Még a termelőszövetkezetekbe is szabad elhatározás alapján léptek be ötvenhat után. Ismeretek kell a magyar beállítottságot (*Hungarian attitude*), ezt a beállítottságot az első háború óta alakították ki, és gyakorolják. A szolgálalkú magatartást (*policy of servility*). A magyarok megtanulták a szolgálalkúságot. Tudták, hogy nem szabad mozdulniuk, tudják, hogy nem kell nemet mondani, tudják, hogy engedelmeskedniük kell, különben borzalmas következmények lesznek. És ez az a

pillanat, amikor a médiatörvényhez fordulok. (A médiatörvény tárgyalására térek? A ford. megj.)

Először is szerintem ez a médiatörvény Magyarországon teljesen felületes („*superficial*” - a felesleges lett volna helyes, ez angolul - *superfluous* -, a köznyelvben a helyes kifejezés: - *redundant* - a ford. megj.), mert Magyarországon az emberek mindenképpen engedelmeskednek a kormánynak. Azt teszik, amit mondanak nekik, hogy tegyenek. Olvasni akarják a gondolatait azoknak, akik hatalmon vannak, és ha a gondolataikat olvassák, azt remélik, hogy magasabb állást kapnak a vállalatban, tehát alapjában véve különben is engedelmeskednek. De ez nem volt elegendő a kormány számára. A Kádár-korszakban elegendő volt, mert a nép különben is engedelmeskedett, mert féltek tőlük, és nem volt szükség semmilyen cenzúrára. Az öncenzúra jól működött Magyarországon, de most egyfajta hatósági cenzúrát vezettek be. Ez a médiatörvény egy olyan illetékességet hozott létre, amely hatalmi cenzúrát jelent. Ismétlem, ez felesleges volt, de mégis szabályozásnak vetették alá. Mi az, ami helytelen mindebben? Nem az, hogy az első, a második vagy a harmadik paragrafus téves, az egész téves. Az egész intézmény téves. Képzeld el, hogy van egyetlenegy hatalmi szerv, és ezt a szervet egyetlenegy személy irányítja. Ugyanennek a hatalmi szervnek a tagjai mind ugyanannak a pártnak a tagjai, az uralmon lévő pártnak a tagjai. Ennek a hatalmi szervnek a vezetője szintén a kormánypárt tagja. Hogyan képzelhető el, hogy egy ilyenfajta autoritás megfelelő, tárgyilagos megítélést gyakorolhat?

A szabályok alkalmazása esetében. Persze magukat a szabályokat is egyetlenegy személy fogalmazhatja meg és foganatosíthatja. Egyetlen személynek joga van szabályokat hozni a sajtót illetően, beleértve a nyomtatott sajtót is. És engedelmeskedni kell, különben igen szigorú büntetések következnek. Meg kell jegyezni: a sajtó ocsmány („*nasty*”) lehet, a nyomtatott sajtó, nemcsak a nyomtatott sajtó. Előfordulhatnak az emberi jogokat sértő, rágalmozási, becsületsértő esetek. Azt mondhatnánk polgári bűncselekmények („*civil crimes*”). Ezért vannak a bíróságaink. Mindig fordulhatunk a bíróságokhoz. Ha a nevedet megbecstelenítik, vagy rágalom esetén, az emberséged elleni támadás („*attacks against*

your humanity”) esetében, a csoport ellen, ahova tartozol, a nemzetiségedet vagy a vallási hovatartozásodat ért sérelem miatt, minden egyes esetben a bírósághoz fordulhatsz. Ez az, amit normális esetben teszel. Ez az, amit én tettem. Én is a bírósághoz fordultam. Nincs szükség egy központi illetékességre, amiről tudod, hogy a határozata egy pártnak a határozata lesz csupán. Kivétel nélkül. Honnan tudom én ezt? Azt mondják, hogy nem tudjuk, hogy ez hogyan fog működni. Nyilvánvaló, hogy mindig fennáll az a lehetőség, hogy a szabályokat azok igazi értelmében alkalmazzák, nem pedig a saját politikai hovatartozásuk szabta érdekeik alapján. De a tapasztalat eddig azt mutatja, immár kilenc hónap tapasztalata alapján igazán nem remélhetjük, hogy az ilyenfajta hivatal tárgyilagos vagy büntető szándéktól mentes lesz, és a többi, és a többi... És ha azok lennének, akkor is teljes egészében fölösleges lenne. Ez nemcsak fölösleges, hanem veszélyes is.

A ti („*your Prime Minister*”) miniszterelnökökre szeretnék utalni, aki egyszer azt mondta, hogy ez a médiatörvény egy kiváló törvény, egy hungaricum, egy magyar különlegesség, és ebben az esetben Magyarország egész Európa előtt jár, és Európa tőlünk tanul, és amit ezzel a törvénnyel teszünk, az a helyes cselekvés, és utánozni fognak bennünket. És ez a legnagyobb veszély, mert lehetséges, hogy némely európai nemzet utánozni fogja ezt a törvényt, és ezért a magyarok szenvednek, és mi kis ország vagyunk. De más esetben, ha utánoznak bennünket sok országban, sok nép fog szenvedni ez alatt.

Amiről szó van, az az, hogy a kormánynak nagyon rossz felfogása van a hatalomról, különösen a miniszterelnöknek. Azt hiszi, hogy a hatalom növekszik azzal, ha egy pontba összpontosul, ha csak egy személy van, aki mindenfajta hatalmat gyakorol („*carries all the kinds of powers*”). A hatalom központosítása, a hatalom összpontosítása. Ez a hatalom mibenlétének a teljesen téves felfogása. És azt hiszem, hogy megfizetnek érte, mert lehet, hogy ez működik az abszolút monarchiában, de nem működik a demokráciában. A demokráciában a kormány akkor erős, ha közmegegyezésen alapszik, különböző politikai csoportok, különböző pártok, különböző vélemények alapján. És ha a hatalmat a közmegegyezésre

alapítod, ez igazán tartós hatalom, nem pillanatnyi hatalom. Mi van mind e mögött a felszámolás („elimination”) mögött? A mindennemű fékek és egyensúlyok felszámolása mögött? Más vonatkozások is vannak. A közvádlót mos kilenc hónapra nevezik ki. (*sicc!*) A Pénzügyi Bizottság két tagját most a kormánypárt parlamenti szövivője választja meg. Ezek a különböző vonatkozások. Azt hiszem, hogy ez rossz eljárás.

A hatalom összpontosítása mindig kis hatalom („small power”). Nagynak tűnik, de valójában kicsi, mert nagyon kevés vélemény egyezik vele, tehát ez rossz hatalmi felfogás. Mit tesznek most, hogy ennek a hatalomnak nagyobb támogatottságot teremtsenek? Már mondtam: kriminalizálást. Kriminalizáld az előző kormányt. Például, jelenleg egy javaslat van a parlament előtt, amely szerint az államadósság növekedése bűncselekmény lenne („the increase of the national debt should be considered as a crime”), és a bíróság által bűncselekményként büntethető lenne. Természetesen és ismétlen nincsenek ilyen irányú törvények, de természetesen hozhatsz törvényt, amely úgy működhet, mint a törvényhozás, amelynek visszamenőleges hatása van. Az a vélemény, hogy minden rossz az előző kormányok hibájából származik, különösen annak az értelmiségnek a hibájából, amely a jelenlegi kormány rossz hírét kelti külföldön, hogy a médiatörvény azért nem tetszik bizonyos erőknek Európában, mert az értelmiség azt pusztítóan támadta, egyszerűen nevetséges. A sajtó tagjai tudják, mit jelent egy olyan törvény, amely a sajtót irányítani, központilag irányítani óhajtja. Nincs szükség magyar értelmiségiekre, nincs szükség, hogy azt mondd, hogy ez téves.

Most visszatérek oda, hogy kriminalizálnak, és elsősorban és főleg a liberálisokat az előző kormánnyal, és ennek is megvan az oka. Az oka az, hogy az előző kormány koalíciós kormány volt, és ebben a koalíciós kormányban volt egy liberális párt. Emiatt akik liberálisoknak minősülnek, azokat kriminalizálni kell, hogy rajtuk keresztül elérjék a Szabad Demokrata Szövetség bizonyos tagjait, akik többé nincsenek a parlamentben. Hogy rajtuk keresztül (én nem akarok a filozófusok elleni ügyekről beszélni, de nyilvánvaló, hogy hat pályázat kriminalizálása, ami alapjában véve nevetséges, egy tündérmese) Magyar Bálintot kí-

vánják elérni, aki kultuszminiszter volt. Ez alapjában véve egy ugródeszka, hogy rajtuk keresztül más valakit kriminalizáljanak.

Most vissza akarok térni egy kérdéshez, amelyet előbb már említettem, egy igen rossz hatalomfelfogás kérdéséhez. Egy sokkal jobb felfogás, hogy támogatást keressünk (- seek for support -, a helyes kifejezés: „seek support” – a ford. megj.) A probléma itt, amit én kulturkampfnak (német szó: „kultúrháború” – a ford. megj.) nevezek, nemcsak kulturkampf az értelmiségi elit és mások között. Az értelmiségi réteg vezető személyeinek másokkal való helyettesítése. Egyszerűen kirúgják őket állásaikból, egyiket a másik után, az opera, a balett igazgatóját, a meteorológiai intézet igazgatója, színházi rendezők, az akadémiai intézet igazgatója és így tovább - kidobják őket állásaikból. Azt hihetik, hogy a konzervatív értelmiségieket ez érdekli. Ennek az ellenkezője igaz. Láttam a filozófusok elleni ügyben, hogy a konzervatív értelmiségiek nem támogatják ezt a politikát. Nem akarnak ártani maguknak a liberálisok kritizálásával, mert a liberálisok sohasem bírálják. Az efféle liberálisok sohasem bírálják az igazi teljesítményt, az igazi sikert. Néha megteszik, de nem bántják meg őket. Másrésről pedig azok az állások, amelyek most üresek, azokat nem a konzervatív értelmiségiek töltik be, mert a konzervatív értelmiségieknek vannak állásaik. Ezek a köpönyegforgatók számára vannak fenntartva. Szeretném, ha megértenék, hogy mennyi áruló van az én országomban. Ugyanazok a személyek, akik Kádár Jánost szolgálták, ugyanazok készítik elő az ügyeket a liberálisok ellen. Nem csupán ugyanazon típusú emberek, hanem teljesen ugyanazok a személyek. Az úgynevezett munkásörök, a szónak nincs jó fordítása, azok, akik önkéntesekként szolgáltak a kommunista pártban ötvenhat után. Rendőri besúgók. Ezek most a fő jobboldali elitnek deklarálták magukat. De ezek pontosan ugyanazok az emberek, megnézhetik ezt. Tehát alapjában véve nem a konzervatív elit, hanem ezek a típusú emberek vezetik a támadást az úgynevezett liberális értelmiségiek ellen.

Hogy történhetett meg mindez? Ugyanahhoz a kérdéshez érkezünk. Vannak ilyen fajta hagyományaink. Magyarországnak hagyománya van az önmegsegítés elhanyagolásában, az önálló cse-

lekedet elhanyagolásában. Mindent a kormánytól várnak, mindent egy személytől várnak. Ferenc Józseftől Horthy Miklósig, és Kádár Jánostól a jelen pillanatig, a magyarok megszokták, hogy van egy apafigura, nem kell öregnek lennie, egy apafigura, aki szívességet ajánl fel nekik. A magyarok nem jogokban, hanem szívességben gondolkodnak. Szívességeket kérnek a miniszterelnöktől, az elnöktől vagy valakitől, és azok szívességet tesznek nekik. Két példát mondok: mindkettőt Orbánról. *(Beszólás: „Öt perc”.)* Tudom, hogy öt percem van. Amikor az Orbán-kormány előzőleg hatalmon volt, volt egy tüntetés, és az emberek jelszavakat vittek a következő szövegekkel: „Viktor, köszönjük a hidat.” Most, nemrég történt, amikor volt egy terv Magyarországon, hogy a nyugdíjasoknak („for the pensioners”) megszüntessék a közszolgáltatások ingyenes használatát, vonatok, villamosok stb. Akkor a televízió azt mondta: személyesen Orbán elnök, Orbán miniszterelnök személyesen lépett közbe. Ő nem engedélyezte, hogy a nyugdíjasok elveszítsék ezt a kiváltságot. Nyilvánvalóan a vezetőkben való bizalomra való rájátszásról van szó, hogy amikor az emberek szívességeket kérnek, azokat megadják nekik. Tudom, hogy az időm kint van („my time is out”, a helyes kifejezés: „my time is up” - a ford. megj.), és szeretném megválaszolni a kérdéseiket, mert ez a kérdésekre szánt idő. Tudom, hogy nem mondtam el mindent, amit erről a tárgykörrel gondoltam, de talán a kérdések nyomán majd többet is mondhatok. 29:16.4

Helga Trüpel: Néhányan jelentkeztek kérdésekkel, és mindenkinek lesz lehetősége a megszólalásra, de kérem, engedjék meg, hogy először én tegyek fel egy kérdést. Volt egy támadás, mely szerint ön és Vajda Mihály, és más professzorok, visszaéltek a kutatási alap pénzével. Ez olvasható volt a sajtóban sok európai országban. Tudna erről bővebben mondani valamit?

Heller Á.: 29:57.4 Január elején három újság, jobboldali újság, jobboldali televízióállomások, és két jobboldali rádióállomás elkezdett egy mesét mondani, s ismételték ezt a mesét. Mesét. Hol volt, hol nem volt. Igazi mese volt, mert nem volt ténybeli alapja a mesének. Több mint száz kutatási ösztöndíj volt Magyarországon. Hat lezárult kutatási ösztöndíj, lezárult, adva, hogy azokat már háromszor kivizsgálták. A kivizsgálás lezárult.

Három ösztöndíjat elővettek, és elkezdték kriminalizálni ezt a három, hat ösztöndíjat. És volt egy gyönyörű kifejezés azt mondták, Heller és bandája elkutatott három és fél milliárd forintot. Heller és bandája. Mi a banda? Kutatott? Magyarországon természetesen nincs olyan szó, hogy „elkutatott”, az angolban sincs. Azt jelentette, hogy elloptad a pénzt, hogy ők a rablók, Heller és bandái. A banda, amely liberálisokból tevődött össze. Ez volt az egyedüli dolog, ami összekapcsolta őket, hogy a kutatási csoport vezetője liberális volt. Ketten közülük tényleg barátaim voltak, kettőről, négy., fogalmam sem volt, hogy kicsodák. A barátaim esetében nem is tudtam, hogy kaptak-e ösztöndíjat. Én azonnal egy banda vezére voltam. És alapjában véve ezt ismétlik, ismétlik, ismétlik. Nem akarok bocsánatot kérni, csak azt mondom, hogy nekem nincs egyetlen fillérem sem, én mondom nektek. Nincs egyetlen fillérem sem, és fél milliárd forint ellopásával vádoltak meg. Ez egy tündérmese, tündérmese, de ha ismétled a tündérmesét minden nap minden újságban, és minden rádióállomáson, a végén az emberek elhiszik, hogy ez igaz. Egy interjút adtam egy újságban, és azt mondták, hogy ha én a tizenhatodik században minden éjjel fekete misén vettem részt, és egy olyan főzetet készítettem, amelyet be akartam tenni a tudományos akadémia levesébe, hogy liberálissá változtassam, minden hónap első péntekén *(in every Friday..” a helyes kifejezés „on every Friday”)* összefeküdtem az ágyban a főnök Luciferrel, a fő ördöggel. Ha a tizenhatodik században egy inkvizítor mondja, mindenki hitt volna neki. De a valóság. Ennek a kijelentésnek a valóságtartalma pontosan ugyanaz, mint hogy én és a bandám elloptunk fél milliárd forintot. *(Heller Ágnes hangja ezen a ponton feldühödötté válik. Veri az asztalt. A ford. megj.)* De ha mondod, mondod, mondod, az inkvizítor...állítja (!?)... *(- will put it -.* Ez a kifejezés állítmány szerepében angolul értelmezhetetlen. A ford. megj.), és per lesz, nem tudom, hogy per lesz-e. Mindegy, most az üldözés, a közvádó „prosecutor general” azt hiszem ez az angol megfelelője. Most a közvádó....Kivizsgálás alatt van. Kivizsgálás alatt van, semmi miatt. 34:06

Helga Trüpel: Köszönöm. Most következik a nyílt vita. A szó az öné, asszonyom.

Morvai Krisztina: 34:10.9. Köszönöm szépen. Professzor Heller, Ön azt mondta, hogy a magyarok hajlamosak arra, hogy feltétel nélkül kövessék kormányaikat. Tisztelettel, de nem hiszem, hogy a világ tapasztalata ez volt a magyarokról 1956-ban. És hadd kérdezzem meg, hogyha a magyarok minden feltétel nélkül követik kormányaikat, akkor miért kellett a liberális, szocialista koalíciós kormánynak a magyarokra lövetni („shoot at”) 2006-ban, az 1956-os forradalom ötvenedik évfordulóján? Miért kellett száz meg száz embernek sérüléseket okozni. Miért kellett száz meg száz embert bebörtönözni, és a börtönben kínozni őket. Miért kellett ezt cselekedni állandóan 2002 és 2010 között? Miért kellett minden szocialista és liberális kormánynak minden kormányellenes tüntetést felosztatnia? Hol volt Ön, Heller Profesz-szor ezekben az években? Hol volt Ön és az Ön liberális barátai ezekben az években? Miért nem ült össze a jelenlegi csoport azokban az években, amikor a kormányellenes tüntetők börtönben voltak, és kínozták őket, verték őket, és elvesztették szemüket, mert a kommunista, szocialista liberális kormány lövett rájuk. Nem gondolják, hogy ha...

Helga Trüpel: Rendben van, megértettük...

Morvai K.: Ez nincs rendjén. Megkérdezhetem, hogy Ön miért nevet? Ez gyönyörű, hogy ez a gyűlés...

Egy férfihang: *(cinikusan)* Azért nevettem, mert azt mondta kommunista, szocialista, liberális, és ez számomra így összegeződött. *(Valaki nevet a háttérben.)*

Morvai K.: Ez egy koalíciós...

Egy másik férfi a pódiumról: Rendben van. Megértettük. Megválaszolhatja majd a kérdését.

Morvai K.: Ha, megértették volna, akkor folyamatosan beszéltek volna ezekről az eseményekről ...

Ugyanaz a férfihang a pódiumról: Okay, okay...

Harmadik férfihang: Okay, okay én megmondom, hogy mennyit beszélünk mi Magyarországról, majd megmondjuk később, de először Heller Ágnes.

Morvai K. Kérdem Önöket, hajlandóak-e ugyanennek az ügynek is egy ülést szentelni, mert végső ideje lenne, hogy az Európai Parlament ...

Férfihang: Megértettük...shhh...

Morvai K.: *(folytatja)* ...hogyan Magyarország 2002 és 2010 ...

Helga Trüpel: Kérem, legyen fair, és adjon másoknak is lehetőséget, hogy beszéljenek... Engedje, hogy... Mrs. Morvai, engedje, hogy válaszoljon.

A pódiumról: Megértettük. Shhh..

(Morvai Krisztinát egyesült erővel, erőszakkal elhallgattatják – a ford. megj.)

Morvai K.: Köszönöm.

Heller Á.: 36:54.3 „Jó”(szó szerint így, magyarul: „jó”, majd Heller Ágnes angolul folytatja. Nincs sem megszólítás, sem névmás – a ford. megj.)... egy másik, kérdés formájában megfogalmazott kitalálást tárt elénk. Senkit sem lőttek meg („Noone was shot” angol jelentése kettős lehet: „Senkit sem lőttek meg”, vagy „Senkit sem lőttek le.” Ismeretes az angol mondás: „He shot himself in the foot” - Lábon lőtte magát - maga ellen érvelt, a maga kárára beszélt. A ford. megj.) Mutass egy tényt. (“Show me a fact.”) Senkit sem lőttek le, senkit sem kínoztak. Mutass egy tényt, hogy bárkit lelőttek volna, bárkit kínoztak volna. Kedvesem, nekem egy tényre van szükségem, mert senki sem, még a Fidesz sem állítja, hogy bárkit lelőttek *(meglőttek)* volna, amit állítanak, az nem ez. Valami mást állítanak, az igen problematikus, de sohasem állítják, hogy bárkit lelőttek *(meglőttek)* volna, és sohasem állítják, hogy bárkit kínoztak volna. Elnézést kérek.

Morvai K. *(igyekszik közbeszólni)* ...

Heller Á.: Ez a te meséd, ez a te kitalálásod. Nem akarok 2006-ról beszélni, mert ez messze vinne bennünket. De ismétlem, hogy ez egy kitalálás, senkit sem lőttek le *(meg)*, senkit sem kínoztak. Még most is, amivel én nem értek egyet, meg akarják semmisíteni azt a bírósági határozatot, amely egyedül szerepelt a rendőrségi tanúvallomásokon. Én ezzel sem értek egyet, de ez távol áll attól, amit te most javasolsz.

Helga Trüpel: 38:09.5 Most Ön következik, európai küldött...

Schöpflin György: 38:18.2. *(Magyarul.)* Köszönöm szépen. Schöpflin György vagyok. Ágnes, szeretettel köszöntelek itt, a Parlamentben. Angolul folytatom. *(Angolul)* Ami nem magától értetődő azok számára, akik nem ismerik behatóabban Magyarországot. És azt hiszem, hogy

a magyar nyelv ennek egy rettenetes akadály. Egy mélységes megosztottság van, amely párt-politikai vonalon húzódik meg. Ez egy ontológiai megosztottság. Két értelmezési mód („*narrative*”) van minden lehető tárgykört illetően, ami csak szóba kerül. Említettem a múltban is, hogy Budapesten vannak jobboldali és baloldali vendéglők, a sütemények íze természetesen mindenütt ugyanolyan jó. Ha ebből a szempontból nézzük, akkor amit most hallottak, az Ágnes narratívája, amely a saját alapfeltevései alapján teljesen jogos. Vannak azonban más narratívák is, amelyeket ő szükségszerűen nem említett. Én említem őket, mert én a másik oldalról jövök. Először is a kriminalizálás, amire ő többszörösen hivatkozott. Magyarországon nincs egyetlen hatalom, amely azt mondja, hogy megnyomjuk a gombot, és kriminalizálás következik. Magyarországon vannak intézmények, vannak törvényes intézmények, amelyek önállóak és nincsenek a politikai hatalom hatásának alárendelve, ahogy azt te állítod. Tehát, ha kriminalizálásról beszélsz, akkor arról van szó, amit a közvádoló határoz. Ha a közvádoló kivizsgálást folytat, akkor arról van szó, hogy az utóbbi időben nagyon sok ilyen kivizsgálás van folyamatban, tekintettel a múlt kormány korrupciós ügyeinek a sokaságára. Ha bárkit bűnösnek találunk, azt bűnösnek találják. Különbözik pedig, és szerintem, ez vonatkozik az úgynevezett filozófus botrányra is, ha nincs semmilyen rendelkezés, akkor nincs mitől félned. Azt hiszem, hogy Magyarország ténylegesen jogállam.

Hadd térjek ki a következő pontra, amiről szóltál. Talán vissza kellene vonnod a „szolgalelkűség” kifejezést, mert az igen sértő számomra, de elég sok magyar ül itt ma a padsorokban, és nem hiszem, hogy azok szeretnék, ha szolgáknak és egy szolgalelkű nemzet tagjainak tekintenék őket. Nem hiszem, hogy a magyarok gondolkodóképtelen robotok. Ha viszont a magyarok mindannyian gondolkodóképtelen robotok, akkor hogyan lehetséges, hogy te, Ágnes kivétel vagy. Hogyan lehetséges, hogy te nem vagy szolgalelkű? Én sem hiszem magamról, hogy szolgalelkű vagyok. A hatalom összpontosítása, és amint arra te utaltál, hogy (*Magyarországon*) csak szervezeti ranglétra és engedelmeskedés van, ez az én számomra azt jelenti, hogy a magyaroknál nincs szakszerűség, és minden a hatalmon lévő politi-

kai erőnek van alárendelve. Nem hiszem, hogy ez így van. Azt hiszem, hogy magad is belátod, vagy legalábbis remélem, hogy belátod, miszerint ez nem így van. A magyarokra is jellemző a szakszerűség. A megosztott magyar társadalom mindkét oldalán jelen van a szakszerűség. Mindkét oldalon találhatóak jól képzett ügyvédek, még jól képzett filozófusok is találhatóak a megosztott (*magyar*) társadalom mindkét oldalán.

És befejezésül egy gondolat: te hosszasan beszéltél a médiatörvényről, én nem kívánok ebbe belemenni. Valójában sok időt eltöltöttem a médiatörvénnyel. Te különböző dolgokat tündérmeséknek minősítettél. Azt mondtad, hogy a média, és pedig a jobboldali média tündérmeséket mond. Nem gondolod, hogy jól jönne egy médiatörvény, amely megakadályozná a sajtót, hogy tündérmeséket mondjon?

Hozzászólás az ülés egyik vezetője részéről, angolul. 41:56.4 (Ez a hozzászóló nem kért, és nem kapott szót az ülés vezetőjétől. A fenti hozzászóló Heller Ágnes védelmében azzal érvelt, hogy amire a sajtóban gyakran azt mondják, hogy „tündérmese”, arról kiderül, hogy igaz. A felszólaló két példát hozott fel annak bizonyítására, amiről a sajtó írt. A hozzászóló ezzel azt szándékozta bizonyítani, hogy ha lett volna médiatörvény, akkor a sajtó nem bizonyíthatta volna be, hogy a vádak igazak voltak, és nem „tündérmeséről” van szó. Ez a hozzászólás Heller Ágnesre nézve azonban visszafelé sült el, mert cáfolja Heller Ágnes állításait, amelyek szerint a magyar sajtó ellene szóló vádaskodásai „tündérmesék”, és azok nem lehetnek igazak.)

Heller Á.: 43:40.0 Gyuri – valami nagyon nagyon fontosat. Magyarországon totális megosztottság van, vagyis a lakosság nem tudja és nem is akarja megérteni egymást, de ha egy párt kétharmados többséget kap, ennek a pártnak megvan a lehetősége, legalább a lehetősége, hogy megszüntesse ezeket a különbségeket. Ahelyett, hogy ezt a lehetőséget kihasználnák, azt az ellenkező célra használják: hogy elmélyítsék a szakadékot, nemhogy hidat építsenek a szakadék fölé. De a konkrét dolog, amit mondtál, de nem tagadhatod, hogy ahelyett, hogy egy olyan elnök megválasztása helyett, akinek saját jogkörére alapozott hatásköre van, az elnököt a miniszterelnök jelölte ki, aki nem egy önálló személy. Nem

tagadhatod, hogy amikor az alkotmánybíróság valamit alkotmányellenesnek minősített, akkor a parlament, a kormány válaszként korlátozta az alkotmánybíróság hatalmát. Nem tagadhatod, hogy a főügyészt kilenc évre nevezték ki (*Heller Ágnes előzőleg kilenc hónapot mondott. A ford. megj.*) Nem tagadhatod, hogy a cenzúrahivatal („*censorship authority*”) tagjai kizárólag egyetlen pártból valóak, és senki más nem vesz részt benne. Még akkor is, ha ennek a személynek a legjobb szándéka lenne, lehetetlen helyes döntést hozni, éppen amiatt, amit mondtál, hogy különböző narratívák vannak. Igazad van, különböző narratívák vannak, de ha azok döntenek, akik ugyanahhoz a narratívához tartoznak, nem lehet megakadályozni, hogy a döntéseik ne legyenek egyoldalúak és elfogultak, ezért van szükség a hatalom megosztására, hogy különböző narratívák legyenek, akik meg tudják vitatni egymással. Nincs szükség arra, hogy egy törvényt két óra alatt elfogadjunk, és öt törvényt beiktassunk egyetlen nap alatt a parlamentben. A demokráciák lassú intézmény. („*Democracies are slow institution.*”) (*Heller Ágnes a kezével veri az asztalt.*) Kompromisszumokra van szükség, vitákra van szükség, tárgyalni kell, nem lehet egyik percről a másikra menni. („*You can not go from one moment to the other.*”) Ha valamit teszel (értelmezhetetlen szó) egymás nélkül nem fog sokáig tartani, és visszahull azok fejére, akik kitalálták (invented). Ezt akartam mondani.

Hankiss Ágnes: 46:23.0 Köszönöm. Sok mindenről szeretnék beszélni, de az idő nagyon rövid, engedjék meg, hogy magyarul folytassam, hogy pontos legyek, mert a kérdések, amelyekkel szembesülünk, nagyon érzékenyek. (*Magyarul*): Én nagyon szomorúan hallgattam ezt az előadást, mert fiatal korunkban Ágnesnek és műveinek nagy tisztelőjeként ... (*Fennakadás: Nincs fordítás. Van?*) Hang: német...tizenhat. Okay...

H. Trüpel: Van fordítás minden nyelvre.

Hankiss Á.: (*Folytatja*)... Heller Ágnesnek és műveinek nagy tisztelőjeként agyonjegyzeteltem a könyveit, és nagyon tiszteltem azt a pengeéles logikát és objektivitást, amivel ő a világ dolgairól gondolkozott. Ehhez képest most hallottam egy előadást, amelyben én a nagyon- nagyon szélsőséges elfogultságon kívül mást nem találtam. Tények súlyos elferdítése, illetve az ő képébe nem

illeszkedő tények tudomásul nem vétele. Nem szeretnék kicsinyesnek tűnni, de ahogy mondani szoktuk, az ördög a részletekben lakik, tehát engedje meg, hogy látszólag kicsinyes módon, nem titkolva, hogy az elfogultságot bizonyítandó, először is néhány apró kérdést tegyek fel.

Ágnes, komolyan gondolja-e azt, hogy amikor Orbán Viktor metaforikusan azt mondja, hogy a szavazófülkékben forradalom zajlott (ez egy metafora), lehet-e ezt úgy fordítani, hogy Magyarországon kriminális forradalom vette kezdetét? Akik a történelmet ismerjük, gondoljunk a Hitlerábra, a Nemzeti Szocialista forradalomra; az valóban titkos választásokon szavazófülkékben zajlott le? Ugye, ez komolytalan? Nagyon sértő volt az, ahogy Schmitt Pál köztársasági elnök úrról nyilatkozott. Egyetlen kérdés, ha Önt zavarja Schmitt Pálnak a konzervatívokhoz való közelállása, nem zavarta, hogy Göncz Árpád elnök Úr a liberális párt országos tanácsának tagja és tisztségviselője volt? Nem kettős mérce ez? Tovább megyek: cenzúrahatóság működik Magyarországon. Magyarországon mindent meg lehet írni, azt, amit most Ágnes elmondott, de sokkal durvábban is, naponta mindent. A magyar sajtóorgánumban mindenki azt ír, amit akar. Ezt hívják cenzúranak? Kérdezném, Ágnestől, hogy...

H. Trüpel: Bocsánat, de...

Hankiss Á.: ... hogy miért nem emelte fel...

H. Trüpel: Csak fél ötig van időnk. Szorítkozzon csak egy kérdésre ...

Hankiss Á.: ... miért jelentette ki azt, hogy mindazok a dolgok, amikre utalni szoktunk, és amik a Gyurcsány-kormány nyolc évében zajlottak, a titkosszolgálatok felhasználása politikai ellenfelek megfigyelésére, mérhetetlen korrupciós ügyek, és a vérengzések, nemcsak október 23-án ... Más eseteket is szívesen elmondok. Befejezem. Egyetlen kérdésem: Ágnes, én ott voltam 23-án a tömegben. Idős hölgyek álltak körülöttem vérző fejjel. A legjobb barátom négy kisgyereke súlyos sérüléseket szenvedett. Nem szélsőjobboldal, ez egy békés tömeg volt.

H. Trüpel: Kérem, kérem... Megértettük, kérem, kérem.

Hankiss Á.: Ne haragudjon, egyetlen mondat, mert ez egy ritka alkalom. Mikor kriminalizálásról beszél és arról, hogy Heller Ágnes és bandája, és ahogy néhány sajtóorgánumban ebbe még a

rasszizmus kérdését is belekeverték. Ezt az egy mondatot engedjék meg, hogy befejezzem. Az én felmenőim többsége megjárta Auschwitzet, nagy részük ottmaradt, kisebb részük túlélte, úgy-ahogy. Ezt azért tettem hozzá, hogy ne magyarázzanak félre. Komolyan lehet azt gondolni, hogy egy korrupciós ügy kivizsgálásába inkvizíció, rasszizmus és hasonló tényezők játszanak szerepet? Ágnes, ezt Ön komolyan gondolja?

(Egy lettországi képviselő) 51:32.7 *(Igen nehezen értelmezhető általános jellegű felszólalása)*

(Német nyelvű felszólalások) (- amelyekre Heller Á. nem válaszolt.)

H. Trüpel: Most Ágnes fog válaszolni, és utána még három kérdést fogadunk el.

Heller Á. 59:38.4 válasza Hankiss Ágnes felszólalására:

...és más kérdések szintén. Először is az ő... Hölgyem (Lady) *(Magyarul):* Félreértette amit mondtam. *(Angolul folytatja.)* Sose mondtam, hogy kriminális a kormány. *(Magyarul):* Azt mondtam. *(Megismétli angolul.)* Azt mondtam, hogy nem konzervatív kormány, mert ő forradalomról beszél, és sose beszéltem kriminális aktivitásról itt, és én sose mondtam, hogy Orbán antiszemita, én inkább az ellenkezőjét mondtam a Frankfurter Allgemeine Zeitungban adott interjúmban. Te mondasz valamit, te nekem tulajdonítasz valamit, amit én soha nem mondtam. Ez mindig probléma. Lehet, hogy az én narratívám különbözik a te narratívádtól. Kérem, próbáld megérteni, amit a másik mond, ne tulajdoníts másnak bizonyos szavakat, amelyeket az soha ki nem ejtett. Én ezt nem szeretem.

A következő az általános kérdésről: Erről én ilyen rövid idő alatt nem beszélhettem. Azt hiszem igazatok van, mert itt nincs általános háttér. Én szétoztottam itt egy fényképet, talán ott, még mindig itt van. Ez a fénykép. A fénykép 1988-ból való, amelyen Gyurcsány és Orbán egy szobában ülnek együtt, és igen barátságosan beszélgetnek egymással. 1988-ban volt, amikor Magyarországon mindenki hitte és reménykedett, hogy megvalósul a szabad ország, a szabad alkotmányra alapozott ország, ahol az emberek demokratikusan élhetnek, és meghallgatják a másik véleményét. Borzalmas, hogy az elmúlt húsz év-

vel visszaéltek. A történet a húsz évvel való visszaélésről szól. Nemcsak egy párt a hibás, több párt hibás a húsz évvel való visszaéléstért. De itt vagyunk most és tárgyaljuk a jelenlegi helyzetet. Nem tárgyalhatjuk az 1990-es helyzetet, mert azt nem tehetjük többé. Nem beszélhetünk Antalról, vagy az első Orbán-kormányról, sem pedig a Medgyessy- vagy az első Gyurcsány-kormányról. Az lezárult. Elmúlt. Én nem szeretem. Különösen nem szeretem Magyarországon a hosszú emlékezetet. Beszél az emberekkel, és azt mondják: Emlékszel, mit mondott ez az ember húsz évvel ezelőtt? Emlékszel, mit tett tizenöt évvel ezelőtt? Azt gondolom, kérem, legyen rövid emlékezeted. A dolog az, hogy mit tegyünk most, mert mindig arra gondolunk, hogy mi volt tizenöt évvel ezelőtt, akkor semmire sem jutunk. Ennek az országnak ki kell mozdulnia erről a holtpontról. Ha a baloldali liberálisok iránti szimpátiám miatt bíraltok, én mondhatom, hogy én voltam az egyedüli, aki az ATV-ben, aki beszéltem a híres öszödi beszédről ugyanúgy... *(magyarra fordítja a szót):* „elment tökéletesen” *(vissza angolra)*, nem tudom leírni. Szintén elferdítették a mondanivalómat. Érdekes, hogy amiatt senki sem bíralt. Most. Az utolsó kérdés: Igen, én azt hiszem, hogy lehet beszélni különböző demokráciákról. Én a liberális demokráciáról beszélek, mert az a nyugati demokrácia, és amikor én jelenleg, akkor bírálok a kormány rendelkezéseit, akkor azt bírálok, hogy az nem felel meg a liberális demokrácia követelményeinek. Én olyan világban nevelkedtem, ahol azt tanultuk, hogy a Szovjetunió az igazi demokrácia a formális demokráciával szemben. Ebből elegendő volt. Igazi demokráciát akarok, amely nagyon formális, amely egy rossz kormány, de ott van a sajtó, amely helyére teheti a dolgokat. A sajtó kontrollálhatja ezt a kormányt, és a sok különböző ágazatok kontrollálhatják egymást. És ismétlem - egy lassú kormányt. Egy magyar miniszterelnököt akarok, hogy megmondjam, mit akarok, akarok egy magyar miniszterelnököt, akit senki sem magasztal, és senki sem gyűlöl. Ez a legfőbb kívánságom.

(Német nyelvű felszólalás)

H. Trüpel: Tessék

Bagó Zoltán: 1:05:48 *(Angolul.)* Az én véleményem kissé súlyos, azért magyarul beszélek.

(*Bagó Zoltán magyar nyelvű felszólalásának átirata*): Köszönöm a szót. Bagó Zoltán vagyok. Magyar néppárti képviselő, és nagyon szomorúan ültem végig ezt az előadást. Tekintettel arra, hogy itt jogásként folyamatosan jegyzeteltem, és tételesen vissza tudnék hivatkozni azokra az elhangzott mondatokra, amelyek csúsztatások, és nem állják ki a valóság próbáját. Sajnos ez részben annak köszönhető, hogy professzor asszony 1977 óta nem él Magyarországon. Tehát több mint harmincöt éve nem életvitelszerűen van Magyarországon, hanem hazajár, és lehet, hogy ezért nem ismeri a magyarországi viszonyokat. De ezt nem tételezem fel, valószínűleg inkább arról van szó, hogy egy másfajta értékrendet képvisel, aminek létjogosultsága van természetesen a világon, de ebből egyrészt mostanra a magyar társadalom többsége már nem kér, másrészt azóta nagyon-nagyon sok idő telt el. Hiába ingatják a fejüket, mert demokratikus választások alapján jött ki az az eredmény, ami Magyarországon elutasította azt a liberális gondolatrendszert, aminek egyik alaptétele, illetve aminek a hallgatói vagyunk itt ma, és ezért tartom ezt a vitát álságosnak, hiszen ebben az egy órában nem tudunk olyan elméleti problémákat feloldani, amelyek gondolkodási különbséget takarnak. Tételesen mik is hangzottak el? Azt mondta a professzor asszony, akinek én nagy tisztelője vagyok, hiszen az egyetemen olvastuk a munkáit, hogy a civil társadalom érdekeit a kormány nem veszi figyelembe. Ez, ugye, azért nehéz mondat, mert...bocsánat szó szerint jegyzeteltem. A kormány nem veszi figyelembe a civil társadalom érdekeit. Ez a mondat hangzott el. Bocsánat szó szerint jegyzeteltem. Ön mondta, professzor asszony.

(Német nyelvű közbeszólás)

Bagó Z.: *(folytatja)*... Ön mondta. Köszönöm szépen Cohn Bendit úr, hogy ennyire bízik bennem. Ön már többször bizonyította azt, hogy... A saját jegyzeteimből, professzor asszony.

Beleszólás: Was?

Bagó Z.: Vissza tudjuk hallgatni. Nem vagyok államügyész, de nincs értelme akkor a vitának, ha az elhangzott mondatokat is kétségbe vonjuk, úgyhogy akkor megpróbállok gyorsítani. Az, hogy a kampány az előző kormányok ellen szól

ma Magyarországon, ez egyszerűen nem igaz. A választások megtörténtek. Való igaz, hogy az előző kormányok idején történtek olyan dolgok, amiket most a mostani államigazgatás kivizsgál. Az visszataszító azt mondani a köztársasági elnökre, hogy a mostani köztársasági elnök magyarul sem tud, ez több mint durva, tekintettel arra, hogyha csak itt a meghallgatáson megnézzük a hozzászólásokat, akkor ez nem igaz. Az, hogy a liberális demokrácia a nyugati demokrácia, az megint nem igaz. Nagyon sok politikai rendszer van, ezek közül az egyik a liberális demokrácia. Arra hivatkozni, hogy Kulturkampf van Magyarországon, és az értelmiségi elitnek egymással, ez megint egy nézőponti kérdés. Ön szerint az Önök által képviselt értékrend az értelmiségi elit. Nagyon sokan vannak Magyarországon, akik szerint nem. Be fogom fejezni Trüpel asszony, mert az előttem szólók lényegesen több időt kaptak, de azt még szeretném aláhúzni, hogy akkor médiatörvényről beszélni...

H. Trüpel: ... Kérem, kollega úr, kérem... fejezze be, mert szeretnék másoknak is lehetőséget adni...

Bagó Z.: Értem. Három mondatot szeretnék mondani. A mai nappal az MSZP és az SZDSZ a magyar parlamentben nem járult hozzá, hogy sürgősséggel tárgyalják a médiatörvénynek az ügyét. Ez egy kérdés. Kíváncsi vagyok az Ön véleményére ezzel kapcsolatban. A második kérdésem: Miért hivatkozik a Kádár-korszakra és arra a kontinuitásra, amiről beszélt, akkor, amikor Magyarországon az Apró-klán és az ő leszármazottai voltak az államigazgatás csúcsán? És a harmadik, befejeztem, hogy senkit nem lőttek le, ezek tények, és fikciók. Szó szerint ezt mondta. Ez egyszerűen hazugság. Emlékszünk a vérző fejű emberekre. *(Taps)* Emlékszünk arra az emberre, akinek kilőtték a szemét, és sorolhatnám. Köszönöm szépen.

(**Névtelen angol nyelvű hozzászólás**)
1:10:51.6

Összefoglalás: Az Európai Unió Bizottságának a magyar médiatörvényhez való viszonyáról szól, és azt sürgeti, hogy a magyar médiatörvény kérdése ne csak az EU-bizottság és a magyar kormány között kerüljön megvitatásra, hanem más szerveket is be kell vonni a vitába. A felszólaló

egyáltalán nem érinti Heller Ágnes beszédét, sem a magyar részről adott válaszokat, illetve a Heller Ágnesnek feltett kérdéseket.

(Francia nyelvű felszólaló)

(Német nyelvű felszólaló)

Heller Á.: (válasza Bagó Zoltán felszólalására)
1:18:29 Azt hiszem, hogy több felszólaló hozzá-
szólásával egyezem. Nem akarok arra válaszol-
ni, amivel egyezem. Most itt egy példa, hogy a
magyar..., a Fidesz hogyan vitatja meg rendsze-
rint a dolgokat. Ez az Úr nekem tulajdonított egy
mondatot, százszázalékos bizonyossággal, hogy
én azt mondtam. Idézett egy mondatot, amelyet
én sose mondtam, mert nem tud angolul. Azért
hiszi, hogy én mondtam valamit, amit nem mond-
tam. Abszolút nem. Más példák is vannak. Valaki
az Apró-klánról beszél. Tudják mi az Apró-klán?
A mese, hogy Gyurcsány miniszterelnök felesé-
gül vette Apró unokáját. Ezt most Apró-klánnak
hívják. Megmondom Önöknek. A Fidesz egyik
igen megbecsült tagja, akit én igen becsülök, az
ő apja a titkosrendőrség besúgója volt. Rólam
jelentett. Milyen következtetést vonok én le az ő
fiáról? Semmilyen. (Egyre dühöttebben és felaj-
zottabban, számonkérő s el-elfulladó hangon) Mit
jelent az, hogy Apró-klán? Szégyellném magam
az Ön helyében. Ilyen szavakat kiejteni. Ki a fele-
lős? Az apa, a nagyapa, és a feleség nagyapja.
Klánról beszélni. Ez olyan, mint Heller Ágnes és
bandája, ugyanolyan érv. Én ellenzem az ilyenfaj-
ta érvet. Nem hiszem, hogy ezt ép ésszel bárki

is megtenné. Ami a Magyarország államelnökére
vonatkozó bírálatomat illeti, talán túl erős volt, de
ő mondott („uttered”, a helyes kifejezés: „issued”)
két másfajta írást, amely tele voltak (!) hibákkal,
magyar hibákkal, nyelvtani hibákkal, és más fajta
hibákkal, és még a helyesbítésben is volt három
hiba. Ez nem azt jelenti, hogy ő nem tud magya-
rul, de a személyek, akik körülveszik, akik írják a
dokumentumokat a számára, nem tudják a ma-
gyar nyelvtant. Ez be van bizonyítva. Nincs szük-
ség arra, hogy én bizonyítsam, mert papíron van.
És nem hiszem, hogy másokat meg kell válaszol-
nom. Ismételten, ami a médiatörvényhez (!) illeti
(„as far again to the Media Law concern” a helyes
kifejezés: „As far as the Media Law is concerned”-
A ford. megj.) Nem arról beszélek, hogy a törvény
önmagában jó-e vagy sem. Azt hiszem, hogy
teljes egészében rossz, mert a kormány nem el-
lenőrizheti a sajtót, a sajtónak kell ellenőriznie a
kormányt. De a dolog, hogy egy hatóság minden
tagja a kormányon lévő párt tagja, és a hatóság
vezetője szintén a kormánypárt tagja, egy rend-
ellenesség. Abszolút rendellenesség. Minden-
ki láthatja. Kristálytisztá, hogy rendellenesség,
függetlenül a törvény tartalmától, ami szerintem
szintén téves. De a tartalomtól függetlenül, ez
egy rendellenesség. Egyetlen médiatörvény sem
kontrollálható egyetlen párt által, a hatalmon lévő
párt által, és egy személy által, aki szintén a kor-
mánypárthoz tartozik. Ez egy rendellenesség. Ez
önmagában egy rendellenesség. Okay.

Fordította: Kaslik Péter

Csorba Béla

Üzenetek a farkasveremből

Fábián Ernő: *Naplójegyzetek 1980–1990. Kriterion
Könyvkiadó, Kolozsvár, 2010*

„A hatalmasok szemében a gyengék bűnösök.”
(Jozsif Visszárionovics Sztálin)

„A kisebbségi életet csak a koncentrációs táborokhoz lehet hasonlítani, ahol minden azért van és történik, hogy megsemmisítsenek. Ezt nem lehet tagadni, még akkor sem, ha a humánium a mi oldalunkon van. De ez nem kényszeríthet passzivitásra.”
(Fábián Ernő naplóbejegyzése)

Egy hiteles ember

Fábián Ernő (1934-2001) úgy halt meg, ahogyan élt. Csendben. S már-már visszhangtalanul. Az utókorra hagyva a huszadik századi erdélyi eszmetörténeti gondolkodás és totalitarizmuskritika egyik nagyon fontos életművét, benne a kordokumentumként és intellektuális teljesítményként egyaránt kimagasló Naplójegyzeteket. S a példamutatást arról, hogyan kell közösségünkhöz és szabadságeszményeinkhez minden körülmények között hű, elkötelezett értelmiséginek lenni.

Fábián 1956-ban Kolozsvárt szerzett történelem-filozófia szakos tanári oklevelet, fiatal fejjel Illyefalván iskolaigazgató lett, de egyházi esküvője miatt egykettőre leváltották, áthelyezték, később szülővárosába, Kovásznára került a középiskolába, a hatvanas években jelennek meg közéleti kérdésekről szóló első jelentősebb írásai a Hétben, majd a hetvenes években a Korunkban és a magyarországi Tiszatájban is. 1975-ben jelenik meg első könyve (kismonográfia Apáczai Csere Jánosról), s innentől kezdve az erdélyi kisebbségi identitáskutatás és társadalomismeret egyik legmarkánsabb képviselőjévé válik, magára vonva a rendszer éber őreinek, besúgóinak és cenzorainak a figyelmét. A nyolcvanas évek elején betiltják két könyvének, *A tudatosság fokozatainak* és *A példaadás erkölcsének* a terjesztését, kizsorul a folyóiratokból, s csak a diktatúra bukása után publikálhat újra, többek között ekkor jelenik meg az eltiltás éveiben írt két „új” könyve. A délvidéki „filológia” számára talán nem érdektelen, hogy a VMDK lapja, a Hírmondó 1991-es évfolyamában egy hosszabb cikkét (Liberalizmus

és kollektív jogok) és egy elméleti tanulmányát is (A „mi” és a „mások” identitása) átveszi, az elsőt a bukaresti Hétből, a másodikat a budapesti Századvégből, elvileg tehát Fábián Ernő neve nem cseng a Vajdaságban sem teljesen ismeretlenül.

Vannak helyzetek, amikor a számkivetettség sötét farkasvermeinek mélyén élesebben lehet látni, radikálisabban lehet gondolkodni, mint az álszabadság, vagy akár a viszonylagos szabadság (ha egyáltalán van ilyen) napsütötte lankáin. Ha Fábián Ernő soha semmit nem írt volna életében, csak az önmagának felelgető titkos naplót, amelynek létezéséről a szerző életében még a hozzá legközelebb állók sem tudtak semmit, teljesítményét akkor is egésznek, lekerekítettnek látnánk. A vállalt forma szükségképpen szubjektívizmusa, töredékessége, elhallgatásai, vélhető öncenzúrai ellenére kíméletlen, pontos látletét adja nemcsak a huszadik századvégi Románia nacionálkommunista totalitarizmusának, de bevezet a modern kori nacionalizmusok és világhatalmi viszonyok ideológiakritikájába, és hasznos, bizony, saját bőrén szerzett tapasztalatokkal gazdagítja magyar nemzeti kisebbségi önismeretünket.

A Napló megszületésének idején Fábiánra a Szekuritáté dossziéi szerint már huszonöt informátor figyel. Ellenőrzik telefonbeszélgetéseit, felbontják leveleit, bemikrofonozzák a lakását, fűlelik, miről beszél tanárkollégáival, mit tanít diákjainak. A róla készülő jelentésekben „irredenta nacionalistának” titulálják, miközben tudják, hogy tudja, hogy minden lépését megfigyelik. Ennek ellenére, – mint Peti Emese írja *Az állambiztonsági*

dossziék Fábíán-képe című, a könyv utószavának is felfogható fejezetben – „világképét és a hatalmi szervekről alkotott véleményét a rá gyakorolt nyomás ellenére sem változtatta meg, amellet is kitartott, hogy a magyar kisebbségnek mindent meg kell tennie túlélése érdekében.”

A könyv két szerkesztője, Bárdi Nándor és Filep Tamás Gusztáv alapos bevezető tanulmányban vázolja fel a fábiáni életmű legfontosabb vonulatait. Fábíán nem ragad le a transzilvanizmus nemzeti „lelkizésénél”, számára a kiindulópont nem a közelebről sohasem meghatározott „erdélyi lélek”, hanem az azonosságtudat megteremtésére hivatott minőségelvű ideológia, melynek a vallási türelem és szabadelvűség erdélyi tradíciói mellett szerves alkotóelemei a „pluralizmus”, a „kritikai nemzetszemlélet” és a „nyitottság”. (Más, itt most nem tárgyalandó kérdés persze, hogy a transzilvanizmus mint kisebbségi önvédelmi ideológia már megszületése pillanatában is csak pótcselekvés lehetett, hiszen nem számolt az erdélyi realitásokkal, sem a százszok különérdekeivel, sem pedig a hegemon helyzetbe került román nemzettudat centripetális, egyre inkább Bukarest-központú erejével, ahogyan ez utóbbit maga Fábíán is figyelmen kívül hagyta.) Másfelől azonban Fábíán számára a nyelvközösség nem önmagában való érték, csupán amorf adottság, amit a kultúrának kell élettellel megtöltenie, ahogy írja, „nekünk való egységgé” strukturálnia. Így jut el kisebbségi létállapot és érték tudat kérdéseinek alaposabb vizsgálatáig, vitatva az értelmiségiek körében is bevettnek számító közhelyet a modernizáció és az iparosítás ab ovo etnikai homogenizálódást és beolvadást indukáló jellegéről. A gazdasági automatizmus mögött felfedi az állampolitikai szándékot, azt az etnocentrikus nacionalizmust, amely Romániában eljut a teljes brutalitásig: az erdélyi városok elrománosításáig és végül a falurombolásig. (Tegyük hozzá, mindez korántsem romániai jelenség, lágyabb formájában a titói Jugoszláviában is megtapasztalhattuk, sőt, kisvárosaink tudatos gyarmatosítása, az etnikai arányok megváltoztatásának nagyszerb politikája napjainkig nem változtatta meg fő csapásirányait.) Naplóbeli első leütéseinek egyike a belső gyarmatosításra vonatkozik: bírálja az iparosítással párhuzamos betelepítést, hiszen az nem a táj, a közvetlen vagy a távolabbi környezet lakosságának kínál megél-

hetést, hanem éppen ellenkezőleg, az etnikai hódítás jegyében.

Ceaușescu egyre kíméletlenebb diktatúrájának ellenreakciójaként az erdélyi magyar szellemi életben a hetvenes években fokozatosan paradigmaváltás következik be, amelyben vezető szerepet játszanak a filozófus Bretter György tanítványai, mindenekelőtt Molnár Gusztáv, majd a nyolcvanas években az általa megszervezett értelmiségi szerveződés, a Limes-kör, amelynek munkájába Fábíán is bekapcsolódik. Paradox módon Erdélyben éppen a nagyobb szabadsághiány okozta hátrány válik az elméleti tisztázást elősegítő előnnyé, szemben például akár a mi akkori vajdasági magyar szellemi kondícióinkkal is. Naplójában Fábíánnak a Körrel való kapcsolatára még rejtett utalást sem találni, viszont a 2004-ben Csíkszerdán kiadott dokumentumokból (*Transzcendens remény*) tudjuk, már az első, 1985. szeptember 20-ai bukaresti vitában is aktívan részt vett. Szemmel láthatóan bealkulálta annak lehetőségét is, hogy „lebukhat”, a hatóság elkobozza a kéziratot, s ha mindent leír, azzal másokat is bajba kever. Egyébként éppen ennek az évnek az elején írja le a következőket: „... azon tűnődöm, hogy miért kell fáradságos munkával járó elméleti tanulmányokat írni. Elég volna minden nap történetét megírni, összefűzve és jól szerkesztve maradandót lehetne alkotni. S olyan kordokumentumot, amit évtizedek múltán (talán századok múltán is) semmivel nem lehetne pótolni. Nincs olyan aprólékos történészmunka, mely helyettesíteni tudná az így megörökített történelmet.” Fábíán Ernő ekkor már öt éve vezeti naplóját, vaskövetkezetességgel, rendszeresen feljegyezve mindent, ami helyi kisvilágában vagy akár az Ó- és Újvilágban az emberi és kisebbségi szabadságjogok szempontjából releváns. Márpedig ebben az évtizedben nemcsak geológiai (bukaresti földrengés), hanem geopolitikai tektonikus mozgások is megindulnak (a moszkvai múmiák kihalnak a központi bizottságból, hatalomra kerül Gorbacsov, a Szolidaritás mozgalma Lengyelországban, leomlik a berlini fal, felemás rendszerváltás Magyarországon stb.), s azok végül megrengetik Romániát, és maguk alá temetik a Kárpátok Géniusát is. Ezekkel a folyamatokkal párhuzamosan módosul, radikalizálódik Fábíán gondolkodásmódja is. Szorosan sohasem kötő-

dött ugyan sem a hegeli, sem a marxi világértelmezéshez, bár egyetemista kori eszmélődésének egyik elmeköszörűje Lukács György filozófiája volt, de most eltépi az utolsó összekötő szálakat is: „Már a *Kommunista Kiáltványban* tévedett Marx és Engels, amikor a kommunizmus kísérteteiről írt(ak), mely bejárja Európát. 1848-ban semmilyen 'kommunista kísértet' *nem járta be* Európát.” Elveti a marxizmus történelemfelfogását, melyből szükségképpen következik a diktatúra és az erőszak, másutt Gandhi mellett tesz hitet a kommunizmus terrorisztikus módszereivel szemben, hiszen „a lenini megfontolásból és gyakorlatból csak totalitarizmus származhat.” De gyakran bírálja Lukácsot is, többek között azon nevezetes hülyeségét, midőn a megalkuvásairól hírhedt teoretikus a legrosszabb szocializmust is jobbnak nevezte a legjobb kapitalizmusnál. Fábiánban ezekben az években szilárdul meg a gondolat, hogy a szocializmus teljesen alkalmatlan a kisebbségi kérdés bárminemű megoldására, a beolvasztást és az „Endlősungot” kivéve. Ez utóbbitól különösen a romániai magyarságot félti, hiszen nap mint nap találkozik nemcsak az államhatalmi sovinizmus számtalan magyarellenességgel, de a hétköznapi embernek fasisztoid megnyilvánulásával is. (Erdélyben ekkoriban erősödnek fel a magyarverések, nem kis mértékben az államhatalmi szervek háttértámogatásával – akárcsak később Szerbiában.) Rezignáltan látja a román kultúra megmerevedését, mely jóval a kommunizmus előtt kezdődött, s amelynek során az állami bezárkózásra adott rossz válaszok következtében a modernistákból sznob, a hagyományőrökből nacionalista lett. (Ez a veszély azóta is fenyeget minden zárványlétre ítélt kultúrát, nem kímélve a kisebbségi közösségeket sem.) Úgy véli, a román kultúra elmulasztotta kamatoztatni azt az előnyt, ami a Kelet és a Nyugat közötti sajátságos határhelyzetéből logikusan következhetett volna. Akik Nyugatra emigráltak (Ionescu, Tristan Tzara, Mircea Eliade, Brăncuși), nem mernek szembenézni nemzetük igazi sorsproblémáival, ezért menekülnek az avantgárdba, az otthon maradottak meg a hatalom poltronjává váltak.

Sajátságos, mégis mennyire ismerős és aktuális dichotómia!

A marsall fejőstehene és Sinkó cudar elbukása

Fábián bejegyzései arról tanúskodnak, hogy nagy figyelmet szentelt a fokozatosan eszkalálódó jugoszláviai válságnak, de a válsághoz vezető eszmei előtörténet egyes elemeinek is. Egy pillanatig sem téveszti meg a nagyszerb nacionalizmus igazi természete és szándéka, a kosovói konfliktusban kezdettől fogva az albánok pártján van. Többször foglalkozik Titóval, elképed az egykori partizánvezér krózsusi vagyonán: húsz kastélyán, méregdrága autóin, jachtjain, helikopterén, dollármilliókat érő műkincsein. 1986 februárjában, az alapinformáció tekintetében nyilván Dedijerre támaszkodva írja, hogy „...a partizánháború éveiben, mikor a harcosok éheztek, egy fejőstehenet hajtatott a nagy vezér, hogy mindennap elfogyaszthassa megszokott tejadagját.” Majd hozzáteszi: „És semmivel sem volt irtósebb J. V. Sztalinnál. A délszlávok ezreit lövette agyon, kegyetlenül legyilkoltatta a hadifoglyokat, a csetnikeket kiirtatta. Ilyen volt a halhatatlan Tito marsall.” Szemmel látható, Fábián Ernő az 1944-es magyarirtásról ekkor még mit sem tudott, a Tengerentúlon az ötvenes években megjelent magyar és angol kiadványok Romániába még nehezebben juthattak be, mint hozzánk, az első délvidéki publikációk pedig csak néhány évvel később láttak napvilágot. Két évvel később ismét visszatér a jugoszláv félistenre, ezúttal a Nyugatra szökött egykori román kémfőnök naplója kapcsán. „Tito úr is megérte a pénzét. Ion Pacepa leírja, hogy Ceaușescu és e másik »halhatatlan« miképpen kötött egyezséget emigráns ellenfelei elraboltatására. Meg is történt, a Bukarestbe csalt személyeket a két politikai rendőrség elfogta. Három személy közül egyet a helyszínen ütöttek agyon, egy másik útközben halt meg, a harmadikat a »nagy vezér«, Tito börtönbe zárta, biztosítva barátját, hogy onnan soha nem fog kikerülni.”

A jugoszláv színtérre persze másért is figyel. 1981-ben jut el hozzá magyar fordításban Danilo Kiš nagysikerű novelláskötete, a Borisz Davidovics síremléke, amit ugyan Fábián regénynek nevez, nyilván a szövegvilág összefüggő struktúrája és a tematika folytán. (Föltételezem, a Fórum által megjelentetett könyvhöz az akkori Újvidéken járt Molnár Gusztáv közvetítésével

juthatott hozzá, mellesleg erre a látogatásra éberen figyeltek a Szeku jugoszláv kollégái, s később nem keveset kellemetlenkedtek, többek között e sorok írójának is.)

A könyv hét története közül a Géporoszlánokat emeli ki. Ebben a jugoszláv író Sztálin egyik zseniális politikai szélhámosságát dolgozta fel, lényegében a történeti hűség elvének is eleget téve: papnak és hívőknek öltözött belügyesek egy teljes pravoszláv egyházi szertartást betanulnak és eljátszanak a templomban a neves nyugati szocialista vendég félrevezetése érdekében, mire ő megnyugodva utazik vissza Franciaországba, hogy botorul hirdesse, a Szovjetunióban minden ellenkező híreszteléssel szemben korlátlanul érvényesül a vallásszabadság. A novella, esztétikai értékei mellett nyilván azért is nagy hatással lehetett Fábiónra, mert ráismerhetett a kelet-európai nyomorúság részletei iránt Sztálin óta változatlanul süket, vak és érzéketlen, ennél fogva könnyen manipulálható nyugati baloldali értelmiségiek prototípusának egyik történelmi előfutára is. Egyébként a könyvről a naplóról megjegyzi, hogy a GULAG táborairól „nem mond többet, mint a jólismert tényirodalom.” Más följegyzéseiből tudjuk, hogy az osztrák származású jugoszláv GULAG-fogoly, Karlo Štajner emlékiratait (*Hétezer nap Szibériában*) is ismerte, nyilván a német kiadást.

Stephan Hermlin könyvét (*Gyilkosság Salzburgban*) bírálva ismét kitér a jugoszláv szerzőkre. Kifejti, a németek stigmatizálása a náci bűnök miatt csak arra jó, hogy a többi embertelenség (GULAG, örmények kiirtása, a kisebbségi magyarok jogfosztása stb.) homályban maradjon. „Ezért tartom sokkal jelentősebbnek Szolzsenyicint, Danilo Kišt vagy Karlo Štajner könyvét, a *Hétezer nap Szibériában*-t. Egészében kell látni az erkölcstelenség elhatalmasodását az emberi elmén és akaraton. Ha Stephan Hermlin vonalán haladunk, eljutunk oda, hogy a zsidók lesznek egymagukban áldozatok, akik előtt ezért mindenkinek térdre kell rogyania.”

A jugoszláviai magyar írók közül Sinkóval foglalkozik, két bejegyzés erejéig. Először (1983-ban) a politikai regény („ha van olyan”) és Dimitru Popescu kapcsán leszögezi, ebben a műfajban csak két mintát ismer, az egyik Stendhal Vörös és feketé-je, a másik „Sinkó Ervin remeke, az *Opti-*

misták.” Négy évvel később viszont elolvassa *A kísértet járja be Európát* c. publicisztikakötetet, és elborzad Sinkó öncsaló politikai fenéknyalása láttán, minthogy „(...) cikkében (*A mi Titónk*) a marsall 'nagyságának titkát' abban látja, hogy a nép erejével megvalósította az álmokat, a nép 'lehetetlen' álmait. Ha jól értettem, akkor hatalmasabb volt Istennél.(...) Az egész kötet Sinkó Ervin cudar elbukásának a dokumentuma. A Jugoszlávia „második forradalmának” titulált (1952) teóriája is zátonyra futott. Nincs és nem is volt külön jugoszláv modell. A létező szocializmus létező változataival szemben ugyanazokat a krízistüneteket mutatja. Jugoszlávia éppúgy nem a 'szabad emberek szabad szocialista hazája', mint a többi szocialista ország Európában és Ázsiában.(...)”

Tito isten, de Sztálin nem! Mégis van Isten. Kommunista mindenható és mindentudó Isten. Primitív és ugyanakkor riasztó okoskodás.”

Kisebbségi „mi a magyar?”

Miközben a világban nagy horderejű változások veszik kezdetét, s a kelet-európai totalitarizmusok fellazítása érdekében a Nyugat előveszi az emberi jogok kártyáját, Fábión naponta szembesül a deklarált elvek és a diplomáciai-politikai gyakorlat közötti szakadékkal: a romániai jogsértéseket és a kisebbségek elleni totális terrort a kutya sem ugatja meg, a román emigráció mértékét tekintve épp annyira nacionalista, mint Bukarest, a nagyhatalmak pedig, geostratégiai érdekeiket előtérbe helyezve, vígan kokettálnak Ceaușescuval, figyelemre sem méltatva a kisebbségi panaszokat. Lassú, fokozatos változás majd csak Gorbacsov színre lépése után fog bekövetkezni. De jó ideig Budapesttől sem lehet sokat várni, Fábión hol keserű iróniával, hol felháborodottan értékeli ki a magyar hivatalosságok minden gyáva baklövését. Számára ugyanis nem kérdés, hogy a határon túli magyarok a nemzet szerves részét képezik, noha ekkoriban már nagyon sok erdélyi magyar fejből kiverték Kacsóh Sándor háború utáni találó kisebbségpolitikai bonmot-ját: „Az egységben élő román nemzet felé úgy nyújtjuk a testvéri kezet, hogy az a kéz egyben a magyar nemzet keze is. *Nem szabad levágni bennünket az egyetemes magyar nemzet szellemi egységéről, mert akkor a kinyújtott kéz is – levágott kéz lesz.*” (Kiemelés tőlem – Cs. B.) Erdélyben a nyolcvanas években döbbenek rá, hogy az elszakított magyarság

kisebbségi korszaka (döntően a két világháború között) a nemzet integritása szempontjából szerencsésebb volt, mint a későbbi, úgynevezett *nemzetiségi* periódus, amely – egy ideig úgy tűnt -- fölemelte a kisebbségi magyar közösséget, azonban csupán a román nemzetállam ölelésnek álcázott fojtogató karjaiba. Emancipációs törekvésként feltüntetve tulajdonképpen ez volt a kisebbségi magyarság csendes asszimilációját megcélzó első határozott lépés. E logika mentén tervezték meg azután a „magyar nemzetiségű román”-t mint olyat. (Tegyük hozzá, a módszer hasonló volt a többi trianoni utódállamban, így pl. Jugoszláviában is. Herceg János idejekorán figyelmeztetett, nem pusztán a szavakkal való játék, hogy valakit jugoszláviai magyarnak vagy magyar nemzetiségű jugoszlávnak neveznek. Ennek ellenére hamarosan megszületett a jugoszláv „nemzet”, sőt annak cikória ízű változata is, mégpedig a „vajdasági” mint olyan ideológiai formájában.)

Fábián ennek a problémának a történelmi előképét ismeri fel Kecskeméthy Aurél naplóját (1851-1878) olvasva. Az íróként jelentéktelen Kecskeméthy az utókor figyelmét Széchenyi Istvánhoz fűződő kapcsolataival érdemelte ki. A szabadságharc leverése után állami feladatokat vállaló belügyminisztériumi cenzor a bécsi politika támogatója, ugyanakkor a döblingi években „a legnagyobb magyar” bizalmasainak egyike. Fábián az ő példáján mutat rá a kisebbségi identitás-zavar egy évszázaddal később is aktuális problémájára. „Kecskeméthy Aurél egykoron azt írta naplójában, mely híven kifejezte megalkuvó viselkedését: mindenekelőtt az ausztriai birodalom polgára vagyok, s csak mint ilyen vagyok magyar. Ez sem többet, sem kevesebbet nem jelent annál, hogy osztrák nemzethez tartozó magyar vagyok; még korszerűbben: román nemzethez tartozó magyar. Különösen akkor, ha a hatalom azonosítja a nemzetet az állammal. Mert akkor mindegy, hogy mit mondunk, a magyar anyanyelvű román [mivolt] vagy az állampolgárság primátusának hangsúlyozása nemzetiségi és polgári egyéniségemet egyaránt megfojtja.(...) Kecskeméthy – Széchenyi 'pölöskei inspektora' – mert megtagadta egyszerűségét és szabad választását, nyugodtan írhatta, 'Eszköz lehetek, de cseléd nem', amikor besúgásra nem vállalkozott,

mert eszköztségében úgyis cselédsorsra kényszeredett.”

A naplóíró gyakran bírálja a hatalmat becsületlenül kiszolgáló kommunista magyar politikusokat, ám nem kíméli azokat az értelmiségi pályatársait sem, akikről úgy véli, a meglapulást választották túlélési stratégiájuk vezérelvévé. Sütő András maximáját, miszerint a fű meghajol, de megmarad, egyébként is megalkuvásnak tartotta, sohasem fogadta el, s míg a lapokból, szerkesztőségekből ki nem tiltották, írásaiban elment a lehetséges határainak legszéléig. Látva nemzete romlását, immunrendszerének pusztulását, kritikája éle nem kíméli a magyarokat, sem, a székelység kapcsán pl. ezt írja: „Gyávák vagyunk, megérdemljük, ami velünk történik.” Az erkölcsi változásoknak azonban az okát is felismeri: „Az etnológusok azt mondják, hogy egy nép karaktere teljesen megváltozik, ha szembekerül a genocídiummal. Eszerint miután tudatosul, hogy megkezdődött a következetes és könyörtelen hajtóvadászat ellenünk, és hogy ami jön, az mindig csak rosszabb lehet, megbénulnak az akarati tényezők. Ez történt volna, vagy még ennél is rosszabb?” Másutt hozzáteszi: „Mindig irigyelltem, most már szinte csodálom az olyan kisebbségeket, mint az albánok (Koszovó), írek, baszkok, örmények, észtek, litvánok, lettek, kurdok, még akkor is, ha eszközeiket és módszereiket vitatni lehet. A lényeg: tudnak cselekedni önmagukért. A magyar kisebbségi helyzetben gyáva, halott népség.” Keserű, kíméletlen szavak, de önmagunknak hazudnánk, mindennapos személyes tapasztalatainkat cáfolnánk meg, ha nem éreznénk a mondottak súlyos igazságtartalmát több mint két évtizeddel megfogalmazásukat követően is, akárcsak annak a bejegyzésének, amelyet – emlékezetes dátum! – 1989. március 27-én, a koszovói albánok elleni nyílt és drasztikus katonai és rendőrségi fellépés napján datált: „Mit szólnak a többi nemzetiségek (főleg horvátok, szlovének)? Eddig tiltakoztak, erőtlenül és eredménytelenül. Ez kevés és tarthatatlan. Ha szerbek a háborúban győznek az albánok felett, akkor majd ők, a horvátok és szlovének fognak következni. Visszatér a nagyszerb nacionalizmus és diktatúra.

A délvidéki magyarok is olyan gyávák, mint az erdélyiek vagy a felvidékiek. Pedig az ő bőrüket

is lenyúzza a szerb nacionalizmus. (Kiemelés tőlem – Cs. B.) Őket is purifikálni fogják, mint Romániában a magyarokat.”

Részben a végveszélybe került Kárpát-medencei kisebbség, részben a Szovjetunió széthullásával párhuzamosan öntudatra ébredt népek és etnikumok konfliktusos helyzetét, emancipációs küzdelmeit, és a minderre adott felemás nemzetközi reakciókat vizsgálva jut el az állami szuverenitás XIX. századi eredetű, ám a második világháború után bebetonozott elvének bírálatáig, mivel a dogmatikusan felfogott szuverenitás nemcsak az önvédelem eszköze, de lehetővé teszi a nemzetállamok számára, hogy büntetlenül elnyomhassák a kisebbségeket. Ennek egyik ellenszere, ahogy már 1985-ben papírra veti, „a nemzeti és nemzetiségi autonómia”. Tegyük hozzá, amikor Fábián az államnemzeti szuverenitás fogalmát bírálja, még nem számol – nem számolhat – a nemzeti és kisebbségi létre leselkedő újabb, vagyis a „posztmodern” veszéllyel, a formálódó globalista birodalmak világuralmi törekvéseivel.

A nemzeti sorskérdésekkel kapcsolatos nézeteit, immár nem a Naplóban, hanem egy nagy-

tanulmányban összegzi (csak a Ceaușescu-rendszer bukását követően jelenik majd meg) máig maradandóan meghatározva a legfontosabb tennivalókat (nem véletlen, hogy a könyv előszavának tudós írói az ilyenkor szokásosnál hosszabban idézik). Mivel egyetlen, önmagában és múltjában folyton vájkáló, kisebbségi komplexusokkal terhelt nemzet sem tud helytállni a nemzetek versenyében, ezért, mint mondja, eljött az ideje „rekonstruálni” a magyar nemzettudatot, érdekeinket magunknak kell megfogalmaznunk, s közben nem lehet örökké szomszédokra és távoli hatalmakra, sem pedig idejét múlt ideológiákra sandítani. „Minden nemzet alapvető sorskérdése (...): az etnikum védelme, a leszakított részek (kisebbségek) megőrzése, a szellemi, kulturális, nyelvi egység fenntartásán keresztül (Kiemelés tőlem – Cs. B.). Enélkül az etnikum széthull, beolvad, elpusztul, mások kerülnek a helyére, még a történeti emlékezetből is kimarad, 'boldog őse' sem lesz senkinek. Ehhez erős, egészséges lélek és okos fej szükséges. Kisebbségeink megőrzésén csak olyan nemzet képes eredményesen munkálkodni, melynek viszonya önmagához és történelméhez organikus.”

A közigazgatás intézménye történelmünkben

(Rokolya Gábor: *A polgári közigazgatás emlékezete (1875-1949)*, Budapest – Magyar Országos Közigazgatási Kamara kiadása, 2009; Rokolya Gábor: *Okleveles História*, Budapest – Magyar Országos Közigazgatási Kamara kiadása, 2010)

Királyi közigazgató – a történelmi Magyarországon, de a monarchia összeomlását követően a beszűkített magyar államterületen egészen a második világháború végéig tekintélyt jelentő hivatás. A hatósági jogalkalmazó, a törvényes rend egyik oszlopa. Megszüntetésének hatvanadik évfordulójára ennek állított emléket látványos könyvben Rokolya Gábor budapesti közigazgató, a téma bűvára, gondos feldolgozója. *A polgári közigazgatás emlékezete (1875-1949)*. Az olvasó a mai könyvművészet egyik remekének tekinthető, gazdagon illusztrált album lapjain át követheti a magyar közigazgatás fénykorának évtizedeit. Ez a kor a kiegyezést követő törvényalkotással indult és szolgálta a belső jogbiztonságot, amíg annak a második világháborút követő kommunista hatalomátvétel véget nem vetett.

Az előzmények a középkorra nyúlnak vissza, azokra a hosszú századokra, amikor egyházi hiteshelyek látták el a közhitelű oklevelekbe foglalás feladatát. A magyar királyság területéről mintegy nyolcvan ilyen hiteshelyről tudunk.

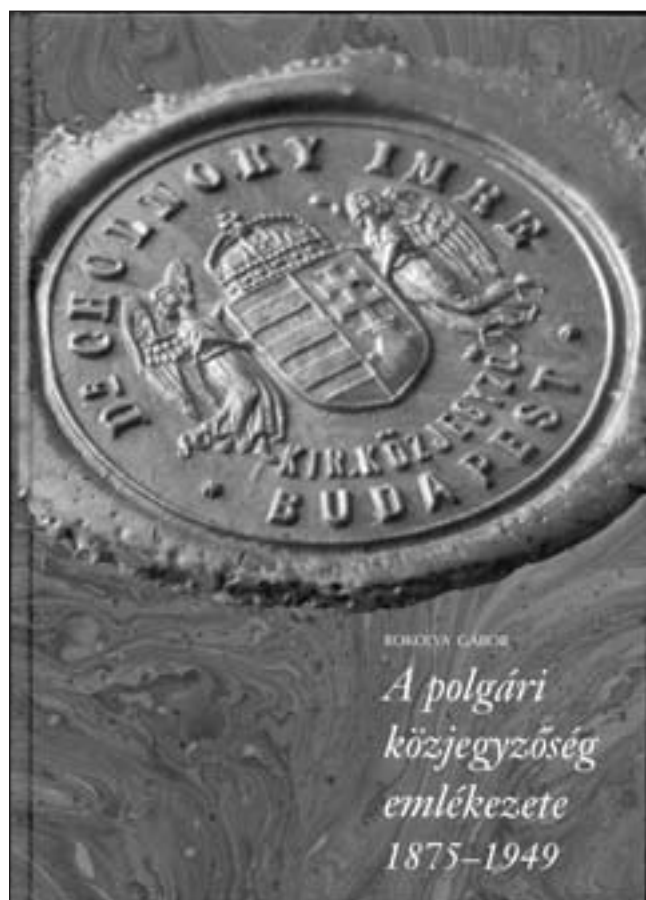
A 18. századtól kezdve már vármegyei közgyűlések és szabad királyi városok tanácsai is végeztek hasonló tevékenységet. Különösen a telekkönyvek akkori hiánya tette fontossá biztonságot jelentő okiratok készítését. 1848-ban az évszázados ösiség jogának eltörlése alapvető fordulatot hozott a peres és peren kívüli ügyekben. A közigazgatásnak mint a bíróságtól és az ügyvédségtől teljesen független intézménynek a megteremtését azonban a Bach-korszak megakadályozta. Elsőnek Franciaország vezette be 1803-ban a független közigazgatás intézményét,

nálunk hosszú vajúdas után ez csak a kiegyezéssel vált lehetővé. A minta az időközben kialakult szász-bajor intézmény és szervezeti forma lett. Így született meg az európai felzárkózást jelentő, 1875-ben életbe lépett közigazgatási törvény. A hivatal viselőit az igazságügy-miniszter nevezi ki, megalakul az országos hálózat tíz kamarával: Budapest, Arad, Debrecen, Kassa, Kolozsvár, Pécs, Pozsony, Szeged, Szombathely, Temesvár, majd kiegészül Fiumével.

Az így megindult korszak a közigazgatási hivatás fénykorát jelzi. Társadalmi rangjuk elismertségét tanúsítja az a szerep, amelyet szakmai feladatok ellátásán kívül a városokban, vármegyékben, de számosan közülük ezen is túl, a közelet minden szintjén betöltöttek. Soraik között éppúgy megtalálható akadémikus, nagykövet, miniszter, író, költő, dramaturg vagy zeneszerző. Mutatja ezt, hogy ott voltak a millenniumi díszmenet bandériumában, ugyanúgy testületileg II. Rákóczi Ferenc kassai újratemetésén, a New York-i Kosuth- és a budapesti Rákóczi-szobor avatásán. Egyházaik részére templomok építését tervezték, elősegítve ezzel a vallásos élet gyakorlását. Katonaként végül helytálltak az első világháború harcterein.

A könyv a történelmi előzményeket követően sorra taglalja és feltérképezi az 1875-ben kialakult tizenegy illetőségi területet. Megtudjuk, hogyan teremtődtek az egyes kamarák, amelyeknek az alapítói többségükben törvényszéki bírák, az első elnökök is közülük kerültek ki. A díszes oldalakon korabeli fényképek, pecsétes oklevelek, illusztrációk kísérik egyes életrajzok, munkásságok bemutatását. Az olvasó élvezettel mélyedhet el egy kor jogbiztonsága őrzőinek világában.

A mai Vajdaság területének közigazgatási két kamarai központhoz, Szeged és Temesvár hatáskörébe tartoztak.

A többihez hasonlóan 1875 őszén alakult meg a szegedi kamara, amelynek az első elnöke az Eperjesről származó Abafy Aurél volt. Felvidéki szülőhelyéhez való hűségét tanúsítja, hogy pályája csúcsán Sáros megye tiszteletbeli főügyésze is lett. 1848-49-ben még a *Miskolci Értesítő* lapszerkesztőjeként tevékenykedett, majd, immár katonatisztként, a pesti császári hadbíróság négyévi várfogságra ítélte. Innen szabadulva telepedett le egy ideig Szegeden. Megmaradt újságírónak is, a *Vadász és Verseny Lapban* és a *Gazdasági Lapokban* jelentek meg írásai. A szegedi kamara alapítói között ott találjuk Bácskából

Antonovics Mátyás és Leovics Simon szabadkai, Alföldi Gedeon zombori, Bodnár Imre apatini, Dulovics Ernő palánkai, Kovátsfy Ágoston kúlai, Matits János újvidéki, Mihálkovich Tivadar hód-sági, Partetics Félix óbecsei és Zsarkó Antal zentai közjegyzőt.

Temesvár a legdélibb országrész, a Tisza felsőbb szakaszától indulva a Pancsova-Fehértemplom vonaltól Karánsebesig terjedő térség közjegyzőségeinek a központja lett. Első elnökének, Plausch Mátyásnak a parádés Jenő utcai irodája lett egyben a kamara otthona. Plausch közéleti érdemeiért királyi tanácsosi kitüntetésben részesült. Az akkori világra jellemző egy másik, a Steinfeld nevét Sziklaira magyarosító közjegyző példája, aki szülővárosában alapítója és első szerkesztője lett a *Szabadkai Hírlapnak*, majd álnéven sorra jelentek meg cikkei itt és a *Temesvári Hírlapban*. „Az emberiség évezredek óta a jogról ábrándozik és az erőszakból él meg” – írta egy glosszájában vidámeserűen.

Rokolya Gábor ezen első könyvét a témakörben hamarosan egy nem kevésbé alapos és díszes második követte. *Okleveles históriák* címmel válogatást kapunk a magyar közhitelesség 1441 és 1848 közötti irataiból.

A magyar közhitelesség középkori intézményeinek itt bemutatott oklevelei tükrében áttekintést kapunk a századokkal ezelőtti életről, gondolkodásról.

Jeles történelmi dokumentumaink legszebb lapjain tekinthetünk végig, szemet gyönyörködtető kincsesbánya. A magyart követően angol, német és francia bevezető tanulmányok segítik követni a latin nyelvű okiratokat. Az album a hazai könyvnyomtatás egyik újabb büszkesége.

Regionális átalakulási folyamatok a Nyugat-Balkán országaiban

Egy figyelemre méltó kiadványról

2011. február 24-25. között *Regionális átalakulási folyamatok a nyugat-balkáni országokban* elnevezéssel az MTA Regionális Kutatások Központja, a Magyar Regionális Tudományi Társaság és a PTE Közgazdaságtudományi Kar szervezésében megrendezésre került Pécsen egy nemzetközi konferencia, melynek keretein belül bemutatták az MTA Regionális Kutatások Központjában megjelent, a konferenciával azonos című magyar és angol nyelvű kötetet, melynek szerkesztői prof. dr. Horváth Gyula és prof. dr. Hajdú Zoltán.

A könyv a Nemzeti Fejlesztési és Gazdasági Minisztérium támogatásával jelent meg az MTA Regionális Kutatások Központja gondozásában. A kötet az MTA Regionális Kutatások Központja és az OECD LEED Helyi Fejlesztési, Foglalkoztatási és Munkaerő-piaci Központ (Trento) közös kutatási eredményeit mutatja be, amely a Nyugat-Balkán kutatási program részét alkotja. A program megvalósulását a Nemzeti Fejlesztési Minisztérium finanszírozása tette lehetővé.

A kutatásban egy 22 főből álló kutatócsoport vett részt, akik egyben a kötet társszerzői is (Campestrin, E., Chizzali, R., Clarence, E., Dubarle, P., Erdősi, F., Faragó, L., Gál, Z., Grünhut, Z., Hajdú, Z., Hardi, T., Hofer, A-R., Horváth, Gy., Illés, I., Kovács, T., Lux, G., Mezei, C., Nagy, I., Pálné Kovács, I., Pámer, Z., Proto, A., Rácz, Sz., Raffay, Z.).

A könyv a Régiók Európája sorozat 4. kötete, amely a Nyugat-Balkán államainak (Szlovénia, Horvátország, Bosznia-Hercegovina, Szerbia, Montenegró, Koszovó és Albánia) területi szerkezetét, területi sajátosságait, a regionális különbségek hatását taglalja mintegy 600 oldal terjedelemben. A szerzők a könyv öt fejezetén keresztül adnak átfogó képet a vizsgált régióról.

A konferencián kiemelték a Balkán helyzetét és különösen a nyugat-balkáni országok európai

uniós integrációs törekvéseit, továbbá a régió területi sajátosságait, regionális fejlődését, a térségben végbement változásokat, valamint elemzik a regionális különbségek hatásait és a lehetséges fejlődési irányokat.

Az I. fejezet földrajzi szempontból lehatárolja a vizsgált régiót, áttekinti annak történelmét. A könyvben bemutatott térség a Balkán-félszigeten fekszik. Természetföldrajzi szempontból összetett jellegű, geológiai struktúrája változatos. Fő jellemzője a tagoltság, a felszabdaltság, az etnikai, kulturális és vallási sokszínűség. Topográfiai fekvésének köszönhetően a térség mindig is stratégiai jelentőséggel bírt. Területi elhelyezkedésének fontossága abban nyilvánul meg, hogy összeköti Nyugat- és Közép-Európát a Közel-Kelettel, vagyis, hogy kapcsolatot teremt a Duna menti országok és a Dél-Adriai-tenger, az Égei- és a Fekete-tenger mediterrán országai között. A terület ebből kifolyólag közlekedés-földrajzi szempontból kedvező, viszont igen érzékeny is: Európa és a Közel-Kelet illetve Ázsia között helyezkedik el. Ennek következménye, hogy itt gyökeresedtek meg először a más földrészekről érkező kulturális és társadalmi hatások, továbbá fontos kereskedelmi utak haladtak rajta keresztül.

A Balkán-félsziget elhelyezkedéséből adódóan stratégiai fontosságú, ezért számos birodalom foglalta el a területet a történelem folyamán. A nagyhatalmi fennhatóság gátolta a térség fejlődését és modernizálódását. Az európai eszmék átvételét nehezítették az állandó hatalmi harcok, a határvonalak folytonos újrarajzolása. A XIX. század végére sikerült a területnek felszabadulnia az idegen hódoltság alól és egységes államszövetség jött létre. A belső problémák, etnikai és vallási feszültségek azonban újabb háborúkat eredményeztek, melyeknek következtében tagállamaira hullott a soknemzetiségű ország. In-

mentől kezdve megbomlott a terület egysége és az utódállamok fejlődését külön-külön érdemes figyelemmel kísérni.

A megromlott politikai kapcsolatok és a rendszerváltozásokat követő gazdasági visszaesés fokozottan sújtotta a régiót. A földrajzi távolság és a gazdasági-társadalmi hátrányok miatt a térség nem volt képes a külföldi tőke vonzására. Ma az utódállamok mindegyike számára azonos a cél: felzárkózni Európához, ledolgozni a fejlettségbeli lemaradást.

Az utóbbi években a balkáni térség stabilitásának kérdése az európai politikai színtér homlokterébe került. A térség háború utáni rekonstrukciós folyamataiba viszonylag hamar bekapcsolódott az Európai Unió, azzal a céllal, hogy helyreállítsa az utódállamok közötti kommunikációt valamint, hogy a nyugat-balkáni országok demokratikus eszméket vallva induljanak meg újra a fejlődés útján. Egyes balkáni országok európai uniós tagsága erős támogatottságot élvez az unión belülről. Ennek megerősítése jeleként említhetők az utóbbi évek jelentős anyagi ráfordításai.

A II. fejezet a demográfiai folyamatok és munkaerő kérdésével foglalkozik. A térséget mindig is a nemzetiségi, kulturális és vallási sokféleség jellemezte. A népek együttélése sohasem volt konfliktusmentes. A nemzetek és nemzetiségek sajátos megoszlást mutatnak a történelem folyamán: etnikailag homogén területek csupán szigetszerűen jöttek létre, a Balkán általában soknemzetiségűnek számított, a nagyvárosok fejlődése pedig jelentős mértékben támaszkodott a multikulturalizmusra.

Jellemző a térségre továbbá az intenzív migráció, amely a térségen belül és külföld irányában egyaránt jelen van, hiszen a nyugat-balkáni országok hagyományosan a Nyugat-Európába, illetve a tengerentúlra irányuló munkaerő - kivándorlás kiinduló országai közé sorolhatók. Külön kell kezelni azonban, a háborús menekültek kérdését. Az etnikai tisztogatások szintén rányomták bélyegüket a demográfiai folyamatok alakulására.

A jövőben várhatóan a lakosság elöregedése, a születések számának csökkenése és a várható élettartam növekedése lesz a legjellemzőbb demográfiai jelenség a térségben. Mindez kihatással van a munkaerőpiac alakulására is.

A térségben a munkaerő fejlettsége igen eltérő, általánosan a magas munkanélküliségi ráta a jellemző. Kiemelkedő problémát jelent a tartós munkanélküliség, amely jelentős következményekkel jár a gazdasági fejlődésre nézve, ezen belül is komoly veszélyforrás a pályakezdők magas munkanélküliségi mutatója. A Balkán térségében a fiatalokon kívül más veszélyeztetett csoportok is vannak: az alacsony végzettséggel rendelkezők, a kisebbségi csoportok, a nők. A régió egyik legfontosabb feladata ennek fényében a humántőke fejlesztése.

A III. fejezet a természeti erőforrásokat és a régió településhálózatát taglalja. A Balkán geológiai struktúrája igen változatos, mint éghajlata is, mely lehet mérsékelt, mediterrán, mérsékelt hegyvidéki, magashegységi vagy kontinentális. A régiót sűrű folyóhálózat szövi át. A változatos domborzat és geológiai összetétel, valamint a növénytakaró és nem utolsósorban a csapadékeloszlás miatt a Nyugat-Balkán felszín alatti és felszíni vizei is nagyon különbözőek. Természeti erőforrások tekintetében a talajnak, az erdőgazdaságnak, a vízenergiának, valamint az ércbányászatnak van kiemelt jelentősége.

A térség településhálózatának kialakulására és fejlődésére az állandóan változó megszálló birodalmak mellett a régió természetföldrajzi adottságai és az eltérő kultúrkörök is befolyással voltak. Mivel állandó volt a régióban a politikai és a gazdasági instabilitás, állandóan változott a közigazgatás, a városhálózatok és a települések funkciói mindig idomultak a változásokhoz.

A térség nagy része közlekedés szempontjából kedvezőtlen, ezért elsősorban a kereskedelem, a társadalmi-gazdasági fejlődés szempontjából kiemelkedő tengerparti, valamint a hegyvidék völgyeiben épült települések tudtak ütemesen fejlődni a történelem folyamán. A városok fejlődése elsősorban a közlekedéstől függött. A legkedvezőbb helyzetben azok a települések voltak, melyek több út kereszteződésében helyezkedtek el. A régióra a vidéki térségek jellemzőek, az urbanizálás késéssel indult és lassan haladt, ami a gazdasági elmaradottsággal függ össze. A vidéki térségek legfőbb problémáit a falusi népesség városokba vándorlása okozza, ahol több a munkalehetőség, magasabbak a jövedelmek és jobb az infrastrukturális ellátottság.

Az intenzív falu-város irányú migráció következtében számos elnéptelenedett faluval találkozhatunk a Balkánon.

A IV. fejezet a Nyugat-Balkán kormányzati rendszereiről és a társadalmi struktúrákról, közszolgáltatásokról szól. Ebben a kérdéskörben fontos szerepet játszik a vizsgált országok európai integrációhoz való viszonya. Szlovénia politikai struktúrája kiforrott, már 2004-ben EU-tagságot nyert. A tagjelölti státusú Horvátország és Macedónia is jelentősen tudta stabilizálni intézményi rendszerét. A tárgyalói fázisban lévő Szerbia, Albánia és Montenegró is igyekszik megfelelni a konszolidációs követelményeknek. Ennek ellenére minden országban jellemző a nemzetállam-építés irányultságú politika folytatása. Unitárius országokról van szó - kivéve a föderatív Bosznia-Hercegovinát -, hasonló államfői intézményrendszerrel. Képviselőválasztási rendszerük tisztán arányos, vagy többségi és kompenzációs célú arányos elemeket is tartalmaz. Jellemzőjük a változatos pártstruktúra. A választási eredmények figyelembevételével az államfő nevezi meg a miniszterek személyét, az így kialakult kabinet hivatalba lépéséhez viszont szükség van a parlamenti többség támogatására.

Közigazgatási szempontból eltérések tapasztalhatóak:

Albániában 308 község és 65 város van. A kerületek száma 36, de az adminisztratív kerületek felett 12 régió működik. A régióknak nincs erős önkormányzati jellegük.

Bosznia-Hercegovinának többszörösen összetett jelleget kölcsönöz a két föderáció és az oda tartozó Szerb Köztársaság (Republika Srpska). A föderációt 10 kanton alkotja, melyek nagy önállóságot élveznek. Hozzájuk kötődnek a községek. A szabályozás és a forráselosztás ezen a szinten történik. A Szerb Köztársaság 61 községre és 2 városra tagolódik. Az önkormányzatok közvetlenül tartják a kapcsolatot a központi kormánnyal, tehát erősen centralizált jellegűek.

Horvátországban kétszintű önkormányzati rendszer valósul meg: községeket (429) és városokat (127) különböztetnek meg, melyeknek eltérő a hatáskörük, de azonos a jogállásuk. A kormányzás középszintjét 20 megye és a főváros alkotják.

Macedóniában 85 önkormányzat van különböző státusokat betöltve: városi, város környéki és vidéki kategóriákban. 8 NUTS3 régiót határoltak le.

Szerbia önkormányzati egységei a községek (122), a városok (23) és a főváros, melynek kiemelt alkotmányos státusa van. Az ország területét 25 körzetre tagolták, melyek kizárólag államigazgatási funkcióval rendelkeznek. A két autonómnak minősített tartományra – Vajdaságra és Koszovó és Metohiára – külön jogszabály vonatkozik, de Szerbia része a hatályos alkotmány szerint. A területi közigazgatást erősen integrálnak és centralizálnak tekinthetjük, melyben Vajdaság az alkotmányban garantált viszonylagos önállóságot élvez. 2009-ben Vajdaság Autonóm Tartomány kormánya statútumot fogadott el, amely a tartomány alaptörvényeként funkcionál és deklarálja az autonómiát és a multikulturalizmust.

Koszovó tartomány Szerbiához tartozása már az eredeti alkotmányban sem volt részletezett. 2000-ben 30 községet alapítottak a tartomány területén, melyek széles hatáskörrel rendelkeztek a központi kormányzati hatalom hiányának pótlása okán. A 2008-as kiválást követően Koszovó Köztársaság alkotmánya a községet tekinteti alapegységnek. Jelenleg 33 község létezik, melyek hozzávetőlegesen 1500 helyi egységet fognak át. A községek felett 7 régió létesült a területi tervezésről elfogadott törvény alapján.

Montenegró alkotmánya szerint az állam 19 községre tagolódik, Cetinje történeti fővárosi státussal rendelkezik, Podgorica pedig főváros. A helyi közösségeknek joguk van az önkormányzáshoz.

Unió tagsága ellenére Szlovéniában megmaradt az erős centralizált irányítás, ami a középszintű önkormányzatok hiányával köthető össze. Az ország területén két NUTS2 egység van lehatárolva és 12 NUTS3 régió mint a nemzeti szintű fejlesztéspolitika területi egységei. A fejlesztési ügynökségek és tanácsok ezeken belül működnek.

Ebben a fejezetben szó van még a társadalmi struktúrákról és a társadalmi szolgáltatásokról. A régióban a szegénység nem ismeretlen fogalom és soha nem is volt az. Bizonyos csoportok nagyobb valószínűséggel esnek áldozatául a kiiktetésnek és a szegénységnek. Jellemzően

etnikai alapon létrejött csoportokról (nemzeti kisebbségek, romák, nyelvi kisebbségek) beszélhetünk, de ugyanakkor a nők is ide sorolhatók. A nyugat-balkáni térségben a szegénység és társadalmi kirekesztés csökkentése érdekében egy sor veszélyforrást kell mihamarabb kezelni, ugyanakkor számos akadályt kell leküzdeni a szociális és egészségvédelem terén is.

Az V. fejezet a régió gazdasági kérdéseit tárgyalja. Az ipari termelés és a foglalkoztatás visszaesése, valamint a gazdaságszerkezet tercierizációja egyaránt fontos szerepet játszott a térség átalakulásában. Az utóbbi két évtized dezindusztrializációs folyamatai jelentősen átforgatták az országok közötti különbségeket iparosodottságban. A legnagyobb problémát az ipari foglalkoztatás visszaesése, az iparvesztés, a szakmai kultúrák, intézmények és az emberi erőforrás elvesztése jelenti.

A mezőgazdasági hagyományok erősek. Az ágazat fontos szerepet tölt be a foglalkoztatás terén. A földhasználat jellemzően a földrajzidomporzati és éghajlati viszonyok függvénye. A mezőgazdasági termelés döntően a magángazdálkodás keretein belül zajlik, elaprózott családi gazdaságokban.

A térség gazdasági elmaradottsága összefüggésbe hozható a rossz közlekedési feltételekkel. A szárazföldi közlekedés számára az erősen tagolt felszín rendkívül kedvezőtlen feltételeket biztosít. Az útszisztem kénytelen volt alkalmazkodni az ortográfiai viszonyokhoz. A vasutak létesítése szintén komoly nehézségekbe ütközött a nagyrészt hegyvidéki tájon. Különleges jelentőséggel bírnak a Nyugat-Európát, Észak-Amerikát és Kelet/Délkelet-Ázsiát összekötő tengeri és légi útvonalak. A tengeri hajók kikötésére igen alkalmasak az öblökkel, félszigetekkel tagolt adriai és görögországi partok.

E térségnek tájéztétikai értékei is kiemelkedők. A térség országai jelentős részt képviselnek a turistaérkezések számát illetően. Európa turizmusán belül azonban nagyon eltérő az egyes országok turisztikai teljesítménye, sőt, az egyes országokon belül is jelentős különbségek tapasztalhatóak.

A térség bankszektorára jellemző, hogy strukturális átalakuláson megy keresztül, feltörekvő és növekvő tendenciájú. A külföldi tulajdonosok

dominanciája meghatározó. A sikeresen végrehajtott reformok és a stabilizáció ellenére számos külső és belső kockázattal néz szembe a térség bankrendszere. Különösen nagy kockázati tényező a jelentős mértékben devizahitelekkel finanszírozott háztartási hitelexpanzió.

A Balkán országainak felsőoktatása kapcsán elmondható, hogy a piacgazdaság kiépülésével jelentős fejlődésen ment keresztül. Ez megmutatkozik a hallgatói létszám és a karok számának növekedésében. A mennyiségi fejlődés ellenére azonban a felsőoktatás minősége és versenyképessége nem megfelelő. A hallgatói létszám több mint fele a nagyvárosokban koncentrálódik, különös tekintettel a fővárosokra. Nemzetközi összehasonlításban a fővárosok kutatási kapacitása átlag alattinak tekinthető: nem megfelelő az intézményi rendszer, az infrastrukturális ellátottság, sem a finanszírozás.

A balkáni országok gazdaságának mozgatói a mikro-, kis- és középvállalkozások. Általában csak néhány foglalkoztatottal működnek, mégis ezek alkotják a gazdaság legdinamikusabb szektorát. A balkáni KKV-k legnagyobb problémáját a termékek, szolgáltatások versenyképtelensége jelenti mind a helyi, mind a nemzetközi piacokon. A Nyugat-Balkán országában általában magas a vállalkozói kedv, azonban ritka az új termék, új szolgáltatás bevezetése vagy az új piac kiaknázása révén megvalósított gazdasági expanzió. Többségben vannak a kényszervállalkozások a régióban, magas a feketegazdaság aránya, jellemző a szolgáltatások és a kiskereskedelem túlsúlya. A KKV-k alacsony szintű ismeretekkel rendelkeznek az új technológiák területén, többnyire helyi piacokon működnek, innovációs képességük alacsony.

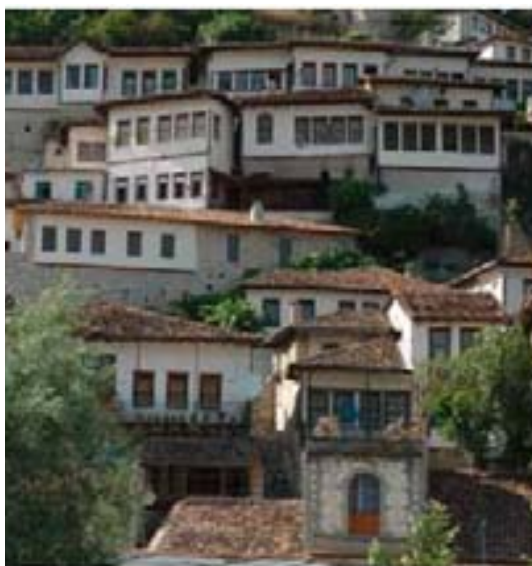
A nyugat-balkáni országok számára ma az európai uniós tagság jelenti az új perspektívát. A balkáni államok esetében a régióépítés az uniós tagság elérésének fontos kérdése. Az EU strukturális politikájának végrehajtása megfelelő népességszámú és gazdasági aktivitású régiókat kíván. Így az EU javaslatai alapján a balkáni országokban már meghúzták a régióhatárokat, és folyamatban van az intézményi struktúra kialakítása is. Az Európai Unió 1991 óta nyújt különböző programok keretein belül segítséget a régió országainak.

A könyv utolsó tanulmánya a regionális fejlesztési programokat ismerteti részletesen.

Ez a balkáni térséget bemutató könyv iránymutatóként szolgálhat Szerbia számára a regionális tudományokhoz kötődő kutatásokhoz, a tudományág módszertanának és tudományos-kutatói munkájának a megismeréséhez.

A felelős kiadó (MTA Regionális Kutatások Központja) mint intézmény és önálló egységeinek hálózata szintén példaértékű lehet Szerbia számára a regionális fejlesztés intézményrendszerének felállításában, ami lehetővé teszi e te-

rületen a kutatói-fejlesztői munkát. Szerbiában a regionális tudományok kutatására és a regionális fejlesztésre valós és reális szükséglet mutatkozik, legyen szó a Nyugat-Balkánról, Vajdaságról, vagy egyes régiókról. A tudományos és a politikai elitnek fel kell ismernie, hogy egy hasonló innovatív intézményrendszer kialakítása nem lehetséges a jelenlegi központosított formában, csakis a tudományos-kutatói munka és intézményhálózat decentralizációjával.

A sikerhez Te is kellesz!*

Bukdácsoló, bukott diákok nem kaphatnak ösztöndíjat

Úgy tűnik, már nemigen hivatkozhatunk a kultúrfölényünkkel sem. A felmérések szerint itt, a Délvidéken a lakosság számarányához képest kevesebb a magyar diplomás, mint a szerb. Ennek nagyon sok oka van, de a legsúlyosabb: az egészséges feltörekvés hiánya. Sok szülő úgy gondolja, minél hamarabb „kenyeret kell adni a gyerek kezébe!” (Habár abból sincs elég, 700 - 800 000 munkanélkülit tartanak nyilván Szerbiában.)

Így aztán egyre kevesebb a magyar értelmiségi. Többszörösen lefejezett térség vagyunk.

Ezen a szomorú helyzeten próbál most változtatni a Magyar Nemzeti Tanács. Figyelemreméltó törekvés. Még hozzá a leghatékonyabb módszerrel: ösztöndíjazással és kollégiumok felépítésével, hogy a vidéki tehetséges fiatal is esélyt kapjon.

Itt említeném meg, hogy az ötvenes évek végén a Fórum Lap- és Könyvkiadó mintegy 40 ösztöndíjat folyósított, így juthattak sokan diplomához, meg némi tudáshoz. Persze, nem mindenből lett újságíró, de gyarapodott a tanult magyar fiatalok száma.

De térjünk vissza a jelenhez.

Elsőként ifj. dr. Korhecz Tamás, az MNT elnöke jelentette be az átfogó ösztöndíjazási rendszert. Először is a meglévő helyzet felméréséből indultak ki:

- az idén mintegy 1100 magyar diák végzi el a középiskolát
- tavaly 400 fölött volt a Magyarországon tanuló egyetemisták száma
- ez ideig 350-en jelentkeztek be a felkészítőre.

Máris kialakult és közzétették a felsőoktatási ösztöndíjprogram elbírálási pontrendszerét.

Ebből kiderül, hogy előnyt élveznek azok, akik magyar nyelvű középiskolát végeztek (10 pont), a hiányszakmát választók (10 pont), az államilag támogatott hallgatók (10 pont), a magyar választói névjegyzéken szereplők (25 pont!), a pályázat évében való érettségi (14-10 pont), magyar nyelvű felsőfokú képzés (3 pont).

Jól tudjuk, elszórványosodott vidékünkön a gondok már a legelején, az általános iskoláknál kezdődnek. Kevés a gyermek (évente 20 ezer lélekkel kevesebben vagyunk), de sok szülő gyermeke biztos jövője érdekében inkább a szerb osztályt választja. Arra nem gondolva, hogy így gyökértelenné válik, identitászavarral fog küzdeni egész életében. Ezen kíván változtatni az MNT, biztosabb jövőképet nyújt az ösztöndíj révén azok számára, akik tanulni akarnak.

Viszont igen problematikus a magyar nyelvű felsőfokú intézmények száma. Tudomásom szerint jelenleg csak két ilyen hely van: az újdéki Magyar Tanszék és a szabadkai Tanítóképző Kar.

Valamikor az első Orbán-kormány idején nekünk is felajánlották a magyar egyetem létrehozását. De akkor azt a legnagyobb és legerősebb délvidéki magyar párt elutasította. Így most csak Erdélyben, a Felvidéken és Kárpátalján működik magyar egyetem. Később Jeges Zoltán valamiféle multikulturális felsőfokú intézmény zavaros gondolatával hozakodott elő - amiből szintén nem lett semmi.

Amikor nagy harcok árán Zomborból Szabadkára helyezték a Tanítóképző Kart, szó volt a szaktanárok, tanítók képzéséről is. Káich Katalin igazgató ennek beindítását tavaly szeptemberre ígérte, hazai és magyarországi oktatókkal. Azóta néma csend honol – de szaktanárképzés

* A következő számban visszatérünk a felvetett kérdésekre, különös tekintettel az ösztöndíjszabályzat többek által kifogásolt szakaszára, mert féltő, hogy az burkolt pártpolitikai alapon kíván előnyben részesíteni egyeseket, és hátrányos helyzetbe hozni másokat. – A szerkesztőség

továbbra sem folyik anyanyelven – s ennek okán a legtöbb magyar nyelvű iskolában nincs, aki történelmet, fizikát, matematikát stb. tanítson. Így aztán akaratlanul is megvalósul a multikulturalizmus.

Zárójelben jegyzem meg, példa gyanánt, hogy 2000-ben a kanizsai képviselő-testületben felmérést kértünk a községben lévő tanárihiányról. Természetesen magyar iskolákról lévén szó, ezek száma igen nagy, 69 volt! Pl. 6 matematika-tanár, 5 testnevelő, 4 képzőművész-, 3 zene-tanár, ugyanannyi szerb környezetnyelvet oktató, angol-, német- stb. tanár hiányzott. Gondolom, azóta csak súlyosbodott a helyzet. Új jelenség, hogy tanítókból túlkínálat van.

Tennivaló, megoldásra váró gond akad bőven. Dulka Andor bánsági tanár azt mondja, hogy az egyedüli megoldás az önálló magyar iskolarendszer – az óvodától az egyetemig. A szorongatott bánati magyarság létéről van szó. Ő a nagy-

becskereki, bánsági szintű magyar iskolaközpont megalakítását javasolja, többek között, valamint az anyanyelvű kétszakos tanárképzést.

Végül idézzünk dr. Lengyel Lászlónak, az MNT felsőoktatási ügyekkel megbízott tanácsnokának a nyilatkozatából (Magyar Szó 2011. április 16-17.)

„Ha mindenkinek adnánk ösztöndíjat, nemcsak az elsőéveseknek, akkor elaprózódna a rendelkezésre álló pénz. A havi 120, 130, 140, 150 eurónyi összeget nem kell visszafizetni, de félévenként kérünk a hallgatótól valamiféle igazolást az előrehaladásáról.”

Objektív mércék szerint igyekeznek felállítani a rangsort. Pontosan meg van határozva, hogy mire hány pont kapható, s ez alapján kiderül, hogy ki mekkora ösztöndíjat kaphat.

Jó lenne végre rendezni alapvető, létfontosságú dolgainkat. „A sikerhez Te is kellesz!” – ez a szlogen.

Ternovác István

Csak a beismerés és a bocsánatkérés eredményezheti a végső megnyugvást

Ismét keresztavatás Csúrogon

A Sajkás-vidéki Csúrog egykori dögtemetőjében, 1944 őszén ártatlanul kivégzett több száz magyar tömegsírjánál tizennyolcadik alkalommal tartottak keresztavatást. Eddig ugyanis ismeretlen tettesek, egy év kivételével, rendre minden évben kidöntötték a keresztek és összetörték a márvány emléktáblát is. Az akácfából ácsolt új nagykeresztnél tartott megemlékezésen május 15-én a hozzátartozókon kívül jelen voltak a vajdasági magyar pártok és civil szervezetek, valamint a magyar kormány, az országgyűlés, továbbá a szabadkai magyar főkonzulátus és a Délvidéki Mártírium 1944-1945 Alapítvány képviselői. Alkalmi beszédében Répás Zsuzsanna helyettes nemzetpolitikai államtitkár világossá tette, hogy a csúrogi magyar áldozatok az egységes magyar nemzet áldozatai. A megemlékezés után nyilatkozott a Vajdaság Mának:

- Örök emberi feladat és kötelesség, hogy a halottakat el kell temetni, és meg kell adni nekik a végtisztességet. Sajnos még mindig sokan vannak olyanok, akiknek ez máig nem adatott meg 1944-45 óta. Nekünk az a feladatunk, hogy feltárjuk, mi történt ebben az időszakban és igazságot adjunk, így utólag is, az áldozatoknak és az utánuk maradt hozzátartozóknak, akik sokszor máig keresik az elvesztetteknek a nyughelyét.

Répás Zsuzsanna reményét fejezte ki, hogy a magyar és a szerb kormány által létrehozott történelmi tényfeltáró bizottság munkája nyomán pontos képet kapunk az áldozatok számáról, a tömegsírokról, és hogy a magyarság a jövőben

majd nem derékig érő fűben egy szeméttelen emlékezhessen saját áldozataira.

- Elindult egy olyan folyamat a magyar kormány és a szerb kormány között, hogy a történetbizottság munkája nyomán föltárhatjuk az eseményeket. Így eljuthatunk odáig, hogy méltó megemlékezést tudunk adni az áldozatoknak. És én hiszem, hogy ha ez megtörténik, az lehet majd a megnyugvás a leszármazottaknak, és akkor fogunk tudni túllépni a történelem ezen a szomorú szakaszán. A megbocsátásnak azonban előfeltétele a bocsánatkérés. Csak a beismerés és a bocsánatkérés után következhet az a végső megnyugvás, amely a közös megbékéléshez vezethet.

Ékes Ilona, a Fidesz országgyűlési képviselője, az Országgyűlés Nemzeti Összetartozás Bizottságának a tagja a Vajdaság Mának nyilatkozva szomorúan állapította meg, hogy az ősz óta, amikor itt járt a csúrogi tömegsírnál, nem változott semmit a helyzet, és ismét megcsonkították a keresztek. De bíz benne, hogy a tárgyalások eredményeként végül majd egy olyan tartós emlékkeresztet tudnak felállítani ezen a helyszínen, amely az idők végezetéig a helyén fog maradni.

Matuska Márton publicista, az 1944-45-ös magyarirtás kutatója Dupp Bálintnak, a német származású néhai csúrogi plébánosnak a vértanúságáról beszélt, aki megtehetné volna, hogy menekül, de a halálba is követte nyáját.

Az új nagykeresztet is, akárcsak az előző tizenhetet a Csúrogról elűzött, ma Bácsföldváron

élő Légvári Sándor ácsolta, akinek édesapját is itt temették el. Teleki Júlia, a csúrogi történelem kutatója, akit karon ülő gyermekként nyilvánítottak háborús bűnössé, érdeklődésünkre az áldo-

zatok számáról azt mondta, hogy eddig több mint hatszáz kivégzett nevét sikerült összegyűjteni, a lista azonban korántsem tekinthető véglegesnek. (vajdasag.ma)

***Az anyaország támogatásával egy méltó emlékhely épülhetne ki
Kendik Géza építész készítette a tervet***

Egy katalógus, és ami mögötte van

Egy délvidéki magyar kultúrpolitikai (magán)harcai a 70-es években

Forgatom kezemben legutóbbi kiállításom katalógusát. Életrajzi adataim, illetve festészeti kiállításaim helyszíneit végigfutva, hangzatos világvárosok nevén akad meg a szemem, ahol önálló tárlataim voltak: London, Buenos Aires, Budapest, Los Angeles, San Francisco, Sydney stb. Ezek említését a kívülről hivatkozónak is veheti. Nekem mást jelentenek az elsoroltak. Minden városnév mögött életem egy-egy izgalommal, elszántsággal és harccal teli darabja áll. Mind-egyik egy külön történet, a közös csak az bennünk, hogy (senki által nem támogatva, sokszor inkább gátolva) egy kimondhatatlan hajtóerő vitt ezekre az utakra. Mindenesetre életem nem kis eredményeként könyvelem el ezeket a bejárt állomásokat, különösen, ha figyelembe veszem, hogy honnan és hogyan indultam el, milyen útvesztőket kellett megjárnom, és a szövevényes szálakat kezemben tartani. Mert hát nem csupán abból áll a dolog, hogy megveszem a repülőjegyeket...

Nézzük meg közelebbről például a kaliforniai utamat.

Annak idején mint vagyoni jogi előadó dolgoztam az óbecsei városházán. Sürgősen hívtak a városelnökhöz, Jovan Džakulinhoz. Ott két újvidéki személy várt rám, szerettek volna velem beszélni. A Vajdasági Kivándorlók Központjából (Matica iseljenika Vojvodine) jöttek. Hallották, vagy újságból olvastak tengerentúli kiállításaimról. Kifejtették, hogy érdekelve volnának a velem való együttműködésben, hiszen képeim bemutatása a kivándoroltak otthonaiban, egyesületeiben gazdagíthatná a velük való együttműködést, ami végeredményben alapfeladatuk.

Azonnal átláttam a helyzetet, hogy egy ilyen keretre roppant nagy szükségem van a távolabbi mozgásterem biztosításához. Egy-két elejtett szóból ugyanis már régebben világossá vált számomra, hogy az akkori óbecsei politikusok körében nem én vagyok az a személy, akit futtatni

kell és főleg nem külföldön a kiállításaimmal. Nem alaptalanul feltételeztem, hogy további kiállításaim szervezését meg fogják akadályozni. Azelőtt nemrégiben Budapesten lezajlott kiállításom után, nem hivatalosan, szóvá is tették az erre illetékesek, hogy ha máskor akarok kiállítani valahol külföldön, akkor náluk kezdjem a szervezést, már mint a Községi Külföldi Kapcsolatokkal Foglalkozó Bizottságnál (Opštinska komisija za kulturne veze sa inostranstvom). Ezt a megjegyzést első pillanattól megítélve jogosan tették, mert budapesti kiállításomhoz elsőként a magyarországi kulturális minisztérium jóváhagyását eszközöltem ki, és csak utána folytattam ez ügyben a helyi szervekhez. Nekik akkor már kényelmetlen lett volna kérésemet elutasítani. De ha jól meggondolom, hát fordított sorrendben mégsem indulhattam a szervezéssel, mert mire is kértem volna én az óbecseiek jóváhagyását, míg nem tudtam, hogy Budapesten egyáltalán lehet-e kiállításom (mellesleg ezek a dolgok akkor még Magyarországon is nagyon érzékenyek voltak). Így hát, mindezt átlátva, a nem hivatalos megjegyzésre egy kis ironiát belopva úgy lelkendeztem, hogy nosza, akkor máris elkezdhetik egy kínai kiállításom megszervezését, mert most éppen ott szeretnék képeimmel bemutatkozni.

Így hát az újvidékiek ajánlatát az együttműködésre elfogadtam, arra gondolva, hogy az ő szervezésükben tovább juthatok, és nem tartozom majd beszámolóval az óbecseieknek.

Így is volt. Jól alakultak a dolgok. Hamarosan fiatal szerb népi táncscsoport érkezett az Egyesült Államokból a Vajdaságba vendégszerepelni. Mindez a Vajdasági Kivándorlók Központjának szervezésében. Így a programban én is helyet kaptam és a Panonija birtokon való fellépésük alkalmából kiállítást nyitottam meg festményeimből. Ez egy reprezentatív hely volt. Egy állami birtok Topolya közelében, színházteremmel, hotellel el-

látva. Itt módomban állt a vendégszereplő táncsoport tagjaival és vezetőivel megismerkedni. Szóba került egy esetleges önálló tárlat megszervezése Amerikában is. És itt elkezdődött a kaliforniai utam megszervezése.

A szervezés magas szinten folyt a San Franciscó-i Jugoszláv Konzulátus bevonásával. Minden levélváltás fénymásolatát megkaptam. Ez nekem nagyon fontos volt, a már említett helyzetem miatt Óbecsén. A népi tánccsoport a Sveti Savo Los Angelesben székelő egyesülethez tartozott. Az egyesület körében lett megszervezve elhelyezésem oly módon, hogy minden nap más-más vendéglátóm lesz. Ez igen érdekesnek ígérkezett és a későbbiekben nem is csalódtam. Közben levelet kaptam San Franciscóból is Edward Leshyn aláírással, aki levélben közölte, hogy őt a jugoszláv konzul kérte fel, hogy legyen segítségemre az amerikai kiállításaim szervezésében is, és ha megérkezem, jelentkezzem nála. Ő arról volt ismert, hogy neki volt Kaliforniában legnagyobb gyűjteménye a jugoszláv naiv festők képeiből. A jugoszláv naiv festőket személyesen is ismerte.

Már-már jól összegyűltek a papírok az amerikai utammal kapcsolatban, gondoltam egyet és Újvidéken a Tartományi Végrehajtó Tanács épületében felkerestem a Tartományi Külföldi Kulturkapcsolatokkal Foglalkozó Bizottságot. A bizottság titkára, Dušan Knežević fogadott. Röviden elmondtam, milyen út előtt állok és az asztalára tettem a dokumentációt, mondván, nézze át őket, hogy rendben van-e minden, mert én nyugodtan szeretnék útra kelni. Átnézte az iratokat. Felállt és azt mondta, nemhogy rendben van minden, hanem egy ilyen dolgot csakis üdvözölni lehet, majd a kezét nyújtotta. Utána egy pillanatra marasztalt még. Névjegykártyáját nyújtotta. Megint leültünk és elmonda, hogy ő nemrégiben kint dolgozott a diplomáciában éppen Amerikában és felíratta velem néhány kinti barátjának a nevét és elérhetőségét, ha netán ott mégis problémám akadna, nyugodtan forduljak bármelyikükhöz, rá hivatkozva. Hálásan köszöntem meg ezt a gesztusát, de közben arra gondoltam, valószínűleg nem Amerikában lesz nekem problémám, hanem Óbecsén, ha visszajövök és ezek az adatok is majd jó bizonyítékként fognak szolgálni, hogy nem a saját szakállamra mentem én Amerikába.

Volt még egy mozzanat, mielőtt útra keltem volna. Meg kellett jelennem Belgrádban is a Szerbiai Kivándoroltak Központjánál. Ők adták ugyanis ki a „Zavičaj” (Szülőföld) című havi folyóiratot és folyósították a külföldi kivándoroltaknak, szépre színezve az itthoni dolgokat. Hát ennek a folyóiratnak kellett interjút adnom magamról, festészetemről és az előttem álló útról. Jó oldalnyi cikk kerekedett belőle, mellékelve egyik önarcképem is. Mire én útra keltem volna, a tengerentúl már „ország-világ” tudta, hogy a Sípos érkezik Amerikába. Mivel ezt a folyóiratot idehaza nem terjesztették, így Óbecsén a dolgokról nem értesültek. Nekem ez így is felelt meg.

Indulásom előtt akadt egy problémám. Mivel az útiköltséget Amerikába a megtakarított pénzből én fedeztem, néztem, hogy az minél kevesebbe kerüljön. Ehhez egy charter-járatot találtam. Az volt a gond, hogy ez nem fért bele az én évi szabadságom időtartamába. Igaz csak 4-5 nap hiányzott belőle. A munkahelyemet illetően mint vagyoni jogi előadó a községi közigazgatási szervezethez tartoztam, és ennek a főnöke a községi végreható tanács titkára, Emil Džigurski volt, akit csak Džidžonak tiszteltek. Ő el tudta volna nekem intézni a dolgot, de tudtam, ő a legveszélyesebb, ha tudomást szerez utamról, mert akkor százszázalékosan biztos, hogy azt meg fogja akadályozni. Ő a rendőrség, illetve a belügy főnöke volt, mielőtt a község házára került volna. Már szakmai beidesződéséből kifolyólag is, de különös embertípus mivolta miatt is, mindenki gyanús volt neki, de úgy éreztem, hogy én különösképpen. Megjegyzem, nem én voltam az egyedüli, aki ilyen érzéseket táplált iránta. De hát akkor mit csináljak? Az amerikai út pedig tárt karokkal várt rám, és ezt nem szerettem volna kihagyni.

Mentő ötletem támadt. Mint vagyoni jogi előadó hivatalom mellett abban az időben ideiglenesen egy másik, magasabb munkakört is elláttam. Engem kértek fel, ugyanis, hogy végezzem a községi vagyoni jogi ügyész teendőit is, mivel az ezt a pozíciót betöltő személy, az akkori politikusok előtt, kegyvesztett lett, helyette meg még mást nem választottak. E munka végzésére, illetve a község jogi képviselőjére a bírósági és más szervek előtt a városelnöktől, Jovan Džakulintól kaptam írásos felhatalmazást. Vele rendeztem azt is, hogy ezt a munkámat az én kérésemre ne dupla

fizetéssel honorálják, mert mégiscsak egy munkaidő alatt végzem a két hivatal teendőit, és ez valakinek előbb-utóbb szemet szúrt volna, hanem kértem csupán a magasabb posztért járó fizetést, ahol a helyettesítést végeztem.

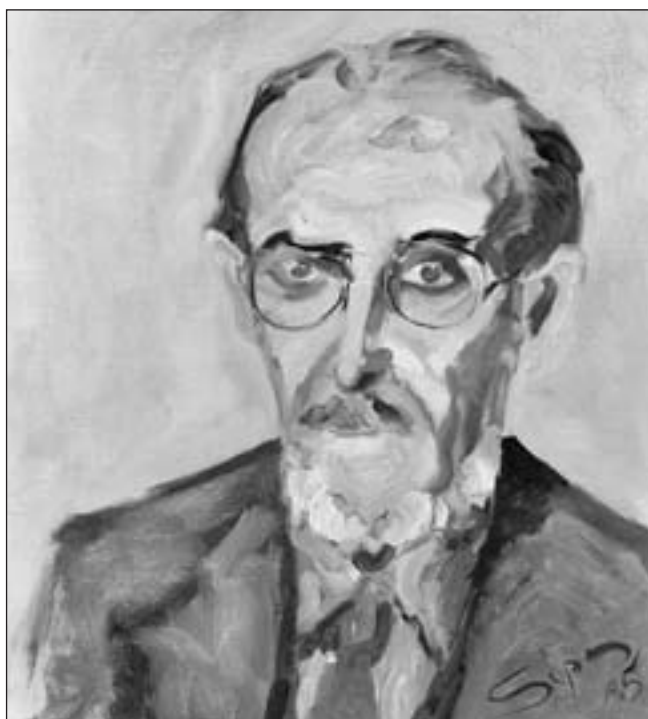
Szorult helyzetemben ebből adódott az ötlet, hogy mivel a magasabb poszton nemcsak nagyobb fizetés, de több nap is jár évi szabadság címén és mivel erről még nem esett szó, a városelnökhöz fordultam, mondván, hogy mi a nagyobb fizetést igaz megbeszéltük, de akkor igényelném azt a pár nappal hosszabb évi szabadságot is. Itt nem láttam túl nagy kockázatot. Jovan Džakulin, aki bár úszott a napi politikában, rendes ember hírében állt, és én is megbízható embernek találtam. Családunk kedves öreg barátja, Klosák bácsi is, amikor a községi választások után megkérdezte tőlem, hogy ki lett a városelnök és közöltem vele, hogy a Joco Džakulin (mert őt csak Jócónak hívták) nem leplezett sajnálattal jegyezte meg, hogy az a jó állatorvos...

Így hát Joco Džakulinnak előtártam azt is, hogy miért kell az a pár nappal több szabadság, hiszen úgyis az ő irodájában született meg a kapcsolatom a Vajdasági Kivándoroltak Központjával. Becsén tehát ő volt az egyedüli ember, aki tudott az előttem álló amerikai útról. Volt elég intelligens is és úgy emlékszem, az ezzel kapcsolatos titoktartást sem kellett külön megbeszélnem vele.

Mindjárt nem kaptam választ, de rövid időn belül kérdeztetett a községi-képviselő testület titkára, Botka Imre által, hogy 15 nap elég lesz-e? Erre én azt mondtam, még sok is, de ha lehet, ám legyen 15 nap. Visszajelzést is kaptam Botka Imrétől, hogy a dolog rendben van.

Miután ezek a dolgok is elintéződtek, pár nappal később, az előre elkészített képeimmel, vékony keretekkel és vásznon kisebb a nagyobbban, mint a lábasokat szokták, mint útipoggyásszal, pecsétekkel ellátva, hogy az országból kivihetem őket, Belgrádban repülőre szálltam és elindultam Amerikába.

Tervem szerint a repülőút San Franciscóban ért véget. No, ez nem ment teljesen zökkenőmentesen. New Yorkban átszálláskor minden utitársam kézhez kapta úti csomagját, de én hiába vártam a katonba becsomagolt festményeimet a futószalagon. Ezt máshol sem találtam meg. Kezdtém pánikba esni, hogy akkor miért is megyek Ame-

Székely Tibor portréja

rikába. Próbáltam mindenütt érdeklődni a csomagom után, de csak vállvonogatást kaptam, meg esetleg annyit, hogy várjak. Nem kevés ideig tartott ez az állapot, amikor megint végigmentem a helyiségen, ahol a csomagok érkeztek, és végre megpillantottam a nem éppen kisméretű karton csomagomat ott valahol a falhoz támasztva, persze minden bővebb magyarázat nélkül.

A másik bökkenő abban volt, hogy a terv szerinti további repülő-összeköttetést San Franciscóba már elveszítettem, és csak négy órás késedelemmel indult egy másik gép. Ez magában nem lett volna gond, de engem San Franciscóban a tervezett időben a tervezett gépen vártak. Igen bonyolultnak láttam a helyzetem, ha San Franciscóban a röptéren engem nem vár senki.

Ei kell mondanom, hogy San Franciscóban nem a tánccsoport tagjai kellett, hogy várjanak, mert ők Los Angelesben voltak, hanem az itt élő igen közeli rokonaim. Pontosabban Sípós Anti családjával, aki nagyapám féltestvérének a fia, aki már Urugvajban született, de onnan jobb megélhetés céljából Észak-Amerikába vándorolt. A véletlen úgy hozta, hogy abban az időben éppen látogatóban volt nála Urugvajból édesanyja, akit mi Giza nenának tiszteltünk. A nagyapám és féltestvére két nővért vettek feleségül: nagymamát és húgát, Giza nenát. Giza nenával már előbb is volt szerencsém személyesen találkozni,

Disneylandi karikatúra Sípós Tiborról

amikor Argentínában jártam, mert átjött a lányaimmal a szomszédos Urugvajból, hogy találkozzanak velem.

De ha már ezekbe a rokoni szálakba belegabalyodtam, meg kell említenem azt is, hogy San Franciscóban élt akkor még a nagymamámnak egy másik nővére is, Pénzes Teréz, akit a családban Treszka nenának emlegettek. Ő 88 éves volt, amikor megismerhettem és akkor láttam utoljára is. Ha jól tudom 94 évesen halt meg.

Antiéknak kellett volna valahogyan jelentenem New Yorkból, hogy mikor és melyik gépen várjanak San Franciscóban. Láttam, a reptéren vannak nyilvános telefonok. Ezek kezelése persze számomra ismeretlen volt. Az angol tudásom is igen kevés volt ahhoz, hogy valakitől hirtelen instrukciót kérjek. És ekkor csoda történt, amint ácsorgok a telefon mellett, mellém rendelt a Jóisten egy tiroli öltözékben tündöklő svájci fiatalembert, akivel német nyelven igen könnyen megértettem magam, és máris kérte a telefonszámot, hogy segítsen rajtam. Amikor a telefonszámra nézett, közli velem, hogy baj van a számmal, mert egy számjegy hiányzik, nekem meg másik számom bizony nem

volt. A segítőtársam nem esett kétségbe. Egyszóval fogta a telefont és megtudta a rendes számot, meg még azt is elintézte, hogy Anti számlájára lebonyolítsam a beszélgetést. Anti édesanyját, Giza nenát kaptam a telefonhoz és így könnyedén, anyanyelvünkön lebonyolíthattam a beszélgetést, és így Antiék vártak a reptéren.

Miután Antiéknál elszállásoltak, hamarosan felkerestem Edward Leschynt, akit segítségemül a jugoszláv konzulátus rendelt mellém, és véletlenül a közelben laktak. Feleségével fogadott. Valami rágcsálni valót tettek a kisasztalra, egy nagyobb tányérban, mely körcikkekre volt felosztva és mindegyik rekeszben más-más nyers növényiszület, sárgarépa, zöldségféle, karfiol, és egyebek, melyeket nem ismertem fel, vagy nem emlékszem rájuk. A tányér közepén kör alakú rekeszben valami pikáns mártás volt. Ide mártogattuk a hosszúkára szelt nyers növényeket az ujjunkkal fogva a végét, és rágcsálgattunk. Elcsodálkoztam a karfiolon, hogy milyen finom nyersen, idehaza ezt meg sem kóstoljuk, hiszen már a szaga is kellemetlen, amikor főzik. No de így, nyersen, kitűnő.

Főleg szerb-horvátul társalogtunk, hiszen a házaspár 3 évig élt Zágrábban. Többnyire személyesen is ismerték a naiv festőink nagyjait. A festményeikből is értékes gyűjteményük volt. Megkockáztattam a szomszédos Törökbecsén élő Dragiša Bunjevački naiv festő nevét említeni. „Á, a Dragiša” – mondta Edward, felállt, egy könyvért nyúlt, nyomban kinyitotta és Dragiša tárult elém az elmaradhatatlan franciasapkájában. Úgy, hogy kellemes hangulatban kötöttünk életre szóló ismeretséget, Leschynnel. Volt egy nagyobb fiuk is, akiről az apja megjegyezte, hogy két napig is dolgozik azon, hogy egy napig ne kelljen dolgoznia. Tetszett ez a meglátás, mert hát velünk is megszokott történni ilyesmi.

Edward Leschyntól sokat tanultam a későbbiekben. Higgadt, nyugodt ember volt. Soha nem jött zavarba. A tiszteletet megadta mindenkinek, de soha nem mutatta, hogy valakit felette érzett volna, legyen az bárki is.

Mikor első ízben járt nálam Óbecsén, a városból hazatérve mesélte, hogy egy rendőr valószínűleg látva fotófelszerelését a vállán, és kockás amerikai nadrágját, leszólította, hogy a városházát nem szabad fényképezni. „Amikor megkérdezte, hogy, hogy hívnak”, mesélte Edward: „mondtam

neki, hogy Edward Leschynnek hívnak, majd én is megkérdeztem tőle, őt hogy hívják? Megmondta a nevét”. Mondtam Edwardnak, nálunk a rendőrtől nem szokás visszakérdezni. „Hát miért ne, ha ő megkérdezi a nevemet, én is megkérdezhetem az övét” - mondta természetes nyugalommal. Persze, a városháza fényképezése meg lett engedve.

Egy másik alkalommal Edvard Leshyn és felesége, aki lengyel származású volt, lengyelországi útjukról érkeztek hozzánk. Örömmel mutogatták a fotókat. Voltunk Lech Walesáéknál is – mondták és mutatták a családi környezetben készült fotókat, rajtuk Walesáék gyermekei is. Lech Walesa akkor sztár volt a legmagasabb csúcson. Hogyan jutottak el hozzájuk? – kérdeztem. „Hát felhívtuk őket telefonon”. Jó, rendben van, de mit mondtatok először is a telefonba? „Mit mondtunk először is? Hát mondtam, hogy „hello” – válaszolta a legtermészetesebb hangon Edward. Ezt valóban csodáltam nála, de tanultam is valamit: hát elvégre, miért is ne? És Edward Leschyn volt az az ember is, aki az ötletet adta, hogy fessek az ismert emberek arcképeit. Itt aztán alkalmazhattam Edward „helló”-ját is.

Pár nap alatt az utazási feszültségből felocsúdtam rokonaim környezetében, és igen sokat Edward Leschyn társaságában. Voltak istápolóim, és így gyorsan megismerhettem San Franciscót. Megismerhettem a 88 éves Treszka nenát, akinek a város központjában volt a háza és jó egészségnek örvendett. Még a jugoszláv konzulátusra is eljött velem. Itt vidám hangulatban váltottak szót a konzullal is, Tugomir Džaltóval, aki megkérdezte tőle, tud-e még szerb-horvátul. „Tudok” – mondta a nagynéni és kivágta: „Šta čekaš, zašto se ne ženiš?” (Mit vársz, miért nem nősülsz meg?). Véletlen folytán a konzul Bosanski Brodból való volt, ahonnan a nagynéni férjével annak idején kivándorolt. Ott volt ugyanis a nagynéni férje állomásfőnök még a Monarchia ideje alatt. Kérdeztem is tőle, hogy hát akkor miért vándoroltak ki, és hogy mit gondol, jól tette-e? Hogy miért, azt nem nagyon tudta megindokolni, de határozottan állította, ha még egyszer kezdhethné az életét, nem vándorolna ki sehova.

Mert, ha otthon is ennyit dolgoztunk volna, mint Amerikában, ott is csak lett volna valahogyan. Itt szereztünk nagy vagyont, de otthagytuk a szüleinket... - tette hozzá.

Anti rokonom vállalkozó volt. Házakat épített. Roppant szorgalmas volt, rokonszenves és intelligens ember. A jugoszláv konzulátus épületét is ő hozta rendbe egy robbantási kísérlet után. Pár napot neki is mentem munkájában segédkezni. Ezt szívesen tettem, mert sok minden és főleg számomra új dolgot láthattam. Egyszer rám bízott valamit, hogy csináljak. Te Anti, mondtam, ezt nem amúgy kellene inkább csinálni? Érdekes magyarságával megmagyarázta: „Ha magadnak csinálod, akkor úgy kell, ahogy te mondd, de ha másnak, akkor pedig így.” Nevettem ezen egy nagyot, jelezvén, hogy megértettem.

Az igazi meghívásom, persze, Los Angeles-be szólt. Itt kellett a „Sveti Sava” Kivándoroltak Egyesületében megnyitni a kiállításomat a pravoszláv karácsony napjára, január 6-án. Idetartozott a szerb népi tánccsoport is, akikkel otthoni szereplésük alkalmával ismerkedtem meg. Ellátásom úgy volt megszervezve, hogy minden nap másik család vendége voltam. Ez igen érdekes és változatos volt, és bőven elláttak programokkal is. A karácsonyestet az egyesületben töltöttük. Az egyesület keretében kápolna is volt. Igazán megkaptam a vendégnek kijáró tiszteletet. Az egyesület elnökének, a papnak és nekem egy külön asztalnál terítettek. Kiállításomat is méltó tisztelet övezte.

Volt még egy fontos mozzanat. A karácsonyi ünnepnapokon ültünk és poharaztunk az egyesületben. Aznap Ljubo Vukmanović volt a vendéglátóm, mivel leánya, Vera Vukmanović is tagja volt a népi tánccsoportnak. A Vukmanović családnál is töltöttem egy napot és egy éjszakát. No, ez a Ljubo Vukmanović, minden bevezető nélkül, egy papírt vett elő, és ezt mondta: „Most leírom neked, kiknek is a társaságában töltöttem ezt az estét.” Elsősorban leírta, hogy ő, Ljubo Vukmanović az amerikai hadsereg háborús veteránja a második világháborúból. Külön kitűnt a japán fasiszták elleni harcokban a „Pacific”-on, de 1945-ben részt vett a Fülöp-szigeteken vívott ütközetekben is.

A papíron feltűntette pontos címét is, és egy csaknem húsz személy névsorával zárta sorait, azokéval, akik a társaságunkban voltak. A papírt még ma is őrzöm, mert mindjárt arra gondoltam, hogy talán még jól is jöhet, ha hazautazom Óbecsére.

Óbecsei toronyok

Los Angelesből visszatérve San Franciscóba, a jugoszláv konzulátus jóvoltából a Szlovének Klubjában is nyitottam egy rövidke tárlatot a Klub évfordulójára rendezett ünnepség alkalmából. Jelen voltak a konzulátus emberei is, megintcsak hazagondolva, óvatosságból igyekeztem jelenlétüket a kiállításon fotódokumentálni.

Edward Leschyn szervezőkészségének köszönhetően festményeimből a nagyobb nyilvánosságnak is nyitottunk tárlatot Polo Alton a Los Lobres szupermodern galériában.

Végezetül a jugoszláv konzulátus épületének falain is bemutatásra kerültek képeim. Azért fogalmazok ilyen konkrétan, hogy a „falain”, mert itt történt meg életemben először, hogy kedvem szerint verhettem szöveget a falba akárhova a képek akasztására, nagy csodálkozásomra a főkonzul biztatására. A végén elárulta a titkot, hogy a következő héten úgymis meszelés lesz náluk.

Egyszóval, úti célom megvalósult sokkal jobban is, mint ahogyan azt reméltem.

Időközben Óbecsén már készült a fekete leves. Hazaérkezésemkor a városelnök, Joco Džakulin nyomban tájékoztattott, hogy miután elmentem, rajta kérték számon, hogy hol vagyok. Arról is, hogy ellenem máris eljárást indítottak. Ezen nem lepődtem meg, meg sem ijedtem, hiszen tisztában voltam azzal, hogy Óbecsén azt nem tudhatták, amit én tudtam. Utamat elejétől kezdve így is terveztem úti célom megvalósítása érdekében. Nagyon is hittem a megérzéseimben, hogyha egyes körök Óbecsén idő előtt tudomást szereznek a tervezett amerikai utamról, ebben minden bizonnyal meggátolnak. Így hát készen álltam,

hogy szembenézzek amerikai utam minden következményével.

Hamarosan tájékoztattam, hogy fegyelmi eljárást indítványoztak ellenem a munkahelyemen, azaz a községi közigazgatási szerv munkaközösségének fegyelmi bizottságánál. Az indítványt Emil Džigurski írta alá, 1978. január 9-i keltezésel, amikor én még Amerikában voltam. Három pontban érvel az indítvány: hogy nem volt megfelelő végzésem az évi szabadságra, hogy a közigazgatási szerv vezetője tudta nélkül mentem évi szabadságra az USA-ba, továbbá Amerikába való utazásomnak kulturális karaktere volt, mert kiállításokat szerveztem és erről az óbecsei Külföldi Kapcsolatokkal Foglalkozó Községi Bizottság nem tudott.

A fegyelmi bizottság elnöke, Nikola Uzelac rendes ember volt. Meg is kérdezett négyszemközt, mitévő legyen, hogy ez a javamra váljon. Mondtam, hogy pillanatnyilag nem tud semmit tenni, de ha segíteni akar, ne siessen az ügygel, majd adig is tisztulnak a dolgok.

Így sikerült is az ügyet egy időre elodázní. Közben beszéltem az óbecsei párttitkárral, Emil Petrovićtyal. Több ízben is már korrektül viszonyult hozzám. Megígérte, hogy elsimítja a dolgot, de megtudtam, hogy az eljárást mégiscsak levezetik ellenem. Úgy látszik, a volt belügyessel – mindenkori rendőrpáncsnokkal, aki akkor éppen a felettesem volt, mint a községi Képviselő-Testület Végrehajtó Bizottságának titkára – nem mert senki sem újat húzni.

Nikola Uzelac is szólt, hogy nála is sürgetik az ügyet. Támadt egy gondolatom. Elutaztam Belgrádba és felkerestem a „Zavičaj” folyóirat szerkesztőségét, akik még Amerikába való indulásom előtt írtak rólam. Jól emlékeztek rám. Elmondtam, hogy ezek az óbecseiek nem nagyon tudják, miért is mentem én Amerikába és ebből nekem problémáim vannak, de ha volna valamelyik újságnál, melyet Óbecsén is olvasnak, egy újságíró kollégájuk, kérjék meg, hogy írjon az én utamról. Egy Dragana nevű hölgy, aki a cikket is írta rólam a Zavičajban, abban a pillanatban felfogva a helyzetemet, intézkedett. Még negyed óra sem telt el, és máris Bogdan Ibrajter újságíró fogadott a Politika napilapnál. Röviden előadtam neki az amerikai utamat. Voltak nálam fotók, levelek stb. és a mondottakat mind dokumentálni tudtam, de

ezeknek nem adott nagyobb jelentőséget, inkább azt hallgatta, amit meséltem, és ezt élvezettel tette. Pár napon belül már meg is jelent az írása a „Politika” 1978. május 12-i számában. Írását még sajátkezűleg illusztrálta is, és terjedelmileg csaknem egy féloldalt tett ki. Ez nem kis dolog volt egy országos (nagy Jugoszlávia) napilapban. Meg hát a politikusoknak, abban az időben a Politika napilap olvasása kötelező házi feladat is volt. Ez nekem így nagyon is megfelelt és reméltem, hogy a cikk Óbecsén is le fogja lohasztani az ellenem felkorbácsolt kedélyeket. Mert hát, végeredményben, milyen vétektől is kellett volna tartanom egy magamfajta embernek, hogy el ne kövessem Amerikában. Úgy gondolom a vétek gyanúja akkor merülhetett volna fel, ha országunkra nézve nem kívánt elemekkel szűrtem volna össze a levelet. Az újságcikkben viszont nagyon szépen meg volt írva, hogy én hazánk egykori fiának, Ljubo Vukmanovićnak voltam a vendége, aki pedig a második világháborúban, az amerikai hadseregben a japán fasiszták ellen vívott harcokban jeleskedett. Meg még sok minden jó meg volt írva, ami az akkori politikai követelményeknek megfelelt.

Az újságcikket mindenesetre morális győzelemként éltem meg és megerősített önbizalmamban. A becsei politikusok körében azonban nem éreztem semmilyen változást ügyemmel kapcsolatban. Titokzatos szélcsend uralkodott körülöttem.

Egy napon éppen a községi vagyoni jogi ügyészség irodájában iszogattuk Regina gépíró-nő jó hírben lévő kávéját, egyszer csak egy magas, középkoron kissé felüli ember lépett be az ajtón. Kezében a Politika napilapot tartja és engem keres. Röviden elmondta, hogy a Politikában olvasta a nevemet, és hogy immár az egész országban olvassák a rólam írt cikket. Ő Belgrádból jött, a TV-nek dolgozik, és mivel erre jár, szeretne megismerkedni velem.

Megörültem ennek a véletlen ismeretségnek. A festményeim is érdekelték, így hát elmentünk a legénylakásomra, hogy mutassak a képeimből. Akkor már nem egyedül volt, hanem egy fiatalember is csatlakozott hozzánk, akit a fiaként mutatott be, és fia fiatal felesége is ott volt. Egymás között nem sokat beszéltek, de azt is németül tették. Ezt igen furcsállottam, de mindjárt nem akartam magyarázatot kérni.

Abban az időben a Tisza-parti műtermem is már eléggé rendezett állapotban volt és ajánlottam, hogy nézzünk el oda is. A Tisza is érdekelte őket. Az ő kocsijukkal indultunk valamennyien. Amikor ülök be a kocsiba, megütközöm a kocsi hátulján szemembe ötlő „A” betűn. Persze ez olyan kérdés volt, hogy mégsem tisztázhattam le az utca közepén, meg akkor azt is elő kellett volna adnom, hogy ellenem éppen egy eljárás van folyamatban és a külföldi elemekkel való érintkezés nem éppen szolgál a javamra. Itt mást nem lehetett tennem, hanem ülök be a kocsiba a többivel együtt. A kocsiban már nem restelltem feltenni a kérdést az idősebb úriembernek – aki a kocsit vezette, hogy hogyan van az, hogy ő a belgrádi TV-től jön és A betű van a kocsiján? „Hát igen” – mondta, „én Belgrádból jövök egyik író társamtól, de a Bécsi Tv-nek dolgozom és Ausztriában élek, azért van a kocsimon az A betű. Így már kezdtem felfogni, hogy nem ok nélkül aggasztó a helyzetem. Hát most már menjünk, ahova elindultunk, tökélttem el magamban. Kiérünk a város központja alatt húzódó Tisza-partra és kiszállunk a kocsiból a műtermem előtt. A fiatalok mindjárt nagy fényes fémdobozokat húznak elő a kocsi csomagteréből, abból pedig a filmfelszerelésüket és kukkerolnak minden irányban, irányt véve egész a víz széléig. No, gondolom, csak az hiányzik, hogy ezt valaki meglássa a belügyesek közül, hát a gyanútól nem menekülök meg, hogy külföldiekkel filmeztetem az országot és még mellé a Tiszát a zsilip közelében, melyen egy tábla áll, hogy fényképezni tilos. No de mit tegyek? Ilyenkor már viszi az ár az embert. Az öszülő úriember megmagyarázta, hogy a Bécsi TV részére szemlélik a terepet egy esetleges műsor leadására a Tisza menti tájról. – „Van itt a közelben valahol komp a Tiszán?” – kérdezte. Még ez is – gondoltam magamban és közöltem, hogy Óbecse és Törökbecse között a kompot már régen felszámolták, de mégsem tudtam elhallgatni, hogy Péterrévénél még működik a komp.

A társaság szétnézett nálam a műtermemben és azután elváltunk. Ők tovább indultak a péterrévei komp megkeresésére.

Ezekután próbáltam fellélegezni, törölni fejemből az átélt izgalmakat. Vége van – gondoltam. De csak gondoltam, mert amikor munkaidő után leültem a fürdőház éttermében, hogy elköltsem az ebédemet (még akkor legényember lévén), a

német ajkú társaság megintcsak felsorakozott előttem. Ebédelni jöttek ők is, a véletlen folytán éppen oda, és éppen velem egy időben. Így hát a sors úgy hozta, hogy ebédünket is egy asztalnál költöttük el, jó (de számomra feszült) hangulatban. Ebéd után végképp elbúcsúztunk, ők mennek vissza Belgrádba íróbarátjukhoz – mondták.

Egész délután nem hagyott nyugton a dolog. Ha most mindezt valaki látta és követte a dolgot, újabb problémákat zúdíthatnak a nyakamba. Talán mindezt jobb volna, ha magam jelenteném. De hogyan?

Abban az időben az ország biztonsága érdekében minden városban ügylet volt szervezve. Volt, aki munkaidő alatt hivatalból végezte, de délutánra és éjszakára valaki mindig külön be volt osztva. Volt erre a célra egy szoba a városháza épületben, telefonnal ellátva, fekhely és TV is. Eszembe jutott, hogy aznap Konc Laci barátom az ügyletes. Bementem hozzá. Mondom, hogy állnak a dolgok és kérdezem, mit gondol, mitévő legyek. Nem sokat habozott. „Tudod mit? Jelentsük mindjárt Džidžónak (a mindenkori belügyesnek). Az lesz a legjobb, és te elhárítod magadról a gyanút, hogy bármi közöd is lenne a városban megforduló külföldi elemekhez.” Beleegyeztem, hiszen azóta már a németajkú ismerőseim A jelzésű kocsiikkal Belgrádban járhattak és ott már nagyobb bántódásuk nem eshet, én meg tisztára mosom magamat.

Konc Laci fogta a telefont és máris felhívta Džidžót. De még hogyan! „Nálam van egy óbecsei polgár” – kezdte nagy nyomatékkal, minél nagyobb súlyt adva az ügynek. És ezután olyan páratlan szakkifejezésekkel előadta a dolgot a városunkban megjelent külföldi elemekről, hogy még én is kezdtem elhinni, hogy a dolognak fele sem tréfa. Persze, nem említette, hogy rólam van szó.

Džidžo nagy lázba jöhetett, visszaszólott Lacinak, hogy tartsa ott az illetőt – főzzön neki kávé és ő mindjárt ott lesz. Később még a városháza portása is rémülettel kérdezte, mi történt, hogy Džidžo oly sietséggel rohant el előtte és szaladt be hozzánk, az ügyletes szobájába?

Mi már a kávékat emeltük a szánkhoz, mikor benyitotta az ajtót. Tény, hogy meglepődött, mikor engem talált ott barátommal, amint az általa megrendelt kávé szűrőcsölgöttük. Vértbeli belügyes

lévén meglepetését kitűnően álcázta, és rátért a tárgyra, azaz kérte, mondjam el, mit tudok. Én a kezébe nyomtam a „Politikában” megjelent írást az amerikai utazásról, mondván, hogy itt kezdődött minden, amikor engem a cikk alapján felkerestek. A cikket türelmesen végigolvasta. Ennek örültem, mert így biztos lehettem, hogy ismert előtte annak tartalma. Adatokat kérdezett tőlem, hogy jegyzeteljen. Hát ez nagyon gyéren ment, mert sem a kocsiszáma, sem a márkája, meg talán színére sem emlékeztem. Ez ma is megtörténik velem, mert az autók engem hidegen hagynak. Szoktam mondani, hogy valószínűleg négykerekű volt, mert ha háromkerekű lett volna, azt biztosan észrevettem volna. Nos, hát, akkor is így valahogy ment a beszélgetés. Csoda folytán az idősebb úriember nevére visszaemlékeztem, némi német tudásomnak köszönhetően, mert németül a kaput Dornak mondják, így emlékezetemben maradt a neve: Milo Dor. Hát ennyi. A kihallgatáson nem remkeltem. A további fejleményekről ezzel kapcsolatban a későbbiekben sem tudtam meg semmit. Engem is nyugton hagytak.

Az ellenem indított fegyelmi eljárás körül is szélcsend uralkodott. Történt azonban egy váratlan fordulat. A fegyelmi bizottság elnökének, Nikola Uzelacnak lejárt a mandátuma és másik elnököt kellett választani, új bizottsági tagokkal együtt. Mit ad Isten, engem szavaztak ki az új fegyelmi bizottság elnökévé. Hát ez mi lenne más, ha nem a sors iróniája? Hagytam a dolgot. Nekem ez így nagyon tetszett. Nem szóltam, hogy ellenem eljárás folyik. Érdekes dokumentum lesz ez egyszer, hogy milyen „elvetemült” fegyelmi vétket követtem el a városi közigazgatási szervek munkaközösségénél, ha már mindennek ellenére engem választottak meg a fegyelmi bizottság elnökévé.

Akkor már sok mindennel el voltam foglalva, és lényegében ezt a funkciót nem nagyon óhajtottam a nyakamba venni, de a kinevezésről szóló papírokat bevártam, és akkor kezdtem gondolkodni, hogy most hogyan is lépjek. Kezemben volt a lehetőség, illetve a saját magam ellen folyó ügyem. Megtehettem volna, hogy az ügy a fiókomban el-évíljön. Ezt mégsem tartottam jónak, mert nem akartam, hogy az ellenem felhozott fegyelmi vétek nyitott kérdés maradjon. Mindent összevetve úgy döntöttem, hogy kérvényezem a tisztség alól való teljes felmentésemet azzal megindokolva, hogy

nagyon sok tisztséget és feladatot vállaltam már más területeken és erre már nem jutna időm. Ezt, az illetékes testület el is fogadta.

Bár mintha enyhült volna gyanúsítóim irántam való viszonya, az elkezdett fegyelmi eljárás, Palusek Zsuzsanna jogásznő elnökletével, mégiscsak le lett vezetve.

Volt kihallgatás, tanúkihallgatás, iratokba való betekintés stb. Végül is megállapítást nyert, hogy az évi szabadságom körüli problémák és papírok rendben voltak és a kulturális karakterű amerikai tevékenységemet - azaz a kiállításaimat nem én, hanem az Újvidéken székelő Kivándoroltak Vajdasági Központja szervezte a jugoszláv konzulátussal karöltve San Franciscóban, és nem az én mulasztásom volt, hogy az óbecsei Külföldi Kulturális Kapcsolatokkal Foglalkozó Bizottság erről nem lett értesítve. Röviden szólva, a fegyelmi bizottság 116-1/78-03 számú 1978. július 10-i határozatával mindennemű vád alól az amerikai utammal kapcsolatban fel lettem mentve.

Az ügy lebonyolítása még egy kis csemegét is tartogatott számomra. Amikor ugyanis összeszámolták az évi szabadságom napjait, kiderült, hogy még van 10 nap nem kihasznált szabadságom. No, mondtam, ha ennyire nem számoltattak volna el velem, akkor ez a 10 nap feledésbe merült volna, de így mindezek után bekalkulálom a hétvégi szabadnapokat is, és elmegyek még két hétre az Adriára nyaralni. El is mentem, hiszen még csak július volt.

Több mint egy évtized is elmúlt. Egy kiállítás megnyitásáról indulok hazafelé, és elébem lép ügyvéd kollégám, Đorđe Brankov, kivel megnyitáson igencsak szoktunk találkozni és elbeszélgetni. Kezem nyújtom, hogy én most már megyek, de egy percre megállít, hogy menjek be Travicához a „Libero” könyvkereskedésbe, mert ott van egy könyv, amelyben írnak rólam. Travica, a könyvkereskedő tud róla, és csak kérjem tőle.

A könyvkereskedésben nem sok szavamba került és máris a kezembe került a könyv. Lapozom, majd olvasom a rám vonatkozó részeket.

Próbálom megérteni, hogy miről is van szó. Ekkor megállt előttem Šijačić professzor, az elemi iskola igazgatója. Jól ismertük egymást. Üdvözölt és kérdezi, mit olvasok. „Nézze már meg” - nyújtom a nyitott könyvet és álcázott szerénytelenséggel humorosan hozzáfűzöm – „úgy látszik, be fogok kerülni a történelembe”. Ő a könyvtetőt visszahajtja, és azt nézi. „Ön nem hogy be fog kerülni, hanem már be is került a történelembe. Hát tudja ön, ki az a Milo Dor?” „Tudom, mondtam, hogy ne tudnám, hát egyszer együtt ebédeltem vele” – ugrott be a kép nekem. „No, nem úgy” – szakít félbe Šijačić prof. „Hát tudom én, hogy ő Bécsben a három legolvasottabb író közé tartozik, és nem kis dolog a könyvében szerepelni?” Hát ezt tényleg nem tudtam, válaszoltam. Nézem a könyvet: Milo Dor Auf der Suche nach der grösseren Heimat” eredeti címként feltüntetve, melyet Bécsben 1988-ban adtak ki, és kezemben ennek szerb nyelvű fordítása: „U potrazi za širom domovinom” címmel, melyet Újvidéken 1990-ben nyomtattak. Magyar fordításban ez talán így hangzana: „Egy nagyobb kiterjedésű haza nyomában”.

A rólam szóló részletben leírja a velem való találkozását. Beszél festményeimről, melyek a tanvilág eltűnését tükrözik. Említi a Tisza-partot és részletesen beszámol a péterrévei kompnál szerzett élményeiről is.

A könyv hátulján lévő rövid ismertetőből kitűnik, hogy Milo Dor eredeti neve Milutin Dorslovac, aki 1923-ban született és ezekről a tájakról származott el a nagyvilágba. A közelmúltban lezajlott jugoszláv testvérháború kezdetekor kaptam fel a fejem a TV előtt, amint a TV Milo Dor nevét említi. A képernyőn is megjelent és felismertem már egészen megőszült hajáról. Belgrádba jött, békíteni próbálta a véres háborúra készülő ellenfeleket...

Köszönettel tartozom a sorsnak meg a valami-kori gyanakvó, rossz-szándékú óbecsei belügyeseknek hozzájárulásukért, hogy Milo Dórral együtt ebédelhettem és a nevem a könyvébe is bekerült.

Óbecse, 2010. november

Gólyabirínyi

Mindenki csak így hívta. Valahol a Nagydűlőn tanyázhatott. Ha létezett egyáltalán Gólyabirínyi. Mi, gyerekek sosem láttuk. A felnőttek emlegették, ijesztgetésünkre. „Elvisz benneteket!” Csak suttogva, borzongással, egymáshoz közel hajolva mertünk róla beszélni, s olyankor mindig akaratlanul is abba az irányba tekingettünk, ahol a dűlőút vonulatát jelző akácfák sora már - úgy tűnt - hosszú és imbolygó, sötét árnyakat vet, a fák koronája meg nyikorogva-recsegve kezd zúgni, ha nem is fúj a szél. S valahogy mindig éppen alkonyatkor jutott eszünkbe a hórihorgas, ösztövérenek képzelt, vállban hajlott - tán nem is emberi - lény. Ilyenkor kicsit még kusskidisznóztunk a botjainktól agyongyötört-nyúzott rongylabdával; fülhegyezve és lopva, nyugtalanul, csak a szemünk sarkából tekintettünk szét magunk körül, és el a Nagydűlő irányába, majd fogtuk ütőbotjainkat, és nem is nézve egymásra, gyorsan ha-zaosontunk.

Az ágyban már eszünkbe jutott, hogy kint maradt a rongylabda. Nem baj. Vigye el Gólyabirínyi! Vitéz Jászberényi Berényi Nagy János volt magyar királyi csendőr főtörzsőrmester úr! S ehhez tán már kuncogni is mertünk a takaró alatt, mielőtt nyugtalan forgolódással elaludtunk volna, olykor-olykor résnyire nyitott fél szemünkkel a derengő ablaküveget figyelve, nem vetül-e rá leskelő arcnak árnyéka.

Onnan is a Gólyabirínyi név, mondták, hogy a nagy líbiláb, hosszú-laposakat, libbenőket lépő Berényi János csendőr főtörzsőrmester szerte-szét hagyott gyerekeket a fehérnépnél. Ustorkai, Ustorka környéki származék nagymagyar volt, hadakozásban örökké a kispiai, semmivel sem kisebb szerb Živóval. Mondogatta neki hetykén:

– Nem enged a magyar!
– Mit nem enged a magyar? – pökhendin a Živo is.

– Büdöset se a gatyába!

*

Tartott Gólyabirínyi két pányvás bárányt. A tanya körül verte földbe karóikat. S odaszokott valakinek csatangoló kutyája. Ne kerülgesse az ő házát, bárányait se riogassa senki ebe-kutyája, gondolta Gólya, s tülköket állított. Meg is fojtotta magát a nagy labancos az egyikben. Gondolt erre Gólyabirínyi még egyet. Megnyúzta a kutyát, garabolyba tette szépen a feje nélkül, letakarta, s megvenni kínálta a gyenge bárányt. Merthogy levágta az egyiket.

– Mi az ára?
– Egybe' olcsóbb lesz...
– Akkor ne vidd sehoval!

*

Azon az őszön meg, nagy kúpba rakta Gólyabirínyi a kukoricaszárat. Eladó az, adta tudtul a kévék közé döfött karó, hegyén a fölnyársalt szalmacsóvával. Jött is a vevő.

– Hogy adod?
– Kíveszám ...
– Azt hittem körösztýire, főtörzsőrmester úr! – kajánul amaz.

– Bizony úgy! Méghozzá vitéz Jászberényi Berényi – sértődve emez.

Aztán csak békésen csattantak a tenyerek.
– Leveheted a csóvát. Itt a foglaló. Jövünk majd kocsival.

Számolták hát a kévétet rakodáskor. Vége felé tartottak már, amikor csak, ni, egy állatbőr-féle ott.

– Hát ez mifene? – kérdi, s úgy néz, meg szól is a vevő, mint akinek ismerősen sejlik a szőrzet.
– A kutyád bőre. Üsmernéd kéne...

*

Kocsmázni Szél Lukács kimérőjébe is szívesen járt Gólyabirínyi. Amikor haladt el a Soron,

nyugtalanság lett a konyhákban, udvarokon. Ha meg már hallatszott a kocsmá irányából a szép érces nótaszó, hogy:

Megkérdeztem a papot,
hogymé jütnék a mennybe?

– Oda, fiam, csak az jut,
kinek nincsen bűne.

Kerüld a bort, a cigányt,
meg ne csókold a leányt!

– Akkor, kezit csókolom,

nem kérek belőle! –,
a rántás a lábossal már régen félretolva a
sparhelton, vagy a karika fölött felejtve szénné
égett. Az asszonyok, nagylányok meg egyre
csak a Szél kocsmá irányába tekingettek, pipis-
kedtek a kiskapukból.

Zenekart nem kellett fogadni a Szél kocsmá-
ba. Kített a családból. Tóni, aki a legkisebb volt,
a nagybőgőt brummogtatta. Elfért volna benne.

Hírünket vitte a világba

Csicsery-Rónay István

(Budapest, 1917. dec. 13 – Budapest 2011. ápr. 22.)

Nagypénteken este elhunyt a rendszerváltáskor hazatért amerikai magyar emigráció és a honi közélet kiemelkedő alakja, Csicsery-Rónay István író, politikus, könyvkiadó. Nagy ajándék volt az ő élete, munkássága a magyar nemzetnek.

Aki ismerte, hallotta, műveit olvasta, az tudja, hogy Csicsery-Rónay István 43 évi emigrációs életében, s 1990-es hazatelepülése óta is hű képviselője, szószólója maradt a magyar szabadság, függetlenség és demokrácia eszményének, amelyért ifjú korától elkötelezte magát. Családjától, felmenőitől – köztük Kazinczytól, Zichy Mihálytól és más jeles történelmi személyiségektől – örökölt hivatását, s nevelése során elsajátított műveltségét a Bécsi Konzuli Akadémián, a Pázmány Péter Tudományegyetemen, a József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemen, majd Washingtonban a Katolikus Egyetem Könyvtári Karán gyarapította. Rendkívül széleskörű, alapos tudását a magyar függetlenség, a haladás és a demokrácia érdekében, haláláig igyekezett írói, kiadói, politikusi munkásságában hasznosítani.

Korán bekapcsolódott a közéletbe és szinte mindig ellenzéki szerepben. Először a nácizmus idején vonult „a föld alá”. Az Első életem című önéletrajzi könyvéből tudjuk, hogyan élte túl harcosként a Don-kanyart, s miként lett 1943-1947 között a Teleki Pál Munkaközösség ügyvezető alelnöke. 1944-től a Magyar Függetlenségi Mozgalom politikai bizottságának tagja, illegális írássok szerkesztője, kiadója. 1945-1947 között az FKGP külügyi osztályának (ötnyelvű) vezetőjeként kiemelkedő szerepet vállalt az ország demokratikus megalapozásában.

1947-ben összeesküvés vádjával őt is letartóztatták, elítélték. Időleges szabadon bocsátásakor külföldre szökött, majd – átmeneti ausztriai, svájci és franciaországi tartózkodás után

– 1949-ben az USA-ba emigrált. Washingtonban telepedett le, ahol a Marylandi Egyetemen könyvtárosként alkalmazták. Csicsery-Rónay István 1949-től 1990-ig – a hazatérés reményét soha föl nem adva – magyar állampolgárként élt az USA-ban. Kenyérkereső munkája mellett a magyar emigráció közéletében közösséget vállalt egykori pártvezetőjével, Nagy Ferencsel és társaival. Éveken át a Szabad Európa Bizottságban dolgozott, szerkesztette és kiadta a Hírünk a világban című folyóiratot, s annak nagyjelentőségű Bibliográfia című mellékletét. 1953-ban megalapította és haláláig működtette az Occidental Press Könyvkiadót. Az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc, ill. brutális leverése új öntudatot, erőt adott a magyar emigrációnak; belviszályaik enyhültek, szolidárisabbakká váltak a Kárpát-medence rab-magyarjai iránt. Nemzetmentő munkákat vállaltak, olyan feladatokat, amelyekből Csicsery-Rónay István is derekasan kivette részét. Nemzedéktársaimmal általa jutottunk hozzá a Kádár-korszakban tiltott jó néhány műhöz; Teilhard de Chardintól a száműzöttek naptárán és a forradalom költőin át, Márai Sándor Naplójáig. Ő fordította le és adta ki magyarul Gaeton Picon: Korunk szellemi körképe című híres és izgalmas összeállítását a nyugati világot foglalkoztató társadalmi, bölcséleti kérdésekről. Neki köszönhetjük Illyés Gyula verseinek francia és angol kiadását, Gara László: Az ismeretlen Illyés című életrajzának megjelentetését, sőt azt is, hogy magától Illyés Gyulától hallhatjuk az Egy mondat a zsarnokságról c. örökérvényű versét...

1990-ben hazatelepülvén a magyarság ügyének szolgálatát itthon folytatta: létrehozta és elnökölte a Zichy Mihály Alapítványt, a Teleki Pál Munkaközösség Alapítványt, az 1945-ös Alapítványt, a zenei életet serkentő Veress Sándor Társaságot. Az Ő kitartó hűségének, szívósságának köszönhető, hogy vezetésével – a hazug,

nemtelen politikai támadások miatt Budavár helyett – Balatonbogláron végül fölállítottuk Teleki Pál államférfi Rieger Tibor alkotta bronzszobrát. Az Occidental Press Kiadóban Csillagos órák, sorsfordító magyarok címmel 2000-től rendkívül hasznos, újkortörténeti és visszaemlékezés-sorozatát jelentette meg, a szoborállítás történelmi kordokumentumát is kiadta Fehér Könyv a Teleki-szoborról címen. Az USA-ban és a csonka hazában végzett munkásságát, műveit nem lesz könnyű számba venni. Közírói, közéleti tevékenysége eleven volt, nem lankadt a múlt idővel. Zichy Mihály utódként közreműködött a Zala községben tulajdonában lévő Zichy-kastély közszolgálatú működtetésében; a magyar-grúz, magyar-lengyel, a magyar-orosz, a magyar-örmény kulturális kapcsolatok megújításában, a magyar-horvát baráti társaság megalakításában is... A

magyar-magyar kapcsolatoknak éltetője maradt tengerentúl és itthon. A Teleki Pál-érdemérem kitüntetését vele és Rieger Tiborral közösen alapítottuk 2006-ban.

Munkássága elismeréseként itthon 1992-ben megkapta a Pulitzer Emlékdíjat (életmű-kategória), 1994-ben a Nagy Imre emléklakettet, 2002-ben Bethlen Gábor-díjjal tüntették ki (ahol én méltathattam), 2006-ban a Magyar Művészeti Akadémia Aranyérmese lett, tavaly pedig a Köztársasági Érdemérem kitüntetését adományozta neki Schmitt Pál államelnök.

Eleven tudása, szívós helytállása, eszméihez hű célratörő munkája, demokrata mentalitása és kitartása követendő példa lehet a jövő nemzedékek számára.

2011. április 25.

E számunk szerzői

Apró István

Bakos István

Bata János

Bence Lajos

Bozóki Antal

Csorba Béla

Döme Zsolt

Erdélyi Tivadar

Gubás Jenő

Kaslik Péter

Lovas István

Matuska Márton

Mák Ferenc

Mirnics Károly

Mohácsi Huba

Pomogáts Béla

Sípos Tibor

Skultéty Csaba

Szabó Frigyes

Szemerédi Magda

Szügyi Éva

Tari István

Ternovác István

Tőkés László

író, Budapest

közíró, Budapest

költő, publicista, Horgos

költő, irodalomtörténész, Lendva

jogász, Újvidék

költő, közíró, Temerin

politológus, Zenta

egyetemi hallgató, Szabadka

orvos, közíró, Szabadka

jogász, közíró, Kanada

újságíró, Belgrád

újságíró, közíró, Újvidék

művelődéstörténész, Óbecse–Budapest

demográfus, Szabadka

egyetemi hallgató, Szabadka

irodalomtörténész, Budapest

festőművész, Óbecse

közíró, Budapest

könyvtáros, Magyarakanizsa

újságíró, Magyarakanizsa

PhD-hallgató Pécs – Ada

költő, Óbecse

újságíró, Temerin

EU-parlamenti képviselő, Kolozsvár

ARACS

A délvidéki magyarság közéleti folyóirata

Alapító és kiadó: Aracs Társadalmi Szervezet, Szabadka

Elnök: Bata János

Alapító főszerkesztő: Utsi Jenő

Alapító felelős szerkesztő: dr. Vajda Gábor

Fő- és felelős szerkesztő: Mák Ferenc

Olvasószerkesztő: Gubás Ágota

Fedőlapterv: Gyurkovics Hunor

Számítógépes tördelés: Giricz Károly

Nyomda: Grafoprodukt Kft. Szabadka

Igazgató: Özvegy Károly

Szerkeszti a szerkesztőbizottság: Bata János, Csorba Béla, Gubás Ágota, Gubás Jenő, Gyurkovics Hunor, Matuska Márton, Tari István, Utsi Jenő.

A megjelent írásokért szerzőik felelnek, és nem feltétlenül fejezik ki a szerkesztőség véleményét.

A szerkesztőség címe: **24000 Subotica – Szabadka, Prvog ustanka 20.**

E-mail: **aracs-ujzag@tippnet.rs makferenc@yahoo.com Tel/fax: 024/542-069.**

Honlap: **www.aracs.org.rs**

E számunkban Slajf Sándor műveiből válogattunk

A címlapon: Vitéz

A hátlapon: Világvége, Születés az alföldön

A Szerbiai Igazságügyi Minisztérium a 651-01-157/2001-08 szám alatt jegyezte be a folyóiratot.